

A MAGYAR BÜNTETŐJOG
KÉZIKÖNYVE

9. IZGATÁS.
MAGÁNOSOK ELLENI ERŐSZAK.
VÁLASZTÓJOG BÜNTETŐJOGI VÉDELME.
VALLÁS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

**A MAGYAR BÜNTETŐJOG
KÉZIKÖNYVE**

ÍRTA

DR ANGYAL PÁL

EGYETEMI PROFESSZOR,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA RENDES TAGJA

**9. IZGATÁS.
MAGÁNOSOK ELLENI ERŐSZAK.
VÁLASZTÓJOG BÜNTETŐJOGI VÉDELME.
VALLÁS ELLENI BÜNCSELEKMÉNYEK**

ATHENAEUM
IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA, BUDAPEST

Ára: 6 P.

*Lelőírt áron
21/1932.*

**IZGATÁS.
MAGÁNOSOK ELLENI ERŐSZAK.
VÁLASZTÓJOG
BÜNTETŐJOGI VÉDELME.
VALLÁS ELLENI
BÜNCSELEKMÉNYEK**

ÍRTA

DR ANGYAL PÁL

EGYETEMI PROFESSZOR,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA RENDES TAGJA

ATHENAEUM
IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA, BUDAPEST

ELŐSZÓ.

Több mint egy év telt el legutóbbi kötetem megjelenése óta. Nem rajtam múlt, hogy ily hosszú ideig kellett lelkes olvasó és tanulni vágyó közönségemet megvárakoztatnom. A súlyos gazdasági helyzet, a mai pénzháború minden vonalon, a könyvkiadás terén is érezteti hatását. Bele kellett nyugodnom Kézikönyvem sorozatos további füzetének lassúbb ütemű megjelentetésébe, abban a reményben, hogy talán már nincs messze a kibontakozás útja, amikor kiki kötelességeinek felfokozott teljesítésével és embertársai irányában tartozó munkásságával — hacsak a maga körében is, de — számottevő tényezője lehet nemzete s ezen keresztül az emberiség szellemi-erkölcsi és anyagi-gazdasági felemelkedésének.

Nem csüggedve s másokat is inkább a bizakodásra buzdítva bocsátom útra ez újabb kötetemet, melyben az izgatás, a magánosok elleni erőszak, a választójog sérelmére, valamint a vallás és ennek szabad gyakorlása ellen elkövetett bűncselekményekre vonatkozó joganyagot fejtem ki: történeti, jogösszehasonlító s dogmatikai alapon. Szólok mindenkinek, kit e tárgykör érdekel. Bíróhoz, ügyészhez, ügyvédhez, közigazgatási tiszt-

viselőhöz, kik érzésem szerint meg fogják találni fejtegetéseimben a felmerülő vitás kérdések megoldását vagy legalább is annak irányító gondolatát. Felkutattam ezúttal is a joggyakorlatot, melyet lehetőleg bírálati elemzésnek vettem alá, — s így elsősorban a gyakorlati jogászoknak igyekeztem segítségére sietni. De nem mellőztem az elméleti szakférfiak igényeit sem. Leszállottam, ahol kellett a mélységekbe, s felemelkedtem a szükséghez képest a jogszabályalkotó gondolatkörének magas szintjére.

Bizalommal s abban a reményben bocsátom útjára e kilencedik kötetemet, hogy ezt ismét rövidebb idő elteltével fogják a többiek követni.

Budapest, 1931. évi december hó 6-án.

Angyal Pál.

TARTALOMMUTATÓ.

	Oldal
I. Az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás	1
1. §. Bevezetés	3
2. §. Az izgatás fogalma és büntetőjogi értékelése	4
3. §. Az izgatás elkövetési módjai	12
4. §. Az izgatási bűncselekmények felosztása	22
I. Cím. Az egyenes felhívás	23
5. §. Az egyenes felhívás büntett vagy vétség elkövetésére	23
6. Az egyenes felhívás törvény vagy hatóságok rendelete elleni engedetlenségre	29
II. Cím. A felhívás nélküli izgatások	40
1. A közönséges izgatás.	
7. §. A társadalmi osztályok s jogintézmények elleni izgatás	40
8. §. A politikai izgatás	56
9. §. A királyság intézménye elleni izgatás	60
2. A lázítás.	
10. §. A politikai lázítás	62
11. §. A királyság intézménye elleni lázítás	66
3. A gloriifikáció és a laudatio criminis.	
12. §. A büntett vagy vétség s a büntettes feldicsérése	68
13. §. Az izgatás fejezetének fogatkozásai	72
II. A magánosok elleni erőszak	77
14. §. Bevezetés	79
15. §. Jögtörténet; jogösszehasonlítás. Védett jögtárgy	79
16. §. Csoporthoz tartozás erőszakolás céljából	82
17. §. Csoporthoz tartozás nyílt helyen	87
18. §. A munkaszabadság sértései	94
III. A választójog büntetőjogi védelme	99
19. §. Bevezetés	101
20. §. A választójog ellen elkövetett bűncselekményekről általában	103

VIII

	Oldal
<i>I. A választójog büntetőjogi védelme</i>	106
21. §. A választók névjegyzékének meghamisítása	106
22. §. A választójog szabad gyakorlásának akadályozása és jogosulatlan befolyásolása	112
23. §. A választás vagy szavazás meghamisítása és meg- hiúsítása	129
24. §. A választás titkának megsértése	133
<i>II. A választójog védelmével kapcsolatos egyéb rendelkezések</i>	135
25. §. Különleges vétségek	135
26. §. Vegyes rendelkezések	137
<i>IV. A vallás és ennek szabad gyakorlása elleni büntettek és vétségek</i> 141	
27. §. Bevezetés	143
28. §. A vallás elleni bűncselekményekről általában	144
29. §. Istenkároklás	161
30. §. A vallási szertartás megakadályozása vagy megzavarása	156
31. §. A vallás elleni sértés	160
32. §. A lelkes-sértés	163

GYAKRABBAN ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.

<i>Bv.</i>	= 1914: XLI. t.-c. a be- csület védelméről.	<i>Hv.</i>	= 1914: XL. t.-c. a ható- ságok büntetőjogi vé- delméről.
<i>Btk.</i>	= 1878: V. t.-c. a büntet- tekről és vétségekről.	<i>Tvt.</i>	= 1923: V. t.-c. a tisztes- ségtelen versenyről.
<i>Ktk.</i>	= 1879: XL. t.-c. a kihá- gásokról.	<i>Bjt.</i>	= Büntető Jog Tára.
<i>Bp.</i>	= 1896: XXXIII. t.-c. a bűn- vádi perrendtartásról.	<i>Bjogi</i>	} = Büntetőjogi határoza- tok Tára.
<i>Bn.</i>	= a Büntető Novellának nevezett 1908: XXXVI. t.-c.	<i>Hat.</i>	
<i>II. Bn.</i>	= 1928: X. t.-c.	<i>Tára</i>	} = Büntetőjogi Döntvény- tár.
<i>Fb.</i>	= 1913: VII. t.-c. a fiatal- korúak bíróságáról.	<i>Btjogi</i>	
<i>Bpn.</i>	= 1914: XIII. t.-c. az es- küdtbíróóság előtti eljá- rásra és semmisségi pa- naszra vonatkozó ren- delkezések módosításá- ról.	<i>dtár</i>	} = Jogtudományi Közlöny.
<i>St.</i>	= 1914: XIV. t.-c. a sajtó- ról.	<i>Jogt. K.</i>	
		<i>Jogi H.</i>	= Jogi Hírlap.
		<i>M. i.</i>	= Miniszteri indokolás.
		<i>Tank.</i>	= Angyal: A magyar bün- tetőjog tankönyve.
		<i>Kézik.</i>	= Angyal: A magyar bün- tetőjog kézikönyve.
		<i>Vt.</i>	= 1925: XXVI. t.-c. az or- szággyűlési képviselők választásáról.

BIBLIOGRÁFIA.

- Izgatás.**
- Angyal*
Adalék az izgatás fejezetének re-
formájához. Jogi dolgozatok, 1916.,
30. s. köv. l.
- Angyal*
Az 1918: XXXIV. t.-c. magyará-
zata. 1914.
- Angyal*
Megjegyzés a terjesztő felelőssé-
gének kérdéséhez. Magyar Jogi
Szemle, 11. k., 97. l.
- Balogh István*
A terjesztő felelősségének kérdése.
1980.
- Bartók József*
Néhány szó a B. T. K. 174. §-ában
meghatározott izgatás vétségéről.
Bjt. 81. k., 261. l.
- Bieberstein*
Reichsgesetz vom 9. Juni 1884 ge-
gen verbrecherischen und gemein-
gefährlichen Gebrauch von Spreng-
stoffen. 1886.
- Bisoukides*
Der Hochverrat, 1903., 114.
- Buri*
Ger. Saal, 27. k., 284. l.
- van Calker*
Hochverrat und Landesverrat. Vergl.
Darst. Bes. Teil I. k.
- Degré M.*
Jogállam, 1980. évf., 96. l.
- Degré M.*
Izgatás elkövethető a sajtótermék
terjesztésével is. Bjt. 80. k., 28. l.
- Degré Miklós*
Izgatásra nézve is áll a szabály,
hogy sajtó útján elkövetés esetében
a nyomtatvány tartalma miatt a
terjesztő feleletre nem vonható.
Bjt. 81. k., 160. l.
- Degré Miklós*
A proletár-iktatúra alatt elkövetett
izgatás az 1912: LXIII. t.-c. 19. §-a
szerint minősül. Bjt. 72. k., 49. l.
- Demjén János*
Az izgatási bűncselekmények. Jogt.
K. 1915. évf., 249. l.
- Ebermayer*
Handwörterbuch der Rechtswissen-
schaft (Stier-Somló-Elster) I., 379. l.
- Ehrenfels*
Werththeorie, 1893, I., 248. l.
- Elble*
Der Kanzelparagraph. 1908.
- Endemann*
Hetze als Gefährdungsproblem. 1924.
- Endemann*
Aschaffenburg Z. 15. k., 181. l., 17.
k., 122. l.
- Finkey*
Nyomtatvány terjesztése által elkö-
vetett izgatás. Bjt. 82. k., 78. l.
- Finkey*
A magyar büntetőjog jelen állapota.
1925., 175. l.

- Frank**
Zeitschrift 14. k., 375. l.
- Garraud**
L'anarchie et la repression. 1895.
- Gochrs**
Der Rechtsfrieden als besonderes Rechtsgut. 1900. 53., 86 l.
- Hacker Ervin**
Izgatónak ismert sajtótermék terjesztésével eikövetett izgatás. Bjt. 73. k., 113. l.
- Heimberger**
D. Jur. Z. 1905., 44. l.
- Heimberger**
Handwörterbuch der Rechtswissenschaft (Stier-Somló-Elster) I., 211. l.
- Heller**
A Bv.-ről szóló törvény magyarázata. 1914., 11. l.
- Heller E.**
Osztály elleni izgatáshoz. Bjt. 75. k., 17. l.
- Hippel**
Die Anreizung zum Klassenkampf. Vergl. Darst. Bes. Teil II., 47. l.
- Hippel**
Der Kanzelparagraph. Vergl. Darst. Bes. Teil II., 89. l.
- Hoffmann**
Systematische Darstellung der nach dem Sprengstoffgesetz strafbaren Handlungen. 1897.
- Horváth D.**
A terjesztő felelőssége. Magyar Jogi Szemle, 1930., 81. l.
- Hubay**
A sajtótermék terjesztőjének köztörvényi felelősségrevonásáról. Jogt. K. 1915. évf., 404. l.
- Hurwicz**
Die Imperativentheorie und der § 110. RSuGB. 1908.
- Illés**
Az eredménytelen felhívás. Jogt. Közl. 1883. évf., 249. l.
- Isaák**
A köztársaság létesítésére irányuló politikai mozgalom. Bjt. 82. k., 111. l.
- John**
Die Verbrechen gegen Staat. Holtz. Handbuch III. k., 90. l.
- Kayser**
Das Reichspressrecht. Holtz. Handb. IV. k. 210. l.
- Kern**
Die Äusserungsdelikte. 1919.
- Kessler**
Kritische Bemerkungen zum Neuesten in der Lehre vom Objekte des Verbrechens. Ger. Saal 40. k., 598. l.
- Klöppel**
Das Reichspressrecht, 1894., 196., 398. l.
- Köhler**
Ger. Saal 51. k., 273. l.
- Lifschütz**
Zeitschrift 36. k., 356. l.
- Lifschütz**
Die strafrechtliche Bekämpfung geistlicher Übergriffe in weltlichen Gebiet. 1913.
- Liszt**
Das Reichspressrecht, 1880.
- Loening**
Über Wurzeln und Wesen des Rechts. 1907.
- Loening**
Arbeitsvertragsbruch. H. Wörtb. B. I., 993., 1005. l.
- Loubat**
Code de la législation contre les anarchistes. 1896.
- Lutz**
Begriff der Oeffentlichkeit. 1901.
- Marquardsen**
Das Reichspressrecht, 1875.
- M. E. Mayer**
Die Aufforderung zum Ungehorsam. Vergl. Darst. Bes. Teil II., 364. l.
- Molnár K.**
Magyar Közjog, 1929., 254. l.
- Némethy Imre**
Izgatás büntette és a magyar nemzet megbecsülése elleni vétség. Bjt. 75. k., 39. l.

- Németh Péter**
A B. T. K. 172. §-ának 2. bekezdéséhez. Bjt. 47. k., 167. l.
- Oetker**
Die Vergehen gegen öffentlichen Frieden und die Umsturzwirre. Beilage zur Allg. Z. 1895., 37—40. sz.
- Oppenheim**
Die Objekte des Verbrechens. 1894.
- Pfeiffer**
Die strafrechtliche Stellung der Geistlichkeit. 1911.
- Rácz György**
A legújabb szovjet-büntetőjog vázolata. 1931.
- Rádai Géza**
Hivatalvezetőnek a hivatal tisztikara előtt mondott beszédében izratást tartalmazó kitétel k használata nem a hivatal gyakoriása körében elkövetett bűncselekmény. Bjt. 72. k., 177. l.
- Rendtorff**
Umfasst der Begriff «Ungehorsam gegen Gesetze» im § 110 StGB. auch die Nichtbeachtung von Sätzen des bürgerlichen Rechts? 1914.
- Rohland**
Die Gefahr im Strafrecht. 1888.
- Rossmann**
Ist die öffentliche Aufforderung zum Streik strafbar? 1892.
- Rossmann**
Zur Auslegung des 110. § des Str. G. B. 1892.
- Rotering**
Gefahr und Gefährdung. Arch. für Strafrecht 31. k., 266. l.
- Schierlinger**
Die Friedensbürgschaft. 1877.
- Schoetensack**
Ger. Saal 83. k., 1. l.
- Schultze**
Der Begriff der Oeffentlichkeit. 1886.
- Schwarze—Appelius**
Das Reichspressrecht, 1882.
- Seuffert**
Anarchismus und Strafrecht. 1899. 123. l.
- Silberberg**
§ 111. Str. G. B. in seinem Verhältnis zur Lehre von der Teilnahme. 1902.
- Sonanini**
Die Teilnahme von Ziwillisten an militärischen Verbrechen. 1897.
- Spektor**
Jogt. Közl. 1930. évf., 7. sz.
- Staud Miklós**
Az izgatás. Jogállam, 1922.
- Taubenschlag**
Das Strafrecht im Rechte Papyri. 1916. 50. l.
- Tomcsányi**
Magyar közjog. 1926. 136. l.
- Vaikó**
A sajtóról szóló törvény magyarázata. 27—31. l.
- Vargha Ferenc**
Az izgatás pszichológiája. Magyar Jogi Szemle I. k., 71. s köv. l.
- Vargha F.**
A terror pszichológiája. M. Jogi Szemle I. k., 513. l.
- Vargha F.**
Felhívás és izgatás fogalma. Bjt. 21. k., 311. l.
- Vargha F.**
Nyilvánosság fogalmához. Jog 7. évf., 201. l.
- Volkhardt**
Die strafbaren öffentlichen Aufforderungen. 1908.
- Weil**
Die Aufreizung zum Klassenkampf. 1905.
- Witasek**
Grundl. der Psychologie. 1908. 349. l.
- Wundt**
Grundzüge d. phys. Psych. 1903. III. k., 246. l.
- X**
Die Anreizung zum Klassenkampf. Berlin, 1894.

- Magánosok elleni erőszak.**
- Baumgarten N.*
A strike jogi következményei. 1906.
- Bayrhammer*
Das Delikt der Bedrohung. 1896.
- Berlepsch*
Das Koalitionsrecht der Arbeiter. 1904.
- Brentano*
Der Schutz der Arbeitswilligen. 1912.
- Brütt*
Das Koalitionsrecht der Arbeiter. 1903.
- Fekete Gy.*
Strike és büntetőjog. 1907.
- Finkey Ferenc*
Lopás, zsarolás és magánosok elleni erőszak elhatárolása. Bjt. 3. k., 228. l.
- Freudenthal*
Nothwendige Theilnahme, 128. l.
- Frey Erich*
Strike und Strafrecht. 1906.
- gh.*
Munkászavargás a munkabér föl-
emelése céljából. Bjt. 12. k., 101. l.
- Gechrs*
Der Rechtsfrieden als besonderes
Rechtsgut. 1900.
- Goehrs*
Zeitschrift 19. k., 479. l.
- Goldschmidt*
Verbrechen gegen die öffentliche
Ordnung. Aschrott-Liszt, Reform.
1910. II., 40. l.
- Heil*
Jog. 1895. évf., 44. sz.
- Heilborn*
Zeitschrift 18. k., 1., 161. l.
- Heinemann*
Zeitschr. 32. k., 192. l.
- Hippel*
Der Landzwang. Vergl. Darst. Ber.
Teil. II., 29. l.
- Höpler*
Störung der öffentlichen Ordnung.
Aschrott-Kohlrausch, Reform. 1926.
262. l.
- John*
Landzwang und widerrechtliche
Drohungen. 1852.
- Kaskel*
Arbeitsrecht. 1925. 222., 232. l.
- Kollmann*
Die entstehungsgeschichte der deut-
schen Koalitions-gesetze. 1916.
- Kollmann*
Zeitschrift 38. k., 583. l.
- Koenig*
Das Vergehen des Landzwangs.
1917.
- Kohler*
Studien I., 213. l.
- Köpke*
Das Verhältnis des Streikes zur
Erpressung und öffentlichen Auf-
forderung zum Ungehorsam gegen
Gesetze. 1911.
- Krückmann*
Der Boykott im Lohnkampf. 1918.
- Kunfalvy István*
Magánosok elleni erőszak büntette.
Bjt. 29. k., 65. l.
- Kunfalvy István*
Magánosok elleni erőszak, vagy
magánlaksértés vétsége. Bjt. 29. k.,
106. l.
- Läfschütz*
Zeitschrift 36. k., 356. l.
- Maschke*
Boykott, Sperre und Aussperrung.
1911.
- Németh Péter*
A B. T. K. 176. §-ához. Bjt. 47. k.,
204. l.
- Oetker*
Die Vergehen gegen öffentlichen
Frieden und die Umsturzvorlage.
Beilage zur Allg. Zeitung 1895.,
37-40. sz.
- Oppenheim*
Objekte des Verbrechens. 1894.
321. l.

- Osenbrüggen*
Die Lehre vom Hausfrieden. 1857.
- Rács György*
A büntetőjog szerepe a sztrájk-
probléma megoldásában. 1929.
- Rátvay Gyula*
A magánosok elleni erőszak (175. §)
büntetének befejezéséhez nem ki-
vántatik meg a behatolás a lakásba.
Csoport fogalma. Jogos védelem
magánosok elleni erőszak ellen.
Bjt. 27. k., 325. l.
- Roeckner*
Die strafrechtliche Bedeutung des
Streiks. 1911.
- Rosenfeld*
Vergl. Darst. Bes. Teil, V. k., 392.,
409. l.
- Schmidt-Ernsthausen*
Zeitschrift 34. k., 87. l.
- Vaita*
Der Aufruhr. 1907.
- Vargha F.*
Bjt. 9. k., 376. l.
- Vargha F.*
Az otthon védelme.
- Tarnai János*
Strike és büntetőjog. Jogt. Közl.
1920-1921. évf., 130. l.
- Waizenkorn Oszkár*
Többek által okozott testi sértés
büntetőjogi beszámítása, midőn a
testi sértés erőszakos megtámadás
közben okoztatott. Bjt. 26. k., 129. l.
- Választójog büntetőjogi védelme.**
- Alföldi Dávid*
A választójog büntetőjogi védelméről.
Jogt. K. 1914. évf., 294. l.
- Angyal*
A választójog büntetőjogi védelme.
1914.
- Barabási Kán József*
Választójogunk fejlődéstörténete.
Bpesti Szemle. 174. évf., 43. l.
- Bernáth Béla*
A választási elnök által a polgárok
választási joga ellen elkövetett bü-
ntető cselekményekről. Bjt. 23. k.,
193. l.
- Buchwald L.*
Az 1913: XXIII. t.-c. 22. §-a. Jogt.
Közl. 1914. évf., 295. l.
- Csorba Károly*
A fenyegetés tekintetével a választási
büntetésekre és vétségekre.
Jogt. K. 1881., 179. l.
- Dochow*
Wahlvergehen a Haltz. Rechts-
lexikonban. III. k., 1219. l.
- Drenkmann*
Über die Wahlvergehen. Goldt.
Arch. 17. k., 168. l.
- Frank*
Deutsche Jur. Z. 24. k., 140 l.
- Freudenthal*
Die Wahlbestechung. 1896.
- Gottschalk*
Der Schutz des Wahlrechts. 1911.
- Hesse*
Die Verbrechen und Vergehen in
Beziehung auf die Ausübung staats-
bürgerlicher Rechte. 1916.
- Jellinek*
System der subjektiven öffentlichen
Rechte. 1892.
- Jordan*
Die Strafbarkeit des Stimmenkaufs.
1897.
- Kéguelin de Rosières*
Crimes et délits électoraux. 1904.
- M. E. Mayer*
Verbrechen und Vergehen in Be-
ziehung auf die Ausübung staats-
bürgerlicher Rechte. Vergl. Darst.
Bes. Teil I., 257. l.
- Mittermaier*
Über die bei Wahlen verübten
Vergehen. 1849.
- Rosenberg*
Vergehen bei Wahlen. Aschrott-
Kohlrausch, Reform. 1926. 248. l.
- Rosenthal*
Über den reichsrechtlichen Schutz
des Wahlheimnisses. 1918.
- Schneider*
Delikte gegen das öffentliche Wahl-
und Stimmrecht, Ger. S. 40 k. I. l.

- Schallenberger**
Schweizer Zeitschrift für Strafrecht. 10 k., 78. l.
- Schwarze**
Sächs. Gerichts-Zeitung. 21. k., 257. l.
- Sello**
Der Schutz der öffentlichen Wahlen. 1908.
- Spira**
Wahlfälschung. Zeitschr. von Grünhut. 35. k. 379. l.
- Tuozi**
Corso di diritto penale. 1893. III., 322. l.
- Triepel**
Wahlrecht und Wahlpflicht. Jahrb. der Gehe-Stiftung. 6. k.
- Vargha Ferenc**
A választási elnök, ki esendőöröknek parancsot ad, hogy ne engedjék a választókat a szavazási helyiségbe, mily büntetendő cselekményt követ el? Bjt. 23. k. 113. l.
- Vargha Ferenc**
A választási elnök által a polgárok választási joga ellen elkövetett erőszak. Bjt. 23. k., 225. l.
- Völley**
Législation électorale comparée. 1900.
- Vallás elleni bűncselekmények.**
- Abegg**
Archiv Neue Folge. 1844., 379. l., 1852., Beilageheft 1856., 369. l.
- Ahrens**
Der strafrechtliche Schutz des religiösen Gefühls. 1912.
- Angyal**
Istenkáromlás. 1902.
- Angyal**
Szociológia. II. kiad. 1924.
- Baur**
Die Religionsvergehen. 1907.
- Barna Ignác**
A vallási szertartás s a vallás gyakorlására rendelt hely fogalmához. Jogt. Közl. 1886. évf., 357. l.
- Beling**
Die Beschimpfung von Religionsgesellschaften (Festgabe für Dahn). 1905.
- Blumensath**
Die Religion und ihr strafrechtlicher Schutz. 1898.
- Bode**
Die Religionsdelikte im StGB. 1914.
- Bott**
Zur Lehre von den Religionsvergehens. 1890.
- Buch**
Die Religionsverbrechen. 1903.
- van Calker**
Zeitschrift, 12. k., 443. l.
- Cramer**
Die Behandlung der menschlichen Leiche im Zivil- und Strafrecht. 1885.
- Crusen**
Der strafrechtliche Schutz des Rechtsgutes der Pietät. 1890.
- Dietsel**
Die religiösen Delikte des israelitischen Strafrechts. Jahrbuch. für prot. Theologie, 1879., 246. l.
- Ellwood**
The Psychology of Human Society. 1925.
- Eitinger**
Zur Lehre von den Religionsvergehen. 1919.
- Éder Kálmán**
A B. T. K. 190. §-ához. Bjt. 52. k., 145. l.
- Feder**
Die Religionsvergehen im Vorentw. (Höringsche Festgabe für Liszt). 1911., 54. l.
- Feder**
Die Religionsvergehen im deutschen Strafrecht. Freies Wort, 1904., 900. l.
- Finger**
Ger. Saal, 46. k., 297. l.
- Freymann**
Die Religionsverbrechen nach dem neuen Strafgesetz, Riga, 1904.

- Freymond**
Die Religionsdelikte. 1906.
- Fuld**
Magaz. f. Deutsch. Recht, III., 92. l.
- Fuld**
Die Gotteslästerung Gold. Arch. 39. k., 142.
- Gareis**
Das Recht am menschlichen Körper (Festgabe für Schirmer). 1910., 59. l.
- Gernerth**
Zeitschrift. 11. k., 315.
- Gerschmann**
Beiträge zur Theorie vom strafrechtlichen Schutz des Gefühlsleben. 1911.
- Glaser**
Zeitschrift. 33. k., 825. l.
- Gretener**
Die Religionsverbrechen im StGB. für Russland vom Jahre 1903. (Festgabe für Dahn). III. k., 101—103. l.
- Haager**
Beitrag zur Lehre v. d. Religionsvergehen. 1874.
- Haager**
Sind die Altkatholiken in rechtl. Hinsicht noch Mitglieder der kathol. Kirche? 1874.
- Hamm**
Zur Strafbestimmung des § 166. Strg.B. Deutsche Jur. Z. 1905., 273. l.
- Harder**
Wie soll der § 166. umgestaltet werden. Christ. Welt. 1905., 761. l.
- Heppacher**
§ 166. R.St.Gb. und die Reform. 1912.
- Hensdorfer**
Der Schutz des rel. Friedens. 1928.
- Hinschius**
Kirchenrecht. 1896.. IV. k., 790 l., V. k., 679. l.
- Höpler**
Störung des religiösen Friedens. Asehrott-Kohlrausch, Reform. 1926., 268. l.
- Ipsen**
Gotteslästerung. 1909.
- Janck**
Über strafrechtlichen Schutz der religiösen Empfindens. Zeitschrift. 24. k., 349. l.
- Kahl**
Religionsvergehen. Vergleich. Darst. Bes. Teil. III. k., 1. l.
- Kahl**
Störung des religiösen Friedens und Totenruhe. Festschrift für Brunner. 1914., 231. l.
- Kahl**
Kirchenrecht. 1894., 388. l.
- Kahl**
Strafrechtsreform und Religionschutz. (Frank—Festgabe, 1930). II. k., 287. l.
- Kern**
Die Äusserungsdelikte. 1919.
- Koch**
Leichnam und Grab im Strafrecht. 1910.
- Kohler**
Religionschutz. Tag 1906., 87. sz.
- Kohler**
Gold. Arch. 54. k., 241. l.
- Kohler**
Studien. 1890., I. k., 160. l. és V. k., 596. l.
- Kohlrausch**
Die Beschimpfung von Religionsgesellschaften. 1908.
- König**
Religionsdelikte nach kantonal schweizerischem Strafrecht. 1917.
- Körösy Sándor**
A papok büntetőjogi állásáról. Jogt. K. 1874. 105. l.
- Kramer**
Ueber das Recht in Bezug auf den menschl. Körper. 1887.
- Lilienthal**
Religionsverbrechen und Redefreiheit. Deutsche Wochenblatt. 1888. 339., 351. l.

- Makoldy S.**
A káromkodás elterjedése és büntetése hazánkban 1850-ig. 1926.
- Mauthner**
Trennung von Kirche und Strafrecht, a Die Zukunft des Strafrechts. 1920. 72. l.
- E. Merkel**
Der Leichenraub. 1904.
- Mewer**
Der Begriff des kirchlichen Strafvorgehens. 1883.
- Meves**
Ger. Saal. 1876. 321. l.
- Michaelis**
Mosaisches Recht. II. kiad. V. k. 133. l.
- Misch**
Der strafrechtliche Schutz der Gefühle. 1911.
- Mittelstein**
Goldb. Arch. 24. 172. l.
- Mommsen**
567., 595. l.
- Moser**
Religion und Strafrecht, insbes. die Gotteslästerung. 1909.
- Müller**
Die Religionsverbrechen. Schweiz. Z. 17. k., 10. l.
- Nass**
D. Strafr. Zeitung. VIII., 353. l.
- Petrakos**
Die Toten im Recht. 1905.
- Pfeifer**
Die strafrechtliche Stellung der Geistlichen und Religionsdiener. 1911.
- Preuschen**
Arch. Neue Folge. 1841. 292. l. 1842. 188. l.
- Rácz György**
A vallás elleni büncselekmények. Kéziratban. 1929.
- Riscom**
Die Beschimpfung im Kampf der Konfessionen. D. Zeitschr. f. Kirchenrecht. 1905. 448. l.
- Rode**
Die Gotteslästerung. 1911.
- Rohland**
Historische Wandlungen der Religionsverbrechen. 1902.
- Rotering**
Sonn- und Festtagruhe. Ger. Saal. 58. k., 82. l.
- Rothe**
Gegen die Gotteslästerungsparagraphen. 1906.
- Rott**
Zur Lehre von den Religionsverbrechen. 1890.
- Saalschütz**
Das mosaische Recht. 1853. II. 496. l.
- Scholl**
Das Aergernis im deutschen Strafrecht. Zeitschrift. 18. k., 279. l.
- Schultheis**
Ueber die Möglichkeit von Privatverhältnissen am menschlichen Leichnam. 1888.
- Schwarze**
Holtz. Hb. III. 322. l.
- Steppacher**
Der § 166 StGB. und die Reform. 1911.
- Szivadk Imre**
Országgyűlési képviselőválasztási kódex. 1900.
- Tempki**
Die Religionsvergehen. 1906.
- Thümmel**
Der Religionschutz durch das Strafrecht. 1906.
- Thümmel**
Strafgesetzbuch und Religionsvergehen. 1927.
- Vargha F.**
A botrány fogalmáról a büntetőjogban. Magy. Igasságügy, 29. k.
- Villiger**
Die Religionsdelikte in hist. dogmatischer Darstellung. 1894.

- Villnow**
Die Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit. Ger. Saal, 30. k., 16. l.
- Villnow**
Ger. Saal, 1879., 509., 578. l.
- Wach**
Die Beschimpfung von Religionsgesellschaften. Deutsche Zeitschr. für Kirchenrecht, II. k., 2., 161. l.
- Wahlberg**
Holtz. Hb. III. k., 263. l.
- Wahlberg**
Religionsverbrechen. Holtz. Rechts Lex. III. k., 425. l.
- Wahlberg**
Strafrechtszeitung, 1861. évf., 273. l.
- Weiss**
Störung des rel. Friedens. 1927.
- Wesenberger**
Der strafrechtliche Schutz der geheiligten Gegenstände. 1912.
- Wulffen**
Vergehen in Beziehung auf die Ausübung der Religion. Aschrott-Liszt: Reform. 1910., II. k. 119. l.
- Zehery**
Vallás elleni vétség és zsarolás. Bjt. 82. k., 189. l.

SZAKASZMUTATÓ.

1723: I. t.-c. 58.	Btk. 126. §. 56., 64.	Btk. 174. §. 3., 6., 11.,
1723: II. t.-c. 58.	127. §. 56., 58., 62.	22, 41., 55.,
1723: IX. t.-c. 5. §. 11.	128. §. 28.	56., 69., 71.,
1848: V. t.-c. 105.	134. §. 27.	72.
1848: XVIII. t.-c. 11.	149. §. 28.	175. §. 77., 83., 84.,
1848: XVIII. t.-c. 2. §.	152. §. 56., 64.,	85., 86., 87.,
18.	87., 139.	88., 89., 95.,
1848: XVIII. t.-c. 3. §.	153. §. 82.	96., 97.
11.	158. §. 27.	176. §. 77., 83., 89.,
1848: XVIII. t.-c. 4. §.	163. §. 82.	90., 91., 93.,
11.	164. §. 82.	94., 95., 96.,
1848: XVIII. t.-c. 6. §.	168. §. 82., 96.	97.
11.	171. §. 3., 4., 6., 11.,	177. §. 77., 82., 94.,
1848: XVIII. t.-c. 7. §.	15., 16., 17.,	95., 96., 97.
11.	19., 21., 22.,	190. §. 90., 141.,
1848: XVIII. t.-c. 9. §.	23., 24., 25.,	149., 151.,
11.	26., 28., 29.,	155., 156.,
1868: XXXVIII. t.-c. 31.	30., 31., 37.,	157., 159.,
1872: XXXVI. t.-c. 137.	33., 47., 54.,	160., 161.,
1874: XXXIII. t.-c. 104.,	55., 57., 60.,	162.
105.	69., 70., 97.,	191. §. 141., 159.,
Btk. 5., 44., 69., 79., 113.,	151., 153.	160., 161.,
136., 143., 148., 151.,	172. §. 3., 4., 6., 11.,	163.
160.	20., 21., 22.,	192. §. 149., 163.,
Btk. 57. §. 136., 137.	24., 28., 29.,	164.
63. §. 18.	30., 31., 32.,	227. §. 136.
65. §. 108.	33., 34., 35.,	230. §. 90.
67. §. 108.	36., 37., 38.,	261. §. 97.
69. §. 27., 110.,	39., 40., 43.,	301. §. 97.
132.	44., 47., 48.,	302. §. 164.
70. §. 87., 94.	49., 50., 54.,	314. §. 90.
71. §. 27.	55., 59., 60.,	330. §. 84.
75. §. 108., 155.	64., 78., 74.	331. §. 82., 83., 84.
78. §. 118., 123.	178. §. 3., 6., 11.,	351. §. 115.
81. §. 108.	22., 33., 35.,	391. §. 106., 109.,
82. §. 70., 108.,	41., 55., 56.,	112.
129.	57., 58., 59.,	393. §. 106.
95. §. 55.	60., 61., 62.,	394. §. 106.
106. §. 72.	63., 64., 65.,	400. §. 106., 109.
109. §. 72.	66., 74.	405. §. 109.

Btk. 406. §. 109.	1913: XXIII. t.-c. 7. §.	Vt. 18. §. 107.
418. §. 86.	114.	25. §. 107.
461. §. 121.	1913: XXIII. t.-c. 14. §.	29. §. 107.
471. §. 109.	126.	33. §. 110.
Kbtk. 24., 29.	1913: XXXIV. t.-c. 11.,	34. §. 110.
Kbtk. 39. §. 69.	80., 61., 67.	35. §. 110.
42. §. 39.	68., 101.	36. §. 110.
46. §. 55.	1913: XXXIV. 1. §. 60.	37. §. 107.
51. §. 155., 156.,	1913: XXXIV. 3. §. 8.,	38. §. 107.
162.	6. 11., 12.,	47. §. 107.
78. §. 87., 135.	15., 16., 22.,	60. §. 135.
1884: XVII. t.-c. 164. §.	40., 41., 56.	61. §. 119.
97.	58., 60., 61.,	62. §. 115., 135.
1886: XXI. t.-c. 88. §.	62., 66., 67.	64. §. 132.
137.	St. 1. §. 21.	66. §. 132.
1886: XXII. t.-c. 29. §.	2. §. 18.	69. §. 132.
137.	24. §. 21., 97.	70. §. 130.
1886: XXII. t.-c. 129.	Bv. 4.	76. §. 133.
1893: XXXIII. t.-c. 137.	Bv. 2. §. 123., 153.	100. §. 23., 40., 55.
1895: XLIII. t.-c. 156.,	3. §. 15., 16.	107. §. 130.
157.	4. §. 124.	128. §. 40., 55., 136.,
1895: XLIII. t.-c. 1. §.	18. §. 128.	137.
157.	14. §. 128.	137. §. 102., 138.
1895: XLIII. t.-c. 31. §.	15. §. 128.	140. §. 99., 106., 107.,
157.	Hbv. 1. §. 36.	108., 137.
1896: VII. t.-c. 82.	2. §. 27., 37., 90.,	141. §. 99., 106., 109.,
Bp. 385. §. 49., 50.	139.	111., 112., 137.
1897: XXXIV. t.-c. 15. §.	4. §. 87., 90.	142. §. 99., 111., 112.,
141.	1916: XVII. t.-c. 157.	137.
1897: XXXIV. t.-c. 17. §.	1918: XVII. t.-c. 104.	143. §. 99., 112., 114.,
77., 99.,	1920: I. t.-c. 3. §. 85.,	116., 117., 131.,
139., 141.	138.	122., 137., 138.
1897: XXXIV. t.-c. 18. §.	1920: I. t.-c. 12. §. 57.	144. §. 99., 113., 114.,
77., 141.	1920: I. t.-c. 14. §. 3., 57.	115., 116., 117.,
1898: II. t.-c. 33. §. 97.	1920: II. t.-c. 57.	118., 119., 121.,
1898: II. t.-c. 65. §. 82.,	Átv. 3., 5., 15., 16., 17.,	122., 123., 124.,
97.	50., 73.	127., 137., 138.
1899: LI. t.-c. 97.	Átv. 1. §. 67.	145. §. 99., 113., 114.,
1899: LII. t.-c. 97.	Átv. 5. §. 3., 55., 67., 68.	116., 117., 137.,
1900: XXXVIII. t.-c. 97.	73.	138.
1907: XXVII. t.-c. 82.	Átv. 6. §. 3., 63., 73.	146. §. 99., 118., 119.,
1907: XLV. t.-c. 57. §.	Átv. 7. §. 64.	120., 137., 138.
82., 97.	1921: XLVII. t.-c. 3. §.	147. §. 99., 118., 119.,
Bn. 29.	58.	137., 138.
1911: I. t.-c. 299. §. 136.	1922: XVII. t.-c. 6. §.	148. §. 99., 113., 114.,
1912: LXIII. t.-c. 1. §.	39.	121., 122., 137.,
39.	1923: XXV. t.-c. 12. §.	138.
1912: LXIII. t.-c. 13. §.	36.	149. §. 99., 123., 124.,
39., 75.	1924: XV. t.-c. 1. §. 90.	137., 138.
1912: LXIII. t.-c. 19. §.	Vt. 101., 102., 104., 105.,	150. §. 99., 125., 126.,
3., 39., 55.	114., 133., 137.	127., 128., 137.,
1912: LXIII. t.-c. 20. §.	Vt. 1. §. 107.	138.
77., 79., 97.	2. §. 107.	151. §. 99., 125., 126.,
1912: LXIII. t.-c. 23. §.	3. §. 107.	127., 128., 137.,
39., 75.	4. §. 107.	138.
Fb. 29.	5. §. 107.	152. §. 99., 128., 137.
1918: XIV. t. c. 104.,	6. §. 107.	153. §. 3., 26., 40., 55.,
137.	7. §. 107.	99., 137.
1918: XXIII. t.-c. 101.,	16. §. 107.	157. §. 99., 129., 130.,
102., 106.	17. §. 107.	131., 137.

XX

Vt. 153. §. 131., 132., 137.	Vt. 167. §. 124., 128., 132., 134., 135., 136., 137.	Vt. 181. §. 102., 188., 189. 184. §. 99., 102., 112., 137.
159. §. 99., 132., 137.	168. §. 99., 137.	185. §. 102.
160. §. 99., 133., 134., 137.	169. §. 99., 113., 116., 118., 121., 123., 124., 128., 130., 182., 183., 184., 187.	1929: XXX. t.-c. 14. §. 135. 16. §. 138.
161. §. 99., 135., 137.	170. §. 99., 137.	1930: III. t.-c. 72. §. 28., 69.
162. §. 99., 137.	171. §. 99., 137.	1931: III. t.-c. 24.
163. §. 99., 135., 137.	175. §. 132.	1931: XXXVI. t.-c. 9. §. 75.
164. §. 99., 136., 137.		
165. §. 136., 137.		
167. §. 99., 103., 111., 112., 113., 116., 117., 118., 121.,		

NÉVMUTATÓ.

Abegg 7.	Gerland 31., 88.
Ahrens 152.	Goehrs 41., 82.
Altmann 44., 70.	Hacker 21.
Angyal 3., 4., 12., 18., 31., 36., 39., 40., 44., 45., 57., 58., 67., 70., 83., 90., 102., 106., 110., 116., 123., 126., 128., 135., 144., 148., 160., 152., 153.	Hälschner 12., 19., 40., 45., 152.
Balog István 21.	Heilborn 90.
Barabási Kún József 104.	Heimberger 40.
Beling 149.	Heller 36.
Berner 35.	Hienstorfer 150.
Bernolák 158., 162.	Hippel 44., 88.
Binding 12., 15., 19., 20., 24., 27., 29., 31., 34., 35., 38., 41., 45., 82., 88., 90., 91., 152.	His 8., 105.
Blumensath 151.	Hollweck 105.
Bott 150., 152.	Illés 32., 35., 36., 37., 57., 72., 85., 86., 91., 152., 155., 156., 157., 158., 159., 161., 162., 163.
Carpzow 145.	Ipsen 153.
Csemegi 26.	Izsák 38., 70., 85., 87., 92., 108., 128., 133., 154., 162.
Degré 21., 32., 35., 85., 86., 149.	Izsák 16.
Ebermayer 12., 18., 24., 30., 34., 35., 37., 38., 45., 46., 88., 90., 93., 158.	Jászi O. 43.
Ehrenfels 6.	John 45.
Ellwood 150.	Kahl 150., 152., 158.
Eötvös I. 43.	Kern 153.
Escarra 10.	Kitzinger 20.
Ettinger 152.	Klöppel 34.
Fayer 69.	Kohl 147.
Feuerbach 149.	Kohler 90., 150., 153.
Finger 44.	Kohlrausch 153.
Finkey 21., 24., 36., 50., 73., 106., 152., 158., 162.	Köhler 24.
Frank 18., 19., 20., 23., 24., 25., 31., 32., 33., 35., 38., 42., 45., 46., 88., 147., 152., 158.	Krisztics 43.
	Lammasch-Rittler 44., 69.
	Liszt 31., 35., 38., 88., 149., 152.
	Loening 32., 35.
	Löw 3., 5., 44., 59., 65., 143.
	Lutz 15.
	M. E. Mayer 12., 19., 20., 29., 45., 46., 105., 106., 150.

- Márkus 87., 159.
 Merkel 12., 45.
 Meyer-Alfeld 12., 31., 35., 158.
 Misch 152.
 Molnár 64.
 Mommsen 7., 105.
 Németh P. 89.
 Oetker 41.
 Olshausen 20., 24., 27., 31., 34.,
 35., 45., 46., 88., 90., 152., 158.
 Pauler 105.
 Rác György 10., 35., 81., 95., 148.,
 149., 150., 151.
 Rendtorff 32.
 Schadl 12., 46., 86.
 Schmidt 31., 38.
 Schoetensack 32.
 Schönborn 44.
 Schütze 33.
 Schwarze 154.
- Schwartzkopf 10.
 Spektator 21.
 Staud Miklós 72.
 Taubenschlag 7.
 Thael 31.
 Tomcsányi 64.
 Vaikó 21.
 Vargha Ferenc 6., 7., 154.
 Vámbéry 152.
 Vilnow 151., 154.
 Volkhardt 24., 25., 29., 32., 34.
 Wachenfeld 24., 35., 38.
 Wahlberg 154.
 Weil 15., 40., 41., 45.
 Weiss 150.
 Werner 91., 156., 158., 163.
 Wilda 8.
 Witasek 6.
 Wundt 6.
 Zlinszky-Reiner 117.

TÁRGYMUTATÓ.

- Ajándékozás választáskor 118.
 Alkotmányos államforma elleni izgatás 58.
 Alkotmány egyes intézményei elleni lázítás 62—3.
 Angol jog 8.
 Angol sztrájk törvény 81.
 Ausztráliai sztrájk törvény 81.
 Állam választáskor 125—126.
 Állam által elismert vallás 156—7.
 Államgyház rendszere 145.
 Bajor btk. 146.
 Bambergensis 145.
 Bevert vallások 156—7.
 Bírálat és izgatás viszonya 46.
 Boszorkányság 145., 149.
 Bűncselekmény elkövetésére és a törvény vagy a hatóságok rendelete ellen engedetlenségre való felhívási deliktumok viszonya 30—1.
 Bűncselekmény elkövetésére való felhívás 23—29.
 Bűncselekmény elkövetésére való felhívás választással kapcsolatban 28.
 Bűncselekmény és büntetett feldicsérése 68.
 Bűncselekmény és büntetett feldicsérésének büntetése 72.
 Büntetéskiszabás izgatásnál 55—6.
 Büntetett feldicsérése vagy nyilvános kitüntetése 69.
 Büntetett feldicsérésének elkövetési cselekvései 69—70.
 Büntetett feldicsérésének nyilvánosság 69—70.
 Carolina 8, 80, 145.
 Carta del lavoro 81.
 Conspiracy and Protections of Property Act. 81.
 Crimen vis 79.
 Csehszlovák-javaslat 9., 80., 146.
 Csoport 83., 88., 116.
 Csoport általi elkövetése a választójog szabad gyakorlása elleni bűncselekményeknek 116—117.
 Csoportos erőszakolás elkövetője 88.
 Csoport és csoportulás 83.
 Csoportos erőszakolás nyílt helyen 87.
 Csoportot átható szándék magánosok elleni erőszaknál 92—3.
 Dolgok elleni erőszak 85., 88.
 Dolog fogalma erőszaknál 90.
 Egyenes felhívás 24.
 Egyenes felhívás büntett vagy véttség elkövetésére 23—29.
 Egyenes felhívás törvény elleni engedetlenségre 29—40.
 Egyesület 116—117.
 Elismert vallásfelekezet 156—7.
 Engedelmességet követelő jogi források 33—7.
 Engedelmességre kötelező törvények 34—6.
 Engedetlenségre felhívás 31—33.
 Engedetlenségre felhívható személyek 34.
 Enyhítő és súlyosbító körülmények izgatásnál 55—6.
 Eredménytelen felhívás büntetése 27—8.
 Eretnökség 145., 148.
 Erőszak nevei 90., 95.
 Erőszakkal való megakadályozása vallási szertartásnak 158—9.
 Erőszakos behatolás magánosok elleni erőszaknál 84.
 Etetés-itatás választáskor 118—9.
 Felhívásnál bevezettség 24.
 Felhívás cselekvősége 23.
 Felhívás és izgatás viszonya 45—6.
 Felhívásnál szándék 25—6.
 Felhívás nélküli izgatások 40.

Felhívó felbujtóként való büntet-
hetősége 26—7.
Fizikai erőszak 90—1., 95.
Francia Code pénal 8., 80., 146., 149.
Gazdasági vészír koholása vagy
valótlan hír terjesztése 75.
Germán jog 7—8., 103—4., 105.
Glorifikáció és laudatio criminis 68.
Görög javaslatban 9., 80., 146.
Gyalázó kifejezések istenkáromlás-
nál 153.
Gyülekezet 12—14.
Gyűlöletre izgatás 45—7.
Hamis okirat készítése választási
célokra 110—111.
Hamis szavazás elkövetési cselek-
vése 129.
Hamis szavazás tényálladéka 129.
Hatóság fogalma 36.
Hatóság törvényes hatásköre 36—7.
Házasság jogintézménye izgatásnál
44—5., 54.
Hitfelekezet elleni izgatás 41—44.,
53—4.
Isten-fogalom 152—3.
Istenkáromlás 148., 151—156.
Istenkáromlás büntetése 155.
Istenkáromlás elkövetési cselekvése
135.
Istenkáromlás elkövetője 151—2.
Istenkáromlás jogi és elkövetési
tárgya 152.
Istenkáromlás kísérlete 154.
Istenkáromlásnál közbotrányokozás
153—5.
Istenkáromlásnál szándék 155.
Istenkáromlás tényálladéka 151.
Istenkáromlás viszonya a vallás
elleni kihágáshoz 155—6.
Izgatásnál bevégezetheg 46.
Izgatási bűncselekmények felosztása
22—3.
Izgatás büntetése 55.
Izgatási deliktumok reformja de
lege ferenda 72—5.
Izgatásnál egység többség kérdése
54—5.
Izgatás elkövetési cselekvése 45—6.
Izgatás elkövetésénél közvetlenség
16—7.
Izgatás elkövetési módjai 12—22.
Izgatás és felhívás viszonya 45—6.
Izgatás fogalma 4—6.
Izgatás nevei 6—7.
Izgatás nyomtatvány, irat stb. ter-
jesztése vagy közszemlére kiállítá-
sása útján 18—22.
Izgatás pszichológiája 6.

Izgatásnál szándék 47—8.
Izgatás szóval való elkövetésénél
tettesi szándék 16—17.

Jogosulatlan megjelenés az ország-
gyűlés valamely házának vagy
bizottságának tanácskoztó termé-
ben 138—9.
Josephina 145.

Katonai bűncselekmény elköveté-
sére való felhívás 28—9.
Kánonjogi kodex 150.
Káromkodás 148.
Kínai btk. 10., 81., 147.
Király személyének sérthetlensége
elleni izgatás 57—8.
Királyság intézménye elleni izgatás
60—62.
Királyság intézménye elleni izgatás
elkövetési cselekvése 61—2.
Királyság intézménye elleni izgatás
jogtárgya 61.
Királyság intézménye elleni lázítás-
nál szándék 66.
Királyság intézménye elleni lázítás
tényálladéka 66.
Királyság intézményének megszün-
tetésére irányuló mozgalom szer-
vezése és benne való részvétel
66—7.
Királyság intézményének megszün-
tetésére irányuló mozgalommal
kapcsolatos cselekvések 67.
Kormányzó személyének sérthet-
lensége 57.
Kortes szerepe választáskor 120.
Közbotrányokozás istenkáromlásnál
153—155.
Közreműködés választásnál 107—8.
Közszemlére kiállítás izgatásnál
18—19.
Külföldi törvényekben meghatá-
rozott bűncselekmények belföldön
való felmagasztalása 69.

Landfriedensbruch 80.
Lázítás az alkotmány egyes intéz-
ményei, avagy királynak, az
országgyűlésnek törvényes joga
ellen 62—4.
Lázítás elkövetési cselekvése 64—65.
Lázítás fajtái 62.
Lázítás és izgatás viszonya a meg-
támadással 59—60.
Lelkészsértés 163—4.
Lelkészsértés büntetése 164.
Lelkészsértés elkövetési cselekvése
164.
Lelkészsértés passzív alanya 163—4.

Magánosok elleni erőszak 77—97.
Magánosok elleni erőszaknál a betö-
rés tárgyai 85.
Magánosok elleni erőszaknál bevé-
gezetheg 85—86., 91—92., 95—96.
Magánosok elleni erőszaknál bünte-
tés 87., 94., 95., 96., 97.
Magánosok elleni erőszaknál cél 85.,
95., 96.
Magánosok elleni erőszak elkövetési
cselekvése 84., 88., 89., 95., 96.
Magánosok elleni erőszak elkövetője
83., 88., 94., 96.
Magánosok elleni erőszaknál halma-
zat 86—7., 93—4.
Magánosok elleni erőszak jogtárgya
82.
Magánosok elleni erőszaknál kísérlet
92.
Magánosok elleni erőszaknál szándék
85., 92—3.
Magánosok elleni erőszak tényállá-
déka 82., 94—5.
Magánosok elleni erőszak viszonya
a lázadáshoz 83.
Magánosok elleni erőszak és magán-
laksértés viszonya 83.
Magyar btk. javaslat 1792. évből
82., 147.
Magyar btk. javaslat 1843. évből 11.,
82., 147—8.
Magyar választójogi törvények 101
102., 104., 105.
Megbízás választói jog elleni bűn-
cselekmény elkövetésére 116—117.
Megtámadás politikai izgatásnál
59—60.
Megtámadásnál szándék 60.
Megzavarása vallási szertartásnak
158—9.
Mentelmi jog 139.
Munkaszabadság sértései 94—7.
Munkaszabadság sértése háború
idején 97.
Munkaszabadság sértéseinek tény-
álladéka 94., 95.
Nagyfokú nyilvánosság istenkárom-
lásnál 153.
Nagyfokú nyilvánosság izgatás el-
követésénél 12.
Német btk. javaslat 10., 81., 83., 147.
Német Gewerbeordnung 81.
Németalföldi btk. 80.
Nemzetiség elleni izgatás 41—3.,
Norvég btk.-ben 80. [52—3.
Nyílt hely 89.
Nyílt helyen való egyszerű csoporto-
sulás büntethegősége 87—8.
Nyilvánosság izgatásnál 14—18.

Ókori jogok 7., 103., 144.
Olasz btk. 10., 81., 147.
Orosz szovjet btk. 10., 81., 147.
Osztály elleni izgatás 40—56.
Osztály elleni izgatás tevékenységi
tárgya 41—2.
Osztályfogalom izgatásnál 41—42.
Osztály javaslat 9., 80., 146.
Papság mint osztály 42.
Passzív vesztegetés választáskor 119.
Politikai célzattal való megtámadás
a királyság intézménye elleni izga-
tásnál 61—2.
Politikai izgatás 56—60.
Politikai izgatás büntetése 60.
Politikai izgatásnál egység többség
60.
Politikai izgatás elkövetési tevé-
kenysége 59—60.
Politikai lázítás jogtárgyai 63—64.
Politikai izgatás tárgyai 57—59.
Politikai izgatás tényálladéka 57.
Politikai lázítás 62—65.
Politikai lázítás bevégezethegősége 65.
Politikai lázítás büntetése 65.
Politikai lázításnál szándék 65.
Politikai lázítás tényálladéka 62—3.
Porosz Landrecht 8., 145., 149.
Pszichikai erőszak 91.
Rádió útján elkövetett izgatás 16.
Rex hereditarius személyének sért-
hetetlensége 57.
Résztevők felelősége magánosok
elleni erőszaknál 84.
Római jog 7., 105., 144.
Spanyol btk. 10., 147.
Súlyosbító körülmények izgatásnál
56.
Svájci javaslat 9., 80., 146.
Szatira, gúnyos képfestés mint izga-
tás 51—2.
Személy elleni erőszak 85., 94—5.
Személy ellen vagy dolgokon elkö-
vetett erőszak 89—91.
Szertartás 157—8.
Szertartások végzésére rendelt tár-
gyak 161—2.
Szóbeli és tettleges bántalmazás 95.
Szátrajk büntethegősége 95—6.
Szátrajktörvények 81.
Szubjektív érzelmekeltés mint izga-
tás 22., 59.
Tanuzási kötelezettség, a képviselő-
ház vizsgálóbizottsága előtt 138.
Társadalmi osztályok s jogintézmé-
nyek elleni izgatás 40—56.
Társadalmi osztályok s jogintézmé-
nyek elleni izgatás tárgyai 41—44.

Terjesztés igazgatásnál 19—22.
 Testület 117.
 Theresiana 145.
 Tiltott választói körmenetben vagy pártgyűlés rendezésében vagy összehívásában való részvétel 135.
 Többes szavazás elkövetési cselekvése 130.
 Többes szavazás tényálladéka 130.
 Többes szavazás elkövetési cselekvése 129—30.
 Többes szavazás elkövetője 129.
 Többes szavazás tényálladéka 129.
 Török btk. 9., 81., 147.
 Törvény ellen stb. engedetlenségre felhívás büntetése 39—40.
 Törvény elleni engedetlenségre felhívásnál halmazat 38—9.
 Törvény elleni engedetlenségre való felhívás jogtárgya 29—30.
 Törvény ellen engedetlenségre felhívásnál szándék 37—8.
 Törvényes hatáskörben kiadott hatósági rendelet, meghagyás, határozat 36—7.
 Törvény kötelező ereje elleni igazgatás 59.
 Trónörökös törvényes rendje elleni igazgatás 58.
 Tulajdon jogintézménye igazgatásnál 44—5., 54.
 Unlawful assembly az angol jogban 80.
 Uri osztály igazgatásnál 42—3.
 Vallás elleni botrányokozás cselekménye 160—1.
 Vallás elleni botrányokozás tényálladéka 160.
 Vallás elleni bűncselekmények jogi természetűe 143.
 Vallás elleni bűncselekmények jogtárgya 148—151.
 Vallás elleni bűncselekmények jogtörténete 144—146.
 Vallás elleni bűncselekmények a középkorban 145.
 Vallás elleni bűncselekmények az ókorban 144—5.
 Vallás elleni deliktumok de lege ferenda 151.
 Vallás elleni gyalázás büntetése 163.
 Vallás elleni gyalázás elkövetési cselekménye 162—3.
 Vallás elleni gyalázás tényálladéka 161.
 Vallás elleni sértés 160—163.

Vallásháborítás 156—7.
 Vallási békeállapot 149—50.
 Vallási szertartás 157—8.
 Vallási szertartás gyakorlatára rendelt helyiség 160—61.
 Vallási szertartás megakadályozása vagy megzavarása 156—160.
 Vallási szertartás megakadályozásának vagy megzavarásának büntetése 160.
 Vallási tisztelet tárgyai 161—2.
 Vallás kulturális és szociális értéke 150—51.
 Vallásos érzület 143, 149.
 Vallás szabadság 146, 149, 150.
 Vallástalanság 150, 151.
 Valótlanúság kihilása vagy terjesztése választáskor 125—6.
 Választás érvényessége felett ítélő bírói eljárás folyamán elkövetett bűncselekmények 136—7.
 Választáshoz szükséges okiratok meghamisítása 110, 111.
 Választás meghiusítása céljából való reábirás, közreműködés megtagadására 132—3.
 Választás szociológiai fejlődése 103.
 Választás vagy szavazás eredményének meghamisítása 130, 132.
 Választás vagy szavazás eredménye meghamisításának elkövetési cselekvései 131.
 Választás vagy szavazás meghamisításának esetei 129—132.
 Választásnál passzív vesztegetés 119.
 Választásnál rendezavarás 128.
 Választás titkának megsértése 133, 134.
 Választási bűncselekmények büntetése 111, 112, 113, 116, 117, 118, 121, 123, 130, 132, 133, 134.
 Választási célokra elkövetett okirathamisítás 108—112.
 Választási célokra elkövetett okirathamisítás egyes elkövetési módzatai 109—111.
 Választási célokra elkövetett okirathamisításnál kísérlet 111.
 Választási célokra elkövetett okirathamisításnál szándék 111.
 Választási célokra elkövetett okirathamisításra való rábirás 111.
 Választási célokra okirathamisítás elkövetője 109.
 Választási titok megsértésénél befejezettség 134.
 Választási titok megsértésénél bűnrészesség 134.
 Választási titok megsértésének elkövetési cselekvése 133—4.

Választási titok megsértésének elkövetője 133.
 Választási aktív vesztegetés befejezettsége 120.
 Választási vesztegetésnél bűnrészesség 120.
 Választási vesztegetés célja 119.
 Választási vesztegetés elkövetési cselekvése 118—119.
 Választási vesztegetés kísérlete 120.
 Választási passzív vesztegetésnél szándék 119.
 Választási vesztegetés tényálladéka 118—119.
 Választói falragaszokra és röpcédulákra vonatkozó tilalom megszegése 135.
 Választói jog gyakorlásának jogtalan befolyásolása közhivatalnok által elkövetve 121—123.
 Választói jog gyakorlásának közhivatalnok általi jogtalan befolyásolásánál elkövetési cselekmény 120—121.
 Választói jog szabad gyakorlata elleni bűncselekmények csoport által elkövetve 116—118.
 Választói jog szabad gyakorlata elleni bűncselekmény megbízásból elkövetve 116—117.
 Választói jog szabad gyakorlásának akadályozása és jogosulatlan befolyásolása 112—126.
 Választói jog szabad gyakorlása akadályozásának befejezettsége 113.
 Választói jog szabad gyakorlása akadályozásának elkövetési cselekvése 113.
 Választói jog szabad gyakorlása akadályozásának elkövetője 113.
 Választói jog szabad gyakorlása akadályozásának tényálladéka 112.
 Választói jog gyakorlásának jogosulatlan befolyásolása 113—116.
 Választói jog gyakorlása jogosulatlan befolyásolásánál cél 115.
 Választói jog gyakorlása jogosulatlan befolyásolásának elkövetési cselekvése 114—116.
 Választói jog gyakorlása jogosulatlan befolyásolásának elkövetője 114.
 Választói névjegyzékhamisítás 106, 112.

Választói névjegyzékhamisításnál befejezettség 108.
 Választói névjegyzék hamisításának büntetése 108.
 Választói névjegyzék hamisításának elkövetési cselekménye 107—108.
 Választói névjegyzék hamisításának elkövetői 107.
 Választói névjegyzékhamisításnál szándék 108.
 Választói névjegyzék hamisításának tárgya 107.
 Választói névjegyzékhamisítás tényálladéka 106.
 Választói névjegyzék hamisításának viszonya a közokirathamisításhoz 106.
 Választói pártgyűlés minősített megzavarása 135.
 Választói vészirterjesztés vagy kihilás befejezettsége 127—8.
 Választójog alkotmányos jelentősége 104—5.
 Választójog büntetőjogi védelmének célja 101—2.
 Választójog ellen elkövetett bűncselekmények tevékenységi és jogi tárgya 105—6.
 Választójog gyakorlásával kapcsolatos becsületsértés 123—124.
 Választójog gyakorlásával kapcsolatos tetteges bántalmazás 123—4.
 Választójog történelmi kialakulása 104.
 Választójog védelmének főirányai 105.
 Választójogi törvényben foglalt büntetőjogi védelem köre 137—8.
 Választók félrevezetése 125—128.
 Választók félrevezetésére alkalmas vészir kihilása vagy terjesztése 124—128.
 Választók megvesztegetése 118—123.
 Választási vészirterjesztés és kihilásnál szándék 127.
 Véleménynyilvánítás szabadsága 5.
 Vészir választáskor 125—128.
 Virilisták jegyzékébe való jogosulatlan felvétel célzata 112.
 Westfáliai béke 145.
 Zsidóság mint hitfelekezet igazgatásnál 43—4.

I.

**AZ ALKOTMÁNY, A TÖRVÉNY,
A HATÓSÁGOK VAGY A HATÓSÁGI KÖZEGEK
ELLENI IZGATÁS**

(BTK. MÁSODIK RÉSZ, VI. FEJEZET, 171—174. §-OK ÉS AZ
1913: XXXIV. T.-C. 3. ÉS 4. §-AL)

HATÁSKÖR: A 171. ÉS 172. §-OKBAN MEGHATÁROZOTT BŰNCSE-
LEKMÉNYEK (KIVÉVE HA SAJTÓ ÚTJÁN KÖVETET-
TEK EL) A TÖRVÉNSZÉK TANÁCSÁNAK HATÁSKÖ-
RÉBE TARTOZNAK (1894: XXXVII. T.-C. 17. §. 1. P.);
A 173. §-BAN, AZ 1913: XXXIV. T.-C. 3. §-BAN MEGHA-
TÁROZOTT BŰNCSELEKMÉNYEK, VALAMINT A 171., 172.
ÉS 174. §-BAN MEGHATÁROZOTT SAJTÓ ÚTJÁN ELKÖ-
VETETT BŰNCSELEKMÉNYEK A KIR. ÍTÉLŐTÁBLÁK
SZÉKHELYÉN LEVŐ TÖRVÉNSZÉK HATÁSKÖRÉBE
TARTOZNAK (1894: XXXVII. T.-C. 17. §. 2. BEKEZDÉS.
1913: XXXIV. T.-C. 4. §.); A 174. §-BAN MEGHATÁROZOTT
NEM SAJTÓ ÚTJÁN ELKÖVETETT VÉTSÉG A JÁRÁS-
BÍRÓSÁG HATÁSKÖRÉBE TARTOZIK (1894: XXXVII. T.-C.
18. §. 1., 1. P.), AZ EZIDŐSZERINT SZÜNETELŐ ESKÜDT-
BÍRÓSÁG HATÁSKÖRÉRE V. Ő. 1894: XXXVII. T.-C. 15.
§. 1., 18., II.

1. §. Bevezetés.

A Btk. Második Részének VI. fejezete, melynek címe: *Az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy hatósági közegek elleni izgatás*, azokkal a veszélyekkel szemben kívánja a jogrendet megvédeni, melyek a M. i. szavai szerint «az állam- és társadalomellenes eszméknek nyilvános terjesztéséből, a szenvedélyeknek az állam és intézményei elleni szításából származnak» (Lőw, Anyaggyűjt. II. 165.) és közelebbről azoknak cselekményeit vonja büntetőjogi szankció alá, kik a szenvedélyek felkeltésével bűncselekmények elkövetésére (Btk. 171. §), a törvény elleni engedetlenségre másokat felhívnak (Btk. 172. § 1. bek.), a társadalom osztályai, a nemzetiiségek, hitfelekezetek, a tulajdon vagy házasság intézményei (Btk. 172. § 2. bek.), illetőleg az állam politikai intézményei ellen izgatnak (Btk. 173. §), vagy a bűntevők feldicsérésével a törvény iránt köteles tiszteletet megingatják (Btk. 174. §).

A Btk. által meghatározott ez a matéria több irányban kiegészült. Így az 1912: LXIII. t.-c. 19. §-a börtönnel büntetendő bűntetté minősíti a Btk. 172. §-a alá eső izgatást, ha az háború idején lett elkövetve; — az 1913: XXXIV. t.-c. 3. §-a kiegészítve a Btk. 173. §-át, büntetés alá vonja a királyság intézménye elleni lázítást; — az 1920: I. t.-c. 14. §-a, kiterjeszti a Btk. 173. §-át a kormányzó személyének sérthetlenségére; az 1921: III. t.-c. az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről első vonalon a felforgató kommunista mozgalommal szemben lép fel s különösképpen bünteti az állami és társadalmi rend erőszakos felforgatásának követelését, az erre való felhívást és izgatást (Átv. 5. §), valamint az antimilitarista izgatást (Átv. 6. §), továbbá a nemzetragalmazást és nemzetgyalázást (v. ö. mindezekről bőven *Kézikönyvem* IV. kötetét); — az 1925: XXVI. t.-c. 153. §-a börtönnel

büntetendő büntetté minősíti a Btk. 171. és 172. §-aiban meghatározott cselekményeket, ha azokat a tettes a választókerületben az országgyűlési képviselőválasztás elrendelésétől a választási eljárás befejezéséig követi el. Az illetéknéppen kiegészült anyag köréből az Átv. vonatkozó rendelkezései beható történeti, jogösszehasonlító s dogmatikai elemzésben részesültek *Kézikönyvemnek* most említett IV. kötetében, minél fogva ennek a résznek tárgyalását ehelyütt mellőzöm, de egyes kérdéseket illetően visszautalok e kötetben foglalt kifejtéseimre.

A visszamaradó anyagot — figyelemmel az elméleti s gyakorlati követelményekre — a következő részekre osztva dolgozom fel. Tekintettel arra, hogy a Btk. Második Részének szóbanforgó VI. fejezetében meghatározott bűncselekmények központi cselekményfogalma az *izgatás*, első helyen általában az *izgatásról*, ennek a rokonszelekményektől (felhívás, lázítás stb.) elhatárolásáról s e cselekménynek a történeti fejlődés s a jogösszehasonlítás adalékainak bemutatása mellett megállapítható *büntetőjogi értékeléséről* szólok. Ez alapvetés után dogmatikai szemszögből joglogikai elemzésnek vetem alá az *izgatás elkövetésének* törvényben meghatározott módjait. Végezetül sorra veszem az *egyes izgatási bűncselekményeket*, melyeket összes ismérveim keresztül a bírói gyakorlatban kifejeződött álláspontok kritikai bemutatása kapcsán törekszem kellő megvilágításban részesíteni.

2. §. Az izgatás fogalma és büntetőjogi értékelése.

1. A lázadás és hatóság elleni erőszak büntetendő cselekményének tilalmazásával és illetőleg azzal, hogy a törvény az államhatalomnak főbb tényezőiben, továbbá egyes szerveiben való *közvetlen, erőszakos* megtámadását s általában az állami s társadalmi életműködés erőszakos megzavarását bünteti, a Btk. IV. fejezete és a hatóságok büntetőjogi védelméről szóló 1914: 40 t.-c. (Hbv.) az állami akarat megnyilvánulásának, az állami cselekvés foganatosításának s a társadalmi élet folyásának rendes menetét védi (v. ö. e bűncselekményeket meghatározó szabályokra *Kézikönyvem* VII. kötetének 75—143. l.). Az állami s társadalmi rend azonban azáltal még nincs kellően megvédve, ha csupán az állami akarat és cselekvés szerveinek, valamint a társadalmi osztályoknak közvetlen s erőszakos megtámadása esik büntetés alá; büntetni kell azokat is, kik a kedélyeket felizgatva mintegy

előkészítik azt a talajt, melyen a lázadás és hatóság elleni erőszak bűncselekményei felburjánoznak. Az ilyen hatásokban legtöbbször kiszámíthatatlan izgatások rendszerint nagyobb veszéllyel járnak, mint aminő sértést egy-egy tényleges ellenszegülés előidézi. Az állami és társadalmi rend ellen való izgatás tehát mintegy kiegészítője a most hivatkozott büntetendő cselekményeknek s mint a közrendet is veszélyeztető deliktum viszont átvezet a magánosok elleni erőszak bűncselekményéhez.

2. Az izgatás büntetőjogi értékelését illetően — utalva a Btk. M. i.-nek idevonatkozó helyeire (v. ö. *Löv*, Anyaggyűjtemény II. 165—166. l.) — meg kell állapítanom, hogy bár egyfelől «a szabad egyesülési jog s a szabad sajtó kétségtelenül üdvös és nagyhatalmi tényezők», addig viszont másfelől «józanul senki sem képzelheti e hatalmak fönnállását a rendezett államban másképpen, mint korrelációban azokkal a törvényekkel, melyek az említett szabadsággal üzőtt visszaélések és veszélyes túlcsepangások megbüntetéséről intézkednek». Nincs is «a polgáriassult világban oly törvénykezés, mely az eszmék szabad közlésével üzőtt visszaéléseket figyelmen kívül, mely a társadalmat e veszélyekkel szemben oltalom nélkül hagyta volna», mert tagadhatatlan, hogy «az eszmék szabad közlése, aminek legszebb vívmányait köszönheti az emberiség, éppoly ártalmassá válhatik, mint a tűz, mely világít és melegít, de amely ellenőrizhetetlenül és féktelenül csapongva igen gyakran nagy szerencsétlenségnek, sőt nyomornak és pusztulásnak lett már okozója. Nem könnyű feladat annak a határvonalnak meghúzése, mely a gondolat szabad közlését, az érzelmek szabad kifejezését a tilalom alá helyezendő közlés és kifejezés körétől elválasztja s ha valahol, úgy itt *nem annyira elvi*, mint inkább az adott helyzetnek megfelelő *gyakorlati* szempontok veendő figyelembe (konszolidált állami és társadalmi viszonylatok közepette szélesebb kört nyerhet a szabadság, viszont zilált s túlcsepangásokra hajló időszakban annak szűkebb keretek közé szorítása nemcsak kívánatos, de — mintegy önvédelmi célból — egyenesen szükséges; némileg ez a magyarázata a Btk.-nek aránylag túl liberális és mindenesetre túl enyhe felfogásának, — és a némileg elkésettén megalkotott Átv. szigorúbb s a szabadságot erősebben korlátozó gondolatmenetének), annyi azonban elvileg is kétségtelen, hogy elkesüljön a törvényhozás és a társadalom bármiként az eszme, a gondolat, az érzelmek közlésének szabadsága mellett: azt a köteleességét nem tagadhatja meg, hogy a megállapított jogrendet, a romboló eszmék izgató terjesztése ellen, — a szabadságot a féktelenség ellen, — a családot a vad ösztönök szabad csapongásának tana, — a tulajdont a rablás elve — az erkölcsöt az erkölcstelenség állítólagos joga és doktrínája ellen megvédje». A bírálat szabadsága, a vélemény-nyilvánításnak megengedettsége, az érzelmeknek spontán kifejezése a haladásnak, előfejlődésnek mindenesetre eléggé nem értékelhető erőtényezői, de csak addig, míg nem mennek túl azon a határon, ahol az állami és társadalmi alapintézmények nyilvános megtámadása, a tömeg-szenvedélynek oly felette veszélyes felkeltése nem kezdődik, mely osztályharcok, forradalmak kitörésére vezethet.

3. A VI. fejezet címfeliratában a törvény az **izgatás** kifejezéssel jelöli meg azt a cselekményt, mely mint a tételes jog generikus fogalma az egyes izgatási deliktumok specifikált elkövetési tevékenységeit egységbe foglalja. Az általános értelemben vett izgatás központi fogalma alá esik ugyanis az *egyenes felhívás* (Btk. 171. §, 172. § 1. bek.), a *szoros értelemben vett izgatás* (Btk. 172. § 2. bek.), a *lázítás* (Btk. 173. §, 1913: XXXIV. t.-c. 3. §), a törvényben meghatározott intézmények nyilvános támadása (Btk. 173. §, 1913: XXXIV. t.-c. 3. §), a királyság intézményének megszüntetésére irányuló mozgalom kezdeményezése stb. (1913: XXXIV. t.-c. 3. §), a bűncselekmény vagy elkövetőjének nyilvános magasztalása, feldicsérelése, kitüntetése (Btk. 174. §).

Az izgatásnak generikus fogalmát meghatározandó a specifikált elkövetési tevékenység most említett alakjainak közös elemeit kell absztrakció útján megállapítanunk. Vargha Ferenc mélyenjáró fejtegetései (v. ö. Az izgatás pszichológiája; Magyar Jogi Szemle I. 71., 136., 206., 265., 350. és 418. l.) nyomán rendszerbe foglalva az izgatásnak közös pszichikai elemeit, a következő tételekhez jutunk: 1. minden izgató cselekményben felismerhető valamiféle *célratöréskvés*, mely az izgató egyénisége, az izgatás tárgya és köre szerint végtelenül különböző (fogalmi szempontból s az izgatás pszichikai elemzését érdeklően a cél milyensége, morális vagy jogi értékelése irrelevans); 2. az izgatás a meghatározott cél elérése érdekében *vágyat* törekszik felkelteni másokban (vágy valamely elképzelt tárgynak, helyzetnek, állapotnak kívánása, melynek hiánya kedvetlenséget okoz; a skolasztikusok szerint: «passio, qui tendit in bonum», Spinoza szerint: «appetitus cum eiusdem conscientia»; v. ö. Ehrenfels, Werttheorie, 1893. I. 248., Wundt, Grundzüge d. phys. Psych. 1903. III. 246., Witasek, Grundl. der Psychol. 1908. 349.); 3. az izgató mindenkoron *érzelmeket* igyekszik fakasztani, feléleszteni vagy ébrentartani, melyek majd prezentatív (érzetekhez), majd reprezentatív (képzetekhez), majd intellektuális (eszmékhez, gondolatokhoz kapcsolódva) jellegűek s a vágy aktivitását teremtik meg; végezetül 4. minden izgatás oly *akarati elhatározások* létrehozása, melyek az izgatás tartalmi elemeit átvéve, cselekvés útján ezeknek megvalósulását szolgálják.

Összefoglalva ezeket az elemeket, az izgatás generikus fogalmát imígyen határozhatjuk meg: **Izgatás valamely cél elérésére**

irányulóan akarati elhatározások keltése másokban, cselekvésre sarkalló vágyak ébresztése és erős érzelmek szítása révén.

Értékelésnek vetve alá az izgatások különböző neveit, a következő csoportokat állapíthatjuk meg: 1. Az első csoportba sorolhatjuk a *jogi szempontból közömbös izgatásokat* (idetartoznak a tudományos s művészi izgatások). 2. A második csoportot alkotják az *erkölcs ítélőszéke elé tartozó izgatások* (az ilyen izgatásokért az izgató csupán lelkiismeretének felel s a társadalomnak sújtó ítéletét vonja magára). 3. A harmadik csoporthoz számítanak a jelentős állami és társadalmi érdekek veszélyeztetésével járó s ez okból *büntetőjogi értékelés alá eső izgatások*. Hogy melyek ezek az izgatással szemben büntetőjogi védelemben részesítendő vitális állami és társadalmi érdekek, azt csak a tételes jog állapíthatja meg. E részben figyelembe jön egyfelől ezeknek az érdekeknek konkrét értékkülönbsége, másfelől az állami és társadalmi rend oszlopainak tehát e felismert érdekeknek szilárd vagy gyenge alapon állása. Annyi bizonyos, hogyha «az izgató ezeket az oszlopokat támadja meg abból a célból, hogy azokat ledöntse, a társadalom életidegét veszélyezteti, minélfogva az önfenntartási ösztön parancsolja, hogy az állam ezeket megvédelmezze» (Vargha, i. m. 363. l.).

4. Az állam és illetőleg annak feje elleni izgatás büntetendőségének nyomai már a *papyrus-jogban* fellelhetők, hol az — mint a király irányában tartozó tisztelet sérelme — az ú. n. *asfjara* fogalma alá esett és pedig annélfogva, mert «rex deus habetur» (v. ö. *Taubenschlag*, Das Strafrecht im Rechte der Papyri, 1916. 50.). A *római jogban* valószínűleg mint crimen vis került az izgatás egyik-másik neve büntetés alá. A XII. táblás törvény elrendeli «ne quis in urbe coetus nocturnos agitare», viszont a *lex Gabinia* kimondja, hogy: «qui coitiones ullas clandestinas in urbe conflavisset, more majorum capitali supplicio multaretur» (v. ö. *Abegg*, Lehrbuch der Strafrechts-Wissenschaft, 1836., 609). *Cicero* egyik beszédében szinte az izgatásra utal, midőn azt mondja: maiestatem minuit is qui per vim multitudinis rem ad seditionem vocavit (*Mommsen*, 562) s ugyanezt a gondolatot fejezi ki *Ulpianus*: «maiestatis crimine... tenetur is cuius opera dolo malo consilium initum erit... quo coetus conventusne fiat, hominesne ad seditionem convocentur» (Dig. 48., 4., 1., 1.). Idevonatkozik még *Paulus* következő helye: «auctores seditionis et tumultus vel concitatores populi pro qualitate dignitatis aut in cruce[m] (a Dig. 48., 19., 38., 2. szerint furcam) tolluntur aut bestiis obiciuntur aut in insulam deportantur» (Paulus 5., 22., 1., Dig. 1., 12., 1., 12., Cod. 9., 30., 2.), valamint mindazok a további rendelkezések, melyek szerint többnyire «capite punitur», «qui sollicitaverit», (v. ö. *Mommsen* 564., 3. és 5. jegyz.). A *germán népjogokban* sem önállósult az izgatás bűncselekménye, de minden súlyosabb lázítás

mint békétörés (vredebrake, vredebruch) esett büntetés alá (Wilda 224. s. köv. 1.; *Hia*, 3., 49., 51., 63.) Az egyházi büntetőjog kifejezetten igazgatási bűncselekményt éppúgy nem ismer, mint a római vagy germán népjogok, de bünteti többek között az apostoli Szentszék által tévesnek kijelentett tanok nyilvános hirdetését (docentes vel defendentes sine publice, sine privatum propositiones ab Apostolica Sede damnatas... Const. Apost. Sedis n. 14.), az indexre tett könyvek terjesztését (librorum venditores... Const. Officiorum ac munerum, n. 46.). A *Carolina* s az újkor törvénykönyvei sem biztosítanak az igazgatási bűncselekményének különállást; de *Kurpfalz* pl. már 1582-ben hallálal bünteti azt, ki gúnyiratban a felsőbbség ellen izgat vagy azt megvetésnek teszi ki. Az 1794. évi porosz *Landrecht* ezen a nyomon halad s mintegy előkészítője a további fejlődésnek, midőn külön bűncselekményt állapít meg annak terhére, ki az állam törvényeit, rendeleteit gyalázza, kigúnyolja (II. rész, 20. cím 151. §). Hasonló rendelkezéssel találkozunk egy 1795. évi dec. 18-án kelt angol törvényben (act for the Safety and Preservation of his Majesty's Person and Government against treasonable and seditious Practices and attempts) mely büntetni rendeli azt, ki a népet a király, a kormány vagy az alkotmány ellen gyűlöletre vagy megvetésre (hatred and contempt) ingerli. A bűncselekmény elkövetésére való nyilvános felhívást az 1791. évi francia *Code* bünteti elsőként («Lorsqu'un crime aura été commis, quiconque sera convaincu d'avoir provoqué directement à le commettre, soit par les discours prononcés dans les lieux publics soit par des placards ou bulletins affichés ou répandus dans les dits lieux, soit par des écrits rendus publics par la voie de l'impression, sera puni de la même peine prononcée par la loi contre les auteurs du crime» II. rész 3. cím 2. art.). Az osztályharcra izgatás egészen újzerű deliktum, amelyre vonatkozó rendelkezések először az 1819. évi máj. 17-én kelt francia törvényben, majd ezt módosító 1822. és 1835. évi törvényekben találunk kifejezést. E bűncselekmény szabatos meghatározását nyeri azután a francia ideiglenes kormánynak 1848. aug. 11-iki *dekrétumában* («Quiconque... aura cherché à troubler la paix publique en excitant le mépris ou la haine des citoyens les uns contre les autres, sera puni...» art. 7.); ez a szöveg szolgált mintaképül a porosz, majd német bűn. törvénykönyv vonatkozó helyének s befolyásolta a magyar törvényhozót is (v. ö. még az 1853. évi máj. 1-én kelt svájci Bundeegesetz rendelkezését, mely bünteti az izgatást «zur gewalttätigen Verfolgung ganzer Bevölkerungsklassen»). A XIX. század kódexei általában büntetik már az izgatásnak különböző neveit. Így a bűncselekmény elkövetésére való egyenes felhívást (legtöbbször felbujtásként). A törvény elleni engedetlenségre való felhívás s a laudatio criminis és glorifikáció büntetés alá esik Olaszországban, Spanyolországban, Bulgáriában, Szerbiában s Ausztriában. Csupán a törvény elleni engedetlenségre való felhívást büntetik Belgium (1831. évi júl. 20. törvény), Svédország és Finnország, Németország (110. §). A laudatio criminis büntetés alá vonásával találkozunk a már említett államokon kívül Franciaországban, Portugáliában s Norvégiában. Az osztályharcra izgatás helyet foglal a német, osztrák, norvég, olasz s svájci törvénykönyvekben.

5. A legújabb törvényhozási munkálatok úgy a rendszerbeli elhelyezés,

mint az igazgatási cselekmények meghatározása tárgyában alig mutatnak eltérést. Az 1912. évi osztrák *Regierungs-Entwurf* mindenekelőtt a külpolitikai szempontból veszélyes izgatásnak egyik esetét emeli ki, midőn a 115. §-ban büntetni rendeli azt, ki a monarchiának valamely külállammal való viszonyát veszélyeztető hamis vagy eltorzított közleményt terjeszt; az államhatalom ellen irányuló bűncselekmények sorába iktatja az *Aufwiegelung* című deliktumot, melyet a 163. § meghatározása szerint az követ el, ki nyomtatványban, nyilvános gyülekezeten vagy tömeg előtt törvényt, rendelet, hatósági meghagyás elleni engedetlenségre felhívást intéz vagy erre buzdít (a 164. és 165. §-ok a közhatalom nyilvános gyalázását — *Herabwürdigung der Staatsgewalt* — vonja büntetés alá); az osztály elleni izgatás és a bűncselekmény elkövetésére való nyilvános felhívás, valamint a büntett feldicsérésének deliktumai a közbéke ellen irányuló bűncselekmények fejezetében (*Strafbare Handlungen gegen den öffentlichen Frieden*) találják meghatározásukat (237., 239. §§). Az 1915. évi svájci javaslat a közbéke elleni bűncselekmények sorában bünteti a — de csupán fegyverrel büntetendő — büntetetre való nyilvános felhívást (227. art.); viszont az állam elleni bűncselekmények című fejezetben vonja büntetés alá a katonai szolgálati kötelesség megszegésére való nyilvános felhívást (243. art.). Érdekesebben oldja meg az izgatás szabályozását az 1924. évi görög javaslat; a felségsértés fejezetében bünteti a felségsértő cselekmények elkövetésére irányuló nyilvános felhívást (106. art.); a közrend elleni bűncselekmények fejezetében vonja büntetés alá a törvények stb. elleni engedetlenségre való nyilvános felhívást (151. art.), valamint a büntett vagy vétés elkövetésére irányuló nyilvános felhívást (152. art.), végül a büntett feldicsérését, de ezt csak azzal, hogy ha e cselekmény a közrendet veszélyezteti (153. art.); ugyanitt bünteti az osztály elleni izgatást (159. art.). Az 1925. évi cseh-szlovák javaslat a közrend elleni bűncselekmények fejezetében a következő izgatási deliktumokat határozza meg: lázítás címén bünteti azt, ki azzal, hogy felkelésre buzdít, ennek veszélyét előidézi (208. §); izgatást állapít meg annak terhére, ki törvény által megszabott közkötelességek tömeges nem teljesítésére ingerel (201. § 1. bek.), továbbá aki büntett vagy vétés elkövetésére nyilvánosan felhív (210. § 2. bek.), amely cselekmény súlyosabb büntetés alá esik, ha a javaslatban felsorolt cselekmények elkövetésére történik a felhívás (210. § 3. bek.); a 214. § bünteti a büntett vagy vétés nyilvános feldicsérését, sőt a helyeslésnek más módon való kifejezésre juttatását is; a 218. § büntetés alá vonja azt, ki a népeség osztályai ellen nemzetiségük, nyelvük, fajuk, politikai vagy szociális meggyőződésük miatt erőszakos vagy más ellenséges cselekmények elkövetésére nyilvánosan izgat; a 219. § a törvényhozás, bíróság s közigazgatás, valamint a fegyveres erő nyilvános gyalázását bünteti. Az 1926. évi török bűn. az állam biztonsága elleni bűncselekmények körében bünteti a közvélemény felizgatását azáltal, ha valaki hamis híreket terjeszt, hivatalos nyilatkozatokat, iratokat hamisan közlésezt (161. §); — a közrend elleni cselekmények című fejezetben vonja büntetés alá a bűncselekmény elkövetésére való nyilvános felhívást (311. §); a büntetés aszerint súlyosabb, amely súlyos a felhívás során megjelölt deliktum) és a laudatio criminis, a törvény elleni engedetlenségre s az osztályharcra izgatást (312. §). Az 1927. évi japán

I-én életbelépett orosz szovjet btk. súlyosan (bizonyos esetekben halállal) büntet minden ellenforradalmi célt szolgáló agitációt és propagandát (58. art. 12. bek. v. 5. *Schwartzkopf* Das Strafrecht Sowjetrusslands, 1929. 62. l., *Rác György*, A legújabb szovjet büntetőjog vázlatja; Angyal szeminárium kiadványai, 19. füzet, 1931. 38. l.), valamint oly cselekményekre való izgatást, melyek a hatóságok s a törvények elleni engedetlenségre szítva a kormányzat erejét és tekintélyét gyengítik (59. art. v. 5. u. o. 63–64. l. Az 1928. évi szept. 1-én életbelépett kínai ktb. 160. art.-ában egybefoglalja az izgatás következő eseteit: izgatás bűncselekmény elkövetésére (inciter une autre personne à commettre une infraction), izgatás törvény elleni engedetlenségre (inciter une autre personne à transgresser les lois ou les réglemens, ou à désobeir à une ordre conforme à la loi) és a büntett feldicsérésére (faire l'apologie d'une infraction commise par une autre personne, troublant ainsi la tranquillité publique); az elkövetés módja, illetve eszközei: irat, rajz vagy beszéd (par des écrits, des dessins, des discours) vagy egyéb más (par tout autre moyen); v. 5. *Escarra*, Code pénal de la République de China, 1930. 43. l. — Az 1930. évi jan. 1-én életbelépett de pár hónap múltán hatályon kívül helyezett új spanyol btk. több helyen eléggé szétszórva s erős kazuisztikával határozza meg az egyes izgatási cselekményeket; így az állami rendet veszélyeztető cselekmények fejezetében a törvény elleni engedetlenségre felhívást (provoquer la inobservancia del Estado» 232. art.), az állami méltóságok elleni bűncselekmények fejezetében a királyi tekintély elleni izgatást bünteti (257. art.), valamint büntetés alá vonja azt, ki nyilvánosan a királyt teszi felelőssé a kormány cselekedeteiért (259. art.); a közrend elleni bűncselekmények című fejezetben talál helyet az osztálygyűlésre izgatás deliktuma (büntetendők: «que por cualquier medio promuevan discordia o antagonismos entre los distintos Cuerpos, Institutos u organismos del Estado . . . o provocaren el odio . . . entre los ciudadanos»; 314. art.); a közbiztonság elleni büntettek fejezetében szól a bűncselekmény elkövetésére való nyilvános felhívásról és a feldicsérésről (la apologia de estos delitos; 561. art.). Nagy gonddal határozzák meg az izgatási deliktumokat a német javaslatok; így az 1930-ban a Reichstag részéről első olvasásban már letárgyalt német javaslat kiemelten bünteti a felségsértés elkövetésére irányuló nyilvános felhívást (87. §), a köztársasági államforma nyilvános gyalázását (101. §), majd a «Störung der öffentlichen Ordnung» című 9. fejezetben büntetés alá vonja a törvény s törvényes rendelkezés elleni engedetlenségre (169. §), az adózás kötelezettség megtagadására való nyilvános felhívást (170. §), a bűncselekmények s általában erőszakosságok elkövetésére irányuló nyilvános felhívást («Wer öffentlich zu einer strafbaren Handlung oder allgemein zu Gewaltthaten gegen Menschen oder Sachen auffordert» 171. §). Az 1930. évi olasz codice penale vonatkozó rendelkezései köréből a következőket emelem ki: büntetendő a politikai és gazdasági defetizmus (disfattismo politico 265., ei economico 267. art.), valamint katonai személynek a törvény elleni engedetlenségre felhívása (istigazione di militari a disobbedire alle leggi, 266. art.); meghatározott állam elleni bűncselekményekre való nyilvános felhívás s azok magasztalása (pubblica istigazione e apologia; 303. art.); általában

bűncselekmények elkövetésére (istigazione a delinquere, 414. art.; a büntetés a megjelölt bűncselekmény súlya szerint igazodik) s a törvények törvényes rend elleni, valamint osztálygyűlésre izgatás («Chunque pubblicamente istiga alla disobbedienza delle leggi di ordine pubblico, ovvero all'odio fra le classi sociali . . . » art. 415.).

6. *Hazai jogunkban* mint önálló bűncselekmény az izgatás ismeretlen; de büntetés alá esett az ilyenmű közrendsértés, mint a nota infidelitatisnak esete, s valószínűleg alája volt vonva az 1723: IX. t.-c. 5. §-ának, melynek szövege a következő: «Inductores et conductores quorumque hominum, ad spoliandum et disturbandum internum regni status». Az 1972. évi javaslat szintén a hűtlenségi esetek közé veszi fel az izgatásszerű deliktumot. («internam Reipublicae securitatem succutit, qui Regis auctoritatem, potestatisque, sive legislativae, sive executivae exercitium, legalemve regiminis Formam . . . perniciose concitatoris dictis, divulgatis scriptis, aut quibuscunque actibus dolo malo evertere satagit (Pars II. art. 1. § 5.). 1843. évi javaslatunk büntetés alá vonja a felségsértésre (427. §) és hűtlenségre (431. §) való nyilvános és egyenes felszólítást, valamint azt «aki valamely gyülekezetet vagy népcsoportot fegyveres lázadásra szóval vagy írásban vagy nyomtatványban világosan és egyenesen felszólított» (445. §). 1848. évi XVIII. t-cikkünk (sajtótörvény), már kifejezetten bünteti azt, ki sajtó útján «bűn avagy vétség elkövetésére egyenes és határozott felhívást tesz» (3. és 4. §§); ki az alkotmány stb. s «a törvényes felsőbbség elleni engedetlenségre lázít» (6. §); «ki a felség személyének sérthetlensége, a királyi székbeli örökösödésnek megállapított rende ellen kikel» (7. §); «ki a közbéke és csend erőszaka megzavarására lázít» (9. §). E szakaszokban foglalt gondolatok továbbfejlesztésével találkozunk a Btk. VI. fejezetében, hol a törvény nemcsak a sajtó útján, hanem általában a nyilvánosan elkövetett izgatást s annak különböző neveit bünteti.

Büntetőtörvénykönyvünk s az 1913: XXXIV. t.-c. kiegészítő rendelkezéseinek alapján az izgatásnak hat nemét különböztethetjük meg, ezek: 1. *felhívás büntett vagy vétség elkövetésére* (Btk. 171. §); 2. *felhívás törvény vagy hatóságok elleni engedetlenségre* (Btk. 172. § 1. bek.); 3. *a társadalmi osztályok s jogintézmények elleni izgatás* (Btk. 172. § 2. bek.); 4. *a politikai izgatás* (Btk. 173. §); 5. *a királyság intézményének megtámadása* (1913: XXXIV. t.-c. 3. §) és 6. *a büntett vagy vétség és a büntettes feldicsérése* (Btk. 174. §).

E cselekmények közös ismérve, hogy «a gyülekezeten, nyilvánosan, szóval, vagy nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállításával követetnek el» (Btk. 171. §), minél fogva mindenképp az elkövetésnek e módozatát kell elemeiben ismertetnünk.

3. §. Az izgatás elkövetési módjai.

A törvény az izgatás mindenik neménél (némi eltéréssel az 1913 : XXXIV. t.-c. 3. §-ában) az elkövetésnek két módját különbözteti meg, az egyik a *gyülekezeten nyilvánosan szóval*, a másik a *nyomatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által történő elkövetés*. Az elkövetés e módjait *nagyfokú nyilvánosság mellett* való elkövetésnek nevezhetjük.

1. A *gyülekezet* fogalmát illetően a törvény nem ad útbaigazítást. Annyi kétségtelen, hogy néhány ember együttléte nem gyülekezet, de viszont valamely meghatározott minimális számhoz sem köthető annak léte. Némileg irányadóul vehető mint *negatív ismérv*, hogy gyülekezetről akkor van szó, ha az együttlévők számának meghatározása első áttekintésre nem történhetik meg (így *Hälschner*, II. 492., *Binding*, Lehrb. II. 800., *Merkel*, 378., *Frank*, 283.), illetőleg ha annyian vannak együtt, hogy egyes személynek odacsatlakozása vagy kiválása figyelmen kívül marad (*Meyer—Allfeld*, 404., *M. E. Mayer*, Vergl. D. Bes. Teil I. 376., *Gerland*, 256.). *Pozitív ismérveként* vehető fel a nagyobb számú embercsoportnak feltűnő volta s együvé tartozósága («die Aufälligkeit der Masse . . . und ihre Kompaktheit»; *Binding*, 800.). A *gyülekezet* fogalmát illetően egyébként közömbös, vajjon véletlenül vagy tervszerűen (helyesen *Schadl*, 146.), illetve összehívásra jöttek-e össze a résztvevők, — aminthogy közömbös, vajjon többé-kevésbé rendezett-e, avagy minden rendet nélkül a kérdéses együttlét (*M. E. Mayer* 376. szerint *Menschenmenge*-ről csak több ember *rendezellen* együttléte esetében lehet szó; nézetem szerint ehhez az ismérvhez nem köthető a *gyülekezet* fogalma, mert ezzel minden alap nélkül megszükitenők a törvény akaratát; jól mondja *Ebermayer*, 410., hogy a színházban helyeiket elfoglaló emberek rendezett együttléte tévedés nélkül nem zárható ki a *gyülekezet* fogalmi köréből, *Binding*, 844. l. 4. jegyz. egyenesen érthetetlennek minősíti *M. E. Mayer* korlátozását). Rendszerint a hely minősége is figyelmen kívül marad a *gyülekezet* kérdésénél, minélfogva nemcsak a nyilvános, bárki részéről hozzáférhető, hanem a zárt és illetőleg magánhelyen együttlévők is *gyülekezetnek* tekinthetők (v. ö. a *gyülekezet* fogalmáról részletesen: *Angyal*, *Istenkáromlás*, 100—108. l.).

De lege lata abban a kérdésben, vajjon a több ember együttléte *gyülekezet-e* vagy sem, az említett — inkább útbaigazító — ismérveken kívül más — főleg elvi — kritérium nem áll rendelkezésre s így végelemzésben mindig csak a konkrét körülmények (a hely, idő) figyelembevételével lehet állást foglalni, különös tekintettel arra, vajjon a több ember együttléte olyan-e, hogy hajlamosnak látszik az izgató fellépés hatása alatt a jogrend és társadalmi béke megzavarására. *De lege ferenda* helyesnek mutatkozik a *gyülekezet* vagy tömeg, illetve csoport fogalmi elemek elhagyásával egyszerűen csak a nyilvánosság ismervét venni fel (így az 1930. évi német javaslat 169., 170. és 171. §-a: «wer öffentlich . . . auffordert»; a «vor einer Menschenmenge», mint «das unbestimmte und umstrittene Erfordernis der Begehung» elhagyatott, v. ö. *Begründung*, 88. l.; így többek között az 1930. évi olasz codice penale 414. és 415. art.-ai: «Chiunque pubblicamente istiga . . . »).

A *Curia* gyakorlata a *gyülekezet fogalmának* kérdésében általában helyes irányt követ; így kifogástalan elvi határozat a következő: egyszerű együttlévő nagyobb számú ember *gyülekezetet* képez, tekintet nélkül arra, hogy mi ebből *gyülekeztek* össze és hogy összejövételük tervszerű volt-e vagy véletlen (Bjogi Hat. Tára IV. 76. l.); ugyanígy: a «*gyülekezet*» szó közönséges értelemben nem jelent mást, mint összejövettet, tehát célzatosan vagy véletlenül összejött több személynek együttlétét (Bjogi dtár III. k. 54.), továbbá: teljesen közömbös, hogy a *gyülekezet* miképp keletkezik, vagy hogy mily célzattal jött létre, mert bármi legyen az indító ok, vagy ha a véletlen hozta is létre, ez a *gyülekezet* tényleges létrejöttére és a *gyülekezet* fogalmának meghatározására befolyást nem gyakorol (Bjogi dtár V. k. 100.), vagy: több embernek minden összetartozandóság, terv vagy cél nélkül egy helyen való *gyülekezése* is *gyülekezet* (u. o. VIII. 3.), a *gyülekezet* fogalma csak több ember együttes jelenlétét s nem egyszerűen a jelenlét közös célját is kívánja meg (u. o. X. 182.), a *gyülekezet* fogalmát illetően nem bír döntő jelentőséggel, hogy a *gyülekezés* színhelye nem mindenre hozzáférhető uradalmi magtár volt (u. o. XI. 445.). A *számszerűség* tekintetében a *Curia* álláspontja a következő ítéletekből tűnik ki: nem *gyülekezet* néhány fürdővendégnek találkozása (Bjt. X. 162.), a korcsmai csekély számú ivótársaság (u. o. VIII. 234.); négy ember (u. o. 66. k. 306.); öt ember (Bjogi dtár 8. k. 6.); a korcsmában — a járókelő személyzet beleértésével — jelenlévő 9—10 személy (Bjt. 66. k. 10.); viszont *gyülekezetnek* minősítette a *Curia*: a korcsmában összegyűlt vendégeket (u. o. X. 353.), *gyülekezet* a magánlakáson együtt volt 5—7 ember (Bjt. 57. k. 153.), a korcsmában levő 6 ember (Bjogi dtár X. 152.), 7—8 ember, kik vádlott politikai nézetének meghallgatása céljából voltak együtt (u. o. II. 247.); a nyilvános helyen együttlévő 9—10 személy (Bjt. 66. k. 110.), a korcsmában nem meghívásra összegyűlt 8—9 ember (u. o. 61. k.

261.), ugyanott együttlévő 15–20 ember (u. o. 67. k. 213.), ugyanott alkal-
 milag egybegyűlt 25–30 tagból álló társaság (u. o. 51. k. 72.), általában
 összegyűlt 12–16 személy (u. o. 55. k. 26.); a piacon lévő közönség és
 korcsmában mulató vendégzereg (u. o. 17. k. 247., 363.); — újabban a
Curia igen helyesen azt a több ember együttlétében rejő expanzív erőt
 veszi figyelembe a gyülekezet fogalmának megállapításánál, mely felszaba-
 dulva a *közbéke s társadalmi rend veszélyeztetésére* vezethet; így elvi ér-
 lellel mondotta ki a *Curia*, hogy: a pillanatnyilag kevesebb számú egyén jelen-
 léte mellett is fennforog nemcsak a hely, hanem a gyülekezet fogalmában
 rejő és a közbéke szempontjából veszélyessé válható nagyobb nyilván-
 nosság, midőn a vádlott izgató kijelentéseit a korcsma ivójában csak
 néhány ember előtt tette meg, de ez oly helyen történt, ahol a hely rendel-
 tetése szerint az emberek jönnek-mennek, számuk egyre változhatik (Bjogi
 Hat. Tára VII. 783.); hogy a gyülekezet az együttlévő embereknek olyan
 nagyobb számát jelenti, amely ha nem is szervezett erő, de alkalmas arra,
 hogy esetleg a jogrend ellenségévé váljék, illetve a társadalmi békét meg-
 zavarja (Bjogi dtár XIV. 20.); a meghatározható, számban pontosan kife-
 jezhető és egyedileg is felismerhető egyének többsége már megalkotja a
 gyülekezetet, feltéve, hogy az együttes jelenlét annyi embernek számából
 áll, hogy az elhangzott szavaknak izgató hatása széles körben való szétter-
 jedésre alkalmas (u. o. 8. k. 5. 1.); a 10–12 emberből álló tömeg az adott
 viszonyok között, amikor az folyton növekedett is s veszélyeztethette a
 közbéket és a közrendet: a gyülekezet fogalmának megfelel (u. o. 15. k.
 47. 1.); megállapította a *Curia* a gyülekezeten történt elkövetést, midőn
 vádlott csoportról-csoportra járva 5–6 emberes csoportokban annyi
 könnyen izgatható munkás, földnélküli, elégedetlen embernek mondta el
 a kijelentéseit, amennyi számánál, összetételénél, lelkiületénél fogva a köz-
 rendre és a társadalmi békére nézve annyival veszélyesebb, amennyiben
 a kisebb tömegek hirtelen nagy tömeggé verődhettek össze és számuk a
 hely és az alkalom természete okából minden percen nagyobbodhatott
 (u. o. 15. k. 49. 1.); idevágólag jelentősek még a *Curianak* következő ítéletei:
 a «gyülekezet» és «nyilvánosan» jogi ismérvek nem kívánják meg e fogal-
 mak teljességéhez sem a hely nyilvánosságát, sem azt, hogy a gyülekezetet
 alkotó egyének mind és kizáróan akaratelhatározási képességgel bíró sze-
 mélyek legyenek és gyermekek ne lehetnének (Bjogi Hat. Tára VI. 56. 1.);
 továbbá: annak vizsgálatánál, hogy a jelenlévő személyek összeessége
 gyülekezetet képez-e, figyelembe jönnek azok az egyének is, kik hivatásuk
 teljesítése végett vannak a helyszínen jelen (Bjt. 59. k. 315.).

A nyilvánosság fogalmát sem határozza meg a törvény (az
 első min. javaslat — megállapíthatóan az 1838. évi szász Btk.
 125. §-ának lefordításával — a következő körülírást vette fel:
 «nyilvánosnak tekintetik a felhívás vagy terjesztés, ha az nem
 intéztetett a felhívóval vagy terjesztővel családi vagy baráti
 viszonyban, vagy üzleténél, illetőleg foglalatosságánál fogva össze-
 köttetésben álló egy vagy több személyhez és ha az tekintettel
 a helyre és időre bizalmas magánközlésnek nem mutatkozik»

ezt a merőben negatív tartalmú meghatározást azonban a későbbi
 javaslatok elhagyták s így a Btk.-be sem került bele. Nézetem
 szerint a nyilvánosság tartalmi elemeinek megjelölésénél az élet-
 fogalmat kell alapul venni, mely szerint nyilvánosságon valamire
 vonatkozással, meg nem határozható számú személyek részéről való
 tudomásulvétel lehetőségét kell érteni. A hely nyilvánossága tehát
 nem döntő, mert a köztudatba jutás vagy ennek lehetősége nem
 a hely minőségén fordul, hanem egyfelől az elkövetéskor jelen-
 voltak számától, másfelől a jelenlét lehetőségének körülményei-
 től, végül az elkövetés módjától függ. A nyilvános helyen, pl.
 utcán néhány — különösen egymással szorosabb viszonyban
 levő — egyén előtt tett nyilatkozat nem minősül nyilvánosan
 tettnek; viszont magános, illetve ú. n. zárt körre szorítkozó
 helyiségben is lehet szó nyilvános elkövetésről, ha ott — bár
 bizonyos feltételek (belépőjegy birtoka, meghívó vagy tagsági
 jegy felmutatása stb.) mellett nagyszámú egyén jelent meg.
 Nem zárja ki a nyilvánosságot, ha a megjelentek történetesen
 egyénenként ismertek (így *Lutz*, *Der Begriff der Öffentlichkeit*,
 1901. 40. s. köv. 1.; ellenkezően *Binding*, *Lehrb.* 845., ki szerint
 csak az az izgatás nyilvános, «welche nicht für die ausschliess-
 liche Wahrnehmung individuell bestimmter Personen berechnet
 ist»; részéről ezt a megszorítást nem fogadom el, mert a nyil-
 vánosságot az a körülmény, hogy a jelenvoltak egyénileg ismer-
 tek-e vagy sem, nem érintheti annál kevésbé, minthogy e foga-
 lom lényegét a meg nem határozható számú egyének tudomásul-
 vételi lehetősége teszi s így a személyek minősége ebből a szem-
 pontból közömbös; helyesen *Weil*, *Die Aufreizung zum Klassen-*
kampf, 1905. 54–55. 1.).

A jelenlévők száma s a jelenlét lehetőségeinek körülményei
 tekintetében a gyülekezet szóval juttatja kifejezésre a törvény,
 hogy nyilvánosságról csak nagyobb számú emberek előtt s oly
 helyen elkövetett cselekmény esetében lehet szó, hol a jelenlét
 lehetősége minden korláttól ment, vagy csak kevés s könnyen
 megteremthető feltételtől függ. E helyütt utalnom kell arra, hogy
 az izgatásnál megkívánt nyilvánosság szűkebb fogalom, mint
 aminő akár az 1913: XXXIV. t.-c. 3. §-ában («nyilvánosan szó-
 val»), — akár a Bv. 3. § 2. pontjában («egyébként nyilvánosan»)
 akár az Átv. 5. § 2. bek.-ében («nyilvánosan vagy több — habár
 nem együtt levő — személy előtt») szerepel, amennyiben a Btk.
 171. §-a szövege így szól «gyülekezeten nyilvánosan», amiből

következik, hogy ha bár a nyilvánosság ismérvei fennforognak, de a felhívás stb. nem gyülekezeten történt: izgatás nem állapítható meg (ezért pl. a rádión tett nyilatkozat lehet az 1913. évi XXXIV. t.-c. 3. §-ába ütköző királyság intézménye elleni lázítás, — lehet a Bv. 3. § 2. bek. 1. pontja szerint minősülő rágalmazás, — lehet az Átv. 5. § 2. bek.-ébe ütköző államfelforgató bűncselekményre irányuló egyenes felhívás, de nem lehet a Btk. 171. s köv. §-aiba ütköző izgatás, ha csak meg nem állapítható, hogy a hangszórót gyülekezet hallgatta; így *Izók*, 106.; ez mindenestre fogyatékosága a Btk. 171. §-ának, mely a «gyülekezeten» szó elhagyásával s az 1913:XXXIV. t.-c., valamint a Bv. és Átv. idézett §-ának figyelembevételével kereszttülvendő átdolgozásával módosítandó lenne; helyesen a német javaslat s az olasz codice, v. ö. fent 10. l.).

Az elkövetés módját illetően, minthogy ehelyütt a szóval való elkövetés érdekel, megjegyzendő, hogy az elkövetésnek (felhívás, izgatás, lázítás, feldicsérés) olyannak kell lennie, melyből megállapítható, hogy a tettes szándékának megfelelően a hallószervek útján való közvetlen tudomásulvétel lehetséges volt. Kell tehát: a) a tettes szándéka a nyilvánosságra (idevágólag azonban elég a tettesnek abbéli tudata, hogy a felhívást stb. meg nem határozható számú egyén hallani fogja, s minthogy az ily tudat létezésére az elkövetés körülményei — több ember előtt, hangosan tett nyilatkozat — következtetési alapul szolgál, a szándéknak az az iránya, hogy a felhívás tartalmát a tettes bizonytalan számú egyénnek szánta, rendszerint nem tárgya a bizonyításnak; az ellenkező bizonyítása azonban helyt foghat s ha sikerre vezet, kizárja a nyilvánosságra irányuló szándék s ezzel a nyilvánosság megállapítását; pl. bizonyítást nyer, hogy a felhívó nem vette észre s így nem tudta, hogy abban a helyiségben, hol izgató nyilatkozatát megtette, mikrofon volt beállítva; v. ö. *Kézikönyvem* I. 30. és IV. 82.); — a szomszédokkal folytatott csendes beszélgetés tehát nélküli a nyilvánosság jellegét; b) a hallószervek útján való tudomásulvétel lehetősége, tehát a megfelelő, azaz a jelen voltak részéről értett nyelven tartott hangos beszéd (nincs tehát nyilvánosság, ha a jelenlevők csak magyarul értenek s a felhívó oroszul beszél, vagy bár magyarul szól, de suttogva, úgy hogy szavát senki, vagy csak a legközelebb álló hallja), végül c) a közvetlenség, azaz, hogy a felhívás tartalmáról a meg nem határozható számú egyén a felhívás pillanatában vegyen vagy

vehessen tudomást hallószervei útján; ha tehát a felhívás tartalmát csak egy-két ember vette tudomásul s ezek ezt tovább adják: a felhívás nem nyilvános (az Átv. 5. §-ának 2. bek.-e «több — habár nem együtt levő — személy előtt» lehetővé teszi ily esetben is a nyilvánosság megállapítását).

Ismételve hangsúlyozom, hogy e kellekek fennforgása esetében a nyilvánosság megállapítandó és tehát nem azon fordul a kérdés, vajjon a gyülekezet tagjai hallották-e az izgató szavakat, hanem azon, hogy hallhatták-e azokat.

A *judikatúrában* csekély eltéréssel a most ismertetett elvek érvényesülnek; így kijelentette a *Curia*, hogy egyes személyek előtt tett nyilatkozatok nem esnek a nyilvános felhívás fogalma alá (Bjt. 5. k. 83.); a nyilvánosság bizonyításához nem szükséges, hogy külön bizonyíttassék az is, hogy a sértő kifejezéseket a tanuskodókon kívül még mások is hallották, ellenkezőleg a nyilvánosság csak akkor lenne kizárható, ha bizonyíttatnék, hogy a kifejezéseket mások mint a tanuskodó néhány személy, nem hallhatták (Bjt. 42. k. 148. l.), nem szükséges, hogy a gyülekezet minden egyes tagja hallja az izgató beszédet, — elegendő az a pusztán lehetőség, hogy az izgató szavakat a jelenlevők meghallhassák (Bjt. 52. k. 147. l.); a szónok nyelvének értése az izgatás fogalmára nem közömbös gyűlöletet szóval csak úgy lehet kelteni, ha a megszólított megérti a beszéd szavát; a nyelvet nem értő hallgatóságot szóval izgatni nem lehet; az a körülmény azonban, hogy a népgyűlésen jelen volt hallgatóság nagyobb része mint tót anyanyelvű, a vádlott magyar nyelvű beszédét nem értette, az izgatás tényálladéknak mit sem változtat, ha a fennmaradó rész is megfelelő a gyülekezet fogalmának (Bjogi dtár 2. köt. 17. l.); a törvény nem kívánja, hogy az izgató szavak szónoklat alakjában az egybegyűlt emberekhez intézve mondassanak; elegendő, ha azok bármely alakban a gyülekezet által hallhatóan és érthetően ejtetnek s ezáltal a jelenlevőkre izgatón hathatnak; így tehát el lehet követni e cselekményt párbeszéd vagy egyes-össze nem függő kiáltások által is (Bjogi dtár 3. köt. 237. l.); de ellenkezően: kizárja a lázítás megállapítását a kijelentéseknek csupán közbeszólás, majd a bekísérés keretében történt használása (Bjt. 79. k. 19.); vádlott cselekményén mit sem változtat, hogy a gyűlölet felkeltésére alkalmas kifejezéseket nem ő maga ejtette ki, hanem a tanítványaira gyakorolt parancsok azokat sarkalta ennek hangoztatására (Bjogi dtár 5. köt. 76. l.); nyilvános helyen, kilenc-tíz ember együttes jelenlétében emelkedett hangon tett kijelentések nyilvánosan tettettek (u. o. 10. k. 182.); a vádbeli nyilatkozat nyilvánosan használnak nem mondható, mert egy félreeső bányatelepi kovácsműhelyben négy ember előtt tett nyilatkozatnak közismertté válása vagy válhatása nem valószínű s így a belbéke és a társadalmi rend veszélyeztetésének lehetősége kizártnak tetszik (u. o. 10. k. 248.); vádlott kijelentését gyülekezeten, nyilvánosan és szóval intézte, illetve mondotta, mert a gyári iroda oly nyilvános helyiség, ahová a gyári munkások bármelyikének szabad a bemenet (u. o. 11. k. 107.); *Curia* a Btk. 171. §-ában megkívánt nyilvánosságot az adott esetben azért

találta fennforgónak, mert a cselekmény az üzletben, tehát olyan helyen lett elkövetve, ahol a hely rendeltetése szerint az emberek állandóan jönnek-mennek, ahol tehát pillanatnyilag kevesebb számú egyén jelenléte mellett is fennforog a cselekmény alkatelemét képező nyilvánosság (Jogi Hirlap, 1928. évf. 25. sz.); vádlott gyülekezet előtt nagy hangon szólva s szavait a jelenvoltakhoz azok meggyőzése végett nyilvánosan tette meg; a szándék a valónak vett tényállásból levont következtetéssel volt megállapítható, arranézve tehát külön bizonyítás szükségtelen volt (u. o. 15. k. 47.); megállapította a Curia a nyilvánosságot, midőn vádlott csoporttól-csoportra járva, 5-6 emberes csoportokban elégedetlen embereknek mondta el kijelentéseit; a beszélgető, halkabb hang használata nem zárja ki az izgatás megállapítását, mert a törvény a gyűlöletkeltés lehetőségét nem köti, de nem is kötheti a nagyhangú beszéd formájához, miután az élettapasztalat elég példáját nyújtja a rendbontás, a kőzbéke megzavarás csendesebb, de annál hatásosabb beszéd által megvalósított eseteinek; a törvény a gondolatközlés egyik eszközül az élő szót jelöli meg — ez az élő szó pedig lehet annyi formájú és fokozatú, amennyivel csak a védett érdek veszélyeztetése megvalósítható (u. o. 15. k. 49.; v. ö. még a *Kézikönyv* I. 30., 31.).

2. Az elkövetés második neme a nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása, azaz oly cselekvés, mely megteremti annak lehetőségét, hogy a felhívás stb. tartalma a látószervek közvetlenségével vétessék több személy részéről tudomásul. Az irat és képes ábrázolat fogalmai nem kívánnak megvilágítást. A nyomtatvány fogalmát eredetileg az 1848. évi XVIII. t.-c. 2. §-a határozta meg, amelyet a Btk. 63. §-a (nyomtatvány alatt értetik valamely iratnak, vagy ábrázolatnak nyomda, metszet, minta, gép vagy más mesterséges készület, vagy vegyészeti által eszközölt többszörösítése) váltott fel, ezt viszont hatályon kívül helyezte az 1914. XIV. t.-c. 2. §-a, melynek szóhangzata szerint: *«Sajtótermék valamely iratnak, ábrázolatnak, zeneműnek műszaki vagy vegyi úton előállított többszörösítése. A sajtótermékekre megállapított jogszabályokat megfelelően alkalmazni kell a gondolatnak a fonográf vagy más készülék útján többszörösített befejezésére.»*

Közszemlére kiállítás: az irat, sajtótermék vagy képes ábrázolat tartalmának hozzáférhetővé tétele azáltal, hogy az nyílt, emberek által járt helyen kifüggesztetik vagy elhelyeztetik. Mindenekelőtt megjegyezni kívánom, hogy a közszemlére kiállításnál nem az irat stb. szubstanciája, hanem annak tartalma az, ami harmadik személyek részéről hozzáférhetővé tétetik (*Frank*, 284., *Ebermayer* 411.). A hozzáférhetővé tétetést megteremtheti az iratnak stb. nyilvános helyen kitétele, kifüggesztése, felragasztása és illető-

leg a tartalom tudomásulvételét lehetővé tevő bármily eljárás, tehát pl. a falraírás vagy rajzolás, — a vászonravetítés is.

A közszemlére kiállítás kifejezéssel a törvény a nyilvánosságra is utal, melynek közelebbi feltételei: a) az objektív hozzáférhetőség, azaz iratnak nyilvános, tehát oly helyen való elhelyezése, ahol bárki feltétlenül vagy alig figyelembejövő, tehát könnyen betölthető feltételek mellett megjelenhetik (az iratnak torony tetőjére való kifüggesztése tehát nem közszemlére kiállítás) és b) a szubjektív hozzáférhetőség, melyen az iratnak stb. azt a sajátosságát értjük, mely lehetővé teszi az irat stb. tartalmának harmadik személyek részéről ezek képességeinél fogva való megismerhetőségét (egy japán nyelven szerkesztett iratnak az utcasarokra kiragasztása nálunk nem minősül közszemlére kiállításnak).

A terjesztés oly tevékenység, melynél fogva valamely irat stb. harmadik személyek birtokába kerülven, lehetővé válik ezek részéről az irat stb. tartalmának megismerése. Tekintettel arra, hogy a terjesztés ehelyütt oly felhívásnak stb. elkövetési cselekvése, mely deliktuózus jellegét abból a körülményből meríti, hogy a felhívásnak illetően elterjedése következtében veszélyes tömegszennvedélyek szabadulhatnak fel: nyilvánvaló, hogy a terjesztés fogalma ehelyütt is az irat stb. tartalmának hozzáférhetőségére, azaz a nyilvánosságra utal (ennyiben a nyilvánosság ismérve a terjesztés fogalmában bent van; *M. E. Mayer* i. m. 377.; *Frank* 284.), következésképp a terjesztésnek is feltétele a szubjektív és objektív hozzáférhetőség. Szubjektív hozzáférhetőségen itt is az iratnak stb. az a tulajdonsága értendő, melynél fogva harmadik személyek azt tartalmában megismerhetik (tehát pl. a titkos írás jeleivel készült irat terjesztése nem terjesztés a Btk. 171. §-a szerint). Az objektív hozzáférhetőség viszont itt annyit jelent, hogy az izgatást tartalmazó irat stb. a terjesztő célzatának megfelelően elárúsítás, kiosztás, elajándékozás, kölcsönadás stb. útján, azaz az irat stb. elterjedését biztosítani alkalmas bármely módon oly helyzetbe hozatik, hogy azt akár egyszerre, akár szukcesszive több ember megszerezhesse (v. ö. *Angyal*, *Istenkáromlás*, 113—117. l.). Terjesztés forog fenn tehát, habár a kézreadás nem is nyilvánosan, hanem bizalmasan történik (így *Binding* II. 846., *Halschner* II. 751.), mégis az iratnak stb. kevés számú, sőt akár egyetlen személy kezére juttatása nem terjesztés, bár az átadó tudta vagy tudhatta, hogy ezzel a kézzől-kézrejárás lehetőségét teremti meg (ellenkezőleg a német *Reichsgericht*, mely egyik íté-

letében kijelenti, hogy: «Entscheidend ist danach ausser der Übertragung des Gewahrsams an einen andern, die Absicht, die Schrift dadurch in Umlauf zu setzen, und zwar auf breiter Grundlage E. 16. k. 245.; helyesen: *Binding* II. 845., *Frank* 284. *M. E. Mayer* 378., *Olshausen* 503.). A terjesztés egyebekben — szemben a közszemlére kiállítással — magának az iratnak mások kezére juttatásában áll, tehát míg a közszemlére kiállításnál közvetlenül a tartalom, addig a terjesztésnél közvetlenül a szubstancia (az irat stb.) lesz hozzáférhetővé téve s a tartalom megismerése vagy ennek lehetősége csak feltételezhető adekvát következménye az irat stb. birtokbavételének (nem terjesztés tehát pl. valamely izgatató tartalmú gramofonlemez lejátszása, de annak nincs akadálya, hogy ily esetben az élőszóval elkövetés módját állapítsuk meg; az irat felolvasása sem terjesztés, hanem amennyiben gyülekezeten, nyilvánosan történt: az első — élőszóval történt — elkövetési mód körébe eső tevékenység). Vitás lehet, vajjon a postára adással el van-e már követve a terjesztés? Nézetem szerint a felelet tagadó, mert a több személy részéről való birtokbavétel csupán a kikézbítésessel áll be (*Frank* 284., *M. E. Mayer* 378.; ellenk. a német *Reichsgericht*: «Auch die begonnene Verbreitung ist Verbreitung, und wenn die Verbreitung durch Versendung mit der Post erfolgt, beginnt die Verbreitung mit der Versendung; die Versendung ist Verbreitung, die sich mit der Aufgabe zur Post vollzieht» E. 16. k. 246; ez a túlzó szubjektív álláspont sem a német, sem a magyar Btk. szellemének nem felel meg). Ha az izgatató irat bár csak egy személynek adatott át, de azzal a céllal, hogy ez, s minden következő azt kézről-kézre és tehát tovább adja s ez meg is történt, a terjesztés megtörtént (ilyenkor felmerülhet a kérdés, vajjon csak az első átadó, vagy a többiek is terjesztők-e? nézetem szerint mindazok terhére megállapítandó a terjesztés, kik a továbbadás útján az iratnak illetéknép nagyobb számú egyének körében elterjedését elősegítették; v. ö. *Kitzinger* 22.).

Joggyakorlatunk a közszemlére kiállítás és terjesztés tárgyában következő kijelentéseket tett: a Btk. 172. §-ának 2. bekezdésében körülírt izgatás vétsége oly módon is elkövethető, ha egy gondolatot kifejező irat, mely a szenvedélyek és a gyűlölet felkeltésére alkalmas, közszemlére kiállítatik, vagy mint a jelen esetben történt, egy táblára kifüggesztve a tömegben, a gyülekezeten hordoztatik (vádolt a néhány száz főnyi tömegben «le a népbütítő csuhásokkal» pusztá kézzel ráfestett feiratú táblát vitt, mert az emberi kézzel írott felirat a tömegben lévő egyének által olvasható

s a gondolat terjeszthető (Bjt. 60. köt. 47. l.); vádlott az iratot a kovácsműhely falára függesztette ki, ahol azt órálkon át nemcsak a hely nyilvánossága, hanem a műhely látogatottsága miatt is sokan olvashatták, tehát az iratnak közszemlére való kiállítása, mint a vádbeli cselekmény egyik jogi kelléke, vitát nem tűrő módon és formában megvalósított; emellett jogi jelentőség nélkül való az az érvelés, hogy az iratot valójában kevés, vagy csak egy ember olvashatta, mert a közszemlére való kitétel által a nyilvánosságnak a törvény által megkívánt foka elértett s a közbókének és közrendnek azzal járó veszélyeztetése megtörtént (Bjt. 73. k. 31.); közszemlére kitételrel elkövetett izgatás vádjában közömbös, hogy az inkriminált képes ábrázolatot tényleg hány ember tekintette meg, csupán az a lényeges, hogy a közforgalmi utcára néző kirakatban elhelyezett rajtot bárki szabadon megtekinthette (Bjogi dtár 15. k. 148. l.); az a tevékenység, mellyel vádlottak a röpiratot nemcsak maguk olvasták és másoknak buzgón felolvasták, hanem olvasás végett egyeseknek oda is kölcsönözték: a terjesztés jogi fogalmát teljesen kimeríti (u. o. 15. k. 114.); a sajtótermék felhasználásával elkövetett cselekményeknél a terjesztésnek, közszemlére kitételnek legalább is oly mérvűnek, oly tágkörűnek kell lenni, mint amely a vele egyenértékűvé tett gyülekezeti és nyilvánosság fogalmának megfelel (u. o. 20. k. 56.); az izgatótartalmú sajtótermék terjesztése, ha a terjesztő a tartalmat ismerte a Btk. 172. § 2. bek. alá esik (u. o. 21. k. 10.); a Btk. 171. §-ában meghatározott cselekmény miatt a nyomtatvány stb. terjesztője vagy közszemlére kiállítója a St. 24. § 3. pont esetein kívül a Btk. 171. § 2. bek. alapján köz-törvényi úton csak akkor vonható büntető felelősségre, ha ez a terjesztés a St. 1. §-ában előírt terjesztésen túlmenő, időben, elhatározásban és végrehajtásban önálló, továbbá ha a terjesztő vagy kiállító a sajtótermék jogellenes tartalmát ismerte és végül, ha azt eszköz gyanánt céltudatosan arra használta fel, hogy a részéről tervbevetett bűncselekmény elkövetessék (a *Curia* jegegyeségi tanácsának 25. sz. büntető döntvénye; v. ö. Bjogi dtár 23. k. 103.; v. ö. e vitás kérdésre *Degré, Finkey és Hacker* megbeszéléseit; Bjt. 73. k. 15., 80. k. 28., 81. k. 150., 82. k. 73. l., továbbá *Degré, Jogállam*, 1930. 3—4. sz.; főleg *Horváth Dániel* irányítvági cikke a *Magyar Jogi Szemle*, 1930. 3. sz.; végül *Spektator, Jogt. Közl.*, 1930. 7. sz. és *Balog István*, A terjesztő felelősségének kérdése. Pécs, 1930).

A terjesztés fogalmát a St. 8. §-a meghatározza («Terjesztés... az árusítás az ingyenes szétosztás, a közszemlére kitétel, a nyilvános helyen elhelyezés, úgyszintén a szétküldés»); ez a körülírás azonban kifejezetten csupán a sajtótörvényben említett terjesztésre vonatkozik («Terjesztés e törvény — azaz a St. — értelmében...»); v. ö. idevágólag *Vaikó*, A sajtóról szóló törvény magyarázata 27—31. l. Kiemelendőnek tartom még utalni arra, hogy a törvény kizárólag a szóval vagy irattal stb. való elkövetést említvén fel: semmiféle más — bár gondolatot kifejezni alkalmas — eszköz igénybevétele, történjék gyülekezeten nyilvánosan

vagy terjesztés, illetve közszemlére kitétel útján, nem vonható az izgatást meghatározó szakaszok alá; nem minősíthető tehát izgatásnak a kifejező jelek használata, valamely bűncselekmény nyilvános elkövetése abban a feltevésben, hogy az utánczásra fog találni, zenedarab eljátszása (az éneklés már igen, mert annak során szavak hangzanak el, a dallam dúdolása ismét nem), a védett jogtárgyakat reprezentáló jelek (zászló szobor stb.) megrongálása stb.

Igy a *Curia* is, midőn kimondotta, hogy a más módon elkövetett cselekmény, pl. a nemzeti színi jelvény letévése, zenedarab eljátszása stb., habár az a nemzeti érzékre gyakorolt hatásánál fogva alkalmas lehet pl. valamely nemzetiség ellen gyűlölet felkeltésére, a Btk. 172. § 2. bek.-e értelmében vett nemzetiség elleni izgatást nem képezhet (Bjogi dtár 11. k. 110. l.); — de román nemzeti dal éneklése esetében a *Curia* büntetett (u. o. 12. k. 109. l.).

4. §. Az izgatási bűncselekmények felosztása.

A Btk. VI. fejezetében s az ezt kiegészítő 1913 : XXXIV. t.-c. 3. §-ában meghatározott izgatási bűncselekmények két főcsoportra oszlanak. Az első főcsoportba tartoznak a Btk. 171. és a Btk. 172. § 1. bekezdésében meghatározott *«egyeses felhívás»* mellett elkövetett izgatási cselekmények; a másodikba pedig a Btk. 172. § 2. bek.-ében, a Btk. 173. §-ában, az 1913 : XXXIV. t.-c. 3. §-ában és a Btk. 174. §-ában foglalt *felhívás nélküli izgatások*. Ez utóbbi szakaszokban meghatározott izgatások ismét három alcsoportra oszlanak; ezek: a) a *közönséges izgatás* alcsoportja; ide tartoznak: a Btk. 172. § 2. pontjában körülírt izgatás, a Btk. 173. § első tételében s az 1913 : XXXIV. t.-c. 3. §-ának második tételében említett megtámadás, b) a *lázítás* alcsoportja; itt foglal helyet a Btk. 173. § második tételében és az 1913 : XXXIV. t.-c. 3. §-ának első részében meghatározott lázítás, végül c) a büntett vagy vétség, illetve ezek elkövetőjének *feldicsérése* néven ismert s a Btk. 174. §-ában meghatározott izgatás.

A második főcsoportba tartozó közönséges izgatás (megtámadás), lázítás és feldicsérés nem akar ellenséges, támadó cselekvést kiváltani olvasóiból vagy a hallgatóságból, hanem beéri azzal, hogy azok lelkiületében az izgatás tárgya ellen csak gyűlöletet, ellenszenvet, ellenséges indulatot támasszon. Vagyis az izgatás második főcsoportjának célja: *szubjektív érzelmekeltés*. Ezzel szemben az egyeses felhívás mellett elkövetett izgatás más, ezen ellen-

séges érzelmek felkeltésén kívül objektív célt is szolgál, — egyesesen felhívja az olvasót vagy hallgatóságot arra, hogy ellenséges indulatának, gyűlöletének kifejezést adjon akként, hogy *ezen érzelmei értelmében cselekedjék is* (v. ö. e csoportosításra *Curia*, Bjogi dtár 17. k. 40. l.).

Szem előtt tartom ez elvi alapon nyugvó csoportosítást két főcím alatt tárgyalom a vonatkozó törvényes fogalmakat külön-tartva I. az egyeses felhívás és II. a felhívás nélküli izgatás bűncselekményeit.

I. CÍM.

Az egyeses felhívás.

5. §. Az egyeses felhívás büntett vagy vétség elkövetésére.

Büntetőtörvénykönyvünk a büntett vagy vétség elkövetésére irányuló nyilvános egyeses felhívást sui generis delictum-ként rendeli büntetni, miáltal kifejezésre juttatja, hogy ehelyütt nem a felbujtásnak valamely sajátos nemét tartja szem előtt, hanem a felhívásnak azt a minőségét, melynél fogva ez önmagában, illetve annál az oknál fogva méltó a büntetésre, mert a felhívó az állami akarat megnyilatkozásának, a büntetőtörvénykönyvnek demonstratív megvetésére, büntetendő cselekmények elkövetésére s így a közrend megsértésére izgat.

A törvény szavai szerint e büntetendő cselekményt az követi el, ki *nagyfokú nyilvánosság* mellett büntett vagy vétség elkövetésére egyesesen felhív (Btk. 171. §).

A cselekvés tehát *felhívás*, melyen *mások akaratára hatni kívánó nyilatkozatot* kell érteni. Aki felhív, az másokat bizonyos magatartásra, cselekvésre akar indítani. A felhívás *elkövetője* amennyiben a felhívás gyülekezeten szóval történik, a nyilatkozat tevője, — amennyiben terjesztés vagy közszemlére kiállítás az elkövetés módja, úgy tekintettel arra, hogy a tevékenység több mozzanatos (terjesztés vagy közszemlére kiállítás és felhívás), ha e tevékenységi mozzanatok többek között megoszlának: társ-tetteség forog fenn és ha ezek egyikénél a szándék hiányzik, ez büntetlen (pl. az irat szerkesztője, ki nem tudja, hogy azt más közszemlére kiállítja, — a terjesztő, ki nem ismeri az irat tartalmát, nem büntethető; *Frank*, 285.).

A bevezettség szempontjából vitás lehet, vajjon csak akkor tekintendő befejezettnek a felhívás, ha annak tartalmát valaki megértette, vagy már akkor, ha a megértés lehetősége fennforog (*Frank* 284., *Wachenfeld* 550. az első, — *Binding* II. 843., *Olshausen* 499., *Köhler* Ger. S. 51. k. 273., a második nézetet követik). Részemről — főelemmel a felhívással elkövetett izgatási deliktum veszélyeztetési jellegére — bevezettségnek minősítem azt, mihelyt az objektív és szubjektív hozzáférhetőség feltételeinek megteremtésével a megismerés lehetősége adva van (így a német *Reichsgericht* állandó gyakorlata v. ö. különösen E. 5. k. 60., 7. k. 113., 58. k. 197.).

A törvény kifejezett szavai szerint csak a büntett vagy vétség elkövetésére irányuló felhívás esik a Btk. 171. §-ának fogalmi körébe; tekintettel arra, hogy valamely cselekményre vonatkozással azt, vajjon a büntett, illetve vétség-e: a *Btk.*, vagy más magyar törvények (az 1931:II. t.-c. katonai büntetőtörvénykönyvről — *Kbtbk.* is ideesik; v. ö. alább) mondják meg, kétségtelen, hogy e részben a külföldi törvények nem irányadók; külföldi törvény által vétségnek nyilvánított cselekmény elkövetésére irányuló felhívás nem lesz tehát büntetendő, ha azt egyszerűen a magyar törvények is büntetnek vagy vétségnek nem minősítik.

Nem büntetendő a Btk. 171. §-a alapján a kihágás vagy fegyelmi vétség elkövetésére irányuló felhívás sem (a felhívó azonban esetleg felbujtóként, vagy a Btk. 172. § 1. bek. értelmében vonható felelősségre).

A felhívásnak egyenesnek kell lennie, mi nem a személyekre vonatkozik, kikhez a tettes felhívását intézi, hanem arra a büntetettre vagy vétségre, melynek elkövetését célozza. Egyenes a felhívás, ha kétségtelen egyfelől, hogy a tettes nyilatkozataival csakugyan büntett vagy vétség elkövetésére akart másokat indítani, s ha nyilvánvaló másfelől, hogy e nyilatkozatok alatt azok, kikhez ezek intézve voltak, ugyanazt értették vagy érthették, mint maga a felhívó. A büntett vagy vétség pontos megjelölése, a törvényes fogalom ismervei szerint való leírása nem szükséges; elég ha a talán példálózó vagy burkolt forma (*Finkey* 838.) félreérthetetlenül kifejezésre juttatja a felhívó szándékát s biztosítja a megértés lehetőségét. Nem egyenes a felhívás a tréfából tett nyilatkozat (*Ebermayer* 408., *Volkhardt*, *Die strafbaren öffentl. Aufforderungen*, 1908. 29. 1.).

A felhívásnál megkívánt szándék tekintetében elégséges a nagyfokú nyilvánosságot átfogó és tehát az a tudat, hogy a felhívás formájában tett nyilatkozat alkalmas mások akaratának a kívánt irányban való motiválására. Különös célzat vagy motívum a felhívó szándékához nem kell.

A felhívás fogalmát illetően közömbös, vajjon a címzettek (akikhez a felhívás intézve van) részéről megvolt-e már a büntett vagy vétség elkövetésére való elhatározás (az *omnimodo facturus* esete, tehát nem érinti a felhívás fogalmi létét s büntetendőségét *Frank* 286.), sőt közömbös az is, vajjon beszámítási képességgel bírók-e a címzettek vagy sem (az elmeorvosintézetben levő elmebeteg gyülekezethez intézett felhívás is alája esik a Btk. 171. §-ának; így *Volkhardt*, i. m. 33.). A felhívás fogalmára v. ö. még *kézikönyvem* VII. k. 28. és 87—88. l.

A felhívás fogalmi elemei tárgyában jelentősek a *Curiának* következő megállapításai: E bűncselekménynek nem tényálladási eleme az elkövetendő cselekmény jogi minősítésének és az elkövetés módjainak megjelölése; egyenes felhívás, mely úgy a tettes, mint a hallgatók tudata szerint, nyilvánvalóan bűncselekmény elkövetésére irányul (Bjt. 67. k. 7., Bjogi dtár 9. k. 29. 1.); büntett elkövetésére való egyenes felhívás az a nyilatkozat, mely szerint egy megnevezett egyén élete az országnak átka; az országnak ez átoktól való megszabadítása nem bűncselekmény; sajnálni kell, hogy az ellene elkövetett merénylet nem sikerült; várja, hogy a közakarát erősebb fegyverrel és ügyesebb célzással végezzen (u. o. 67. k. 172.); az a körülmény, hogy a felhívás teljesítése nehézségekbe nem tüközik, nem zárja ki a tényálladék megállapítását (u. o. 59. k. 254.); felhívása a hallgatóságnak arra, hogy a katonaságnak és rendőrségnek ne engedelmeskedjék, hanem ha kell, testével és vérével is álljon ellen, e § alá esik (u. o. 66. k. 306.); a pusztá gondolat vagy érzés nem létesít büntetendő cselekményt, úgy egymagában a gondolat vagy érzület felkeltése sem jelent bűncselekmény elkövetésére való felhívást (elvi; Bjogi Hat. Tára 5. k. 488. sz.); felmentés, mikor vádlott a képviselőválasztást megelőzőleg egy gyülekezeten tartott programbeszédében egyik elpártolt kortesére célozva azt mondotta, hogy választói a pártot elhagyókat «vessék és gyűlöljék meg» (Bjogi dtár 6. k. 92.); a Btk. 171. §-a az egyenes felhívás alatt a felhívás határozottságát érti; ez azonban fennforog akkor is, ha a képletes vagy burkolt szavaknak az értelme olyan, amely büntett vagy vétség elkövetésére való felszólítást tartalmaz s a jelenlevők a szavak horderejét és tartalmát megérthetik (u. o. 5. k. 119.); a Btk. 171. §-ában említett izgatás az ellenséges érzelmek felkeltésén felül objektív célt is szolgál, egyenesen felhíván az olvasót vagy hallgatót arra, hogy ellenséges indulatának, gyűlöletének kifejezést adjon akként, hogy ezen érzelmei értelmében cselekedjék is (u. o. 17. k. 27.); a felhívás egyenes, ha közvetlenül azokhoz van intézve, kiket a tettes

a büntett vagy vétség elkövetésére buzdítani kíván (Bjogi Hat. Tára 4. k. 337. sz. és v. ö. még Jogi Hírlap, 1930. évf. 40. sz.); megállapította a Curia a felhívást s elítélte vádlottat, ki a jelen volt tömeghez e szavakat intézte: «miért nem csinálnak a bíróból paprikást», — «fogd meg a zsidót, üsd a zsidót», — «ne engedjétek bekísérni szegényt, üssétek agyon a fináncokat»; ki a hivatalától felfüggesztett s elnökölni akaró polgármester ellen izgatva így kiabált: «húzzuk ki az elnöki székből»; ki a szocialisták gyűlésén arra hívta fel a jelenvoltakat, hogy alkalmilag bármely jelenvolt társukat szabadítsák ki (ez ugyanis hatóság elleni erőszakra felhívás); ki a csoportot a csendőrök agyonverésére hívta fel (v. ö. Mutató 257. l.); ki a templomban egybegyűltekhez kiabálva azt a felhívást intézte, hogy a kántortanítót taszítsák le vagy dobják le a kórusról, mert ennek végrehajtása esetén a kántortanító tetteleg bántalmaztatott, személyes szabadságától megfosztatott és a templomban botrány okoztatott volna (Bjt. 59. köt. 169. l.).

A büntetés aszerint különböző, amint a felhívás következtében a büntett vagy vétség elkövetett, vagy a felhívás eredménytelen maradt.

1. Ha a büntett vagy vétség elkövetett, a felhívó mint felbujtó büntetendő (Btk. 171. § 1. bek.). A törvény e kifejezéssel nem a felhívónak a felbujtóval való azonosságát jelenti ki, hanem csak a büntetési tételek azonosságára utal. A felhívás bár némely ponton egyezik, de lényegében mégis erősen különbözik a felbujtástól. A felbujtás, melynek elkövetési cselekvése a reábirás, oly értelmi tevékenység, mely a tényleg elkövetett büntetendő cselekményre irányított tettesi akaratnak elhatározására determináló okul szolgált; a felbujtás tehát a felbujtó és tettes között személyes viszonyt tételez fel, s a reábirás és tettesi cselekmény között okozati összefüggést követel; már a felhívásnál, mely alatt mások akaratára hatni kívánó nyilatkozatot, cselekményt értünk, nem kell a felhívás tárgyát képező cselekmény tényleges elkövetése, s ha ez el is követett, nem kell, hogy a cselekményt a tettes kizárólag a felhívás hatása alatt követte legyen el, nem szükséges tehát a személyes reáhatás, s nem igazolandó az okozati összefüggés sem. Maga Csemegi is így értelmezi e két fogalom közötti különbséget, midőn azt mondja: elég, ha nyilvános provokáció történt, s ha ennek folytán a büntett vagy vétség, amelynek elkövetésére az egyenes felhívás irányult, csakugyan elkövetett; vajjon a felhívás determinálta-e a tettest vagy nem, s vajjon a tettes vagy tettesek nem voltak-e már egyébként is hajlandók, sőt elhatározottak ama cselekmény elkövetésére: mindezt a 171. § nem kérdezi. E szakasz pl. nem teszi függővé egy lázító cikk író-

jának büntetését attól, hogy éppen ama cikk volt-e elhatározó oka a lázadásnak, avagy nem voltak-e más indokok is befolyással az eredményre.

Helyesen mondotta ki a Curia, hogy a felhívót abban az esetben is felbujtóként kell büntetni, ha a bűncselekmény elkövetőjére nem reábirólag, hanem csupán elhatározását segítő tényezőként hatott a felhívás (Bjogi dtár 9. k. 29.).

A felhívóval szemben tehát, ha a büntett vagy vétség elkövetett, a felbujtó büntetése (Btk. 71. §) alkalmazandó. A büntett vagy vétség elkövetettnek akkor tekintendő, ha azt valaki bevégzett formájában létrehozta, vagy annak legalább is büntetendő kísérletét vagy előkészületét valósította meg; ha még ennyi sem történt, a felhívás eredménytelen maradt, s a felhívó a 171. § 2. bek. értelmében büntetendő.

Abból a tételből, hogy a törvény itt *sui generis delictum*-ot konstituál s a felhívásnak nem a felbujtással való azonosítását, hanem csak egyenlő büntetését írja elő, következik: a) hogy ha a felhívás következtében többen követték el a büntetett vagy vétséget, a felhívó csak egy felhívásért büntetendő (így Olshausen 512., ellenkezően Binding I. 578.) b) ha igazolható, hogy a cselekmény elkövetése a felhívó személyes reábirásának eredménye s hogy a felbujtás egyéb ismérvei is fennforognak úgy nem a 171. § 1. bekezdése alapján, hanem a Btk. 69. § 1. pontja értelmében s 71. §-a alapján csakugyan mint felbujtó vonandó felelősségre a látszólagos felhívó (mikor is több elkövetés esetén a felbujtások anyagi halmazata állapítandó meg).

Helyesen mondotta ki a Curia, hogy aki valamely gyülekezetet a Btk. 171. § 1. bek.-ben körülírt módon hatóság elleni erőszak elkövetésére reábir s azután a célbavett hatóság elleni erőszakot a csoport többi tagjaival együtt végre is hajtja, annak terhére csupán a Hbv. 2. § 1. bek. szerinti hatóság elleni erőszak állapítandó meg; az izgatás e bűncselekménybe beleolvad (Bjt. 78. k. 139.).

2. Ha a felhívás eredménytelen maradt — amennyiben az a jelen törvény külön rendeletei alá nem esik: két évig terjedhető államfogházzal büntetendő, (Btk. 171. § 2. bek.). A felhívás eredménytelen maradt, ha a büntett vagy vétség, illetve ezeknek büntetendő kísérlete vagy előkészülete egyáltalán nem követett el. Ez esetben a fent meghatározott büntetés alkalmazandó, kivéve, ha az ily eredménytelen felhívást máshelyütt (így a 134. §-ban a felségértésnél és a 158. §-ban a lázadásnál) rendeli a törvény

büntetni. A hűtlenség elkövetésére irányuló, de teljesen eredménytelen felhívás a Btk. 171. § 2. bek.-e és nem a Btk. 149. §-a alá esik (Bjt. 59. k. 254.).

Itt kiemelem még a *Curia*-nak következő ítéletét: Nem a Btk. 171. § 2. bek.-e alá eső, hanem az 1921: III. t.-c. 6. § 1. bek.-ében meghatározott súlyosabb vétséget követi el az, aki a csendőrzárór letartóztató rendelkezésével szemben ellenszegülésre hívja fel a tömeget (Bjogi dtár 23. k. 127. l.).

A büntetés mértékének megállapításánál a Min. Ind. szerint helyes, ha az eredménytelen felhívás büntetése nem haladja meg a felhívásban megjelölt bűncselekményre szabott büntetést (ugyanígy a német bir. btk. 111. §-a). Az 1925: XXVI. t.-c. 153. §-a értelmében: *aki a Btk. 171. §-ában meghatározott cselekményt a választókerületben az országgyűlési képviselő választás elrendelésétől a választási eljárás befejezéséig követi el, három évig terjedhető börtönnel büntetendő.*

Az egység és többség kérdésében a *Curia* gyakorlata a következő: egységes elhatározás a különböző helyeken elmondott izgató beszédek anyagi halmazát nem szünteti meg (Bjt. 55. k. 267.); izgatások anyagi halmazata forog fenn, midőn a 171. és 172. § 2. bek.-ének tényálladéka egy nyomtatványban foglaltatik (u. o. 58. k. 181.); de: a 171. § 2. bek. és 174. § szerinti vétségek egyazon beszédben elkövetve, nem alkotnak bűncselekménytöbbséget (u. o. 67. k. 7.); ugyanazon beszédben foglalt egyenes felhívás büntett elkövetésére és zsidóüldözésre: a 171. § 2. bek. és 172. § bek.-ben meghatározott cselekmények halmazata (u. o. 54. k. 195.); izgatás a templomban, az izgatás és a vallás elleni vétség anyagi halmazát állapítja meg (u. o. 59. k. 167.).

Megjegyezni kívánom még, hogy az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1925: XXVI. t.-c. 100. §-ának 2. pontja értelmében: *«ha a képviselő a választással kapcsolatban a választói jog szabad gyakorlását akadályozó vagy jogtalanul befolyásoló valamely olyan cselekményt követett el, amelyet az 1878: V. t.-c. 171. és 172. §-a, vagy a jelen törvény büntetté vagy vétséggé nyilvánít, vagy más személy ilyen cselekményt a képviselő tudtával és előzetes beleegyezésével követett el»* a választás érvénytelen és az érvénytelenség megállapítását panasszal lehet kérni. Ugyan-e törvény 128. §-a alapján: *a bíróság ítéletében öt évnél nem hosszabb időre felfüggeszti annak a személynek választói jogát és választhatóságát, akinek cselekvése a választás vagy valamely szavazat érvénytelenítését okozta.*

Meg kell végül jegyezmem, hogy a katonai Btk. életbeléptetéséről szóló 1930: III. t.-c. 72. §-a értelmében: *A Btk. 171. §-át*

akkor is alkalmazni kell, ha a cselekményt katonai büntett vagy katonai vétség tekintetében követték el. Ha a büntettet vagy vétséget elkövették, a polgári büntető bíróságokban a Kbtik.-ben megállapított büntetést a közönséges büntetőtörvények szerint kell kiszabni és végrehajtani; ez a rendelkezés a Bn. és Fb. alkalmazását nem érinti. A Kbtik. Első Részének rendelkezéseit is alkalmazni kell, amennyiben a közönséges büntetőtörvények rendelkezéseinél enyhébbek.

6. §. Az egyenes felhívás törvény vagy hatóságok rendelete elleni engedetlenségre.

Szembeállítva a törvény vagy hatóságok rendelete elleni engedetlenségre való felhívást (Btk. 172. § 1. bek.) a büntett vagy vétség elkövetésére irányuló egyenes felhívással (Btk. 171. §), a sértett jogtárgy nézőszögéből e két bűncselekmény közös nevezőre hozható. Mindkét deliktum ugyanis az *állami akarat tekintélyét* sérti (így az általános nézet, mellyel szemben *Binding* szerint a jogtárgy: a törvénynek alávetettek törvényhű érzülete, »die gesetstreuere Gesinnung der dem Gesetze unterworfenen«, v. ö. Lehrbuch II. 839. 1. jegyz.; erre vonatkozással találóan jegyzi meg *M. E. Mayer*, i. m. 365. 1. jegyz., hogy *Binding* felfogása lényegileg nem tér el az általánosan elfogadott állásponttól, mert minden tekintély-viszonylat két részből áll: engedelmességből, melyet a tekintélyközpont követel, s engedelmességből, melyet az alávetett tanusít, s így egyre megy, vajjon a törvényben kifejeződő állami tekintélyt, vagy az alattvalóknak a törvény és illetőleg az állam iránti tiszteletét tekintjük-e annak a jogilag védett érdeknek, melyet az engedetlenségre felhívó megsért; legfeljebb arról lehet szó, hogy az egyik deliktum a jogtárgynak inkább egyik, — a másik bűncselekmény pedig jobban a másik oldalát érinti — így a Btk. 172. § 1. bek.-ében meghatározott törvény elleni engedetlenségre felhívással közelebből az állam tekintélyén esik a sérelem, — viszont a Btk. 171. §-ában körülírt büntett vagy vétség elkövetésére irányuló egyenes felhívás csakugyan inkább azt a tiszteletben megnyilvánuló érzületet sérti, mellyel az állampolgárok a törvények iránt viseltetnek; v. ö. *Volkhardt*, i. m. 24.).

Az állami akarat tekintélyét kétségtelenül nem elég azon a területen védeni, hol az a büntettek és vétségek konstituálásában érvényesül; kell, hogy az általában is védelemben részesüljön és

tés elleni izgatás, melyben nincs sem parancs, sem tilalom (pl. a honalapítás évezredes emlékének törvénybe iktatásáról szóló 1896: VII. t.-c. elleni izgatás).

A Btk. 172. § 1. bek.-ében az állam tekintélyét sértő engedetlenségre felhívásról lévén szó, engedetlenségen természetesen csak a jogi természetű engedetlenség, azaz az egyéni akaratnak a törvényben stb. kifejezésre jutó közakarattal való szembehelyezkedése értendő (v. ö. *Rendtorff*, *Umfasst der Begriff Ungehorsam gegen Gesetze etc.* 1914., *Schoetensack*, *Ger. S.* 83. k. 1. l.), *Loening*, *Über Wurzeln und Wesen des Rechts*, 1907., *Volkhardt*, i. m. 65—66.). Ehelyütt szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy nemcsak akkor forog fenn engedetlenség, amikor az állam tiltó vagy parancsoló normáját szentesítéssel erősíti s az ezzel szembehelyezkedő akaratra saját kezdeséből reagál, hanem akkor is, amikor szentesítést nélkülöző ú. n. *lex imperfecta* parancsol vagy tilt, mert az engedelmesre kötelezettség nem a szankció létezésétől függ, hanem a szabály normatív jellegén alapul (ellenkezően *Frank*, 280.).

Az engedetlenségre *felhívás* itt is a mások akaratára *hatni* kívánó nyilatkozat, következésképp a véleménynyilvánítás, bíráló, helytelenítés még nem minősül engedetlenségre felhívásnak, és tehát az oly bármilyen módon kifejezett törekvés, mely a helytelennek vélt törvény stb. módosítására, törlésére, jobbal való felszerelésére irányul, nem esik a Btk. 172. § 1. bek.-e alá (ugyanígy *Degré—Illés*: nem izgatás a tárgyilagossá, habár nyilvános előadás s a tudományos fejtegetés, v. ö. *Zsebk.* 81. l. 5.), hacsak nincs összekapcsolva azzal az egyenes felhívással, hogy annak az olvasók vagy a hallgatóság ne engedelmeskedjék (nem állapítható meg ezeknél fogva a Btk. 172. § 1. bek.-ben meghatározott vétség annak terhére, ki kétségbe vonja az ú. n. trón fosztó törvénynek a nemzet akaratával egyezőségét).

Igy a *Curia*, midőn e kifejezésekre vonatkozólag: a miniszter nem határozhat meghallgatásunk nélkül, mert nekünk autonómiánk van, nem fogadjuk el a tanítónőt stb. kijelentette, hogy ezekben engedetlenségre való egyenes felhívás nem foglaltatik, mert egymagában véve az a tett, hogy valamely törvényes rendelet helyessége egy illetékes hatósági gyűlésen annak valamelyik tagja által szóvá és bíráló tárgyává tételük, nem egyértelmű az engedetlenségre való felhívással, főleg akkor, ha ez a bíráló nélkülöz minden oly kijelentést, amelyben a törvény uralma és tisztelete ellen bujtogatás foglaltatik (Bjt. 62. köt. 191. l.); a községi képviselő-testületi gyűlésen min. határozat tárgyalása alkalmával használt kifejezé-

sek durvasága nem alkalmas az engedetlenségre való hajlandóság érzetének felkeltésére (u. o. 58. k. 197.); «bolond mind, aki leventére jár» nem minősíthető egyenes felhívásnak (Jogi Hírl., 1930. évf. 40. sz.); egyebekben szabályként jelenti ki a *Curia*, hogy izgatási vád esetében a vádlottaknak gyűléseken tett nyilatkozatait összefüggésükben és a vádlottak megállapított politikai célzatának figyelembevételével kell bíráló tárgyává tenni; nemcsak a nyilatkozatok szó szerinti értelméből, de az azokban megnyilatkozó agitacionális módszerből s ennek eszközeiből is kell következtetést vonni (Bjogi dtár 2. k. 37.); e fogalomnak (felhívás) nem kelléke a nyelvtanilag vett formai felszólítás, hanem megvalósítja a fogalmat minden oly szerkezetű nyilatkozat, amely magávalragadó rögtönösséggel az engedetlenség azonnali kiváltására alkalmas (Bjogi dtár 16. k. 127.).

b) A Btk. 172. § 1. bek.-e közelebbről megjelöli azokat a *normatív állami akaratot kifejezésre juttató forrásokat*, melyek jogi természetű engedelmesre köteleznek, s amelyekben követelt engedelmesre szemben az engedetlenségre felhívást büntetni rendeli. Ezek: 1. a törvény, 2. a hatóságoknak törvényes hatáskörükben kiadott rendelete, meghagyása és határozata. Előbb *általánosságban*, majd sorra véve e forrásokat: *részleteikben* mutatom be az itt jelentős útbagazító szabályokat.

I. Az engedelmesre követelő forrásokról általában.

1. Az engedetlenségre való egyenes felhívás megállapításának feltétele ugyan az engedelmesre előíró törvény stb.-re utalás, a megsértendő törvény vagy rendelet *tüzetes megjelölése* azonban nem *tényálladási eleme* a Btk. 172. § 1. bek.-ben körülírt bűncselekménynek; elég ha a tettes tudja, hogy van jogszabály, melynek engedelmeskedni kell (*Curia*, Bjogi dtár 3. k. 145.; ugyanígy *Olshausen*, 507.), s a felhívottak megérthetik, hogy mely törvény elleni engedetlenségre történik a felhívás. A törvények ellen általában engedetlenségre felhívás tehát nem esik a Btk. 172. § 1. bek.-e alá (*Frank*, 282., *Schütze*, 263.), de esetőleg mint a törvény kötelező erejének megtámadása a Btk. 173. §-a alapján lesz büntetendő. Ha a felhívó a törvények stb. nagyobb csoportjára utalva szítja az engedetlenséget, a bűnösség megállapításának nincs akadálya, ha felismerhetővé lett véve, hogy közelebbről mely törvényeken nyugvó engedelmesről van szó.

Helyesen állapította meg a *Curia* vádlott bűnösségét, ki a községi iskolai évfázó vizsgán, a gyermekek és mintegy 30 személyből álló gyűlékezett előtt oly értelmű felhívást intézett a jelen volt szülőkhöz, hogy ne engedjék gyermekeiket oly iskolába, ahol magyarul kell tanulni; hogy az elemi iskolában nem kell magyarul tanulni; a gyermekek ne is tanuljanak magyarul, inkább maradjanak otthon és sztrájkoljanak, — mert Magyar-

országban a törvény (1868:XXXVIII. t.-c.) kötelezi a szülőket és azokat, akiknek gondozására gyermekek vannak bízva, hogy gyermekeiket nyilvános iskolába járassák, vagy magánoktatásban részesítsék; vádlott felhívása tehát az idézett törvény elleni felhívást képez (Bjogi dtár 3. k. 144.); az egyenes felhívás a kifejezett és bárki által érthető felszólítást jelenti (Márkus, I. 503.); minthogy törvény (1868:XXXVIII. és 1907:XXVII. t.-c.) rendeli el az iskolákban a vallásoktatást, a tanítók gyülekezetén elhangzott az a felhívás, hogy a tanítók határozatilag jelentsék ki a vallásoktatás abbahagyását, a Btk. 172. § 1. bek.-e alá esik (Bjog dtár 15. k. 63.).

2. Engedelmességre csak érvényes törvény stb. kötelez, minélfogva *törvényjavaslat vagy tervezet* elleni engedetlenségre felhívás nem esik a Btk. 172. § 1. bek.-e alá. Más az eset, ha érvényes, de még életbe nem lépett törvény elleni engedetlenségre szól a felhívás; az ily törvény ugyan még nem kötelez, de mert már benne rejlik az engedelmességre szorító erő s mert ez az erő jelentékenyen gyengül s a törvény iránti tisztelet is már eleve meginog, ha valaki azzal szemben engedetlenségre szít: az ily törvény elleni engedetlenségre felhívás a Btk. 172. § 1. bek. szerint büntetendő (Olshausen, 505., Volkhardt, 71.).

3. Engedetlenségre felhívni csak azokat lehet, kik engedelmességre vannak kötelezve, minélfogva — tekintettel arra, hogy minden igazgatási cselekmény a tömegszenvédélyek felkeltése és illetőleg a tömegellenállás szítása címén büntetést érdemlő — ha a törvény vagy rendelet csak egy vagy kevés számú embert kötelez engedelmességre, az ilyen törvény elleni engedetlenségre felhívás kívül esik a Btk. 172. § 1. bek.-ének keretén (Binding, 853., Klöppel, Pressrecht, 405.). Az a körülmény azonban, hogy az olvasók vagy hallgatók között történetesen nincs engedelmességre kötelezett, a felhívási vétség megállapítását nem zárja ki (így a német Reichsgericht: «es ist ... nicht von Belang ... ob die Anwesenden der Aufforderung nicht Folge leisten konnten»; E. 5. k., 60.).

4. A mondottakból folyólag az engedetlenségre felhívás csak *belföldi* törvényekkel s rendeletekkel szemben állapítja meg a Btk. 172. § 1. bek.-ében meghatározott vétséget (Ebermayer, 407., Binding, 854.), mert a külföldi törvények belföldön engedelmes-ségre nem köteleznek, s mert a külföldi állam tekintélye a belföldön jogi védelmet nem igényelhet. A belföldi törvény elleni engedetlenségre felhívás azonban külföldön elkövetve is büntetendő (Volkhardt, 76.).

II. Az engedelmességet követelő forrásokról különösen.

1. A törvény (ideértendők a nemzetgyűlés által alkotott törvények is; 1920: I. t.-c. 3. §; v. ö. Degré—Illés, 82.) elleni engedetlenségre felhívás vétségét érdeklően kérdés, vajjon minden és illetőleg mely törvények részesülnek mint az állami tekintélyt reprezentáló akaratkijelentések védelemben? E kérdés a német irodalomban meglehetősen vitás.

Berner (386.), Binding (II. 848.), M. E. Mayer (365. s követk.), Ebermayer (407.), Olshausen (505.) s a német Reichsgericht (E. 21. k. 355., 22. k. 185., 24. k. 189., 54. k. 264.) szerint minden törvény, mely kötelezettséget ír elő, engedelmességre szólít, tehát az engedetlenségre való felhívással szemben védelemben részesítendő; a magánjogi törvények is idetartoznak s büntetendő lesz, ki szerződészegésre, munkabeszüntetésre, a bérösszeg nem fizetésére nyilvános egyenes felhívást intéz; — ezzel a nézettel szemben Liszt (805. l.), Frank (281.), Meyer-Altfeld (565.), Wachensfeld (549.), Loening (Handwörterbuch I. k. 1005.) azt vitatják, hogy mivel törvénnyel szemben engedetlenségről csak ott lehet szó, hol maga a törvény az, melynek engedelmeskedni tartozunk, ámde a magánjogi törvények csak a feleknek egymás iránt való viselkedésére adnak szabályt s írják elő ezeknek megtartását, következésképp csak a közjogi — így különösen a büntetőjogi, továbbá adóügyi, valamint rendészeti jellegű — törvények azok, melyek ellen engedetlenségre felhívni lehet s csak az ily felhívás büntetendő.

Részemről a *Min. Indokolás* szavaira is támaszkodva, melyek szerint csak «a közjogba tartozó, vagy az államot, illetőleg a közérdeket érintő más törvények» azok, melyek az egyéni akaratot az állami akarral szemben engedelmes-ségre kötelezik: a magánjogi törvények elleni engedetlenségre felhívást a Btk. 172. § 1. bek.-e alá vonhatónak nem tartom, mert ezek nem engedelmes-séget (az állam irányában), hanem kötelezettséget (a másik félle szemben) állapítanak meg, már pedig a magánjogi kötelezettség nem teljesítésére való felhívás nem sértvén az állam tekintélyét, nem érint oly jogtárgyat, melyet a Btk. 172. § 1. bek.-e védelmez (helyesen legutóbb: dr. Rácz György, A büntetőjog szerepe a sztrájkprobléma megoldásában, 53.). Amennyiben az ily magánjogi szabály elleni engedetlenségre felhívás a törvény kötelező erejének megtámadásaként minősíthető, a Btk. 173. §-ába ütköző igazgatás lesz eshetőleg megállapítható.

A Curia a Btk. 172. §-ának 1. bek.-e alapján ítélte el a vádlottat, ki mint pap a templomban a szószékről számos egybegyűlt híve előtt, azoknak hitére és vallására való hivatkozással s ennek az állami törvényekkel való szembehelyezésével megtiltotta azoknak, hogy az állami

anyakönyveket adandó alkalommal aláírják, mert vádlott cselekménye alkalmas volt arra, hogy a jelenlevőkben a törvény iránti tiszteletet s engedelmisséget megrendítse (Bjt. 57. k. 44.).

2. A hatóságoknak törvényes hatáskörükben kiadott rendelete, meghagyása, határozata az a törvény által említett második forrás, amelyből kiszóló: engedelmisséget követelő akaratnyilvánítással szemben az engedetlenségre felhívás a Btk. 172. § 1. bek.-be ütköző vétség.

Hatóságon a Hbv. 1. § értelmében a bírói és közigazgatási hatóságokat, közigazgatási hatóság elnevezés alatt pedig a bírói hatóságok kivételével minden állami, akár polgári, akár katonai hatóságot és minden törvényhatósági és községi hatóságot kell érteni (1. bek.); ezenfelül a büntetőtörvények alkalmazása szempontjából minden közhivatalnoknak és az ügyvédeknek fegyelmi hatóságát, valamint a törvény alapján alakított választott bíróságot is úgy kell tekinteni, mintha hatóság volna (2. bek.); hatóság továbbá a gazdasági munkabérmegállapító bizottság (1923. évi XXV. t.-c. 12. §).

Régebbi ítéleteiben a Curia az egyházi hatóságokat is idesorolta (Bjt. 23. k. 404., Grill dtár 8. k. 238—239.; ugyanígy Illés, II. 92.); újabban arra a helyes álláspontra helyezkedett, hogy az állam által elismert vallásfelekezeti kebelében saját autonómiájuk alapján keletkezett s kizárólag egyházi hitfelekezeti ügyek elintézésére hivatott egyházi hatóságok ilyen közhatóságoknak nem tekinthetők (Bjt. 62. k. 162.; ugyanígy Finkegy, 831.).

Kérdéses lehet, vajjon csak a kényszerítő hatalommal (imperium) felruházott, avagy a gondozó tevékenységet kifejtő szervek is alája esnek-e a hatóság fogalmának? Részemről ez utóbbi kategóriába tartozó állami, törvényhatósági és községi organumokat is hatóságoknak minősítem, mert alig képzelhető el oly gondozó tevékenységet kifejtő hatóság, mely ne állana bizonyos személyekkel szemben oly minőségben, melynél fogva ez utóbbiaktól az államakaratot kifejező szabályokhoz igazodást, tehát engedelmisséget ne követelhetne (v. ö. idevágólag részletesen Kézikönyvem VII. k. 98—101.). Így a Curia is 67. számú döntvényében (v. ö. Kézikönyvem I. k. 32., és 7. k. 99. l., v. ö. még Heller A Bv.-ről szóló törvény magyarázata, 1914. 11. l.).

A közhatóságok által kiadott rendeletek stb. elleni izgatás csak abban az esetben esik a Btk. 172. § 1. bekezdésének szigora alá, ha azok a hatóság törvényes hatáskörében lettek kiadva, de ily

formai helyesség esetén még akkor is, ha azok érdemileg tán kifogás alá is esnek. A törvényes hatáskörön túllépő, s még inkább a törvénybe ütköző rendelet stb. elleni engedetlenségre való felhívás tehát nem büntethető. Azt a kérdést, hogy a hatóság törvényes hatáskörében volt-e, a bíróság dönti el.

A judikatúrából idézem a Curia következő kijelentéseit: a főszolgabíró törvényes hatáskörében járt el, amikor a bankalapítás céljából egybe-hívott gyűlésre ellenőrző hatósági közeget küldött ki; ki adófizetésre való hatósági felszólítás, — közmunkaerő kirendelése tárgyában történt hatósági intézkedés, — szétosztás iránti hatósági meghagyás ellen engedetlenségre hívott fel (Mutató, 260., Illés, II. 91.); ki egy népgyűlésen, mely azért volt összehívva, hogy a belügyminiszter által a gyűlekezési jog korlátozása tárgyában kiadott rendelet ellen tiltakozzanak, azt a kifejezést használta, hogyha népgyűlés tartása nem engedélyeztetik, tartsanak titkos üléseket (Bjogi dtár 7. köt. 27. l.); kik a tömeget a csendőrök rendelkezései elleni engedetlenségre hívtak fel ily kiáltásokkal: «ne hagyjátok magatokat, ne féljete a csendőröktől, üssétek a magyarokat» (Bjogi dtár 2. köt. 46. l.); kimondotta a Curia, hogy királyi rendelet keresztülvitelének meghiusítását érző passzív ellenállásra való felhívás a Btk. 172. § 1. bek. alá esik (Bjt. 67. k. 379.), hogy a hatósági személynek a maximális ár megtartására irányuló felhívásával egyidejűleg az elárúsítóhoz intézett az a kijelentés, hogy az árut tetszésétől függő áron árusíthatja: a Btk. 172. § 1. bek. alá eső izgatás (u. o. 70. k. 22.); elvi jelentőségű a Curianak az a megállapítása, hogy a törvény szempontjából a rendelkezés nem anyagi, hanem pusztán alak szempontból tehető vizsgálat tárgyává — nem nyerhet tehát megoldást az a panasz, hogy a szolgabírónak a tömeg szétosztására irányuló rendelkezése a fennforgó körülmények között szükséges és indokolt volt-e (Bjt. 53. k. 38.).

Bár a részletekben a Btk. 171. és 172. § 1. bek.-ben meghatározott felhívások megegyeznek s így elég visszautalnom a 171. § kapcsán mondottakra, mégis külön kiemelendőnek tartom a szándék és a halmazat kérdéseit.

A szándékot illetően általában elegendő annak tudata, hogy a felhívás engedetlenség kiváltására alkalmas; a megsértendő törvény vagy rendelet tüzetes ismerete és megnevezése nem eleme a tényálladéknak; elég ha a tettes tudja, hogy van jogszabály, melynek engedelmeskedni kell (Ebermayer, 412., ugyanígy a Curia, Bjogi dtár 3. k. 143. és a német Reichsgericht).

A Curia szerint: elegendő annak tudata, hogy a használt kifejezések a törvény stb. ellen engedetlenségre egyenes felhívást tartalmaznak (Bjt. 70. k. 22.); felmentette azonban a Curia vádlottat, ki mint a képviselőtestület tagja, szenvedélyes hangon azt indítványozta, hogy a képviselőtestület a belügyminiszternek törvényes hatáskörben kiadott jogerős határozatát

ne vegye tudomásul, mert az ellenérvelés alaki durvasága egymagában nem alkalmas arra, hogy a hallgatókban az engedetlenségre való hajlandóság érzetét felkeltse (Bjogi dtár 3. köt. 296. l.).

A szándék kérdésével kapcsolatosan hangsúllyal emelem ki, hogy amennyiben rendelet stb. elleni engedetlenségre felhívásról van szó, lévén a rendeletnek *törvényes hatáskörben* kiadottsága tényálladási elem: a rendeletnek stb. e minőségét a tudatnak át kell foglalnia; más szavakkal, ha a tettes tévesen úgy tudta, hogy a rendelet alakilag nem törvényes hatáskörből eredő, ténytévedés címén felmentendő (így Frank, 284., Liszt-Schmidt, 805., Binding, II. 854.; Wachenfeld, 550., ellenk.: Ebermayer, 412., s a német Reichsgericht, E. 12. k. 6., 40. k. 55.; az itt kifejezésre jutó nézet szerint ehelyütt büntethetőségi előfeltételekről van szó, mely fel fogásnak helytelensége azonban nyilvánvaló, mert ahol a törvény ily előfeltételt állít be, ott a «ha» szócskával juttatja kifejezésre ebbeli akaratát).

A halmazat kérdése akkor kerül homlokterbe, amikor az engedetlenségre felhívás egyszersmind más — különösen más izgatási — deliktum tényálladékát is megvalósítja. Nézetem szerint az állásfoglalás azon fordul, vajjon a felhívás ugyanazt, vagy más jogtárgyat is sért-e? Így ha a felhívás nemcsak törvény elleni engedetlenségre, hanem büntett vagy vétség elkövetésére is irányul, amennyiben a büntett vagy vétség nem követtetett el: egység forog fenn, mert a cselekmény mindkét vonatkozásban csak az állam tekintélyének sértetlenségéhez fűződő jogilag védett érdeket sértette (hogy ilyenkor a Btk. 172. § 1. bek.-e vagy a 171. § 2. bek.-e alkalmazandó-e, végeredményben — figyelemmel a büntetési tételek azonosságára — közömbös; v. ö. fent 28. l.), — de egység forog fenn akkor is, ha a büntett vagy vétség elkövetésére irányuló felhívás eredményre vezetett, mert ily esetben is csak az állam tekintélyén esett a sérelem, mégis ilyenkor — lévén a Btk. 171. § 1. bek.-e a lex speciális, ez s nem a Btk. 172. § 1. bek.-ére alapítandó az ítélet (így Isaák, 108.; — kivéve mégis azt az esetet, amikor az elkövetett vétségre és tehát annak felbujtójára meghatározott büntetési tétel enyhébb az eredménytelen felhívásra meghatározott 2 évig terjedhető államfogháznál). Természetesen ha a — bár egységes — felhívás egyidejűleg nemcsak az állam tekintélyét, hanem más jogtárgyat is sért (ami akkor fordul elő, amikor a törvény stb. elleni engedetlenségre felhívás osztályizgatásnak, vallás elleni vétségnek stb. tényálladékát is megvalósítja),

továbbá amikor bár egységes szándékból eredőleg több alkalommal különböző helyeken hív fel a tettes törvény elleni engedetlenségre: többség és tehát anyagi halmazat állapítandó meg (bár itt amennyiben a folytatólagoosság ismérvei fennforognak — v. ö. Tankönyvem IV. kiad. II. köt. 59. l. — nem eshetik kifogás alá, ha a bíróság a több elkövetést folytatólagoosan deliktum címén egységbe foglalja). Figyelmeztetni kívánok ehelyütt még a Btk. 172. § 1. bek. és a Kbt. 42. §-a közötti különbségre, mely abban áll, hogy míg e kihágás a rend fenntartására vagy helyreállítására irányult hatósági intézkedéssel szemben tanúsított egyszerű engedetlenség által is elkövethető, addig az izgatás vétségének létrejöttéhez egy olyan törvényellenes magatartásra való felhívásnak megtörténte szükséges, amely a közrendet sérti (Bjogi dtár 1. köt. 304. l.).

A Curia eleinte az eszmei halmazat fogalmával operált (v. ö. Mutató 259. l.), így: egyugyanazon beszédben egyenes felhívás engedetlenségre (Btk. 172. § 1. bek.) és izgatás a vagyonos osztály ellen (Btk. 172. § 2. bek.) a két vétségnek eszmei halmazatát (Btk. 95. §) állapítja meg (Bjogi dtár 3. k. 147.); újabban azonban általában a helyes irányt követi; így helyesen mondotta ki, hogy a Btk. 172. §-ának első és második bekében foglalt, külön védett érdekű s külön elkövetési cselekményű tényálladékok nem állanak egymással az alárendeltség viszonyában; nem zárja ki az osztályellenes izgatás megállapítását az a körülmény, hogy az osztályellenes gyűlölet felkeltésére alkalmas nyilatkozat azzal összefüggésben az adófizetés megtagadására irányuló egyenes felhívás egyik indokaként szerepel; az eszközcselekmény nem válik büntetlenné azért, mert más cselekménynek függeléke (Bjt. 76. k. 28.).

A törvény stb. elleni engedetlenségre felhívás büntetése: két évig terjedhető államfogház (Btk. 172. § 1. bek.). Az 1912: LXIII. t.-c. 19. §-a értelmében azonban: Aki a Btk. 172. §-ában meghatározott cselekményt háború idején követi el, három évig terjedhető börtönnel büntetendő. Azt az időt, melyet idevonatkozóan háború idejének kell tekinteni, a minisztérium az 1912: LXIII. t.-c. 1. §-ának korlátai között állapítja meg (v. ö. 1912: LXIII. t.-c. 13. §). Háború idején elkövetettnek kell tekinteni e cselekményt akkor is, ha azt a háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében a most hivatkozott 13. § szerint meghatározott időben követték el (1912: LXIII. t.-c. 28. §). Az 1922: XVII. t.-c. 6. § 5. bek. értelmében, ahol a büntetőjogszabályokban a háború idejéről van szó, ez alatt azt az időt is érteni kell, amíg a kivételes hatalom alapján kibocsátott,

eddig hatályon kívül nem helyezett rendelkezések hatályban maradnak.

Három évig terjedhető börtönnel büntetendő a Btk. 172. § 1. bek.-ben meghatározott cselekmény, midőn azt a választókerületben az országgyűlési képviselőválasztás elrendelésétől a választási eljárás befejezéséig követték el (1925: XXVI. t.-c. 153. §).

Az 1925: XXVI. t.-c. 100. §-ának 2. pontja, valamint 128. §-a itt is alkalmazásba jön (v. ö. fent 28. l.).

II. CÍM.

A felhívás nélküli izgatások.

1. A közönséges izgatás.

A közönséges izgatásnak büntetőjogszabályaink értelmében, három alakja különböztethető meg; ezek: a) a társadalmi osztályok s jogintézmények elleni izgatás (Btk. 172. § 2. bek.), b) a politikai izgatás (Btk. 173. § első fordulata), c) a királyság intézménye elleni izgatás (1913: XXXIV. t.-c. 3. § második fordulat).

7. §. A társadalmi osztályok s jogintézmények elleni izgatás.

Az államnak elsőrendű feladata a polgárok békés együtt-létének, az anyagi-gazdasági s szellem-erkölcsi élet nyugalmanak megteremtése és fenntartása; közelebbről: mindazoknak a szabályoknak, intézményeknek s szervezeteknek kialakítása és védelme, amelyeken az állam és társadalom rendje nyugszik. Az államnak s társadalomnak ez a rendje (v. ö. minderről bőven *Kézikönyvem* IV. köt. 19., s köv. 23—25. l. és már *Hälschner*: «Das erste und wesentlichste Gut der Gesellschaft, das die notwendige Voraussetzung ihres Daseins bildet, ist der Rechtsfriede und dessen Wahrung» v. ö. *Strafrecht* II. 487.; v. ö. még *Heimberger*, *D. Jur. Z.* 1905. 44., és különösen *Weil*, *Die Aufreizung zum Klassenkampf*, 1905.) oly nagyjelentőségű érdek, mely tehát jogi védelmet igényel és pedig nemcsak általában, hanem egyes különleges vetületeiben is s nemcsak a közvetlen támadások, hanem már a veszélyeztetések megelőzése céljából is.

Védelem és ugyan büntetőjogi védelem tárgya tehát a közbéke s köznyugalom és pedig úgy is mint állapot s úgy is mint az annak létezéséhez fűződő biztonsági érzület (v. ö. *Oetker* *Die Vergehen gegen den öffentlichen Frieden und die Umsturzvorlage*. Beilage zur *Allg. Z.* 1895. 37—40. sz., *Binding*, II. 880.: jogtárgyak a «Friedenszustand» és a «Vertrauen zu seiner Fortdauer»; — *Goehrs*, *Der Rechtsfrieden als besonderes Rechtsgut*. 1900., *Weil*, i. m. 20. s köv. l.). Büntetőjogszabályaink közül az Átv. e védett jogtárgyat a maga egészében védelmezi az állami és társadalmi rendnek teljes felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló cselekményekkel szemben, — a Btk. 172. §-ának 2. bek.-e (melyet kiegészít a Btk. 173. §-a, az 1913: XXXIV. t.-c. 3. §-a és a Btk. 174. §-a), viszont a rend egyes kiemelt tényezőit: feltételeit s intézményeit, szóval *részleteiben* veszi védelmébe az állami és társadalmi rendet s ezen keresztül a közbéke és köznyugalom állapotát és az említett biztonsági érzületet.

A Btk. 172. § 2. bek.-e ezt a jogtárgyat (a *Curia* szerint a tulajdon és házasság intézményén kívül «az államon belül élő társadalmi osztályok, nemzetiségek és hitfelekezetek közötti békés egyetértést», v. ö. *Bjt.* 79. k. 145.; illetve a *társadalmi rendet, a honpolgárok nyugalomát s ezen a réven az állam belbékéjét*; elvi, v. ö. *Bjogi Hat. Tára* VII. 41. l.) védi tehát, midőn büntetni rendeli azt, aki nagyfokú nyilvánosság mellett (v. ö. fent 12. l.) valamely osztályt, nemzetiséget vagy hitfelekezetet a másik ellen, úgyszintén azt is, aki a tulajdon vagy a házasság jogintézménye ellen izgat.

A szóbanforgó izgatás törvényes fogalmának elemei közül mindenekelőtt a *tevékenységi tárgy* kíván részletesebb megvilágítást (az osztály kifejezést először az 1822. évi márc. 25-i francia törvény használta, mely «*classes de personnes*» megjelöléssel élt; az 1835. évi szept. 9-i trv. körülírása: «*diverses classes de la société*», végül az 1848. évi aug. 11—12-i dekrétum e kifejezést felcseréli a «*des citoyens les uns contre les autres*» meghatározással; az 1851. évi porosz btk. is elhagyja az osztály szót, s csak «*Angehörigen des Staates*» kitételt használja; a német bir. btk. — mint a *Motive* 90. l.-jén olvassuk — nehogy túlszéles keretet nyerjen e deliktum, visszatér az osztály-fogalomra s mellőzve minden további részletezést, vonatkozó 130. §-ában csupán ezzel a kifejezéssel: «*verschiedene Klassen der Bevölkerung*» jelöli meg az izgatás tárgyát; ugyanígy az 1930. évi olasz codice 415. art.-a is

csak annyit mond: «istiga... all'odio fra le classi sociali»; az 1930. évi német javaslat 171. §-a ismét így fejezi ki magát: «Wer öffentlich... zu Gewalttaten gegen Menschen oder Sachen auffordert»). Btkvünk részletező felsorolása szerint tevékenységi tárgyak: a) az osztály, b) a nemzetiség, c) a hitfelekezet, továbbá d) a tulajdon és a házasság jogintézményei.

a) *Osztályon* általában az ugyanazon élethivatáshoz tartozó, huzamosabb időre szólóan érdekközösséget képező személyek összessége értendő. Így: a papi, hivatalnoki, nemesi, főnemesi osztály, a földbirtokosok, iparosok, gyárosok, kereskedők osztálya stb. Nem tartoznak az osztály fogalmi körébe az említett ismérvek valamelyikének hiánya miatt: a monarchisták, a legitimisták, a szabadkirályválasztók, a republikánusok, valamely tudományos, filozófiai vagy vallásos irány követői, — a műveltek és műveletlenek, a fogyasztók, a defetisták, a szabadkőművesek s általában a politikai pártok (Frank, 322.).

Az osztály-fogalom körébe esőnek minősítette a Curia a birtokos osztályt, az úri osztály név alá tartozó személyösszességet, az építőmesterek osztályát, a vagyonos osztályt, a szociális munkások és a katolikus papok osztályát (a papság a Curia kijelentése szerint az élethivatás azonosságát folytán egybefoglalt olyan társadalmi rétegnek tekinthető, mely a maga összességében a társadalomnak az osztály fogalma alá eső egyik részét képezi; Jogi Hírl. 1929. évf. 44. sz.), a közhivatalnoki kart, a köztisztviselőket, a katonai osztályt, a munkaadókat, földműves osztályt (Mutató 261—262.), a nagybirtokosok osztályát (Bjt. 79. k. 146.), a keresztényszocialista munkásságot, a polgári közép- és felsőosztályt (Bjogi dtár 21. k. 10., ez utóbbiakat azért, mert azok külön társadalmi összességek, u. o. 36. l.), a különböző politikai felfogású egyének nem esnek az osztály-fogalom alá (Bjt. 76. k. 112.). — Közelebbről a Curia meghatározása szerint *osztály a társadalmi téren a vagyon, a foglalkozás, az élethivatás, a képzettség és a családi lezártság alapján kialakult vagy közös elvek és érdekek megvalósítása céljából egyesült s egymástól világosan megkülönböztethető és egy gyűjtőnévvel megjelölhető személycsoport* (Bjogi dtár 3. k. 41. sz.); *néposztályon* — úgymond a Curia egy másik ítéletében — olyan egyének többségét kell érteni, akik akár élethivatásuknak, akár történelmi multjuknak, avagy megkülönböztetett társadalmi állásuknak, külön szakképzettségüknek s ennek megfelelő hasonló foglalkozásuknak egyforma jellegével, avagy a többi honpolgárokétól lényegesen eltérő vagyoni helyzetüknél fogva együttesen, a társadalmi életben elfogadott olyan gyűjtőnévvel megjelölhető személyösszességet alkotnak, amelynek tagjait a felsorolt tulajdonságok valamelyikének közöségénél fogva a társadalmi életben a más osztálybeliektől mint külön osztályt szoktak megkülönböztetni (u. o. 18. k. 67.); az *úri osztály* a Curia szerint: a társadalomnak az a rétege, amelyet magasabb iskolai képzettsége, társadalmi műveltsége, hivatali vagy a társa-

dalomban elfoglalt helyzete, értelmisége, nem tisztán fizikai és ezzel járó kisebb, hanem magasabb szellemi munka elvégzésére és irányítására is képessé teszi (Bjt. 77. k. 60).

b) A *nemzetiség* az állam egészén belül oly sajátos ethnikai és kultúrközösséget mutató, többnyire a nyelvkozség által is egybekapcsolt embercsoport, melyet a vele egy államot alkotó hasonló csoportokkal s ezek tagjaival nem a kölcsönös összetartozás érzése és akarása, hanem csak a célszerű vagy éppen csak kényszerű lojalitás tart közös állami kötelekben (v. ö. e fogalomra *Eötvös J.*, A nemzetiségi kérdés, 1865., *Jászi O.*, A nemzetiségi kérdés és Magyarország jövője, 1911.; *Krisztics*, Nemzet és állam, 1914.). Nem kétséges, hogy a Btk. 172. § 2. bek.-e oszupán a Magyarországon élő nemzetiségeket részesíti védelemben (így a Curia is: Bjogi dtár 9. k. 238.) és hogy a nemzetiségen a magyar nemzetiség is értendő (állandó gyakorlat).

A Curia elvi kijelentése szerint nemzetiségek alatt az anyanyelvük azonosságát folytán együvé tartozó, ezen az alapon történelmi multra tekintő és az anyanyelvükhöz ragaszkodó népfajokat kell érteni (Bjogi Hat. Tára VII. 38. l.).

c) *Hitfelekezet* az egy és ugyanazt a vallást követő s az ebből származó világnézet által áthatott személyeknek összessége.

A Curia elvi jelentőségű határozatában kimondotta, hogy hitfelekezet alatt nem csupán valamely vallás egyházi szabályait, hitelveit, szervezetét, hanem hitsorsosainak, híveinek összességét is érteni kell, sőt mert a Btk. 172. § 2. bek.-e azt nyilvánítja büncselekménynek, amikor valamelyik hitfelekezetet a másik ellen gyűlöletre izgatják: az izgatásnak épp ezekkel (a hitfelekezet tagjaival) szemben lehet a közbékére s nyugalomra nézve legveszélyesebb hatása (Bjogi Hat. Tára VII. k. 40. l.). A zsidóság elleni izgatás eseteiben van a Curianak ítélete, melyben a zsidóságot társadalmi osztálynak minősíti (Bjt. 76. k. 59. l.), újabban azonban meggyőző okfejtés alapján megállapítja, hogy a zsidóság sem külön nemzetiség, sem külön társadalmi osztály, hanem *hitfelekezet*. Nem nemzetiség, mert «a héber nyelv nem minősíthető a zsidóság olyan anyanyelvének, mely őket külön nemzetiséggé olvasztaná össze». De mert «zsidók a társadalmi osztályoknak majdnem mindegyikében megoszolva töltik be élethivatásukat, így az érdekközösség kapcsa sem fűzi őket össze olyan általánosságban, hogy a zsidóságot külön társadalmi osztályszámba lehetne venni». «Különállást tanúsít azonban a zsidóság, mint hitfelekezet. A zsidó szó ugyanis, ennek általánosan elfogadott értelme szerint, Mózes vallásának s az ezen hitfelekezethez tartozóknak megjelölésére szolgál s más fogalmat nem ölel fel... következésképp a zsidóság gyűjtőfogalma alatt nem lehet másat érteni, mint foglalkozásra, nemzetiségre való tekintet nélkül, egész

általánosságban azoknak a hívőknek öszességét, akik az izr. hitfelekezetet alkotják, vagyis magát ezt a hitfelekezetet (Bjt. 77. k. 61–62., Bjogi Hat. Tára VII. 36. 1.).

d) A tulajdon és a házasság jogintézményei elleni izgatást a mi Btk.-ünkön kívül csak az osztrák btk. ismeri még.

Az osztrák btk. 305. §-a szerint: «Wer auf die im § 303. bezeichnete Weise die Einrichtungen der Ehe, der Familie, oder die Rechtsbegriffe über das Eigentum herabwürdigt, oder zu erschüttern versucht». A régiebb kódexek közül az 1845. évi badeni btk. 631. §-a, az 1861. évi bajor btk. 118. § 1. bek.-e s az 1868. évi szász btk. 127. art.-a veszik fel az izgatásnak e nemét; a régiebb — Schönborn-féle — osztrák javaslat is kitarthat még a vétség mellett, az 1909. s 1912. évi osztrák javaslatok azonban már mellőzik azt, mert ezeket az intézményeket az Erläuternde Bestimmungen szerint — v. ö. 215. l. — a magánjog s közjog számos rendelkezése eléggé megvédelmezik; ugyanúgy Hoppel, ki szerint e büntetőjogszabályok nem egyebek, mint «der Ausfluss eines politischen Pessimismus» v. ö. Vergl. Darst. Bes. Teil II. 67.; részéről fenntartandónak vélem Btk.-ünk álláspontját, és pedig nemcsak azért, mert mint a M. i. megjegyzi: «harcot, ostromot a társadalmi intézmények: a tulajdon és a házasság ellen nem tűrhet el az állam» — v. ö. Löw II. 176. l., — hanem főleg azért, mert ezzel a büntetőrendelkezéssel van módjában a törvénynek a legelőkeltebben kifejezésre juttatnia azt az álláspontját, hogy Magyarország ragaszkodik az erkölcsi és gazdasági életnek e két alappillérehez, melyet minden destruktív izgatató megnyilatkozással szemben a büntetőjog eszközeivel is megvédelmezik.

A tulajdon és házasság mint jogintézmények tárgyai a Btk. 172. § 2. bek.-ében meghatározott izgatásnak, tehát nem valakinek tulajdona, vagy valamely konkrét házasság (v. ö. Altmann, Komm. 754., Lammasch—Rittler 407., Finger 621.). Az osztrák gyakorlatban a 305. § alá vonták a fogantatást gátló cselekmény nyilvános helyeslését (v. ö. Öst. Rechtsprechung 226.), ám ez helyesen nem minősíthető a házasság elleni izgatásnak, mert nem a házasságot, hanem az azon belül folytatott szexuális élet mikéntjét érinti (az ily cselekmény nálunk eshetőleg a St. 24. § 9. b. pontja alá esik).

A Curia gyakorlatából figyelmet érdemelnek a következő kijelentések: A büntető törvény a házasságnak jogintézményét védi; mint minden intézmény, úgy a házasság is, csak az államtörvény által történt elfogadásának feltétele alatt s annak az államtörvény által elfogadott alakjában jogintézmény; a házassági jogintézményt hazánkban az 1894: XXXI. t.-c. szabályozza; jogintézmény tehát úgy az a házasság, illetve csakis a házasságnak az az alakja, mely a hivatkozott törvény rendelkezéseinek megfelel. Aki azért a törvényben szabályozott házasság ellen izgat, az a házasság jogintézménye ellen izgat (Bjt. 33. k.

139. l., ugyanúgy 34. k. 210.); felmentette a Curia vádlottat, ki a templomban istentiszteletre egybegyűlt közönség előtt a jegyospárként jelen volt H. Ferencre és K. Ilonára vonatkoztatva többek között azt a kijelentést tette: «hallom, hogy valami polgári házasságot, valami polgári lakodalmat is akarnak tartani; nem tudom miféle csodabogár lehet ez, ha ezt megteszik, erre kedves, híveim legfeljebb köpjetek és röhögjetek», mert e kifakadások nem a házasság jogintézményére vonatkoztak (Bjt. 60. k. 69. l.).

Az elkövetési cselekvés izgatás és pedig ha annak tárgya valamely osztály, nemzetiség vagy hitfelekezet: izgatás a másik ellen gyűlöletre.

Az izgatás fogalma meglehetősen vitás úgy az irodalomban, mint a judikatúrában. Ebermayer szerint az izgatás nem más, mint a felhívásnak különleges alakja; amint a felhívó, úgy az izgató is arra törekszik, hogy a címzettek meghatározott cselekvésre, tevésre vagy mulasztásra indíttassanak (v. ö. 416. l.). Ugyanúgy Hälschner (II. 504 és Weil i. m. 34.) aki szerint míg az izgató általában, addig a felhívó konkrétan utal az elkövetendő cselekményre (egyik régebbi ítéletében a Curia is ehhez a nézethez hajlik, v. ö. Bjt. 11. k. 72. l.). Binding úgy véli, hogy az izgatás kevesebb, mint a felhívás («Anreizen ist weniger als Auffordern»; II. 893.). Részéről nem mennyiségi, hanem minőségi különbséget észlelek a felhívás és az izgatás között s a Curiaval egyetértve azt vallom, hogy: az izgatás lelki állapot előidézését jelenti, a felhívás szónak pedig csak a tette vagy mulasztásra vonatkozólag van nyelvtani értelme (elvi; Bjogi Hat. Tára IV. 78. l.); a felhívó több-kevesebb határozottsággal megjelöli azt a cselekményt, melynek elkövetését a felhívottak részéről célbaveszi, — az izgató csak motívumokat ébreszt s mintegy azt a disponibilitást alakítja ki olvasóiban vagy hallgatóiban, mely a felébredett vagy megerősített ellenszenv, elégedetlenség, gyűlölet érzelmeivel telítetteket a meghatározott jogtárgyak ellen irányuló ellenséges cselekedetek elkövetésére készíti. A felhívás az érzelmei felizgatásán keresztül ugyan, de közvetlenül az értelemre kíván hatni, az izgatás az érzelmei felszabadításával az értelem munkáját mintegy megbénítani törekszik s szabad utat nyit a tettkébe átmenő indulatok érvényesülésének. (M. E. Mayer szerint az izgatás «in erster Linie an das Gefühlsleben richtet», a felhívás különböző nemei: «sich mehr an den Intellekt wenden»; Vergl. Darst. Bes. Teil I. 387.; v. ö. még: John, Holtz. Hb. III. 168.; Hälschner II. 802., Merkel, 389., Olshausen, 515., Frank

287; helyes *Schadl* meghatározása: «Izgat az, aki tudatosan olyan nyilatkozatot tesz, amelynek tartalma saját belátása szerint a hallgatóságra (hozzáteendő: vagy az olvasókra) gyűlöletes, ellenszenvet keltő hatással járhat, az ellenséges érzület felkeltésére vagy fokozására alkalmas lehet; v. ö. Zsebk. 147.).

Igy legutóbb a *Curia* is: az izgatás eszközének, tehát vádlott kijelentéseinek izgatására vagyis emberek gyűlöletének felkeltésére alkalmasnak kell lenniök s erről vádlottnak tudomással kell bírnia; ez elég, bárha az izgató szavak adott alkalommal eredményt, vagyis tényleges gyűlöletet nem is hoznak létre (Jogi Hírl. 1931. évf. 5. szám).

Nem izgatás — a mondottakból folyólag — a *bírálat*, helytelenítés, kifogásolás, sőt még a sértő nyilatkozat sem, amennyiben a kísérő körülményekből megállapítható, hogy a nyilatkozat vagy közlemény nem volt alkalmas ellenséges érzületek kirobbantására, tettekre vezető gyűlölet ébresztésére vagy erősítésére. Ez az általános elvi szabály. Adott esetben rendkívül körülményekkel mérlegelendők a kísérő körülmények (a kifejezések minősége, a hangeltérés, a fordulatok célzatos, majd burkolt, majd nyílt kapcsolata, az indulatok felkorbácsolására irányuló mozzanatok előre megrendezettsége, pl. a replikát kiváltó közbeszólás, a szenvedélyek terjedését biztosítani hivatott helyeslés előre megszervezése stb.), melyeknek figyelembevételével nem ritkán a tudományos fejtegetés színében megnyilvánuló fejtegetés is izgatásnak minősítendő.

Tények közlése esetében közömbös, vajjon azok *valók-e* vagy *valótlanok*, mert ha a bár való tények csoportosítása ellenséges érzület felkeltésére alkalmas, mi akadályosítja az izgatás megállapításának (a valóság bizonyítása ezeknél fogva, mint célt nem szolgáló, nem foghat helyt).

A *bevégeztség* szempontjából kiemelem, hogy az izgatás veszélyeztetési bűncselekmény lévén: a gyűlölet vagy ellenséges érzület felkeltésére alkalmas nyilatkozat megtételével, illetőleg ily tartalmú iratnak stb. oly helyzetbe hozásával, hogy annak tartalmát mások megtudhatják: az izgatás be van fejezve. Nem kell a bevégeztséghez a harmadik személyek részéről való tudomásvétel (ellenk. *Frank*, 287., *Olehausen* 514., *Ebermayer* 416., *M. E. Mayer* 387.), még kevésbé az ellenséges érzületnek tényleges létrejötte vagy éppen cselekményekben kirobbanása (*Olehausen* 514., *Ebermayer* 416.).

Bűnségéd az izgatásnál, ki az izgató tartalmú szónoklat közben, a szónok közelében közbekiáltásokkal, éljenzéssel, tapssal a beszéd fölött tetszésének ad kifejezést, s ezáltal a szónokra bátorítólag hat (Bjt. 72. k. 141.).

A *szándékot* illetően két körülményt tartok szükségesnek kiemelni. Az egyik, hogy különös *célzat* valamely közelebről meghatározott cselekmény elkövetésére irányulóan nem kell (ahol a törvény célzatot kíván, azt megmondja), — a második, hogy szabályként elég a szándékhoz a tettesnek az a *tudata*, hogy nyilatkozata alkalmas a gyűlölet vagy ellenséges érzület felkeltésére vagy erősítésére.

A *Curia* gyakorlatában ezek az irányító szabályok legnagyobbbrészt elismerésre találtak. — Így kimondotta a *Curia* az izgatás fogalmát érdeklően, hogy a törvény eme kifejezése alatt «izgat» nem valamely kedvezőtlen és sértő véleménynek nyilvánítása, hanem olyan lázongó kifakadások értendők, amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkezvén, a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet (Bjogi dtár 7. k. 272.); az egyszerű izgatás nem akar ellenséges, támadó cselekvést kiváltani az olvasókból vagy hallgatóságából, hanem beéri azzal, hogy azok lelkiületében az izgatás tárgya ellen csak gyűlöletet, ellenszenvet keltessen; a felhívás (Btk. 171. § 172. § 1. bek.) már ezen ellenséges érzelmek felkeltésén felül objektív célt is szolgál, egyenesen felhíván az olvasót vagy hallgatóságot arra, hogy ellenséges indulatának, gyűlöletének kifejezést adjon akként, hogy ezen érzelmei értelmében cselekedjék is (Bjogi dtár 17. k. 39. l.); a torzító gúny is lehet az izgatás elkövetési eszköze, mert köztapasztalat szerint a gúny a gyűlöletkeltés egyik leghathatósabb eszköze (Bjt. 77. k. 63. l.); az egyenes felhívás, melynek csak tette, vagy mulasztásra van értelme: az izgatásnak, mely gyűlöletnek mint lelki állapotnak előidézése, nem tényálladási eleme (Bjt. 47. k. 167., ugyanott *Németh P.* megbeszélése, u. o. 56. k. 285., 57. k. 205. Bjogi Hat. Tára IV. 78. l.); a *bírálat*, ha nem alkalmas ellenséges érzület kirobbantására, a *Curia* állandó gyakorlata szerint nem izgatás; így kimondotta a *Curia*, hogy: nem meríti ki az osztály elleni izgatás tényálladékát közszégi képviselőtestületi tag által a képviselőtestület ülésén egy indítvány bírálatképpen tett az a kijelentése «ez azért van, hogy az urak élhessenek» (Bjt. 75. k. 17.); az izgatás fogalmát minden helytelenítő vélemény, minden ingerült megjegyzés, kedvezőtlen bírálat nem meríti ki még akkor sem, ha az egyébként nem alapos, nem helytálló; a Btk. 172. §. 2. bek.-e ugyanis a szabad véleménynyilvánítás jogát nem érinti, hanem csak elfajulását korlátozza annyiban, amennyiben a társadalmi rendet és békét védi a szenvedélyek felzaklatására, a gyűlölet lángjának felszítására alkalmas lázításoktól (Bjogi dtár 12. k. 147. sz.); vádlott azzal a kijelentéssel, hogy a belügyminiszter a népet a szólásszabadságtól megfosztja, nem lépte túl a közhatóságok eljárásával mindenkit megillető bírálat határát; bűn-

cselekmény tehát ilyen esetben nem forog fenn (Bjogi dtár I. 89. sz.); az alkotmány által biztosított szabad bírálati jog nem mentheti vádlottat, ki nyilvánvalóan a vallásfelekezeti viszálykeltés célját is szolgálta cselekményével, mert az alkotmány sehol és senkinek nem ad szabadságot arra, hogy ugyanannak az alkotmánynak jogrendjét és a társadalmi békét veszélyeztesse és felbuzdítására oly tudatosan és érzatosan törekedjék, ahogy azt a vádlott tette (u. o. 15. k. 25. sz. III.); ha a gyülekezeten elhangzott szavak osztálygyűlést felkeltésére alkalmasak voltak, teljesen közömbös, vajjon vádlott előadásának tudományos alapja vagy színezete volt-e (Bjt. 30. k. 15.); elítélés, midőn a szövegrészek túlmenni a jogos bírálat határain (u. o. 80. k. 28.); a kísérő körülmények tárgyában kijelenti a Curia, hogy izgatás vádja esetében gondosan mérlegelni kell a vád tárgyává tett nyilatkozaton felül azt is, hogy a nyilatkozatot ki, kihez, minő körülmények között intézte; csak az összes lényeges kísérőkörülményeknek ily együttes szemlélete és egymáshozvonatkozásban történő értékelése lehet biztosítéka ama jogi következtetés helyes levonásának, vajjon a nyilatkozat, a közlemény alkalmas-e arra, hogy gyűlést keltsen (Bjogi dtár 17. k. 28. sz.); izgatási vád esetében nemcsak a nyilatkozatoknak szó szerinti értelméből, hanem az azokban nyilvánuló agitacionális módszerekből s ennek eszközeiből is kell következtetést vonni; a Curia büntetett, mert a használt szónoki eszközök, valamint a beszédek hangja és kifejezőmódjából kitűnt, hogy vádlottak a tájékozatlan tömeg indulataira számítottak, ezeket iparkodtak felkelteni és fokozni (Bjogi dtár II. 48. l.) valamely közlemény tartalma a gyűléskeltésre való alkalmaság szempontjából mindig a megjelenés helye, ideje, az olvasóközönység és egyéb fontos kísérőkörülmények szempontjából mérlegelendő (u. o. 16. k. 40. l.); figyelembevette a Curia egy esetben a cikknek izgatásra alkalmas minőségének megállapításánál a cikk megjelenése idején volt szélsőséges politikai irányzatok létét, midőn a kevésbé higgadt lelkiületűek a gyűlést amúgy is hajlamosabbak (u. o. 17. k. 98. l.); a tények valósága esetén állandóan megállapítja a Curia az izgatást; így kimondotta, hogy: az izgatás vétsége esetében a büntetőjogi felelősség szempontjából közömbös az, hogy való vagy valótlan tények szolgálták-e a vádbeli cikkek megírásának alapjául (Bjogi dtár 18. k. 153. sz.); a Btk. 172. § 2. bek.-ben meghatározott izgatást nem zárja ki az állított tények valóságosága (elvi; Bjogi Hat. Tára IV. 338.); a valóság kérdése nem alkati eleme az izgatásnak, lévén a Btk. 172. § 2. bek.-nek egyedüli feladata az, hogy az állami és közrendet minden rázkódtatástól megóvja (Bjt. 79. k. 147. l.); a bevégzettség kérdésében a Curia kijelenti, hogy az izgatás tényálladáshoz nem tartozik az, hogy az ellenséges érzület tényleg létrejött (Bjogi dtár 15. k. 60.; Bjt. 79. k. 147. l.; Jogi Hírlap, 1931. évf. 5. sz.); azt sem kívánja a törvény, hogy az osztályellenes gyűléskeltés eredménye tényleg és azonnal mutatkozzék, márpedig nem lehet vitás, hogy a lelkiismeretlen izgatásnak legbiztosabb áldozata az éretlen gyermek, a kellő megfontolási képességgel még nem bíró fiatalság, amely nem mérlegel, nem latolgat, hanem szenvedelmétől hajtva fellángol és sokszor egész életre ellenségévé lesz annak a társadalomnak, amelynek gyűléstét éretlen ésszel szívta magába (vádlott 12 éven aluli iskolás gyermekek előtt tette nyilatkozatait; Bjogi

dtár 14. k. 21. l.); az izgatás veszélyeztetési bűncselekmény, amely létrejött, mielőtt a gyűléskeltésből származó veszély már felismerhető és nemcsak akkor valósul meg, amikor a veszély már tetőfokát eléri, vagy ahhoz közeledik (Bjogi dtár 17. k. 19. sz., Bjt. 76. k. 58.); az izgatás veszélyeztetési bűncselekmény, amely nemcsak akkor jön létre, amikor a felkeltett gyűlést a forrpontra jutott és közvetlenül várható a társadalmi belbékét megzavaró kirobbanás, hanem megvalósul már ezt megelőzően akkor is, amidőn az arra alkalmas és nyilvánosan elhangzott élő szó vagy sajtóközlemény az egyik társadalmi osztálybeliek lelkében a megvetést, az utálatot, szóval a minden fajtájú ellenszenvet, ellenséges érzést magábanfoglaló gyűlést felkelthette egy másik társadalmi osztállyal szemben; hogy a gyűlést egyelőre csendes vagy végkép is az marad, az az izgatás jogi megállapítását nem akadályozza, mert a törvényes tényálladékokban csak gyűléstől és nem fokozást jelentő jelzővel, legveszélyesebb formájában kialakult gyűléstől van szó (Bjogi dtár 17. k. 40. sz.); az izgatási szándék elemeit illetően többször volt alkalma a Curianak megnyilatkozni; így kimondotta, hogy az izgatás szubjektív eleméhez elegendő a tettesnek az a tudata, hogy nyilatkozatai valamely osztályhoz, hitfelekezethez vagy nemzetiséghez tartozókban egy másik osztályhoz, hitfelekezethez vagy nemzetiséghez tartozók ellen gyűlést keltsenek; erre irányuló célzat e bűncselekménynek nem eleme (elvi; Bjogi Hat. Tára V. k. 529. sz.); a Btk. 172. § 2. bek.-ben meghatározott izgatás tényálladéka kimeríti már az is, ha a tettes valamely gyűlést előtt a helyzet felismerésére képes lelkiállapotban olyan kijelentéseket tesz, melyek a mindenkori életviszonyok között alkalmasak arra, hogy az egyik társadalmi osztály a másik ellen gyűlést gerjedjen; különös célzat... nem kellék, sőt a gyűlést létrejötté sem szükséges, hanem elegendő, ha ama kijelentések abban a tudatban tétetnek, hogy azok a gyűléskeltésre alkalmasak (Bjt. 74. k. 47.); az izgatásnál a szándék azt jelenti, hogy a vádlott tudatosan és akarattal használ oly kitételeket, amelyek tárgyilag alkalmasak a gyűlést, a megvetés, az ellenséges érzület kiváltására; nem eleme és nem alkotó része az izgatás szándékának az az érzelem, indulat, ami a bűncselekmény elkövetésének első rugója s még kevésbé része az a célzat, az az óhajtott eredmény, amelynek kedvéért a vádlott cselekszik és amelyet a bűncselekmény elkövetésével elérni akar; a Btk. különös része egyes bűncselekményeknél a célzatot kivételesen és mindig kifejezetten tényálladási részzé teszi ugyan, de a Btk. 172. §-ának 2. bek.-énél ez nem történt meg (Bjogi dtár 15. k. 117. l.; v. 5. még Bjt. 77. k. 63. l.); megállapította a Curia a szándékot, mert vádlottak az ő intelligenciája, képzettsége és írói működése folytán kétségtelenül tudatában kellett lennie állításai horderejének s annak, hogy ezek alkalmasak gyűlést keltésre (Bjt. 78. k. 59. l.); a Curia legutóbb vádlottaknak azt a védekezését, hogy nem tudták, mikép szavaikkal gyűlést fakaszthatnak s ezáltal az izgatás vétségét követték el, a Bp. 385. § 1. c) pontjára alapítottak minősítette, de egyben alaptalannak mondotta ki, mert a Btk. 81. §-a szerint a büntetőtörvény nem tudásával sikerrel senki sem védekezhetik (Bjt. 81. k. 67.); a döntés azonban téves, mert ha az említett tudat hiányzik, ez kizárja a szándékot s így felmentésre vezet, miért is az erre alapított védekezés nem a Btk. 81. §-án

nyugszik s így érdemileg bírálható el; az e tárgyban érvényesített semmisségi panasz tehát nem a Bp. 385. § 1. c), hanem 1. a) pontja alá esik (ugyanígy *Degré*, u. o.).

Az osztályharcra stb. izgatás esetében a törvény szerint az kell, hogy a tettes valamely osztályt, nemzetiséget, hitfelekezetet gyűléltre a másik ellen izgasson, miből nyilvánvaló, hogy nem forog fenn izgatás, ha a nyilatkozat csak annak az osztálynak jelenlétében történik, amely ellen a tettes gyűléletet kelteni törekszik. Egyebekben a Btk. 172. § 2. bek.-ében meghatározott osztály stb. elleni izgatás nemcsak akkor valósul meg, ha egy osztály stb. izgattatik egy másik ellen, hanem akkor is, ha több osztály stb. izgattatik egy osztály stb., vagy egy osztály több osztály ellen.

A *Curia* helyesen mondotta ki tehát, hogy a Btk. 172. § 2. bekezdésében körülírt bűncselekmény nemcsak akkor forog fenn, ha egy nemzetiség izgattatik a másik ellen, hanem akkor is, ha több nemzetiség izgattatik egy nemzetiség vagy egy nemzetiség több nemzetiség ellen (Bjogi dtár II. 151.); nem állapította meg a *Curia* az izgatást, midőn vádlott a magyarok ellen irányuló inkriminált nyilatkozatot magyar emberek előtt, tiszta magyar lakosságú községben, tehát olyan helyen tette, ahol magyarok ellen más nemzetiséget nem is izgathatott (Bjogi dtár 9. k. 185., u. o. 10. k. 255.), hasonló alapon hozott felmentő ítéletet a *Curia*, midőn vádlott közigazgatási egyének előtt tette vádbeli kijelentéseit ugyancsak közigazgatási hivatalnokok ellen (Bjt. 75. k. 158., 172., hasonló felmentő ítéletek: Bjt. 63. k. 148., 69. k. 186.).

A Btk. 172. § 2. bek.-e gyakran kerül alkalmazásba, de nem egyszer jutnak bíróságaink oly helyzetbe, hogy felmentő ítéletet kénytelenek hozni a hivatkozott szakaszban meghatározott törvényes fogalom szűkre szabott voltánál fogva oly nyilván izgató cselekmények esetében, melyeknek elkövetői — bár felette veszélyes játékot űznek a tömegek szenvedélyeivel (*Finkey*, A magyar bjog jelen állapota, 175.) — de kisiklanak a büntető igazságszolgáltatás kezéből. Felette kívánatos volna az izgatási fejezetnek, de főleg a Btk. 172. §-ának az Átv. szellemében való sürgős átdolgozása.

Bírói gyakorlatunkból néhány jellemzőbb esetet kiemelve:

a) osztály elleni izgatást állapított meg a *Curia*, midőn az inkriminált nyomtatványok azt hirdetik, hogy a vagyonos osztály erőszakos és reakcionárius fogásokkal fosztja meg a népet jogaitól, hogy ellenszolgáltatás nélkül zsebeli be a nép munkájának gyümölcseit és a szegény parasztok zsírján hizik; — midőn vádlott a gyülekezet előtt egyebek között azt mondotta, hogy a munkás koplal egész életén keresztül, mert az urak, a társadalom heréi, nem becsülik a munkást semmire sem, csak annyira, hogy

dolgoztatják barom módjára s ha panaszkodik, akkor van szurony és golyó, tolonckocsi és börtön (Grill dtár 8. köt. 242. l.); — midőn vádlott ily nyilatkozatokat használt: a katolikus papok fekete csuhába öltözött ördögök, kik csak pénzért temetnek stb. (Bjogi dtár VI. köt. 63. l.); — midőn vádlott azt mondotta, hogy a papság nem követi Krisztus tanait, üzérkedik a vallással és a felekezeti gyűléletet szítja, hogy az urak a népet jogaitól megfosztják és az adót és katonaságot a nép fékentartására használják, hogy a püspök sokszorta kevesebb adót fizet, mint a szegény nép (Bjogi dtár 2. köt. 17. l.); — midőn vádlott ily feliratú táblát: le a népbütítő csuhásokkal, hordott a tüntető felvonulásban (Bjt. 60. köt. 46. l.); — midőn vádlott a birtokos osztályhoz tartozókat kizsákmányolóknak nevezte s róluk többek között ilyeneket írt: hogy a haza az ő szemükben nem jelent mást, mint saját uradalmukat, — hogy az egyesületi jog is csak a kizsákmányolók kiváltsága, — hogy a polgári társadalom a hazugságok pestises talaján áll s hogy e rendszert el kell söpörni (Bjogi dtár 3. köt. 283. l.); midőn a vádlott azt mondotta, hogy a vagyonos osztály elnyomja a munkásnépet, a gyárosok és gazdák kiszípolozzák a munkásnép erejét, a munkás idő előtt elvész és azután nincsen aki családjáról gondoskodnék, a család koldusbotra jut s kénytelen kivándorolni (u. o. 2. k. 327. l.); midőn vádlott előadásában úgy nyilatkozott: «lerúgtuk a királyokat, most azok a herék következnek, akik a szegény népet kihasználják» a törvényszék felmentő ítéletet hozott, mert az előadáson 12 éven aluli gyermekek voltak csak jelen; a *Curia* jegegyeségi határozatában törvénysértést állapított meg (Bjogi dtár 14. k. 20.); elítélés, midőn vádlott kirívó ellentétet használt fel arra, hogy az uraknak a szegény népet nyúzó akarataról és annak kilátásba helyezett veszedelmes eredményeiről beszéljen (u. o. 15. k. 46.); midőn vádlott kikelt az urak ellen, akiktől el kellene venni nagy házaikat (u. o. 16. k. 47.); midőn vádlott ily kijelentéseket tett: «a mostani kormányok azon vannak, hogy a szegény embert minél jobban elnyomják; megint a 48-as idő előtti jobbágyságot akarják visszahozni, hogy az urak megint úgy bánhassanak a szegénnyel, mint az állatokkal» (u. o. 15. k. 49.); midőn a közszemlére kitett rajzon több r. kat. pap oly szereppel (erkölcstelenségek) van feltüntetve, mely velük szemben alkalmas a gyűlélet felkeltésére (u. o. 15. k. 119.); midőn vádlott olyannak tűntette fel cikkében az úri osztályt, amelynek csak saját osztálybelije iránt van emberi érdeklődése, rokonszenve és részvéte; ellenben a munkásosztályhoz tartozóval szemben még akkor is ridegszívűen érzéketlen, ha azt szerencsétlenség éri; sőt egy léha találka örmeit is elébehelyezi egy szerencsétlenül járt munkásasszony segélybenrészesítésének (u. o. 16. k. 39.); midőn vádlott azt hangoztatta, hogy a kivetett s behajtani akart adó csak az uraknak kell, hogy osztozkodjanak rajta (u. o. 16. k. 92. l.); midőn vádlott az urakat tette felelőssé a háború elvesztéséért (u. o. 16. k. 133.); midőn a vádlott a menekült tisztviselőket úgy állította be, mint akik a földműves- és iparososztály adóterhét fokozzák (u. o. 16. k. 139.); midőn vádlott torzképekben azt festi a munkásközönség elé, hogy az úri osztály mily pazar, tékozló bőségben él, a sínylődő, nélkülöző munkásosztályhoz képest; itt kiemeli a *Curia*, hogy a gúnyos képfestés, szatíra: maró jellemzésével, torz beállításával, szándékos és ríktó túlzásaival,

kíméletlen szélsőségeivel az izgatás legveszedelmesebb neme (u. o. 17. k. 42.); — osztály elleni izgatás az a kijelentés: «inkább anarchia legyen, mint úri párt» (Bjt. 76. k. 112.); elítélés, midőn vádlott szidta és támadta a grófokat, bárókat és általában a társadalom vezetőosztályát azért, mert azok szerinte nem teljesítik kötelességüket (Bjt. 79. k. 146.); midőn vádlott egész általánosságban és egyoldalú célszerűséggel úgy állítja be a nagybirtokosokat, mint akik egyedüli okai a földmunkások bajainak és nyomorának (Bjt. 79. k. 147.); midőn vádlott azt állította, hogy az urak célszerűen meghamisították a történelmet a nép és a munkások kárára (Bjt. 80. k. 14.); osztályvizsgatás az a nyilatkozat, hogy a proletárdiktatúra mellett ki kell tartani utolsó eszpp vérünkig (Bjt. 72. k. 76.); — *felmentő ülést* hozott a Curia, midőn vádlott a mozgósítás alkalmával a katonákról úgy nyilatkozott: «csak hadd vigyék őket, úgyszólván a nép szeméjét, alját viszik el», mert az ily nyilatkozat egyáltalában alkalmatlan a katonai osztály iránti ellenséges érzület felkeltésére (Bjogi dtár 9. k. 185.); midőn vádlott azt a kijelentést tette: «a mi gyermekeink és unokáink szenvednek a háborúban, az urak és zsidók meg itthon vannak», mert e nyilatkozat sem tartalmánál, sem az előadás módjánál fogva nem lehetett alkalmas, hogy a földművesosztályt bármely más osztály ellen gyűlöletre izgassa (u. o. 11. k. 109.);

b) *nemzetiség elleni izgatás* miatt büntette a Curia vádlottat, ki így kiabált: éljen minden nemzet, csak a magyar nem; nincs gyalázatosabb a magyar nemzetnél, ki kell üzni a magyarokat, a magyarnak még a magyart is ki kell pusztítani; — ki egy pohárköszöntőben abbéli reményének adott kifejezést, hogy a Duna előbb-utóbb ismét szláv folyam lesz s bár ennek partján lévő sok fűzfá mindegyikén egy-egy magyar lógna; — ki mint tanító becsmérlő kifejezések között megtiltotta a gyermekeknek a nemzeti színű szalag viselését, sőt egyesek mellől azt letépte és a földre dobta; — ki a gyermekeket az iskolában magyarellenes dalokra tanította (Grill dtár); — ki a gyűlekezeten azt mondotta, hogy a tanítókat az országból kikergetni s a magyar könyveket elégetni kellene (Bjogi dtár 1. köt. 307. l.); ki a magyar nemzetiséget a tót nemzetiséggel szemben úgy tüntette fel, mint amely a tót nemzetiség elnyomója s a magyar nyelvet oly gyűlöletes színben jellemezte, mint amelynek megtanulása a tót nemzetiségre lealázó volna (u. o. 2. k. 363.); ki így nyilatkozott: «bár lenne Románia határa Gurovoig, akkor úgy tennének a magyarokkal, mint Hollakyal tettek 1848-ban, minden magyart víz alá tennének (u. o. 3. k. 54.); ki felköszöntőjében azt mondotta: «itt az ideje, miszerint a szerbek a magyarok jármát lerázzák, kik már eleget tartottak rabigában; itt az ideje, hogy megmutassuk, miszerint mi is szerbek vagyunk (u. o. 4. k. 185.); — ki a pincérnőre ráírvallt, hogy tanuljon meg románul, majd felállva és társaival poharat kocintva, éltette Romániát és az emiatt felszólaló S. B.-t disznó magyarnak, R. S.-t pedig, amiért magyar társaságban volt, hazaárulónak nevezte (u. o. 5. k. 101.); ki a magyar nemzetiséget úgy tüntette föl, mint a szerb nemzetiség elnyomóját (u. o. 8. k. 3. l.); elítélte vádlottakat, kik azt kiabálták, illetve danolták: «Éljen Szerbia, nem kell Ausztria, nem kell Magyarország: büdös magyar! Bogedán, Bogedán jöjj el, szabadíts fel bennünket, szerbeket a magyar rabság alól»

(u. o. 8. k. 119.), elítélte vádlottat, ki az ellenség felett aratott győzelmet ünneplő gyűlekezeten a következő felkiáltást használta: «Éljen Szentpétervár» (Bjt. 69. k. 185.); elítélte vádlottat, ki azt vitatta, hogy a tótoknak nincs annyi joga, mint a magyaroknak, hogy a magyarok a tótokat elnyomják, a harctéren is csak a tótok harcolnak, a magyarok pedig odahaza lármáznak és mulatnak (Bjogi dtár 10. k. 182.), ki úgy nyilatkozott: «adná az Úristen, hogy jönnének az oroszok, akkor kell, hogy a magyar disznókat megtanítsák» (u. o. 11. k. 105.), ki azt kiadálta: jobb lenne, ha az oroszok bejönnének, jobb lenne az oroszok alatt, mint a mi királyunk alatt (u. o. 11. k. 106.), mert az ily kijelentés az oroszokkal harcbanálló magyar nemzet legyőztetésének óhaját is magában foglalja s így a magyar nemzet ellen érzett oly nagy gyűlöletről tesz tanúságot, melynek hangzatosítása alkalmas a tót nemzetiségű lakosokban a magyarság ellen való gyűlölet felébresztésére (u. o. III. sz.); a magyar nemzettel háborút folytató Franciaországnak, Angliának, különösen pedig Oroszországnak éltetése éppen abban az időben, midőn a magyar nemzet az ország határait támadó orosz haderő ellen elkeseredett küzdelmet folytat, alkalmas arra is, hogy az országban, különösen Trencsén vidékén is lakó tót nemzetiségű lakosokban a magyarság ellen gyűlöletet ébresszen (u. o. 11. k. 108.); elítélte a Curia vádlottakat, kik oly román nemzeti dalt énekelték, melynek értelme az, hogy: «Románia édesanya, én immen nem fogok elmenni, ne félj román, ne félj» (u. o. 12. k. 109.); elítélés, midőn vádlott egy magyar városban a tót nemzetiségű kisebbség tagjai előtt imádkozott a magyar állammal háborúban levő oroszokért és csehekért és azokat testvéreknek mondotta (u. o. 15. k. 26.); *nem állapította meg* a Curia a nemzetiség elleni izgatást, midőn a cikk csak politikai elmélkedés volt afelett, hogy a román nemzetiségnek arravaló férfiai a politikai és szociális téren részt nem vesznek és a szegény, parasztnépet nem pártolják, ha bajba kerül (Bjogi dtár 4. k. 296.); *felmentés*, mert a cikk nem egyéb, mint egyszerű bírálat a kormány eljárása fölött a nemzetiségekkel szemben (u. o. 4. k. 298.); — *felmentés*, midőn vádlott így nyilatkozott: Várjatok magyarok, jönnék az oroszok! Az orosz fog uralkodni Magyarországon. Majd kiporolják az oroszok az urakat és a zsidókat megtanítják egy kis rendre; a felmentés indoka, hogy a nyilatkozat 4 egyén jelenlétében tétetett (u. o. 10. k. 248.); vádlott ama szavaiban: «üsse meg a szél a magyar katonákat, amiért a németekkel együtt tönkretették Szerbiát» a Curia nem látott olyant, ami a magyarság iránt az ellenséges érzület felkeltésére vagy fokozására alkalmas (u. o. 11. k. 109.); hasonlóképp felmentés, midőn a vádlott a letéptt nemzeti színű jelvényre rátaposva azt mondotta: «úgy lépek e szalagra, mint a szívemre (u. o. 11. k. 111. l.); az Átv. még nem volt érvényben);

c) *hitfelekezet elleni izgatás* vétségét látta fennforogni a Curia, midőn vádlott azt mondotta, hogy a sakterpártiakat, kik ellenük szavaznak, fel kellene akasztani; — midőn vádlott több ízben elkiáltotta magát egy arra haladó kocsi felé fordulva: abeug zsidó, húzd ki, feszítsd meg a zsidót (Grill dtár); midőn vádlott a zsidókról általánosságban olyan tényeket állított s ezekhez kapcsolva oly jellemzést fűzött, amely összehatásában a zsidókat gonoszságokra képes, a társadalom ártalmas elemeinek, a közérkölcse megrontóinak színében tünteti fel (helytelenül osztály elleni izgatás

állapított meg; Bjogi dtár 17. k. 26.); midőn vádlott azzal vádolja zsidóságot, hogy az ország romlását, a külellenség zsoldjában állva, ő okozta és összejártszva az ellenséggel, Magyarország kifosztását tette lehetővé; midőn hazaárulással vádolja a zsidóságot, mely külhatalmak segítségével a hatalmat magához akarja ragadni, hogy azután a lelkek megmérgezése, a gondolat elcsüggesztése és az erkölcsi tényezők felbomlasztása után a magyarságot a sárba rúgdossa; az utódállamok szövetségességének mondja a vádlott a zsidóságot, mely ily módon gazdasági, politikai és faji fölényt akar magának biztosítani az ország többi polgára fölött (u. o. 17. k. 98.); — *felmentette* a Curia vádlottat, ki ingerülten azt kiabálta: *„a szegény ember mindig az utolsó, a zsidók mindig az első”,* mert ez egy haragos és bizonyára igazságtalan kiszólás, amelynek azonban a jelen voltak érzelmi világára ártó, zaklató hatása egyáltalában nem lehetett (Bjogi dtár 12. k. 245.);

d) a tulajdon elleni izgatás miatt büntette a Curia vádlottat, ki azt mondotta: a szocialisták maguk választhatnak bíróságot, akit akarnak megverhetnek, megölhetnek s annak földjéből, akinek sok van, elvehetnek, a földeket egymás közt feloszthatják, adót sem kell fizetniök és hogy a szocialisták szabályzatát már a király is megerősítette (Bjogi dtár 3. k. 238.);

e) a házasság jogintézménye elleni izgatás miatt szabott ki büntetést vádlottra a Curia, mert ez egyházi szónoklataiban ilyen kifejezéseket használt: a polgári házasság égyasság; a lányok sirjának és feketébe öltözzenek, mert ezentúl ott fognak házaaságot kötni, hol a marhapasszusokat állítják ki, stb.; — mert vádlott e szavakkal: *„piszkos helyen, az anyakönyvvezető előtt bepiszkoltátok virágaitokat, azokkal tehát az Ur oltára elé nem járulhattok”,* — letétette a násznéppel a virágokat s azt a sekrestyébe kergette (Grill dtár), mert vádlott beszédjében azt hangoztatta, hogy a mai házasság nem más, mint család, amelybe egyik házasság sem megy érintetlenül; az asszony fehér ágyban szerzi meg férje részére a protekciót (Bjogi dtár 15. k. 115.).

Az egység és többség kérdése a társadalmi osztály stb. s jogintézmények elleni izgatás esetében különösen akkor kerül homlokterbe, midőn az izgatás e nemeinek valamelyike a büntett vagy vétség elkövetésére vagy a törvény stb. elleni engedetlenségre való egyenes felhívással találkozik; ilyenkor helyesen anyagi halmazat állapítandó meg (v. ö. fent 38. l.); egyebekben, ha bár egy a cselekvés, de többrendbeli jogtárgyon esettérem, anyagi halmazat forog fenn.

A Curia gyakorlatából kiemelem a következő kijelentéseket: anyagi halmazat, midőn a Btk. 171. és 172. §-ok tényálladéka egy nyomtatványban foglaltatik (Bjt. 58. k. 181.); egyugyanazon beszédben foglalt egyenes felhívás büntett elkövetésére és zsidóüldözésére: a Btk. 171. § 2. bek. és a 172. § 2. bek.-ben meghatározott cselekmények halmazata (u. o. 54. k. 195.); az adófizetés megtagadására irányuló egyenes felhívással kapcsolatban osztály elleni gyűlölet felkeltésére alkalmas nyilatkozat tétele: a

Btk. 171. § 1. és 2. bek.-ébe ütköző cselekmények anyagi halmazata (u. o. 76. k. 28.); halmazat, midőn vádlott osztályelleni izgatást és a köztársasági államformára irányuló felhívást tartalmazó röpiratot terjesztett (Bjogi dtár 21. k. 36. l.); halmazat, midőn egy nyomtatványban a 172. és 173. §-ok tényálladéka foglaltatik (Bjt. 46. k. 276.); de nem halmazat, hanem egység, ha egyetlen lappeldányban több cikk által elkövetett izgatás foglaltatik (elvi Bjt. 55. k. 55. l.) s egyazon újságoikkben a 172. § 2. bek.-ben meghatározott elkövetési módok közül több álavonható izgatás nem anyagi halmazat, hanem egy bűncselekmény (u. o. 65. k. 359.); ha azonban valamely egységes irodalmi mű időszaki lapban több számban tétetik közzé, annyi sajtóvétség állapítandó meg, ahány közlés történt (u. o. 58. k. 201. és 79. k. 97. l.); hírlapi cikk, mely izgatást (172. §) és feldicsérést (174. §) foglal magában a Btk. 95. §-a alapján csak izgatásnak minősített (u. o. 48. k. 256. l.); az izgató beszéd során csak izgatásnak minősített (u. o. 48. k. 256. l.); az izgató beszéd során használt hatóságsértő kifejezésekkel elkövetett kihágás (Kbtk. 46. §) beleolvad az izgatás tényálladéka (Bjogi dtár 15. k. 45. l.); ha a hatóság elleni erőszak elkövetése előtt közvetlenül izgatás is történt, ez a hatóság elleni erőszakba beolvad (Bjt. 50. k. 231.; nézetem szerint anyagi halmazat forog fenn); izgatás bűncselekményébe nem olvad bele az ugyanazon alkalommal elkövetett becsületsértés (u. o. 48. k. 295. és 72. k. 169. l.), anyagi halmazat, mikor vádlott egyugyanazon beszédben a hadsereg ellen lézított és osztály ellen is izgatott (Bjogi dtár 16. k. 128. l.); midőn vádlott a papi és katonai osztály ellen izgatott, csak egy jogi értéket: a társadalmi békét veszélyeztette, tehát nem két, hanem csak egy izgatást követett el (u. o. 20. k. 58. l.); folytatólagosság címén egységes bűncselekményt állapított meg a Curia midőn vádlott több különböző napon követett el izgatást: az akaratelhatározás egysége miatt és azért, mert vádlott az egyes cselekményeket ugyanazon állásából kifolyólag mindenkor munkatársai körében követte el (Bpesti btó trvszék; Bjt. 72. k. 142.); nemzetragalmazással való együttes elkövetés esetében anyagi halmazat forog fenn (Bjt. 78. k. 142. l.); az Átv. 5. §-ába s Btk. 172. § 2. bek.-ébe ütköző izgatás anyagi halmazat (u. o. 79. k. 145. l.); izgatás elkövethető az izgatónak ismert sajtótermék terjesztésével is; az ilykép elkövetett izgatás anyagi halmazatban állapítandó meg a St. 24. § 3. pontja szerinti sajtórendőri vétséggel (Bjt. 80. k. 28. l.).

A Btk. 172. § 2. pontjában meghatározott vétség büntetése két évig terjedhető államfogház, — de három évig terjedhető börtön a büntetés, ha e cselekmény háború idején (1912: LXIII. t.-c. 19. §.), vagy választás során (1925: XXVI. t.-c. 153. §) követett el (v. ö. fent 28. l.). Az 1925: XXVI. t.-c. 100. és 128. §-a ehelyütt is alkalmazást talál.

A büntetés kiszabásánál figyelembejövő enyhítő és súlyosbító körülmények tárgyában a Curia megnyilatkozásai a következők:

a) *enyhítő körülmények*: vádlott büntetlen előléte s agg kora (Bjogi dtár 2. k. 350.); hogy a sajtóközlemény izgató grúnyának élet az egészen

előmlő derű némileg tompítja, tehát a gyűlöletkeltő hatást is csökkenti (u. o. 17. k. 42.); vádlottnak kisebb fokban fennállott ittassága s hogy a tett elkövetése óta már hosszabb idő mult el (Bjt. 78. k. 144.); hogy vádlott szavainak izgatató hatását a tudományos mez mérsekelte (u. o. 80. k. 15.);

b) *súlyosbító körülmények*: hogy vádlott bíróviselt és katonaviselt ember, mert az ilyen egyén szavának a nép előtt nagyobb súlya van (Bjt. 70. k. 143.); a lelkesi minőség (Bjogi Hat. Tára, III. 269. sz.); hogy vádlott egyházi szolgálatban álló kántor (Bjt. 75. k. 75. l.); hogy tanár létére követte el a cselekményt (u. o. 80. k. 15.); az oláh betörés idején elkövetés (u. o. 70. k. 327.); hogy a cselekmény 1919. évi május hó elsején követtetett el (u. o. 72. k. 76.), hogy polgári osztályhoz tartozó egyén követte el saját társadalmi osztálya ellen (u. o. 72. k. 76. l.); hogy vádlott az egész magyarságot a legdurvábban becstelentette akkor, amikor a különböző nemzetiségű állampolgárok egyetértésére a legfokozottabb mértékben volt szükség (Bjogi dtár 10. k. 256.); hogy vádlott különböző nemzetiségű lakta vidéken tett olyan nyilatkozatokat, amelyeknek a háborús viszonyok által fokozott nagy veszélyességét éppen előrehaladott koránál fogva könnyen beláthatta (u. o. 11. k. 37. l.); hogy vádlott a cselekményt az ellenség által már megszállott területen, az ellenséges fegyveres erőhöz tartozó személyek jelenlétében és lelkesi állásában, istentiszteleten követte el (u. o. 11. k. 178. l.); hogy vádlott megbízottsági tag, hogy a terhére rótt cselekményeket követő napon még sajtó útján, tehát még nagyobb nyilvánosság mellett is folytatta vádbeli cselekményét, — hogy mindezt hatalmi és érvényesítési vágyának kielégítése végett cselekedte (u. o. 16. k. 138.); hogy a vád alapjául szolgáló cikk felette elfogult s durva gyanúsításoktól és súlyos sértésektől hemzseg (u. o. 18. k. 97.).

8. §. A politikai izgatás.

Büntetőtörvénykönyvünk 173. §-a az állam egyes felsorolt *közjogi intézményei* elleni izgatást bünteti s tulajdonképpen mintegy kiegészíti a Btk. 126., 127. és 152. §-ait, amennyiben ez utóbbi büntetteket valódi forrásuknál felkeresve, azoknak a szenvedélyeknek felkeltését, fokozását s terjesztését igyekszik megakadályozni, melyek a felségsértés és lázadás elkövetésére, a közrend megzavarására s forradalomra vezethetnek.

Rendszertani szempontból a Btk. 173. §-a két részre osztható. Az első fordulat a *politikai izgatásnak* nevezhető cselekményt határozza meg, a második fordulat az ú. n. *politikai lázítást* bünteti (ez utóbbi együtt tárgyalandó az 1913: XXXIV. t.-c. 3. §-ának első fordulatában meghatározott lázítással s a Btk. 174. §-ában körülírt glorifikáció és laudatio criminis bűncselekményével).

Politikai izgatást követ el, aki nagyfokú nyilvánosság mellett (a Btk. 171. §-ában meghatározott módon, v. ö. fent) a király személyének sérthetetlenségét, a trónöröklés törvényes rendjét, az alkotmányos államformát vagy a törvény kötelező erejét megtámadja.

Az izgatásnak ez az alakja egyfelől a cselekmény *tárgyai*, másfelől a *cselekvés* nézőszögéből kíván részletesebb megbeszélést.

1. A politikai izgatásnak a törvény *vagylagosan* négyrendbeli tárgyát említi; ezek:

1. *A király személyének sérthetlensége*. Idevágólag mindenekelőtt kiemelem az 1920: I. t.-c. 14. §-át, melynek értelmében «a kormányzó személye sérthetetlen és ugyanolyan büntetőjogi védelemben részesül, mint a király», amely törvényhelyből folyólag a Btk. 173. §-ának vonatkozó helye imigyen olvasandó: *a király vagy kormányzó személyének sérthetlenségét* (v. ö. e közjogi kérdésekre Kézikönyvem VII. köt. 12., 40. s köv. l.; a Jogt. Közlöny 1930. évf. 219. lapján megjelent név nélküli bírálatos ismertetés szerint: «Magyarországnak nem lehet egyszerre két uralkodója» s így a büntetőjog védelme a magyar állam szuverénitását megsemmélyesítő államfőt illeti meg, tehát csak a kormányzót; a bírálat tévedése nézetem szerint nyilvánvaló; nem állítja senki, hogy Magyarországnak vagy bármely más államnak egyszerre két uralkodója lehet, de viszont nem vitás, hogy a rex hereditariust a fokozottabb büntetőjogi védelem megilleti, ám ezt a fokozottabb büntetőjogi védelmet sem létezésében, sem kiterjedésében az a körülmény, hogy a nemzetgyűlés «az államfői teendők *ideiglenes* ellátására a magyar állampolgárok közül titkos szavazással kormányzót választ» (1920: I. t.-c. 12. §) és 1920. évi márc. 1-én *nagybányai Horthy Miklóst* meg is választotta (1920: II. t.-c.) — nem érinti; minthogy pedig *II. Ottó* rex hereditarius, következtés-kép a fokozottabb büntetőjogi védelem, és tehát a Btk. 173. §-a egyfelől a király személyének sérthetlenségét továbbra is védi, de védi a kormányzó személyének sérthetlenségét is).

A király és kormányzó személyének sérthetlensége egyebekben *elvi szempontból* s nem személyesítve tárgya e vétségnek, aki tehát a királyt vagy a kormányzót személyében támadja, az nem politikai izgatásban bűnös, hanem felségsértésért vagy király-, illetve kormányzósértésért vonandó felelősségre (v. ö. Kézikönyvem VII. k. 21., 39., 40. l.). A Btk. 173. §-ában a törvény a sérthetlenségnek nagyfokú nyilvánosság melletti megtámadását *mint alkotmány sértést* bünteti (*Illés*, II. 97.).

2. *A trónöröklés törvényes rendje.* Ez a védett jogtárgy az 1723: I. és II. törvényoikkhen van megállapítva (a *pragmatica sanctio* érvényére v. ö. *Kézikönyvem* VII. k. 16. l.). A trónöröklés törvényes rendje a felségsértésnek (Btk. 127. §) is tárgya, de az ez ellen irányuló cselekmény csak akkor minősül felségsértésnek, ha célja e rendnek erőszakkal való megváltoztatása, amikor a cselekménynek célbavett közvetlen potenciális eredménye a felforgatás; emitt — a Btk. 173. §-ában — a törvény általában a gyűlölet, ellenszenv felébresztésével szemben kíván védelmet nyújtani.

3. *Az alkotmányos államforma* szintén csak annyiban tárgya a politikai izgatásnak, amennyiben az ellen a tettes ellenszenvet, gyűlöletet törekszik élesíteni; ha a cselekmény közvetlenül arra van irányozva, hogy a magyar állam alkotmánya erőszakkal megváltoztassék: felségsértés (Btk. 127. § 2. p.) forog fenn (v. ö. *Kézikönyvem* VII. k. 22. l.). Minthogy alkotmányunk legnagyobb-részt történeti fejlődésen alapul s így alaptörvények híján van, a bíróság dönti el adott esetben, vajjon a megtámadás csakugyan az alkotmányt érte el. Minthogy a Btk. 173. §-a nem általában a magyar állam alkotmányát (mint a Btk. 127. § 2. pontja), hanem kifejezetten az *alkotmányos államformát* említi, a hivatkozott szakasz csupán az alkotmányos államformát védi, az azt nagyfokú nyilvánosság mellett támadó eselekménnyel szemben. Az alkotmányos államforma a mostani átmeneti időszakban is az *ősi magyar királyság* (2394/1920. M. E. sz. kormányrendelet és 1921: XLVII. t.-c. 3. §-a: «A nemzet a királyság ősi államformáját változtatlanul fenntartja»; v. ö. *Tomcsányi*, Magyar közjog, 1926., 136. l., *Molnár*, Magyar közjog, 1929. 254. l.). Aki tehát az alkotmány *egyes intézményei* ellen lázít, az a Btk. 173. § második fordulata, — aki pedig a királyság intézménye ellen *lázt* vagy azt *politikai céllal* támadja meg, az 1913: XXXIV. t.-c. 3. §-a alapján felel.

Helyesen állapítja meg a *Curia*, hogy évszázadok történeti fejleményét: a magyar alkotmányos államformát kisebb vagy nagyobb csoportok, szövetségek erőszaka, hatalmat bitorló tényei működésében rövidebb-hosszabb ideig akadályozhatták, de mint közjogi intézményt nem létezővé nem teheték; az ú. n. tanácsköztársaság által kifejtett erőszak tehát csak hatalmaskodó, de nem jogalkotó tény s így az az ereje sem volt meg, hogy a maga uralmi idejére, a magyar alkotmányos államformát élet-erejétől megfoszsa; az alkotmányos államforma ellen a proletárdiktatúra ideje alatt intézett támadás tehát megvalósítja a Btk. 173. §-a szerinti izgatás tényálladékát (Bjt. 72. k. 190.).

4. *A törvény kötelező ereje.* E jogtárgy elleni támadást a M. i. mint az állam szuverenitása elleni merényletet fogja fel s a 173. § idevágó rendelkezését, a büntett vagy vétség elkövetésére (Btk. 171. §) s a törvény elleni engedetlenségre (Btk. 172. § 1. bek.) felhívástól elhatárolandó, kijelenti, hogy ez a vétség «megtámadása a törvényhozás törvényhozói jogának oly elv alapján, mely az állítónak nézete szerint a törvényhozó hatalmat vagy egyáltalán vagy egy bizonyos törvény meghozatalára jogosítlanak találja (Lów, II. 178—179.).

Idevágólag jelentős a *Curia*nak következő ítéleti megokolása: a Btk. 173. §-a csak akkor alkalmazható, ha az ott meghatározott támadás, illetve lázítás a törvényhozás törvényalkotási jogosultsága és nem egyes törvényeknek, hanem egész általánosságban a már meghozott törvényeknek mint ilyeneknek érvénye, vagyis kötelező ereje ellen irányul (Jogi Hirl. 1930. évf. 40. sz.).

Törvényen nyilván jogszabályt kijelentő, tehát normatív jellegű törvény értendő; a megállapítást tartalmazó törvény tehát nem esik ide, nem, mert az ilyennek nincs kötelező ereje (v. ö. fent 31. l.). A *magánjogi törvény* kötelező erejének megtámadása ezeknél fogva a Btk. 173. §-a esik (v. ö. fent 35. l.).

5. A politikai izgatásnak *elkövetési tevékenysége* a *megtámadás*, melynek értelmére nézve a M. i. kijelenti, hogy a megtámadás nem egyértelmű a diskusszióval; a megtámadás ellentéte a bírálathoz, mert míg ez utóbbi a nyugodt meggyőződésre, az előbbi a szenvedély felkeltésére számít; a helytelen bírálat és vita csak lassan hat és ezért ellensúlyozható a szellem fegyvereivel, — a támadás ellenben rögtön hat, ingerültséget, szenvedélyt, gyűlöletet ébreszt (Lów, II. 176.). Nehezebb a támadást az izgatás és lázítás cselekvéseitől elhatárolni, mert abban a három fellépés megegyezik, hogy mindenik *szubjektív érzelmekeltést*, közelebbről gyűlölet, ellenszenv, megvetés felébresztését vagy erősítését célozza a meghatározott jogtárgyak ellen. Nézetem szerint a *különbség csak árnyalatbeli* s legfeljebb abban észlelhető, hogy míg *támadás* már akkor fennforog, amikor a tettes a bírálat határán túllépve a kérdéses jogtárgynak az ellenvélemény kizárása vagy megnehezítése mellett olyképp fordul ellene, hogy ezzel az olvasók vagy hallgatóság lelki világában nemcsak helytelenítő *nézetet*, de *elleneséges érzületet* is fakaszt, addig az *izgatás és lázítás* elkövetője *közvetlenül* igyekszik az ellenséges érzületet kirobbantani. A *támadó* az értelmén keresztül akar hatni az érzelmi világra, — az *izgató*

érzelmi téren végzi munkáját — a *lázító* az érzelmek felzaklatásával oly szenvedélyeket kelt, melyek szinte automatikusan ragadnak a cselekvésre.

A *szándék* tekintetében a megtámadásnál is elég annak tudata, hogy a cselekvés ellenséges érzület fellobbanására vezethet; különös célzat nem szükséges.

A támadás *be van fejezve*, mihelyt a cselekvő a támadás fogalmi körébe eső cselekményét elkövette; a bevégzéshez nem kell, hogy az olvasókban vagy hallgatóságban a helytelenítő állásfoglalás megtörténjék s az ellenséges érzület gyökeret verjen.

A *Curia* egy esetben kimondotta, hogy vádlott beszédének abban a szövegében, hogy: «Magyarországnak nincs királya, a nép a szuverén, az uralkodó», az alkotmányos államformának megtámadása kétségtelenül bonnefoglaltatik (*Grill diár* 8. k. 247.).

Az *egység és többség* kérdéseiben az általános szabályok irányadók; kiemelem mégis, hogy a politikai izgatásnak más lévén a jogtárgya, mint akár a Btk. 171. vagy 172. §-ában meghatározott vétségekéi, habár a cselekvés egy, de abban a politikai izgatáson felül egyenes felhívás, vagy osztály stb., illetve jogintézmények elleni izgatás is foglaltatik: anyagi halmazat forog fenn.

A büntetés öt évig terjedhető államfogház; öt év kiszabása esetében a cselekmény tehát *büntett*.

9. §. A királyság intézménye elleni izgatás.

Az 1913: XXXIV. t.-c. 1. §-a értelmében a Btk. 173. §-a után új §-ként a most hivatkozott törvény 3. §-ában foglalt rendelkezés iktatandó, mely utolsó fordulata így hangzik: *Aki... a királyság intézményét ugyanily módon (nyomtatvány útján vagy pedig irat vagy képes ábrázolat közszemlére tételével vagy nyilvánosan szóval) politikai célzattal megtámadja, e §-ban meghatározott büntetéssel büntetendő.*

Az 1913: XXXIV. t.-cikkhez fűzött M. i. figyelemmel a magyar állam évezredek történelmére, a magyar nép közmeggyőződésére s a magyar állam földrajzi fekvésére, továbbá belső viszonyaira, tényként állapítja meg, hogy a királyság intézményének fenntartása s a királyi tekintély megőrzése a magyar állam egységének és fennmaradásának érdekében oly követelmény, amellyel szemben minden támadást meg kell előzni s vissza kell verni.

Fennálló jogszabályaink a királyi tekintély védelmére és a királyság intézményének erőlyes oltalmára nem bizonyultak elég hatályosaknak (v. ö. *Angyal*: Az 1913: XXXIV. t.-c. magyarázata. Bűnügyi Szemle Törvénytára, 2. füzet; 1914., 65. l.), miért is szükséges volt a Btk. 173. §-ának kiegészítésével a fentközlött 3. §-t törvénybeiktatni, hogy így a királyság intézménye ellen irányuló s a Btk. 173. §-ában meg nem határozott minden más mozgalom is büntetés alá legyen vonható.

A Km. (1913: XXXIV. t.-c.) 3. §-ában meghatározott királyság intézménye elleni izgatás nem más, mint a Btk. 173. §-a ama részében leírt politikai izgatás vétségének szélesebb körre kiterjesztése, mely úgy hangzik, hogy: büntetendő, «aki a 171. §-ban meghatározott módon... az alkotmányos államformát... megtámadja». A két törvényes fogalom jogtárgya azonos, mert az *alkotmányos államforma* annyi mint a *királyság intézménye* s azonos az elkövetési cselekvés is (*megtámadás*); eltérnek a törvényes fogalmak a következőkben: 1. a 173. §-ban a nagyfokú nyilvánosság (v. ö. fent 12. l.) melletti elkövetés esik büntetés alá, — a Km. 3. §-ában ennél kisebb fokú nyilvánosság is elegendő (míg a 173. § a szóval történt elkövetést csak akkor bünteti, ha az gyülekezeten, nyilvánosan történt — a Km. 3. §-a szerint elég a nyilvánosan szóval történt elkövetés; míg ott pl. a rádió útján való támadás nem esik mindig büntetés alá, — itt ily esetben is betölti a tényálladék a törvényes fogalmat); 2. a 173. § nem kíván a szándékhoz semmiféle célzatot — a Km. 3. §-a szerint csak a *politikai célzattal való megtámadás* büntetendő; ezzel a szűkítéssel a Km. 3. §-a tulajdonképpen azt a gondolatot iktatja törvénybe, amelyet a Btk. 173. §-a kapcsán a Btk. M. i.-a juttat kifejezésre, azaz hogy csak az a támadás, agresszív fellépés esik a Km. 3. §-ának szigorá alá, mely túlmegy a tudományos bíráló határain s kifejezetten politikai célt szolgál. A Km. 3. §-ában meghatározott s itt szóbanforgó politikai izgatásnak *tényálladéki eleme* tehát a politikai célzat, melynek fennforgása mindenkoron külön bizonyítandó (a politikai célzatra legtöbbször nemcsak a nyilatkozatok szöszerinti értelméből, de az azokban megnyilvánuló módszerből, a használt szónoki vagy stílusbeli eszközökből, a beszéd hangjából s a kifejezések módjából is lehet következtetni). A megtámadás (úgy itt, mint a Btk. 173. §-ában) lehet *közvetett* is pl. a köztársasági államformának politikai céllal dicsőítése, magasztalása.

A támadás fogalmához a *Curia* megjegyzi, hogy bár szó lehet arról, hogy vádlott beszédje a köztársaság dicséretével közvetve támadta a királyságot, a fennforgott esetben azonban azt jogilag megállapíthatónak

nem találta, mert egy történelmi és államjogi ismertetés és bírálata még nem támadás; nincs is az az éle, az a közvetlenség, az a célzatossága a beszédnek, amely az intézményt sérteni, lekisebbíteni, gyalázní, gyűlöletessé tenni, lejáratni akaró támadás természetéhez hozzátartozik; az a körülmény, hogy a vádlott a régi és új köztársaságokat dicsérte, mégcsak arra a föltevére nyújt alapot, hogy vádlott a királyság intézményének nem barátja, de ez a föltevés, még ha való is, a tettleges, a kifejezett, nyílt és egyenes támadás jogi fogalmához nem elég (Bjogi dtár 17. k. 38.); a támadás nem akar ellenséges támadó cselekvést kiváltani olvasóiból vagy a hallgatóságból, hanem beéri azzal, hogy azok lelkiületében az izgatás tárgya ellen csak gyűlöletet, ellenszenvet, ellenséges indulatot támasszon (u. o. 40. 1.); — a köztársaság éljenése mellett használt «a királysággal» felkiáltás célja nyilvánvalóan a királyság intézményének lekisebbítése, lejáratni akarása s így az ily kijelentés a királyság intézményét lételepeiben támadja meg; a kir. ítélőtábla azon érvelése, hogy az ily támadásnak olyannak kell lennie, amely a gyűlölet és szenvedély felkeltésével s nyugodt megfontolások kizárásával alkalmas a hallgatóság előtt a királyság tekintélyét lerontani, találó a lázítás fogalmára, de nem helytálló az elkövetési módjában sokkal egyszerűbb s közvetlenebb megtámadás fogalmának szempontjából. A célzatot illetően kijelenti a *Curia*, hogy a cselekmény elkövetésének helye és körülményei más mint *politikai célzat* fennforgására nem is engednek következtetést (u. o. 20. k. 157.); vádlott annak a nézetnek adott kifejezést, hogyha köztársaság volna, akkor nem volna ily rossz törvény, vagyis a köztársasági államformát elébehelyezte a jelenlegi államformának, ámde ez a szembeállítás a kifakadás indító okát is szem előtt tartva, nem egyértelmű az intézménynek, mint ilyennek lételepeiben való megtámadásával (Bjt. 67. k. 337.); a Km. 3. §-a olyan cselekményeket rendel büntetni, amelyek a nemzeti királyságnak tekintélyét alááshatják és fennállását veszélyeztethetik; az e §-ban meghatározott bűncselekmények érvényesülését az a vonal jelzi, amelynek kezdőpontja a tudományos vita határán van, végező szálai pedig a Btk. 127. § 2. pontjág hatolnak (Bjogi dtár 16. k. 109.).

A büntetés: öt évig terjedhető államfogház, (a cselekmény tehát öt év kiszabása esetében büntett) valamint a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése és hivatalvesztés.

2. A lázítás.

A lázítás fogalmi körébe tartoznak: *a)* a politikai lázítás (Btk. 173. § 2. fordulat) és *b)* a királyság intézménye elleni lázítás (Km. 3. § első része).

10. §. A politikai lázítás.

A *politikai lázítás* vétségét követi el: aki az alkotmány egyes intézményei (a monarchiával fennálló kapcsolat vagy a magyar államot képező országok között fennálló államközösség)

ellen, avagy a királynak, az országgyűlésnek, az országgyűlési bizottságoknak (vagy a közös ügyek tárgyalására hivatott bizottságnak) törvényes joga ellen lázít (Btk. 173. § 2. fordulat; a zárójelben foglalt szöveg a beállott változások következtében hatályát veszítette).

A szóbanforgó bűncselekmény törvényes fogalma különösképpen két szempontból kíván megbeszélést: 1. jogtárgyak és 2. az elkövetési cselekvés nézőszögéből.

1. A politikai lázítás jogtárgyai: *a)* az alkotmány egyes intézményei, *b)* a királynak (kormányzónak) az országgyűlésnek s az országgyűlési bizottságoknak törvényes joga.

a) Az alkotmány egyes intézményein a *Curia* kifogástalan meghatározása szerint az ősi szokáson, vagy a régi s újabb törvények alapján létrejött oly szervezetek értendők, amelyek az államhatalom zavartalan gyakorlására rendelvek (Bjt. 60. k. 128. 1.). A katonaság, fegyveres erő, csendőrség, államrendőrség is az alkotmány intézményei közé tartozik: mégis az ezek elleni izgatás nem a Btk. 173. §-a, hanem az Átv. 6. § 1. bek.-e alá esik; igaz, ugyan, hogy e két törvényhely fogalom-meghatározásai nem teljesen egyezők (a 173. § nagyfokú nyilvánosságot kíván, az Átv. 6. §-a szerint egyáltalában nem kell a nyilvánosság előtt való elkövetés; — ott viszont a fokozatilag valamivel hatásosabb lázítás az elkövetési cselekvés, itt elég a gyűlöletre izgatás), mégis úgy vélem, hogy adott esetben az Átv. 6. § 1. bek.-e alkalmazandó még akkor is, ha a hadsereg elleni izgatás nagy nyilvánosság mellett történt, mert ellenkező esetben jobban járna az, ki gyülekezet előtt teszi meg lázító nyilatkozatát, mint az, ki csak egy személy előtt lép fel izgatólag (az Átv. 6. §-ában ugyanis 5 évig terjedhető fogház, a Btk. 173. §-ában pedig 5 évig terjedhető államfogház a büntetés).

Egyebekben megjegyzendő, hogy az alkotmány egyes intézménye csak annyiban tárgya a politikai lázításnak, amennyiben annak létjoga, törvényszerűsége ellen fordul a tettes; az intézmény kezelése, szervei, képviselői, kezelői ellen intézett lázító fellépés lehet más bűncselekmény, de nem vonható a Btk. 173. §-a alá.

Igy kimondotta elvi élel a *Curia*, hogy csak az alkotmány egyes intézményének, mint ilyennek létjoga elleni lázítás állapítja meg a Btk. 173. §-ának tényálladékát; az intézmény kezelésének megtámadása nem jelenti magának az intézménynek megtámadását (Bjogi Hat. Tára IV.

340. sz.); az alkotmány egyik intézménye ellen elkövetett lázítás vétsége csak akkor foroghat fenn, ha a lázítás az alkotmány egyik intézményének törvényes jogai ellen irányul, vagy ha az intézmény mint ilyen, alapszabályában támadtatik meg s nem akkor is, ha ezen intézmény kezelőinek vagy egy politikai pártnak tevékenysége, bár durva modorban, bírálat tárgyává tétetik (Bjogi dtár I. k. 102. sz.); ez lehet más bűncselekmény, de a Btk. 173. §-a alá nem vonható (felmentés, mert a vádlott beszédének inkriminált részei kizárólag a miniszter és a többi hatóságok eljárását bírálják, de nem vonják kétségbe magának a miniszternek vagy hatósági intézménynek jogszerűségét; Bjogi dtár 3. k. 147. sz.); nem esik a Btk. 173. §-a alá a közlemény, melyben vádlott azt vitatja, hogy a közigazgatási hatóságok eljárása rossz (Bjogi dtár I. k. 267. sz.); nem a Btk. 173. §-a szerinti lázítást, de az Átv. 7. §-a szerinti nemzetrágalmazást valósítja meg a következő nyilatkozat: «gazember a kormány, hogy nem ad kenyeret a munkásoknak — a sok csendőrt és rendőrt megfizették, akik működnek» (Bjt. 78. k. 142.).

b) *A királynak, kormányzónak, az országgyűlésnek, az országgyűlési bizottságoknak törvényes joga.* Hogy melyek egyfelől a királynak, másfelől a kormányzónak és illetőleg az országgyűlésnek s az országgyűlési bizottságoknak törvényes jogai, azt közjogi törvényeink s a szokásjog állapítja meg (v. ö. *Tomcsányi*, i. m. 136—147., 185. s köv. l., *Molnár*, i. m. 256., 335., 418. s köv. l.).

Amennyiben e most említett jogtárgyak ellen erőszakos cselekményt követ el valaki, nem a Btk. 173., hanem felségsértés (Btk. 126. § 3. p.) vagy lázadás (Btk. 152. §) címén büntetendő.

A *Curia* a Btk. 173. §-a alapján büntette azt, ki a parlament és az egész uralkodói rend felforgatására irányuló beszédet tartott (Bjt. 58. k. 23. l.), felmentés, midőn vádlott inkább bölcseleti nézőszögből tárgyalta azt a kérdést, vajjon igazuk van-e azoknak, akik a népeket háborúba keverik és a harcra lelkesítik, mert e cikkben nem ismerhető fel az a jogi ismérv, hogy itt a királynak törvényes joga támadtatott volna meg (Bjogi dtár 9. k. 214. l.).

2. Az elkövetési cselekvés a *láztás*, melyen a rendszerint rögtöni cselekvésre ingerlő szenvedélyek felkeltése vagy felfokozása értendő (v. ö. fent 59. l.).

A *Curia* szerint lázítás a szenvedélyeknek oly fokú felkeltése, mely a Btk. 172. §-ban körülírt izgatást messze túlhaladja (Grill dtár 8. k. 723.); egy más esetben kimondotta a *Curia*, hogy a lázítás oly nyilatkozat, mely a gyűlölet és szenvedély felkeltésével s a nyugodt megfontolások kizárásával alkalmas a támadott jogtárgy tekintélyét lerontani (Bjogi dtár 20. k. 157.); lázítás alatt nem értendő az egyszerű tudományos bírálat vagy helytelenítés, nem is valamely kedvezőtlen vagy sértő véleménynek nyil-

vánítása, hanem az érzelmekre hatni kívánó oly kifakadások összessége, melyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket magas fokra lobbantsák s ellenséges indulatokat keltvén fel: zavargásokra s bizonyos rosszal intézmények elleni aktív fellépésre és támadásokra vezessenek (vö. *Curia*nak szabatos indokolását a Bjogi dtár VII. k. 272. l. közölt esetben); a lázítás fogalmát illetően közömbös, vajjon az állított tények valók-e vagy sem, a lényeg az, hogy a bár való vagy valótlán adatoknak csoportosítása a gyűlölet felkeltésére alkalmas legyen (Bjogi dtár I. k. 124. l.), éppen azért nemcsak a nyilatkozatoknak szó szerinti értelméből, hanem az azokban nyilvánvaló agitacionális módszerből s ennek eszközeiből is lehet következtetni; így egy esetben az alapon büntetett a *Curia*, mert megállapította, hogy a használt szónoki eszközök, valamint a beszéd hangja és kifejezőmódjából kitűnt, hogy vádlottak a tájékozatlan tömeg indokaira számítottak, ezeket iparkodtak felkelteni és fokozni (Bjogi dtár II. k. 48. l.). Az izgatás úgy, mint a lázítás, mindig lelki állapot előidézését jelenti (Bjogi dtár 4. k. 118. l.). Itt megjegyezni kívánom, hogy a Javaslathoz az «izgat» kifejezés szerepelt, melyet a határozottabb értelmű «láztás» kifejezéssel az igazságügyi bizottság cserélt fel, mert az izgat szónak a közéletben tágabb értelemben is tulajdonítatik és az a törvényesen megengedett eszközöknek alkalmazására is kiterjeszethetnek» (v. ö. *Löw*, II. k. 181.). A lázít szó felvételénél a törvény tehát nyilván szűkebb körre kívánta szorítani a politikai lázítás fogalmát.

A *szándék* tekintetében itt is elég annak tudata, hogy a nyilatkozat cselekvésre indító ellenséges érzület felkeltésére alkalmas; különös célzat nem szükséges.

A *bevezettség* szempontjából kiemelem, hogy miután a lázítás teljességéhez nem kell más, mint hogy a kijelentések vagy kifakadások a gyűlölet, ellenséges indulat és érzület felkeltésére alkalmasak legyenek: a lázítás be van fejezve a nyilatkozat megtételével.

A *Curia* egy esetben kifejezetten ki is jelenti, hogy a Btk. 173. §-ának nem alkotó eleme, hogy a lázítás eredményes legyen (Bjogi dtár 10. k. 115. l.).

Az *egység és többség* kérdésében az általános szabályok irányadók. Ha több a sértett jogtárgy — bár egy a cselekvés — többség állapítandó meg.

A *Curia* gyakorlatából figyelemreméltók a következő kijelentések: anyagi halmazat forog fenn, mikor a vádlott egyugyanazon beszédben a hadsereg ellen is lázított és osztály ellen is izgatott (Bjogi dtár 16. k. 128. l.); a lázítás, nemzetrágalmazás és kormányzósértés együttes elkövetés esetében is anyagi halmazatban állanak egymással (Bjt. 78. k. 143.).

A *büntetés*: öt évig terjedhető államfogház (a cselekmény tehát öt év kiszabása esetében büntett).

11. §. A királyság intézménye elleni lázítás.

Az 1913:XXXIV. t.-c. 3. §-ának első részében büntetni rendeli a törvény azt, aki nyomtatvány útján, vagy pedig írat vagy képes ábrázolat közszemlére tételével, vagy nyilvánosan szóval a királyság intézménye ellen lázít.

A jogtárgy a királyság intézménye (v. ö. fent 61. l.).

Az *elkövetési cselekvés*: a lázítás, mely ugyanabban az értelemben veendő, mint a Btk. 173. §-ában (v. ö. fent 59. l.).

A *szándékot* illetően szükségesnek tartom kiemelni, amire az Ig. biz. is figyelmeztet, hogy mivel a lázítás a fogalom természeténél fogva mindig kívül esik a tudományos vizsgálódás körén, önként érthetően *mindig magában foglalja a politikai célzatot*, melynek fennforgása tehát *külön nem bizonyítandó*.

A büntetés *öt évig terjedhető államfogház, továbbá a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése és hivatalvesztés*.

Ehelyütt utalok még arra, hogy az 1913:XXXIV. t.-c. 3. §-a az izgatáson és lázításon kívül egy *lázaszerű* bűncselekményt is meghatároz, midőn kezdő szavaiban büntetés alá vonja azt, aki a királyság intézményének megszüntetésére irányuló mozgalmat kezdeményez szervez vagy vezet, vagy ily mozgalomban *tevékenyen részt vesz*.

E rendelkezés s a királyság intézményét az izgatással s lázítással szemben védelemben részesítő Km. 3. §-a a M. i. következő szavaiban találja megokolását: A szélső politikai irányok híveinek egy kis csoportja az utolsó években Magyarországon köztársasági párt alakítását vette tervbe. A vezetők gyülekezeten és sajtó útján, különösen az e célra alapított «Magyar Köztársaság» című időszakos lapban a királyság intézménye ellen heves politikai propagandát fejtenek ki és Ő Felségének, Magyarország apostoli királyának az egész világ népeitől hódoló tisztelettel övezett személyét sem kímélik meg támadásoktól. A mozgalomban felhasználták a demagógia minden fegyverét; az eddigi eredmények mégis sokkal kisebb méretűek, mintsem attól lehetne tartani, hogy e mozgalom komoly arányokat ölthetne. Minthogy azonban a propaganda hevesége a népeség egyes rétegeiben a király személye iránt érzett tiszteletet csökkentheti, a köztársasági eszmének politikai célzatú terjesztése pedig az alkotmányhoz meleg szeretettel ragaszkodó polgárok egy részében is azt a benyomást keltheti, hogy a királyság intézménye ellen folytatott küzdelem a normális államélet megengedett politikai harcai közé tartozik: ennél fogva, tekintettel a lehetőségek súlyos következményeire, az igazságügyi kormány indítatva érezte magát, hogy a szóbanforgó cselekmények meggátolására

szolgáló jogszabályaink fogatkozásait a törvényhozás előtt feltárja s e jogszabályok célszerűnek mutatózó kiegészítése és módosítása iránt törvényjavaslatot terjesszen elő.

E lázadászerű bűncselekmény *elkövetési cselekvése*: a királyság intézményének megszüntetésére irányuló *mozgalomban való részvétel* és pedig ily mozgalomnak *kezdeményezése, szervezése, vezetése*, illetve az ily mozgalomban más módon való *tevékeny részvétel*. Büntetés alá esnek tehát pl. a köztársasági eszme harcosai, amennyiben egyúttal megfelelő célú politikai párt, egyesület vagy szövetekezés *alakítását sürgetik*; — a köztársasági államformának kizárólag tudományos szempontból való vitatása és netán helyeslése, míg nincs célbavéve ily irányú aktív mozgalom előidézése, nem esik e szakasz súlya alá. Büntetendő továbbá, ki az ily irányú pártot, egyesület, szövetekezést *szervezi*, tehát azt *összehívja*, az abban való részvételre rábeszél, annak szabályzatát megalkotja stb.; — büntetendő még az ily mozgalom *vezetője* is, tehát az, aki pártnak, gyűlésnek elnökeként szerepel, illetve ki az ily mozgalomnak szellemi irányítója; — *sőt büntetendők mindazok, kik tudatosan és aktíve az ily mozgalomban egy módon részt vesznek*. A gyűlésen hallgatói minőségben való egyszerű jelenlét nem állapítja meg a bűnösséget; a törvény ugyanis *tevékeny részvételt kíván*; e kriterium tehát a legszorosabban magyarázandó. Büntetendő lesz pl., ki a gyűlésen a köztársasági eszme mellett felszólal, ki a párt eszméjét terjeszti s annak tagokat gyűjt, ki a mozgalom érdekében pénzügyűjtést rendez stb. (a mozgalom, kezdeményezés, szervezés, vezetés s tevékeny részvétel fogalmaira s az ezekkel kapcsolatos további kérdésekre v. ö. Kézikönyvem IV. köt. 31. s köv. l.).

A *büntetés*: *öt évig terjedhető államfogház, hivatalvesztés és politikai jogvesztés*.

Legutóbb kimondotta a Curia, hogy a köztársaság létesítésére irányuló politikai mozgalom nem vonható az 1921:III. t.-c. 1. §-ában jelzett mozgalom vagy szervezkedés fogalma alá, hanem csakis az 1913. évi XXXIV. t.-c. 3. §-a által tiltott politikai tevékenységnek minősíthető (Bjt. 82. k. 111.; u. o. *Isadik megbeszélése*). Egy esetben a Curia vádlottat csak az 1921:III. t.-c. 5. § 1. bek.-e alapján vonta felelőségre s mellőzte az 1913:XXXIV. t.-c. alkalmazását és pedig a következő megokolással: igaz ugyan, hogy a röpirat akkor, midőn a demokratikus köztársasági államformát jelöli meg, mint olyant, amely ezidőszert a legkívánatosabb és amelynek megvalósítására mindent el kell követni, ennek folytán hallgatólag természetesen állást foglalt a királyság intézménye ellen is, ámde

minthogy ezen álláspont természetzerű folyamánya és elengedhetetlen velejárója a szocialista köztársaság követelésének s ezen kényszerűsége felül a röpirat nem intéz oly egyenes támadást a királyság intézménye ellen, amely az 1913:XXXIV. t.-c. alá vonható volna, a Curia megállapítja, hogy vádlott csak az 1921:III. t.-c. 5. § 1. bek.-e alá eső vétséget követte el (Jogi Hírl. 1930. évf. 31. sz.).

3. A glorifikáció és a laudatio criminis.

12. §. A büntett vagy vétség s a büntettes feldicsérése.

A Min. Ind. szavai szerint: azoknak a cselekményeknek apologizálása, melyeket büntetendőnek nyilvánít a törvény, vagy ily cselekmények elkövetése miatti ovációk: principiumában támadják meg a jogrendet, felülemelik az egyén véleményét a társadalom megállapításai fölé, gyűlöletesnek, helytelennek, igazságtalannak nyilvánítván a társadalom törvényeit. E cselekmény veszélyes is, mert másokban hiúságot keltve, bűncselekmény elkövetésére ösztönöz. A képviselőház ig. bizottsága e cselekményben csak erkölcselenséget látott s azt kihagyta; de a főrendiház hármass bizottsága azt épp veszélyességére való tekintettel felvetni javasolta, mibe a képviselőház ig. biz. is belement s így került be a Btk.-be a 174. §, melynek értelmében a *glorifikáció és laudatio criminis* vétségét követi el, ki nagyfokú nyilvánosság (Btk. 171. §) mellett a törvény által büntettnak vagy vétségnek nyilvánított cselekményt magasztal, vagy valamely büntett vagy vétség elkövetőjét annak elkövetése miatt feldicsér vagy nyilvánosan kitünteti. E szakasz tulajdonképpen két cselekményt büntet: az absztrakt büntett vagy vétség magasztalását és a büntettesnek a konkrét büntetett vagy vétségén keresztül való feldicsérését vagy kitüntetését.

1. Az *absztrakt büntett vagy vétség magasztalása* önmagában ritkán fordul elő, mert alig képzelhető, hogy valaki az állam törvényei által büntettnak vagy vétségnek minősített cselekményt olyannak tartson, amelyet dicsőség elkövetni; a magasztalás rendszerint valamely konkrét büntetettre vagy vétségre terjed ki s inkább csak eszköz arra, hogy maga az elkövető minél jobban feldicsérhető s kitüntethető legyen. A magasztalás nem mehet az elkövetésre való felhívásig, mert ez esetben a Btk. 171. §-ában leírt deliktum létesül.

Megjegyzendő, hogy a Btk. a magyar törvények iránt való köteles tiszteletet védi, következésképpen a külföldön elkövetett s a külföldi törvényekben meghatározott bűncselekménynek belső földön való felmagasztalása csak az esetre vonható a Btk. 174. §-a alá, ha a cselekmény a magyar törvény szerint is büntetendő (és pedig mint büntett vagy vétség), mert ez esetben már a magyar állam erkölcsi lénye is sérelmet szenved, amennyiben erkölcsösnek lesz feltüntetve egy oly cselekmény, melyet az állam törvénye nemcsak erkölcsellennek, de büntetendőnek is tart. Más az eset, ha nem maga a bűncselekmény, hanem valamely konkrét eset alkalmából csupán a külföldi állam ítélkezése bíraltatik felül; ez egyszerűen a külföldi törvénykezés iránt tanúsított merő tiszteletlenség, amely azonban a magyar állam fenhatóságán mi csorbát sem ejt s így nem is vonható a Btk. 174. §-ának szankciója alá (Grill dtár 8. köt. 249. l.). A dolog természetében fekszik, de a Kbtkt-ét életbe léptető 1930:III. t.-c. 72. §-a kifejezetten is kimondja, hogy a Btk. 174. §-át akkor is alkalmazni kell, ha a cselekményt katonai büntett vagy katonai vétség tekintetében követik el.

2. A *büntettes feldicsérése vagy nyilvános kitüntetése* különösen politikai jellegű deliktumok miatt elég gyakori. A törvény csakis a *büntett vagy vétség* elkövetőjének feldicsérését bünteti; a kihágás elkövetőjének kitüntetése tehát nem esik büntetés alá. Az *elkövető* alatt a dolog természeténél fogva nemcsak a tettes, hanem a részese is értendő; de viszont kell, hogy a feldicsért egyén csakugyan elkövető legyen, miért is — mint helyesen figyelmeztet Fayer (Tankönyv, II. 37.) — ha kimutatják, hogy a feldicsérés oly embert ért, ki a kérdéses cselekményt nem követte el: a Btk. 174. §-a alkalmazást nem talál; az nem kell, hogy az *elkövető* el is ítéltetett legyen, sőt elég, ha a cselekmény elkövetése közben részesül nyilvános dicséretben vagy kitüntetésben (némiéig így Lammasch—Rittler, 407.).

A Btk. 174. §-át kiegészíti a Kbtk. 39. §-a, mely szerint kihágást követ el, aki azon célból, hogy a büntető vagy fegyelmi eljárás folytán pénzbüntetésre ítéltnek büntetése fedeztessék vagy kárpótoltassék, nyilvánosan gyűjtésre hív fel.

3. Az *elkövetési cselekvések*: a *magasztalás, feldicsérés és a kitüntetés*, mely kifejezéseknek megfelelő fogalom tartalmi elemeit illetően a közönséges szóhasználat irányadó. A magasztalásnál és feldicsérésnél a törvény a 171. §-ban meghatározott módra

nista rémuralom pribékjei által akasztás útján végrehajtott vértanú halálával vonatkozásban ezt a kijelentést tette: «az Istenét ezeknek a csuhásoknak, ennek (N. I. plébánosnak) is ott kellene lógni, ahol a másiknak (t. i. F. F. plébánosnak), mert az a kijelentés nem az F. F-en végrehajtott gyilkosság büntetettének sem magasztalását, sem ama büntetett elkövetőinek feldicsérését nem tünteti fel; a cselekmény csupán az N. I. plébános ellen elkövetett és a Bv. 2. §-ába ütköző becsületsértés, mely cselekménynek büntethetősége a magánindítvány visszavonása címén megszünt (Bjt. 77. k. 131. l.); eljárásjogi szempontból jelentős a Curiának az az ítélete, melyben kimondja, hogy az, akinek sérelmére a feldicsért cselekmény elkövetett, a feldicsérés által jogsérelmet nem szenved, tehát pótmagánvád képviselőjére jogosítva nincsen (Bjogi dtár 4. k. 99. l.).

A büntetés: 6 hónapig terjedhető fogház (Btk. 174. § 1. bek.), melynek alkalmazása ugyan akkor sincs kizárva, midőn a feldicsért cselekmény ennél enyhébben (pl. csak pénzbüntetéssel) büntetendő, mindazonáltal kívánatos, hogy a büntetés kiszabásánál a bíróság a feldicsért cselekmény súlyát figyelembe vegye (*Illés*, II. 101.; v. ö. az 1909-ik évi osztrák jav. 239. §-át).

Tekintettel arra, hogy abból, ha e cselekmények miatt rövid időn belül feljelentés nem tétetik, ez azok csekély jelentősége mellett bizonyít, a minima non curat praeter elv szem előtt tartásával kimondja a törvény, hogy: **A bünvádi eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekmény elkövetése után három hó alatt a bíróságnál feljelentetett (Btk. 174. § 2. bek.).** Ha a feljelentés e három hó alatt megtétetett, az eljárás az elévülési időn (3 év; Btk. 106. §) belül bármikor megindítható; a három hó nem elévülési idő s nem is kivétel az általános elévülési idő alól, hanem megszüntetési határidő. Idevág a Curiának az a kijelentése, hogy: **bűncselekmény feldicsérésének vádja esetén, ha a bíróság a bünvádi eljárást az alapügy jogerős befejezéséig felfüggesztette, az elévülés a Btk. 109. §-ának értelmében ez idő alatt nyugszik (Bjogi dtár 2. köt. 264. l.).**

13. §. Az izgatás fejezetének fogyatkozásai.

A Btk. II. Részének VI. fejezete — mint ez a dogmatikai tárgyalás során is megállapítást nyert — több tekintetben nem nyújt eléggé hatályos védelmet azoknak a jogtárgyaknak, amelyek ellen az ismertett bűncselekmények irányulnak. Rámutat e fogyatkozásokra: *Adalék az izgatás fejezetének reformjához* című tanulmányomon (Jogi dolgozatok, 1916. 30—37. l.) kívül *Staud*

Miklós (Az izgatás; Jogállam 1922. évf.) és *Finkey* (A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota, 1923. 174. s köv. l.)

A szükséges reform útját egyengetendő, a következő módosításokat s kiegészítéseket javaslom (fenti tanulmányom egyes gondolatait az Átv. már megvalósította):

1. Mellőzendő az ú. n. nagyfokú nyilvánosság az izgatás mindenik neménél.

Nem fér kétség hozzá, hogy a titkos izgatás a nyilvánosan elkövetettnél sokkal mélyrehatóbb, a nyilvánosság tekintetei által kevésbé veszélyezett és így eszközeiben is kevésbé változatos, végeredményében pedig nagyobb horderejű. Büntetés alá vonandó tehát a különálló egyes személyek fellázítása is. A titkos propaganda ugyanis rendszerint különálló egyéneket iparkodik egyéni behatással a közös cél szolgálatára megnyerni. A gyülekezeten történő izgatás a titkos propagandának többnyire csak előrehaladottabb fokán szerepel. Ámde a helyes büntetőpolitikának arra kell törekednie, hogy a súlyosabb büntettek elkövetését már csirájukban elfojtsa. Részemről még a lázított személyek nagyobb számát sem venném fel a tényálladék elemei közé. Az Átv. 5. § 1. bek.-e s 6. §-a egyáltalában mellőzi a nyilvánosság elemét s az 5. § 2. bek.-e (egyenes felhívás) is csak annyit kíván, hogy: «nyilvánosan, vagy több — habár nem együtt levő — személy előtt» intéztessék a felhívás.

2. A törvény és a hatóságok védelme érdekében kívánatos és tehát indokolt, hogy büntetéssel toroljuk meg ne csak az egyenes felhívást, hanem minden oly cselekvést, mely a jogellenes magatartás előmozdítását célozza, illetőleg erre alkalmas.

A gyakorlati tapasztalat szerint ugyanis az izgatás legveszedelmesebb eseteiben az egyenes felhívást megállapítani alig lehet. Az izgató beéri egyes való és valótlán tények célzatos csoportosításával, az engedtlenség előnyeire utaló oéázásokkal, bátorítással, sőt oly magatartással is, amelyről tudja, hogy a felizgatott személyekből az engedtlenséget ki fogja váltani. Ehelyütt azonban ügyelni kell, nehogy a törvényes fogalomnak tágabb meghatározása a gondolatok szabad közlésének a polgári jogokba ütköző gátja legyen, miért is a vonatkozó tényálladási tevékenység körülményénél különösen ki kell emelni, hogy csak a szándékos és célzatos cselekvés büntethető.

3. A Btk. 172. § 2. bekezdésében kívánatos volna a védelemnek a népesség bármely részére leendő kiterjesztése.

Az egyes osztályokon, nemzetiségeken és hitfelekezeten belül az egymástól elkülönült foglalkozási ágak művelői, egyes érdekkörök képviselői, világfelfogások és bölcséleti rendszerek követői egymással szemben nemritkán éppoly ádáz harcot vívnak, mint az osztályok, nemzetiségek és hitfelekezetek. Ismeretes, hogy e küzdelemben a harcos felek a fegyverek-

ben nem válogatósak s összecsapásaiknak gyakran a társadalmi béke és államrend szenvedik a következményeit. Kívánatos tehát az izgatással célt ért erőszakos támadások féltelensége ellen védelembe venni a népesség összes részeit (v. ö. norvég Btk. és svájci javaslatok).

4. Elejtendő a Btk. 172. § 2. bekezdésében a «másik ellen» gyűlöletre izgat kifejezés.

Az utolsó idők tanulságai ugyanis azt igazolták, hogy egyes izgatások célja nem annyira a magyar társadalom egyes osztályainak stb., hanem egyéb tényezőknek, így különösen egyes külföldi államok társadalmainak gyűlöletre hangolása. Nem kellene tehát közelebbről meghatározni, hogy a cselekménynek mely tényezők felizgatására kell irányulnia. Elég az izgatás ténye.

5. A gyűlölet szítása mellett egyenértékű cselekvési módként volna felveendő a támadásra izgatás.

A gyűlöletre izgatás ugyanis az izgatásnak nem eredménye, hanem eszköze; az eredmény, melyet az izgató elérni kíván: az osztálynak stb. megtámadása. A keretek tehát itt is tágítandók s büntetni kellene azt, ki az illető osztályok stb. ellen gyűlöletet szít, támadásra bátorít, biztat vagy felhív.

6. A házasság és tulajdon jogintézményei mellett védelembe volna veendő a család jogintézménye is.

Nem szorul bizonyításra, hogy a családi kapcsolat lazulása, bensőségének s mélységének csökkenése, a családi kötelességeknek sajnálatosan tapasztalható elhanyagolása az államéletre káros, sőt romboló erejű hatást gyakorol. A családi értékeknek ily leromlására gyakran hatnak közre szellemi behatások, különösen a gúnynak, becsmérlésnek s a gyűlöletre keltésnek gyilkos fegyverei. Megokolt tehát, hogy a törvényhozás ennek a romboló tevékenységnek gátat állítson és a családi élet egész jogintézményét ugyanebben a büntetőjogi védelemben részesítse, amely eddig csak a házasság jogintézményére terjedt ki. Ehelyütt is megfelelőbb volna az «izgat» kifejezés helyébe a «becsmérlő vagy gúnyolódo kifejezéseket tesz, azok ellen gyűlöletet szít, támadásra bátorít, biztat, felhív» körülírást iktatni.

7. A Btk. 173. §-ában a törvényes rendelet kötelező erejének védelme is biztosítandó volna.

A törvényes rendelet a törvénynél nem kisebb fontosságú feltétele a jogrend fenntartásának s így a védelem az ily rendeletre is kiterjesztendő.

8. Kiterjesztendő volna a Btk. 173. §-ában nyújtott védelem az ott meghatározott jogtárgyakon kívül a magyar állam nemzeti jellegére s politikai egységére is.

Az állam nemzeti jellege államfenntartó ert jelent; az utódállamok igazságtalanságaival szemben érdekeink érvényesülését leghatályosabban hazánk polgárainak etikai egysége biztosíthatja ebben rejlik jövő fejlődésünk egyik legerősebb biztosítéka; e nemzeti jelleg külső kifejezője a politikai egység. Minden e jogtárgyak elleni izgatás legszilárdabb erősségünkétől foszt meg.

9. Felveendőnek vélem a büntetőjogi védelem tárgyai közé a más államokkal kötött nemzetközi szövetséget is.

10. Büntetésként fenntartható lenne az államfogház, de néhány súlyosabb esetben börtön volna alkalmazandó. — Ily súlyosabb esetek: a) a nagyfokú nyilvánosság mellett való elkövetés, b) az izgatással kapcsolatos egyenes felhívás erőszakos tetten elkövetésére, c) az izgatásnak valamely külhatalommal egyetértésben vagy háború idején (1912: LXIII. t.-c. 13. és 28. §-ai) történt elkövetése; d) a kétszeri visszaesés, e) az izgatással való üzletszerű foglalkozás.

Megfontolást érdemel még, nem volna-e helyes büntetés alá vonni az izgató híresztelést (vészír vagy egyéb oly hír koholása és terjesztése, mely alkalmas arra, hogy a lakosság körében nyugtalanságot, félelmet vagy ijedséget keltsen).

Idevágólag utalok az 1931: XXXVI. t.-c. (a gazdasági és hitelét rendjének biztosításáról) 9. §-ára, melynek értelmében: *Aki a gazdasági helyzetet vagy hiteléletet károsan érintő hírt kohol, vagy valótlan ily hírt terjeszt, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal büntetendő (az álhír fogalmára v. ö. alább 126. l.).*

II.

A MAGÁNOSOK ELLENI ERŐSZAK
(BTK. MÁSODIK RÉSZ, VII. FEJEZET; 175–177. §§;
1912: LXIII. T.-C. 20. §.)

HATÁSKÖR: A 175. ÉS 176. §-OKBAN MEGHATÁROZOTT BÜNTET-
TEK ÉS AZ 1912: LXIII. T.-C. 20. §-BAN MEGHATÁRO-
ZOTT BÜNTETEK ÉS VÉTSÉGEK A TÖRVÉNYSZÉK
HATÁSKÖRÉBE TARTOZNAK (1897: XXXIV. T.-C. 17. §,
1. P.); A 177. §-BAN MEGHATÁROZOTT VÉTSÉG A JÁRÁS-
BÍRÓSÁG HATÁSKÖRÉBE TARTOZIK (1897: XXXIV. T.-C.
18. §. 1. P.).

14. §. Bevezetés.

A Btk. Második Részének hetedik fejezetében négy törvényes fogalommal találkozunk ; az első kettő a magánosok elleni erőszak büntette, a másik kettő annak vétsége. E két vétség háború idején elkövetve, büntetté minősül (1912: LXIII. t.-c. 20. § 1. bek.). A magánosok elleni erőszaknak háború idején elkövetett többrendbeli büntettét és vétségét határozza meg még az 1912: LXIII. t.-c. 20. §-ának 2—5. bekezdése.

E törvény-materiának dogmatikai tárgyalását megelőzően a történeti s jogösszehasonlító adalékok bemutatása s a jogtárgy problémájának megvilágítása lesz feladatomban. Az egyes törvényes fogalmakat három csoportba osztva ismertetem és pedig a törvényrendjének szem előtt tartásával a következő sorrendben :

1. Csoportos betörés erőszakolás céljából,
2. Csoportos erőszakolás nyílt helyen és
3. A munkaszabadság sértései.

15. §. Jogtörténet; jogösszehasonlítás. Védett jogtárgy.

1. A magánosok elleni erőszak címen ismert büncselekmények, mint a közrend közvetlen sérelmei, a római jogban a crimen vis tág fogalmi körében találták helyüket ; ide tartozott többek között a tiltott fegyverviselés s az ezzel kapcsolatos különféle közrendveszélyeztető magatartás ; így : qui cum telo in publico fuerit, templa portas aliunde quid publicum armatis obsederit cinxerit clauerit occupaverit (Paulus 5, 26, 3), továbbá : qui arma tela domi suae agrove inve illa . . . coegerit (Dig. 48. 6. 1.), — a dejectio (v. ö. Mommsen 658—659). A germán népjogok alapfogása szerint a jogrend tulajdonképpen békeközösség (Friedensordnung), a büncselekmény közbéketörés (Friedensbruch) s a büntetés a békeállapotból

való kiközösítés (Friedloslegung); e felfogás szerint a legtöbb erőszakos bűncselekményt a fejedelem által szentesített közbékeállapot (az ú. n. Landfrieden, 1496., 1521., 1548., 1555., 1594-ből) megszegésének (Landfriedensbruch) nevezték, melynek fogalmi köre nagyjában megegyezett a római jog *crimen vis* fogalmával (az ú. n. Landesfrieden fogalmát v. ö. *Hls.*, 39. s. köv. l.). A *Carolina* megkülönbözteti azokat, kik «bösslich austretten» (128. art.) azoktól, kik «bösslich bevheden» (129. art.); az előbbi fogalom rokon a rablás, zsarolás, gyújtogatás tényálladékaival, az utóbbi a nyilvános erőszakoskodást foglalja át — melynek büntetése halál («mit dem schwert vom leben zum todt»). A későbbi német jog lassanként kiválasztja az államhatalom ellen irányuló erőszakos cselekményeket úgy, hogy ebben az időben a Landfriedensbruch és Landzwang néven már csak a magánosok elleni erőszak deliktumai maradnak vissza, melyeknek azonban közös ismérve a csoportos vagy legalább is fegyveres elkövetés. A mai törvénykönyvek teljesen függetlenítik e cselekményeket az államot sértő deliktumoktól, de majd a közrend, majd az államhatalom békés működése, majd a személyes szabadság elleni cselekmények közé illesztik azokat. A francia Code 91. art.-a bünteti a polgárháborút (l'attentat dont le but sera, soit d'exciter la guerre civile . . . soit de porter la dévastation, le massacre et le pillage . . .), továbbá 440. art.-ában a vagyon elleni támadás céljából egybegyűlt csoportosulást (réunion ou bande.) A német btk. a közrend elleni bűncselekmények sorába iktatja be a Landfriedensbruch néven ismert deliktumot (125. §. «Wenn sich eine Menschenmenge öffentlich Zusammenrottet und mit vereinigten Kräften gegen Personen und Sachen Gewaltthatigkeiten begeht . . .»). Az angol jogban büntetés alá esik az unlawful assembly (három vagy több személy egyesülése bűncselekmény vagy oly cselekmény elkövetésére, mely a békét zavarja), a rout (megkezdése az erőszakosságoknak) és a riot (véghez vitt erőszakosságok). Az osztrák btk. 83., 84. §-ai Landfriedensbruch címén büntetnek, midőn többen mások jogait erőszakosan megtámadják. A németalföldi btk. 141. art. szerint büntetés alá esnek, kik nyilvánosan egyesült erővel erőszakot követnek el személyeken vagy dolgokon (Zij die openlijk med vereenigde Erachten geweld plegen tegen personen of goederen). A norvég btk. 136. és 137. §-ai büntetik a csoportosulást, melynek célja személyek vagy dolgok ellen erőszakot tenni, vagy ezzel fenyegetni; súlyosabb a büntetés, ha az erőszak elkövetett. Az újabb törvényhozási munkálatok köréből a következők kiemelésére szoritkozom: az 1912. évi osztrák javaslat a közbéke ellen elkövetett bűncselekmények közé veszi fel a magánosok elleni erőszak büntetést (234. §), a közbékét veszélyeztető csoportosulást (235. §) és a népnegyugalom megzavarását (236. § = súlyos bűncselekmények elkövetésével való fenyegetés, mely megfélemlíti valamely vidék nyugalalmát); — az 1915. évi svájci javaslat a délits contre la paix publique című fejezetben vonja büntetés alá azt, ki oly nyilvános csoportosulásban vesz részt, mely személyek s dolgok ellen erőszakot követ el (228. art.); — csekély eltéréssel hasonló az 1924. évi görög javaslat meghatározása (157. art., mely azonban kiemeli a házba, lakásba betörést s külön tartja a vezetőket); — az 1925. évi cseh-szlovák javaslat 9-ik fejezete széles körben tárgyalja a közbéke s közrend elleni deliktumokat (a lázadás, izgatás, tiltott fegyverviselés,

meg nem akadályozás, fel nem jelentés, fenyegetés, vészvárás stb. mind itt foglalnak helyet) s ezeknek sorában a veszélyes csoportosulást (205. §) és a magánosok elleni erőszakot (206. §); — az 1926. évi török btk. a közrend elleni bűncselekmények fejezetében első cím alatt az egyes felhívást, második cím alatt a veszélyes egyesülést bünteti (313—315. §§); — az 1927. évi orosz szovjet btk. súlyosan büntet minden oly tömegmozgalomban való részvételt, mely a közutak megrongálására, gyújtogatásra stb. irányul (59. art.); — az 1928. évi kínai btk. a közrend elleni bűncselekmények című fejezet élén vonja büntetés alá a magánosok elleni erőszak deliktumát, mely megvalósul, ha három vagy több személy nyilvánosan összegyűlekezik: «dans le dessein d'uses de menaces ou de violence», amennyiben felhívásra szét nem oszlottak (156. art.; ú. n. réunion publique); érdekes az 1930. évi német javaslat meghatározása, mely a Störung der öffentlichen Ordnung című fejezet 172. §-ában így hangzik: «Wer sich an der öffentlichen Zusammenrottung einer Menschenmenge, die mit vereinten Kräften der Staatsgewalt Widerstand leistet, — oder Gewalttaten gegen Menschen oder Sachen verübt, wesentlich beteiligt . . .»; az 1930. évi olasz btk. bünteti: a 3 vagy több személy egyesülését bűncselekmények elkövetése céljából (416. art.; associazione per delinquere) s a köznyugalomnak megfélemlítés után előidézett megzavarását (420., 421. art.; pubblica intimidazione).

2. A munkaszabadság ellen elkövetett büntetést érdemlő cselekmények pönalizálásával legalább Angliában találkozunk, hol egy 1799. évi törvény tiltja a munkásszervekedést (koalíció) s e tilalom áthágóit, ha munkások, börtönnel, ha munkaadók, pénzbüntetéssel sújtja; 1824-ben azonban elismeri Anglia a koalíció-jogot s megszünteti az általános sztrájktilalmat — majd az erőszakos sztrájkok elszaporodását meggátlandó, 1825-ben büntetést szab a sztrájkkal kapcsolatos erőszakosságra, fenyegetésre és megfélemlítésre; a későbbi törvények közül jelentős az 1875. évi Conspiracy and Protections of Property Act, mely a tömeges munkabeszüntetést vonja büntetés alá, — végül az 1927. évi júl. 29-iki sztrájktörvény, mely a szakszervezetek vezetőit bünteti, amennyiben ezek a munkásokat törvényellenességekre bírják. Franciaországban az 1864. évi máj. 25-iki törvényellenességekre bírják. Franciaországban az 1864. évi máj. 25-iki törvény büntetés alá vonja azt, ki erőszakkal, tettelegességgel, vagy fenyegetéssel a munka egyetértő abbahagyását idézi elő abból a célból, hogy a munkabéreket fölemelje vagy leszállítsa, vagy hogy az iparnak és a munkának szabad gyakorlását akadályozza. Németországban az 1872. évi Gewerbeordnung 153. §-a három havi fogházzal bünteti azt, «wer andere durch Anwendung körperlichen Zwanges, durch Drohungen etc. bestimmt an solchen Verabredungen (jobb munkafeltételek elérésére irányuló egyesülések) teil zu nehmen». Olaszországban az 1927-iki ápr. 21-én kelt Carta del Lavoro a munkát társadalmi kötelességnek minősíti s a sztrájkot és lockout-ot, valamint a politikai sztrájkot is elég súlyosan bünteti (vezetők 3—7 évi, résztvevők 1—3 évi szabadságvesztéssel). Megemlítem még, hogy 1904. dec. 15-én az Ausztráliai Allamszövetség kimondotta a sztrájktilalmat, melynek megszegői szabadságvesztés és pénzbüntetéssel büntetendők (v. ö. dr. Rácz György, A büntetőjog szerepe a sztrájkprobléma megoldásában, 1929. 39. s. köv. l.).

3. *Hazai jogunkban a nyilvános erőszakoskodás régtől fogva büntetés alá esett* (v. ö. 1406: V. t.-c.; 1546: XXV., XXVII., 1609: XIX., 1618: III., 1622: XIX., 1625: XVI. t.-c.) és sokáig a hűtlenség esetei közé számított (az 1723. évi LX. és XII. t.-c.ikéi már nem említik itt). Az 1792. évi javaslat a Pars secunde 5. art.-ában De violentia publica, az 1843. évi javaslat a nyilvános erőszakoskodásról című XXIX. fejezetben határozza meg e cselekményeket, ez utóbbi azonban inkább a magánlaksértés elemeinek kidomborítására helyezi a súlyt. A munkaszabadság büntetőjogi védelmét szolgálja a Btk. 177. §-án kívül az ipartörvény 164. §-a, az 1898: II. t.-c. 65. §-a, az 1907: XLV. t.-c. 57. §-a.

4. A magánosok elleni erőszak *Binding* helyes megállapítása szerint (v. ö. még *Goehrs*, Zeitschr. 19. k. 479. és *Der Rechtsfrieden*, 1900.) egyfelől a köznyugalom állapotát, másfelől a közbiztonsághoz fűződő érzületet mint jogi védelmet igénylő érdeket sérti. (II. 890.) A munkaszabadság jogát támadó cselekmények ezenfelül a gazdasági élet síma menetéhez kapcsolódó érdeken is sérelmet ejtenek. A *védett jogtárgy* tehát általában a közrend s a gazdasági élet rendje és pedig a maguk *közvetlenségükben*. Végső elemzésben közvetve minden bűncselekmény közrendet sértő vagy veszélyeztető cselekmény, ám a magánosok elleni erőszak esetében nem valamely individualizált érdeken keresztül esik a renden a sérelem, hanem annál fogva, hogy az a biztonság s az ehhez való bizodalom, mely az egyéni s társas élet feltétele, csorbát szenved, megrendül. Hangsúlyozni kívánom, hogy a *felségsértés*, hűtlenség, lázadás, hatóság elleni erőszak s izgatás deliktumai is közrend-sértők ugyan, de míg ezek az államhatalom, ennek szervei, akaratnyilvánítása, intézményei stb. ellen irányulnak közvetlenül, addig a magánosok elleni erőszak egyes eseteiben a sértés sohasem irányul az államhatalom vagy ennek tényezői ellen.

16. §. Csoportos betörés erőszakolás céljából.

E büntett sokban hasonlít a Btk. 153. §-ában meghatározott lázadáshoz, a 163. §-ban meghatározott, továbbá a 168. § szerint minősülő hatóság elleni erőszakhoz, és a 331. § 2. pontja alapján büntetendő magánlaksértéshez, — amennyiben e cselekmények mindegyikét csoport, illetve többen követik el. A különbség majd a cselekményt átható célzatban nyilvánul meg, majd a «csoport» s a «több személy» között levő differencián alapul.

A magánosok elleni erőszak szóbanforgó büntettének törvényes fogalmát betöltő tényálladék akkor valósul meg: ha valamely

csoport, azon célból, hogy személyeken vagy dolgokon erőszakot kövessen el, valakinek lakásába, üzlethelyiségébe vagy bekerített birtokába betör (Btk. 175. §).

1. *Elkövetője* e büntettnek a csoport, illetőleg annak minden egyes tagja. A csoport fogalmát illetően ismételtetem a lázadásnál mondottakat: *csoport oly szervezeten s többnyire különböző nemű, ugyanazon helyen és egyidőben jelenlevő egyénekből álló ember-sokaság, melyet valamely közös cél, eszme, gondolat vagy érzés kapcsol egybe* (v. ö. a részletekre *Kézikönyvem* VII. k. 80. s köv. l.). Kiegészítésül mégis szükségesnek tartom hangsúlyozni: 1. hogy itt nem csoportosulást említ a törvény, mint a lázadásnál vagy a hatóság elleni erőszaknál (v. ö. *Kézikönyvem* VII. k. 131. l.), hanem csoportot; a kettő között az a különbség, hogy míg a *csoport* bevezetett egységet jelent, addig a *csoportosulás* a csoporttá alakulás folyamatát fejezi ki; az érdemben való elbírálásnál azonban ez a különbség figyelmen kívül marad, mert nemcsak az elkövetője a magánosok elleni erőszak büntettének, ki a csoportnak tagja, hanem az is, ki a csoportosulásban — a törvényben meghatározott célból vagy a már együttlevők céljának tudomásával — résztvesz; *elkövető* tehát úgy a lezárt egységként fellépő csoportnak tagja, mint a csoportosuláshoz kapcsolódó egyén (szabatosabb s félreértéseket kizáró az 1930. évi német javaslat 172. §-ának szövege: «Der sich an der öffentlichen Zusammenrottung einer Menschenmenge . . . wesentlich beteiligt»); 2. hogy csoportról csak akkor van szó — figyelemmel e büntett jogi tárgyára, — ha annyi ember gyűlt össze, amennyi már megjelenésével *alkalmasnak* mutatkozik a közbéke és köznyugalom megzavarására; ha tehát csak néhány ember verődött össze s ezek — bár a 175. §-ban meghatározott célból — más lakásába betörnek, nem a magánosok elleni erőszak büntette, hanem a Btk. 331. § 2. pontja szerint minősülő magánlaksértés büntette állapítandó meg (itt feltűnhetik, hogy a pl. 3 egyén által elkövetett büntett súlyosabb — 3 évig terjedhető börtön — büntetés alá esik, mint a 15 vagy több ember által elkövetett ugyanazokkal a tartalmi elemekkel bíró magánosok elleni erőszak, melynek büntetése 2 évig terjedhető börtön).

A Curia gyakorlatából kiemelem a következő elvi kijelentést: a csoport büntetőjogi szempontból olyan mennyisége az embereknek, amely a közbéke megzavarására is alkalmas; ha tehát a most említett kellékeknek megfelelő egyén együtt van, létrejött a csoport, tekintet nélkül arra, hogy

annak minden egyes tagja felelőségre vonható-e vagy sem. A magánosok elleni erőszak bűncselekményének nem tényálladási eleme, hogy a csoport abból a célból verődjék össze, hogy az erőszakoskodást elkövesse, hanem csak az, hogy bármelyik okból vagy véletlenül keletkezett csoport mint ilyen személyeken vagy dolgokon erőszakot kövessen el (Bjogi dtár 1. k. 228. l.); a csoport közbelső fok a «több személy» és a «tömeg» között és annyi embernek együttlétét jelenti, amennyi a közbélke megzavarására alkalmas (Bjogi dtár 8. k. 7. sz.); öt, hét ember együttléte még nem csoport (Bjt. 66. k. 118., 59. k. 100. l.), de kilenc ember együttléte már csoport (u. o. 7. k. 113. sz.). A «többség» egymagában a csoport fogalmához nem elegendő (v. ö. *Isaák*, 163. l.)

2. Az elkövetési cselekvés abban áll, hogy a csoport valakinek lakába, üzleti helyiségébe vagy bekerített birtokába *betör*. E cselekvés lényegileg ugyanaz, mint a magánlaksértés bünteténél (Btk. 330. §) szereplő *erőszakos behatolás* (a bemenés, behatolás fogalmaira v. ö. *Kézikönyvem* VI. k. 113., 123., 148. l.). Ugy a betörés, mint az erőszakos behatolás alatt az említett helyekre, az azok felett rendelkezőnek akarata ellenére való *benyomulás* értendő. Nemcsak akkor tör be egy csoport valahova, ha bemászik, zárt ajtókat zúz be stb., hanem akkor is, ha pl. a lakással rendelkezőnek tiltakozása dacára, avagy kifejezett vagy egyébként nyilvánvaló akarata ellenére betődül, bemegy. A betörést a *csoportnak* kell elkövetnie, minélcgvá, ha többen külön-külön hatolnak be az idegen lakásba s ott egyesülnek csoporttá, az ily cselekmény nem a Btk. 175. §-a szerint minősül, hanem mint magánlaksértés büntette (Btk. 331. § 2. pont) büntetendő.

Betörés: kocsmának udvarára való behatolás, sőt valamely, a szomszéd telektől elkülönített területre való benyomulás is; e bűncselekmény tényálladásiához a helyiség különös elzárásában nyilvánuló akadálynak leküzdése nem szükséges (*Curia*: Bjogi dtár 9. k. 93. sz.); a belülről bereteszelt s többek által kezük erőszakkal is betámasztott ajtó kinyitására a kiterőszakolása: betörés (Bjt. 64. k. 129. és 67. k. 296. l.); egy nagyobb embercsoportnak bár nyílt üzlethelyiségbe, de jogos indok nélkül s a tulajdonos akarata, sőt tiltakozása ellenére való behatolása a Btk. 175. §-ában jelzett betörés fogalmának megfelel (u. o. 56. k. 196. l.).

Bár az elkövetési cselekvés a betörés, mégis tettesi minőségben nemcsak azok felelnek, kik a betörésben résztvettek, hanem mindazok, kik mint a csoport tagjai jelenlétükkel tudva támogatták a cél elérését.

Igy a *Curia* is: a Btk. 175. §-a nem tesz különbséget az erőszakoskodásban résztvevő egyes tagok között, hanem tettesi minőségben rendeli

büntetni a csoport minden egyes tagját, tekintet nélkül arra, vajjon az a tetteles erőszakoskodásban tényleg közreműködött-e, avagy csupán a csoportban való jelenlétével támogatta azt a célt, melyet az egyes tagjai által meg is valósított (Bjogi dtár 4. k. 108. l., 9. k. 148. l.).

3. A betörés tárgyai: *lak-, üzlethelyiség* (v. ö. e fogalmakra részletesen *Kézikönyvem* VI. k. 110., 123.) és *bekerített birtok*; ez utóbbin valamely a szomszéd telektől elkülönített oly terület értendő, hová csak a bemenetre szolgáló eszközök rendes használata (pl. ajtó kinyitása) vagy az elrekesztő készülteken keresztül (kerítésen átmászás, sövényen bebujás stb.) lehet bejutni.

4. A szándékot illetően hangsúlyozandó, hogy az egyszerű szándék nem elég, — dolus speciális kell, azaz az a cél, hogy *személyeken vagy dolgokon erőszak* kövessék el. *Személy elleni erőszak* minden az élet, testi épség, szemérem, becsület vagy személyes szabadság érdekeit sértő cselekmény, tehát a tetteles becsületsértés is; sőt a rablás, zsarolás is (*Isaák*, 113. l.), *Dolgok elleni erőszak* a vagyronrongálás, gyújtogatás stb.; hogy a dolog ingó-e avagy ingatlan, az közömbös (*Degré-IIIés*, 84. l.) s az sem szükséges, hogy a dolgok a tettes irányában idegenek legyenek (*Isaák*, 113. l.).

A *Curia* szerint: a célt illetően nem azt követeli meg a törvény, hogy a csoport erőszakoskodási célból csoportosult legyen össze, hanem azt, hogy a csoport abból a célból törjön be valakinek lakásába, üzlethelyiségébe vagy bekerített birtokába, hogy ott személyeken vagy dolgokon erőszakot kövessen el (Bjogi dtár 5. k. 108.); a csoport mindegyik tagja tettes, akinek a Btk. 175. §-ában említett célzata volt, vagy a többinek céljáról tudott; nem szükséges, hogy a csoport az erőszakoskodás céljából alakuljon, elég, ha az erőszakoskodás elhatározása a már meglévő csoportban keletkezik (*elvi*; Bjogi Hat. Tára 4. k. 341. sz.); — hatósági tagok ellen nem hivatalos intézkedésre vonatkozó erőszak a Btk. 175. §-a szerint minősül (Bjt. 35. k. 33. l.); magánosok elleni erőszak forog fenn akkor is, ha valamely csoport másnak lakába, üzlethelyiségébe vagy bekerített birtokába azzal a céllal tör be, hogy a csoport tagjai a maguk ingó dolgát erőszakosan elvigyék (u. o. 6. k. 23.); — az erőszakot nemcsak a tulajdonos, hanem a birtokos vagy birtokló, vagy oly személy ellen is el lehet követni, aki a lakásba menekült (id. *Degré-IIIés*, 84. l.).

5. A bevégzés s a kísérlet elhatárolása tárgyában figyelemmel a betörés fogalmára s a célzatra, megállapítható, hogy a *cél elérése a bevégzés szempontjából nem szükséges*. A magánosok elleni erőszak tehát be van fejezve magával a betöréssel s kísérlet akkor forog fenn, ha a csoport a betörésig nem jutott el.

A *Curia* kijelenti, hogy a büntett már a betörés tényével bevégeztetik (Bjogi dtár 4. k. 53. l.), más esetben kimondotta: tekintve, hogy vádlottak sértett házát csoportosan botokkal és villával ellátva támadták meg és az ajtót döngették, azt fenyegetések között megrongálván, az ablakokat is beverték: vádlottaknak e cselekménye nem a magánosok elleni erőszak büntetének kísérletét, hanem a magánosok elleni erőszak befejezett tényálladékát állapítja meg (Bjt. 27. k. 327. l.); viszont kísérlet állapított meg, midőn a csapat élén álló vádlottak a boltajtó üvegtábláit betörték s kezeikkel a bolthelyiségbe behatoltak (u. o. 4. k. 140. l.). — midőn vádlottak a ház kapuját döngették, köveket hajigáltak az udvarra, de a közbejött őrző miatt a házba behatolniuk nem sikerült (u. o. 18. k. 346. l.).

6. A halmazat kérdése akkor kerül homloktérbe, amikor a betörés célját a csoport egészben vagy részben megvalósítva, személyeken vagy dolgokon oly erőszakot követett el, mely önmagában is betölti valamely bűncselekmény törvényes fogalmát. Nézetem szerint ilyenkor mindenképp azon fordul az állásfoglalás, vajjon a Btk. 175. §-ának törvényes fogalmát betöltő tényálladéknak kérdéses része csakugyan a célt (személyeken vagy dolgokon erőszakot tenni) megvalósító cselekmény-e, avagy csupán az elkövetési tevékenységnek (betörés) velejárója? Az utóbbi esetben az ily természetes velejáró tevékenység a magánosok elleni erőszak elkövetési cselekményének része és tehát külön értékelésnek nem lehet tárgya (pl. a betörés során elkövetett vagyonrongálás beleolvad a betörésbe); — ha azonban a csoport, illetve annak tagjai a célt megvalósítják s a cél megvalósulása valamely különálló bűncselekmény (ölés, rablás, zsarolás, testi sértés stb.) törvényes fogalmába beleillik: többség forog fenn, mert külön jogtárgyakon esett sérelem (a betöréssel a közcsenden, az öléssel az élet jogán stb.) s ilyenkor az anyagi halmazat megállapításának nem akadálya, ha a külön jogtárgyon elkövetett deliktum enyhébb a magánosok elleni erőszak bünteténél (pl. a csoport célja vagyonrongálás volt, melyet, ha megvalósított, megállapítandó a Btk. 175. és 418. §-ának fennforgása). Vitán kívül anyagi halmazat állapítandó meg, ha a magánosok elleni erőszak büntette mellett ezzel a céllal vagy eszközzel szemponjtából össze nem függő más bűncselekmény is követtetik el (pl. a csoport, mely idegen dolgok birtokbavétele céljából tör be a lakásba, ha a behatolás ellen tiltakozó egyén ellen testi sértést követ el). A folytatólagosan elkövetett erőszakoskodás egység (*Degré—Illés*, 84., *Schadl*, 162.).

A joggyakorlat iránya a következő: elvi érvelés kimondta ki egyben a *Curia*: hogy az az érvelés, mintha a magánosok elleni erőszak büntet-

tének tényálladékát létesítő vádbeli tett, mint eszközcselekmény a halált okozó súlyos testi sértés büntetének tényálladékába beleolvadna, alap-talan; mert a magánosok elleni erőszak alkatelemei és a halált okozó súlyos testi sértés büntetének alkatelemei nem azonosak; a jogrend ily esetben két különböző irányban szenved sérelmet, tehát anyagi halmazat állapítandó meg (Bjt. 53. köt. 337. l.); a testi sértés esetén is állandóan anyagi halmazat állapítatik meg (u. o. 12. k. 49., 37. k. 69., 71., 53. k. 337.); már a vagyonrongálást illetően az a *Curia* álláspontja, hogy az mint az erőszakoskodásnak egyik nyilvánulata, tehát mint a magánosok elleni erőszak egyik alkotó eleme beleolvad a magánosok elleni erőszak fogalmába (Bjt. 37. köt. 71. l.); figyelemreméltók még a *Curia* következő kijelentései a magánosok elleni erőszakot a rablástól és a rablásnak tekintendő lopástól elválasztó ismérvek közé tartozik az, hogy a magánosok elleni erőszaknál az erőszakoskodás a cél (?), a rablásnál és rablásnak tekintendő lopásnál ellenben csak eszköz az ingó dolog elvételére, illetőleg a lopás végrehajtására vagy a lopott dolog megtartására (*Márkus*, V. k. 193.); vádlottak a sértettet természetének behordásában megakadályozva, erőszakkal annak eltűrésére kényszerítették, hogy a jogilag őt illető termést ne ő, hanem B. G. vádlott magának jogtalanul vagyoni hasznot szerezve hordhatta be; e cselekmény — úgymond a *Curia* — zsarolás (v. ö. *Isaák* 163.).

A büntetés: két évig terjedhető börtön (Btk. 175. §). A törvény szavai szerint: a csoport mindenik tagja a büntetéssel büntetendő, mely kijelentés annyiban fontos, amennyiben ezzel kifejezésre jut az a bírói gyakorlatban is elismert az a tétel, hogy a csoport tagjai nem mint társtettesek (Btk. 70. §), hanem mint e büntett önálló tettesei büntetendők és pedig tekintet nélkül arra, hogy az erőszakoskodásban tényleg résztvettek-e vagy sem.

Elvi érvelés jelentette ki egy ízben a *Curia*, hogy: a behatolók és künnmaradtak egy célra törekvő egységes csoport tagjaként jelentkeznek és habár az erőszakoskodó csoportnak csak egyes tagjai hatolnak be, egyes tagjai pedig kintmaradnak: a törvény rendelkezése szerint a csoportnak minden tagja tettesnek tekintendő (Bjt. 56. köt. 196. l.).

17. §. Csoportos erőszakolás nyílt helyen.

A nyílt helyen való egyszerű csoportosulás, hacsak különös a törvényben meghatározott s büntetést maga után vonó céllal egybekötve nincs (lázaság vagy hatóság elleni erőszak célja: Btk. 152. §, Hbv. 2., 4. §-ok), vagy ha nem jár együtt bizonyos hatósági intézkedések megszegésével (mikor is a Kbt. 78. §-ában meghatározott kihágás létesül) nem büntetendő; nem büntetendő még akkor sem, ha a csoport azzal a céllal gyűlt össze, hogy

személyeken vagy dolgokon erőszakot fog elkövetni, de tényleg nem erőszakoskodik (Bjt. 15. köt. 152. l.). A törvény szavai szerint a magánosok elleni erőszak második alakja akkor jön létre, ha valamely csoport nyílt helyen, akár személyeken, akár dolgokon követ el erőszakot (Btk. 176. §).

1. E büntett elkövetője is a csoport (v. ö. fent 83. l.) és illetőleg annak mindenik tagja tekintet nélkül arra, vajjon résztvette-e az erőszak tényleges kifejtésében vagy sem (Hippel Vergl. Darst. Bes. Teil, II. 9., Gerland, 247.). A tettesség megállapításához elég a csoportba való térbeli bekapcsolódottság (räumliches Sichanschliessen; Frank, 817.). Kérdés, vajjon megállapítható-e a tettesség annak terhén, ki az erőszakoskodásnak elkövetése előtt vagy után volt a csoportba bekapcsolódva, szóval az erőszakoskodás idején még vagy már nem volt tagja a csoportnak? Nézetem szerint, bár igaz, hogy az erőszakosságra hajló csoport veszélyességét minden egyes tagnak jelenléte növeli, ámde a törvény a 176. §-ban nem a veszélyesség címén büntet, mint a 175. §-ban, (hol a meghatározott célú csoportban való részvétel esik büntetés alá) hanem azért, mert a csoport erőszakot követett el, tehát csak azt kívánja felelősségre vonni, ki a csoportnak az erőszak elkövetésénél érvényesülő erejét fokozta; következképp: aki az erőszakoskodás elkövetése előtt ugyan kivált a csoportból, de tudta vagy tudhatta, hogy a csoport erőszakot fog elkövetni: az növelte a csoport-erőt s kiválásával ezt már nem csökkentette, tehát tettes; — ellenben aki az erőszak elkövetése után lett tagja a csoportnak, az nem lehet felelős azért, ami nélküle jött létre, minélfogva a tettes jellemvonását nem hordja magán (a német gyakorlat, E. 36. k. 174., 54. k. 299., az irodalomban Liszt, 801., Olshausen, 594., Ebermayer, 456. minden esetben felelőssé tesz a csoporttagot, — Binding, 887., Gerland, 247., Hippel, II. 10., Frank, 317. pedig egyáltalában nem vélik büntetés alá vonhatónak azt, ki az erőszakoskodás idején már vagy még nem volt tagja a csoportnak).

A Curia egy esetben csak azt büntette tettesként, ki az erőszakoskodásban tényleg résztvett (Bjt. 58. k. 152.), máskor helyesen mondotta ki, hogy tettes a csoportnak minden egyes tagja, tekintet nélkül arra, vajjon a tetteges erőszakoskodásban tényleg közreműködött-e, vagy csupán a csoportban való jelenlétével támogatta azt a célt, melyet egyes tagjai által az meg is valósított (Bjogi dtár 9. k. 10.); aki a csoportban jelen volt, bűnös, habár a ködöbálás nem bizonyított is ellene (Bjt. 47. köt. 235. l.); akik jelenlétük és lármájuk által közvetve működtek közre,

szintén tettesek (Bjt. 47. köt. 309. l.); a Btk. 176. §-ában körülírt magánosok elleni erőszak büntetének nem tényálladási eleme, hogy az erőszakoskodó csoportnak valamennyi tagja akár személyeken, akár dolgokon az erőszaknak megfelelő ténykedést végre is hajtsa, hanem elegendő, ha a csoportosulók együttes jelenlétében, mintegy ennek fedezete alatt akár-csak egy személy követ is el erőszakot (Bjt. 55. köt. 58. l.); akkor is megállapítható e büntett, ha az erőszakoskodó csoportnak minden egyes tagja névszerint kideríthető s büntető úton felelősségre vonható nem is volt, mert ez vádlottaknak a csoporthoz való tartozottságára befolyást nem gyakorol (Bjogi dtár 3. köt. 133. l.).

2. Az elkövetési tevékenység: a) nyílt helyen, b) személyeken vagy dolgokon c) erőszak elkövetése.

a) Nyílt hely a Curia szerint mindaz a szabad ég alatt lévő terület, melynek megközelítése általában vagy az emberek nagyobb mennyiségének meg van engedve (Bjogi dtár 7. k. 133.).

Egyebekben kimondotta a Curia, hogy a kocsmá nyilvános ivója nem nyílt hely (Bjt. 65. k. 297.), hogy a kocsmá csupán az általános forgalomra szánt szabad terület, de nem nyílt hely (u. o. 66. k. 172.).

Ha a nyílt helyen véghezvitt erőszakoskodás célja valamely lakásba stb. betörés s ezt követőleg a lakásban levő személyek vagy dolgok elleni erőszak elkövetése volt, úgy a Btk. 176. §-a alkalmazandó annak ellenére, hogy a betörés megtörtént vagy megkíséreltetett, mert a súlyosabb értékelés alá eső s a Btk. 176. §-ába illeszkedő tényálladéknak a jellegét a többlet (betörés) nem enyhítheti (az ellenkező felfogás odavezetne, hogy az a csoport, mely nyílt helyen erőszakoskodva még be is tör valamely lakásba az erőszakoskodás folytatása céljából: enyhébb büntetést hárítana tagjaira, mint az, mely a nyílt helyen való erőszak kifejtésénél megáll; a Btk. 175. §-ában ugyanis két évig, a 176. §-ban három évig terjedhető börtön a büntetés; Németh P. szerint a Btk. 176. §-a csak akkor alkalmazható, ha a csoporttagok szándéka pl. a nyílt téren álló háznak megrongálása volt s ezért törték be annak ablakait s ajtaját, — ha ellenben az volt a céljuk, hogy a házban levő személyeket megtámadják: a Btk. 175. §-a alkalmazandó; v. ö. Bjt. 47. k. 204. l.; a Curia nézetem szerint helyesen a Btk. 176. §-a alá vonta a cselekményt, v. ö. u. o. 206., kimondotta továbbá, hogy házak ablakának bezúzása a Btk. 176. §-a alá eső erőszak; Bjt. 66. k. 307.).

b) Személyeken vagy dolgokon elkövetett erőszak kell a Btk. 176. §-ában meghatározott törvényes fogalom alá eső tényálladáshoz.

A személyek minősége közömbös, mégis amennyiben hatósági személy ellen ennek hivatalából folyó eljárása alatt vagy hivatásának gyakorlása miatt követte el a csoport az erőszakot, a cselekmény a Hbv. 2., illetve 4. §-a alá esik (v. ö. *Kézikönyv* VII. k. 98. l.), viszont a Btk. 176. §-a jön alkalmazásba, ha bár hatósági személyt ér az erőszak, de azt mint magánszemélyt és illetőleg nem hivatásának gyakorlása alatt vagy miatt éri. Kis- korú egyén, jogi személy, elmebeteg ellen kifejtett erőszak is ide esik.

A dolgok tárgyában sem különböztet a törvény; idetartoz- nak tehát úgy az ingó, mint ingatlan dolgok; az sem kell, hogy a dolgok tulajdonban legyenek; sőt még oly dolgok ellen elköve- tett erőszak is büntetendő, melyek nem is lehetnek tulajdon- ban; csak annyi szükséges, hogy a dolog, mely ellen az erőszak irányul, jogi védelemnek legyen tárgya; a hulla vagy sír ellen elkövetett erőszak is alája esik tehát a Btk. 176. §-a büntető ren- delkezéseinek (*Binding* II. 888., *Kohler*, Studien I. 213., *Heil- born* Z. 18. k. 189., *Olshausen* 594.).

A törvény ugyan személyeken, dolgokon kifejezéseket hasz- nálja, mindazonáltal nem fér kétség hozzá, hogy a többszám használata ehelyütt is csakúgy esetleges, mint máshelyütt (pl. Btk. 190., 230., 314. §§) s nem jelenti az egyes személyen vagy dologon elkövetett erőszak büntetlenségét.

A Curia helyesen mondotta ki idevágólag, miszerint teljesen közöm- bös, hogy az erőszakoskodás egy vagy több személyen vagy annak dologán követtetik el (Bjogi dtár 3. k. 133. l.; ugyanígy *Binding* II. 888., *Eber- mayer* 456.).

c) Az erőszak fogalmára és nemeire v. ö. *Kézikönyvem*, VI. k. 25., 35., 42., 48., 124., 143. l. Hangsúlyozom mégis, hogy nem- csak a fizikai, de a pszichikai erőszak is megvalósítja a Btk. 176. §-ában meghatározott törvényes fogalom tényálladékát. A fizikai erőszakot illetően nem szükséges a személy vagy dolog közvet- len érintése; aki mást kővel fejbedob, éppúgy erőszakot követ el, mint aki mást bottal fejbevág; sziklának a vasúti sínekre hengergetése kisiklás előidézése céljából éppúgy erőszak, mint a pályatestnek vagy a vonatnak felrobbantása (de ez utóbbi eset- ben v. ö. 1924: XV. t.-c. 1. §; v. ö. *Binding*, IV. 888.).

A Curia fizikai erőszakot állapítva meg, a Btk. 176. §-a alapján bün- tette vádlottakat: kik a zsidók ablakait beverték, kik a képviselőválasz- tásra induló ellenpárti választókat kővel és trágyadarabokkal meg-

dobálták (*Illés*, II. k. 111. l.); — kik a képviselőjelöltet és kíséretét az utcán botokkal és hógolyókkal megtámadták s a községből kiverték (Bjogi dtár 1. köt. 147. l.), — kik a függetlenségi választópolgárokat kővel, ganéjjal, üveggel megdobálták, szekereiket feltartóztatták s a szavazókat onnan le akarták húzni, azok egy részét leköpködték (Bjogi dtár 1. köt. 229. l.), — kik sértetteket nyílt helyen sárral megdobálták s azok kocsiját rövid időre megállították (Bjogi dtár 2. köt. 245. l.), — kik az ellenpárti választókat tömeges támadással a továbbvonulásban megakadályozták (Bjogi dtár 3. köt. 133. l.); egyebekben kimondotta a Curia, hogy a Btk. 176. §-ában meghatározott büntető tényálladékhöz elegendő, ha a csoport a sértettet szabad mozgásában és tevékenységében hosszabb időn át jogtalanul akadályozza; ellenben nem kívánatik meg sem a bántal- mazás, sem a valaminek cselekvésére kényszerítés (u. o. 1. k. 76. l.); üvegek, poharak hajigálása: erőszak (Bjt. 65. k. 297.).

A pszichikai erőszakot illetően a kérdés vitás; az irodalom- ban néhányan (*Binding*, II. 887., *Werner*, 308.) kifejezetten fizikai erőszakot kívánnak; *Illés* (II. 112.) szerint elég a fenye- getés, a pszichikai kényszer is; részéről ez utóbbi felfogáshoz csatlakozom, mert kétségtelen, hogy a törvény ehelyütt nem annyira a cselekvés módját, mint inkább annak irányát akarta jelezni; a csoportnak mindennemű oly magatartása, mely alkal- mas arra, hogy egy vagy több személyt szabad elhatározásában befolyásoljon: erőszak. Ezt a felfogást követi különben a bírói gyakorlat is.

Elvi kijelentései idevágólag a Curianak: az erőszak fogalmát meg- állapítja, hogy sértett a vádlottak nagy száma által megfélemlítve, ezeknek felsőkabátját odaadta (Bjogi dtár 1. köt. 94. l.); az erőszak elkövetése véghezvitetik olyan erőszakos cselekménnyel is, mely személyekre pszichikai kényszert gyakorol (Bjogi dtár 6. köt. 153. l.); személyeknek nyílt helyen egy csoport által erőszakoskodási szándékkal végrehajtott megtáma- dása és veszélyes fenyegetéssel valaminek abbahagyására, illetőleg bizo- nyos cselekvésre kényszerítése kimeríti a Btk. 176. §-ában meghatározott bűncselekmény ismérveit (Bjt. 58. köt. 155. l.); a csoportban levő vádlot- tak fenyegető kiáltásokkal tudtára adták Z. lelkésznek, hogy mert nekik csak az ő papjuk kell, őt a faluba a temetés elvégzésére be nem eresztik; Z. lelkész a tömeg ezen erőszakos ellenállása következtében dologvége- zetlen kénytelen volt távozni; a Curia a 176. § alapján büntetett, mert erőszaknak tekintendő az oly cselekmény is, mely másokra lelki kény- szert gyakorol s őket elhatározásuk megvalósításától való elállásra kény- szeríti (Bjt. 67. k. 123.).

3. A Btk. 176. §-ában meghatározott magánosok elleni erő- szak be van végezve az erőszakos cselekmény megkezdésével. Az erőszak megkezdése előtt, azaz ha más nem történt mint cso-

portosulás, kérdéses lehet, vajjon *kíséret* avagy csak *előkészületi cselekmény* forog fenn. (Isaák szerint az erőszak alkalmazásának megkezdésével *kíséret*, véghezvitelével befejezett bűncselekmény jön létre; Zsebk. 113.). Nézetem szerint azon fordul a döntés, vajjon megállapítható-e a csoportnak a törvényben meghatározott erőszakoskodásra irányuló célzata. Ha igen, úgy tekintettel arra, hogy a csoport erőszakot akart elkövetni s a tiltott célra irányuló csoportba verődés a véghezvitel megkezdésével egyértelmű, *kíséret* állapítandó meg. Ha viszont békés célból gyűlt össze a csoport, nincs még előkészület sem; amennyiben azonban a bármily békés cél kivitele végett összeverődött csoport tényleg erőszakoskodást követ el: befejezett magánosok elleni erőszak állapítandó meg, mert az összeverődés célja a véghezvitt törvénytelen cselekményt nem menti (így a *Curia* is, v. ö. Bjogi dtár 3. k. 117. sz.).

A *Curia* nézetem szerint helytelenül mentette fel vádlottakat, kik csoportosan elhelyezkedtek a járásbíróház épülete előtt, hogy az onnan kijövő ügyvédjüket megdobálják, de azt mégis bántatlanul távozni engedték (Bjt. 15. k. 52. l.); helytelen az a felmentő ítélet is, mely mentesíti vádlottakat, kik az esküvőre menő vőlegény kocsiját körülvéve, ellene a templom bejáratánál szitkozódva, fenyegető állást foglaltak, minek következtében az esküvőt el kellett halasztani, mert nem bizonyult be, hogy a csoport akár dolgokon, akár személyeken erőszakot követett el (*Grill dtár* 8. k. 740.); helytelen a felmentés, mert itt pszichikai erőszak lett elkövetve; helyes azonban az az ítélet, mely bevezetett büntetést állapított meg azok ellen, akik — körülbelül 400-an — záróra kitűzésével arra hívták fel egy puszta tulajdonosát, hogy jószágait hajtassa el, a családsegét lakoltassa ki, mert ellenkező esetben a nép fogja a marhákat elhajtani s a pusztát elfoglalni (*Grill dtár* XII. 211.).

4. A magánosok elleni erőszak felelősségre vonandó elkövetői a csoportnak azok a tagjai, kik szándékosan vettek részt a cselekményben. Az elkövetési tevékenység ugyan a személyeken vagy dolgokon való erőszakoskodás, de mert az erőszak fogalmából folyólag nemcsak az vesz részt annak kifejtésében, aki közvetlenül érvényesíti erejét, hanem az is, aki jelenlétével az erőszak alkalmazását lehetővé teszi és illetőleg fokozza, nyilvánvaló, hogy a szándékot illetően elég, ha az akár közvetlenül, akár csupán jelenlétével résztvevő tudja, hogy oly csoportnak tagja, mely személyeken vagy dolgokon erőszak elkövetésére hajlik s megvan benne az ily csoportban benmaradásra irányuló akarat (így a német Reichsgericht E. 55. k. 248.). Aki véletlenül vagy kíváncsi-

ságból sodródott bele a csoportba, szándékhiány címén rendszerint nem büntethető, ha csak nem maradt bent a csoportban, holott kiválhatott volna abból, amikor annak erőszakoskodásra hajlásáról vagy éppen az elkövetett erőszakra már tudomást szerzett (*Ebermayer*, 457.). Az elkövetett erőszakoskodás kifejezett helyeslése nem szükséges a szándékhoz, minélfogva felelősségre vonhatók a csoportba bekapcsolódott sajtóképviselők vagy pártvezérek is (így a német Reichsgericht, E. 55. k. 249.). Nem szükséges továbbá a szándékhoz az erőszak közvetlen kifejtésére irányuló célzat sem.

A csoportot átható szándékot illetően hangsúlyozom, hogy nemcsak az a csoport (és illetőleg ennek mindenik tagja) esik a Btk. 176. §-a alá, mely erőszakoskodás céljából verődik össze; a törvény ugyanis csak azt kívánja meg, hogy erőszak követtesék el, minélfogva amennyire kell egyfelől az ezt átható szándék, másfelől közömbös, hogy ez a szándék mikor keletkezik (fennforog tehát a Btk. 176. §-a alá vonható tényálladék pl. ha egy villamoselgázolás alkalmával részvétből vagy kíváncsiságból összeverődött csoport a kalauzt megveri).

Így a *Curia*: a magánosok elleni erőszak bűncselekményének nem tényálladási eleme, hogy a csoport abból a célból verődjék össze, hogy az erőszakoskodást elkövesse, hanem csak az, hogy bármelyik okból vagy véletlenül keletkezett csoport, mint ilyen személyeken vagy dolgokon erőszakot kövessen el (Bjogi dtár 1. k. 172. sz.); nem tartozik a Btk. 176. §-ának tényálladáskához, hogy a csoport az erőszak kifejtésére irányuló célzattal verődjék össze, elegendő a véletlen csoportosulás is (elvi, Bjogi Hat. Tára 4. k. 341.); képviselőjelölt programbeszédjének meghallgatása végett egybegyűlt csoportnak magánosok ellen és dolgokon véghezvitt erőszakoskodása mint jogsérelem, nem enyészhetik el a csoportosulás megengedett minősége által (Bjogi dtár 3. k. 117. sz.); célzatközösség a tömeg összeverődésénél nem kellék (Bjt. 67. k. 297.).

5. Az egység és többség kérdéseiben az általános szabályok irányadók; az állásfoglalásnál mindenkoron az döntő, vajjon egy vagy többrendbeli jogtárgyon esett-e a sérelem.

A vagyonrongálás, mint az erőszakba beolvadó cselekmény a *Curia* szerint külön nem jön figyelembe (Bjt. 37. k. 69. l.); ugyanez áll a becsületsértésre (Bjt. 47. k. 235. l.); testi sértés esetén anyagi halmazatot szokott a *Curia* megállapítani (Bjt. 37. köt. 69. l.; Bjogi dtár 4. k. 54., 103. l.) a magánosok elleni erőszak közben elkövetett halált okozó súlyos testi sértés e két büntett anyagi halmazatát állapítja meg (elvi, Bjogi Hat. Tára 4. k. 301. sz.); a két helyen különböző időben, de folytonosan elkövetett erőszak esetén egységes tényálladékot vett fel a *Curia* (Bjt. 18. k.

289. l.), de viszont kimondotta, hogy nem forog fenn folytatolagosság, mikor az egyedileg külön alanyokként szereplő csoportok az erőszakot különböző helyeken, különböző napokon és különböző személyeken és dolgokon követték el (Bjogi dtár 3. köt 247. l.). Külön jogtárgyakon esett sérelem esetén természetesen anyagi halmazat állapítandó meg (Bjt. 58. k. 152. l.); így kimondotta a Curia, hogy azon csoportnak tagjai, amely előzetes megállapodás szerint és közös egyetértéssel a közbiztonság és közrend fenntartásában eljáró szolgabíró és a szolgálatot teljesítő m. kir. csendőrség tagjait, hivatalos eljárásuk teljesítésében, illetőleg a hatóság meghagyásának végrehajtásában erőszakkal akadályozta, továbbá ugyanakkor a szolgabíróval egyidejűleg érkezett magánosok kocsiját a községebe való bemenetelben erőszakkal megakadályozta, a kocsiiban ülőket és azok kíséretét kövekkel megdobálta: a hatóság és a magánosok elleni erőszak büntetnének anyagi halmazatában bűnösök, mert habár ezek a bűncselekmények ugyanazon tömeg tagjai által, ugyanegy alkalommal, ugyanazon módon, a cselekményeknek egymással való szoros kapcsolatában követettek is el, mégis két egymástól különálló s nem is azonos jogtárgyú büntetendő tényálladék valósult meg (Bjogi dtár 3. k. 108. sz.).

A magánosok elleni erőszak szóbanforgó büntetnének büntetése: három évig terjedhető börtön (Btk. 176. §) s büntetendő a meghatározott s fent megvilágosított feltételek fennforgása esetében a csoportnak mindenik tagja és pedig önálló tettesként (a Btk. 70. §-a nem hívható fel).

18. §. A munkaszabadság sértései.

A magánosok elleni erőszak fejezetében helyet szorított még a törvény a munkaszabadság büntetőjogi védelmének. Bünteti azt, ki a munkás vagy munkaadót a munkabérre vonatkozó szabad rendelkezési jogában korlátozza, — és azt a csoportot (illetve ennek tagjait), mely a munka megakadályozásával a munkaadó jogát sérti. Két cselekményről van itt szó, melyek külön tárgyalandók.

1. Az első cselekményt, azaz a magánosok elleni erőszak vétségét követi el, aki a munkabér felemelése vagy leszállítása végett valamely munkás vagy munkaadó ellen erőszakot követ el, azt szóval vagy tettel bántalmazza vagy erőszakkal fenyegeti (Btk. 177. § 1. bek.).

E vétség elkövetője lehet egyes ember (munkás, munkaadó vagy más harmadik személy) vagy több személy mint tettestárs. Ha csoport követi el e cselekményt, úgy aszerint amint az nyílt

helyen vagy valakinek lakása stb. történt betöréssel létesül: a Btk. 176. vagy 175. §-a alkalmazandó.

Ez alapon a Btk. 175. és 176. §§-ai alapján ítélte el a Curia vádlott bányamunkásokat, kik munkabérük felemelésének kicsikarása végett a bányafőnök irodájába erőszakosan betörték, azt tetteleg bántalmazták, azután a raktár ablakát és ajtaját feltörték, a felszerelést kidobták stb. (Bjt. 12. köt., 102. l.)

Az elkövetési cselekvésnek a törvény három alakját különbözteti meg; ezek: a munkás vagy munkaadó ellen alkalmazott erőszak, a munkásnak vagy munkaadónak szóval vagy tettel való bántalmazása, végül ezeknek erőszakkal való fenyegetése.

Az erőszak alatt ehelyütt fizikai kényszer értendő; szóbeli bántalmazásról akkor van szó, midőn a tettes vagy tettesek a munkást vagy munkaadót szidalmazták; ha becsületsértés követetett el, lévén ez enyhébb, mint a magánosok elleni erőszak vétsége, ez utóbbi cselekményben mondandó ki a tettes bűnösnek; tetteleg bántalmazás alatt más testét érő szándékos, jogtalan behatás értendő, mely nem okoz testi sértést; az erőszakkal való fenyegetés nem egyéb, mint fizikai erőszak végrehajtását kilátásba helyező pszichikai kényszer.

E cselekvések azonban csak abban az esetben állapítják meg a magánosok elleni erőszak vétségét, ha azokat a tettes a munkaadó ellen a munkabér felemelése, vagy a munkás ellen a munkabér leszállítása céljából követi el. A cselekmény egyébként be van fejezve az erőszak stb. elkövetésével; a cél elérése nem szükséges.

A büntetés: hat hónapig terjedhető fogház (Btk. 177. § 1. bek.).

2. A második cselekményt azok követik el, akik a gyárak, műhelyek vagy azon helyiségek előtt, ahol munkások dolgoznak, vagy a munkaadó, munkavezető lakása, illetőleg tartózkodási helye előtt összecsoportosulnak avégett, hogy a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák, vagy pedig a munkásokat a munka elhagyására bírják (Btk. 177. § 2. bek.).

E cselekmény, melynek a törvény csak a legközelebbi célját (a munka megakadályozása vagy félbeszakítása) jelzi, távolabbi céljában rendszerint megegyezik az előbbi cselekménnyel, amennyiben itt is többnyire a munkabér felemelése végett történik a munka megakadályozását célzó csoportosulás, bár történhetik egyéb feltételek (pl. munkaidő leszállítása) kierőszakolása céljából is; a törvény azonban e távolabbi célokat közömbösekné tekintti. Helyesen állapítja meg Rácz György, hogy a 177. § nem

magát a sztrájkot, a munka csoportos beszüntetését bünteti, hanem annak mintegy minősített eseteit: az azt kísérő erőszakot és fenyegetést; a második bekezdésben meg éppen pusztán egy inaktív magatartás: a tömeges fellépés, mint megfélemlítő cselekmény esik büntetés alá (v. ö. i. m. 53. l.).

Elkövetője e cselekménynek a csoport a már többször említett és ismert értelemben és illetőleg a csoportnak mindenik tagja, kik rendszerint az érdeelt munkások, de lehetnek mások is.

Az elkövetési cselekvés a csoportosulás, azaz a csoporttá válás folyamata, de csak annyiban, amennyiben ez vagy a munkások munkahelyiségei (gyárak, műhelyek, szántóföld, szőlő, kert stb.) vagy a munkaadó, illetőleg munkavezető lakása vagy tartózkodási helye előtt olyankor történik, amikor a munkahelyiségekben munkások dolgoznak vagy tartózkodnak, illetőleg amikor a munkaadó vagy munkavezető lakásában jelen van. Kell továbbá annak igazolása, hogy a csoportosulás legközelebbi célja az volt, hogy a csoportosulók a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák, vagy a munkásokat a munka elhagyására bírják. A cél elérése a befejezéshez — melyhez elég a csoportosulás — nem szükséges; annál kevésbbé kell erőszak, bántalmazás vagy fenyegetés elkövetése, sőt nyílt helyen való erőszak esetén a Btk. 176. §-ában, lakásba stb. való betörés esetén pedig a Btk. 175. §-ába ütköző cselekmény létesül.

A büntetés itt is hat hónapig terjedő fogház (Btk. 177. §. 2. bek.).

A Curia gyakorlatából kiemeljük a következő eseteket, illetve elvi kijelentéseket: vádlott a Btk. 177. § 1. bek. alapján büntetett, mert néhány munkást megcsónkítással fenyegetett, ha munkába újra beállnának (Bjt. 36. köt. 115. l.); vádlottak, kik csoportosan ellenállottak a rendőröknek, ezzel a Btk. 168. §-a szerint minősülő hatóság elleni erőszak büntetés s mivel az építés alatt álló hídnál dolgozó munkások előtt össze csoportosulva, ezeket a munka abbahagyására bírni iparkodtak, ezzel a Btk. 177. § 2. bekezdésébe ütköző magánosok elleni erőszak vétségét követték el; anyagi halmazat állapított meg (Bjt. 37. köt. 197. l.); fenyegetés levélben, hogy aratók ne álljanak munkába, a Btk. 177. § 2. bekezdésébe ütközik; ki a levelet iratta, felbujtó, — aki írta, kézbesítette stb. társtettes (Bjt. 40. köt. 86. l.); egy esetben a Curia vádlottak azon cselekvéseit, hogy társaikat a munka folytatásában akadályozandó, őket megfenyegették, egy munkavezetőt üldözöbe vettek, ezt — behatolva abba a házba, ahova menekült — onnan kivonszolták, arculütötték és rajta könnyű testi sértést okoztak, egybefoglalta s vádlottakat csak a Btk. 177. §-ában meghatározott vétség miatt büntette; az alsó bíróságok

a Btk. 175., 176., 261. és 301. §-aiban foglalt bűncselekmények anyagi halmazatát állapították meg (Bjt. 47. köt. 325. l.); kimondotta a Curia, hogy az aratósztrájk (tömeges fellépés az aratóbér felemelése céljából s másoknak a munka abbahagyására való kényszerítése) a Btk. 177. §-ába ütközik (Bjt. 53. köt. 156. l.); megállapította a Curia, hogy erőszakkal való fenyegetés, midőn a sztrájkoló munkások a dolgozó munkástól azt követelték, hogy a munkát hagyja abba és őt szidalmazva fenyegették, hogy elbánnak vele, ha a munkából ki nem áll (Bjogi dtár 7. köt. 215. l.); a munkás ellen elkövetett erőszak a munkaadóra is kihatván, ez irányban is elkövetettnek tekintendő (Bjogi dtár 1. köt. 145. l.); vádlottak munkástársaikat azzal kényszerítették az elvállalt munkának abbahagyására, hogy tiltakozásuk dacára a munkaanyagot tőlük erőszakkal elvitték (Bjogi dtár 1. köt. 182. l.); csoportosulás a Dunaparton s felhívás, hogy az ott dolgozók a munkát abbahagyják, a Btk. 177. § 2. bek.-be ütközik (Bjogi dtár III. köt. 148. l.).

A Btk. 177. §-ával kapcsolatosak az 1884: XVII. t.-c. 164. §-a, az 1898: II. t.-c. 65. és 33. §-ai, az 1899: LI. és LII. t.-cikkek, az 1900: XXVIII. t.-c. és az 1907: XLV. t.-c. 57. §-a, valamint a St. 24. § 1. p.

Megemlítem még, hogy az 1912: LXIII. t.-c. 20. §-a szerint:

Aki a Btk. 177. §-ában meghatározott cselekményt háború idején követi el, három évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Aki háború idején a hadviselés megnehezítése vagy megghiúsítása végett munkásokat a munka közös beszüntetése, munkaadókat munkásoknak, vagy munkásokat munkaadók kizárására rábír, vagy a munka közös beszüntetésére, munkások vagy munkaadók kizárására a Btk. 171. § 1. bek.-ében meghatározott módon felhív, öt évig terjedhető fegyházzal büntetendő.

Ugyane büntetés alá esnek azok is, akik az előbbi bekezdésben meghatározott célból a Btk. 177. §-ának 2. bek.-ében meghatározott csoportosulással a munka megkezdését vagy folytatását megakadályozzák.

Aki háború idején tudva, hogy a munka közös beszüntetésének, a munkások vagy a munkaadók kizárásának célja a hadviselés megnehezítése vagy megghiúsítása, a munka közös beszüntetésében részt vesz, munkásokat vagy munkaadókat kizár, vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Ugyane büntetés alá esik az is, aki a jelen § 2. és 3. bek.-ben meghatározott cselekményt, bár nem a 4. bek.-ben meghatározott célból követi el, ha a cselekmény a hadviselés érdekeit érinti.

III.

A VÁLASZTÓJOG BÜNTETŐJOGI VÉDELME

(1925: XXVI. T.-C. 140—171. §§, 184. §.)

HATÁSKÖR: A BÜNTETEK ÉS VÉTSÉGEK A TÖRVÉNYSZÉK TANÁCSÁNAK (1897: XXXIV. T.-C. 17. §. 1. 4. P.), A KIHÁGÁSOK A JÁRÁSBÍRÓSÁG HATÁSKÖRÉBE TARTOZNAK (1925: XXVI. T.-C. 171. §.).

19. §. Bevezetés.

A polgárok választójoga ellen elkövetett bűncselekmények meghatározásait, büntetéseit s az azokra vonatkozó büntetőjogszabályokat eredetileg a Btk. második részének VIII. fejezete s az ezt kiegészítő 1899. évi XV. t.-c. tartalmazta. E jogszabályok gyakorlati alkalmazása körül azonban számos fogyatkozás derült ki. Hogy csak a legszembetűnőbbeket említssem fel: a választásokat megelőző politikai küzdelem durva elfajulásaival szemben e törvény védelmet nem nyújtott; a választók jogosulatlan befolyását és vézhírekkel, álhírekkel, sőt a jelöltek magán- és családi életére koholt valótlanosságokkal való megtévesztését büntető szankcióval nem sújtotta; szemet húnyn a választáson tanusított magatartás miatt elkövetett bosszúálló cselekmények felett; a választásnál és a szavazásnál elkövetett visszaéléseket kazuisztikusan sorolva fel, sok súlyos visszaélésnek szabad utat engedett.

E fogyatkozások mellett, amelyeket a politikai természetű választásoknál sajnálatos mértékben használt ki a pártszenvédély, szükségessé tette az idevonatkozó joganyag megfelelő reformját már az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1913. XIV. t.-c. is.

E törvény, valamint az ebben foglalt vezérgondolatot továbbfejlesztő választójogi törvények, illetőleg rendeletek, legutóbb az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1925. XXVI. t.-c., mint tudvalevő, nemcsak abban a tekintetben tér el eddigi jogszabályainktól, hogy széles néprétegekre terjeszti ki a választói jogosultságot, hanem eltér a jogosultság előfeltételeinek meghatározásában, a választók összeírásának módzataiban s a választás és a szavazás rendjében is. Elég talán megemlíteni, hogy az írni-olvasni tudásnak, a munkaviszonyoknak stb. igazolása teljesen új bizonyítási módokat, eddig igénybe nem vett bizonyító eszközök használatát kívánja; a választókerület megoszlása szavazókörökre, a szavazás részleges titkossága mind oly változtatások, amelyek behozatalával az ezen jogszabályok büntetőjogi védelmére hivatott rendelkezéseknek is meg kellett változniuk, tekintettel különösen arra, hogy a BTK. az 1874. évi választójogi törvényt tartotta szem előtt, tehát természetesen nem vehette figyelembe az új törvény elveit és részletes rendelkezéseit.

A változott viszonyoknak megfelelő új büntetőjogszabályokat elsőként a választói jog büntetőjogi védelméről szóló 1913. évi XXIII. t.-c. foglalta össze, melynek kifejezett célja: a választások szabadságát, tisztaságát és törvényességét büntetőjogi szabályokkal biztosítani. E törvény

módozata a XIII. században úgyszólván egész Európában általánossá kezd válni és pedig akkor, amikor a városok gazdasági jelentőséghez jutnak s mint testületek hatalomra tesznek szert s képviselőket igényelnek választott küldöttjeik útján a közügyek intézésében. — *Angliában* III. Henrik uralkodása idején minden grófság lovagrendje, majd az egyes városok választott képviselőket küldenek. — *Franciaországban* Fülöp Ágost alatt az országos gyűléseken megjelennek a harmadik rend választott küldöttjei. — *Németországban* a XIII. század második felében a tartományi gyűléseken résztvesznek a városok választott követei. — Ez idő óta mind szélesebb keretek között kap erőt a választási elv és pedig nemcsak a szoros értelemben vett államjogi vonatkozásokban, hanem a testületi életnek egyéb területein is, így a községi, vallásfelekezeti igazgatásban, a céhekben, a kereskedelmi és ipartestületekben stb.

2. *Hazánkban* régtől fogva elég széles körben nagy jelentősége volt a választásnak (v. ö. *Barabási Kún József*: Választójogunk fejlődési története, Budapesti Szemle, 174. évf. 1918. 43. l.). Az országgyűlésen és illetőleg annak alsó házában (1608: I. t.-c.) a döntő szó a megyei követeknél volt, kiket a megyei közgyűlés választott a megye összes nemeseinek (többhelyütt a honorációraknak is) részvételével. Az 1848. évi nagy átalakulás a rendi országgyűlést népképviselői alapon újjászervezte s választójogot adott mindazoknak az állampolgároknak, akik a törvényben (1848. évi V. t.-c.) meghatározott feltételeknek megfelelően, a választói jog gyakorlására éretteknek és érdemeseknek voltak tekinthetők. Újra szabályozta a választójogot az 1874: XXXIII. t.-c. (nevezetesebb javaslatok az 1905. évi Kristóffy-féle, majd az 1908. évi Andrássy-féle); utóbb az 1913: XIV. t.-c. (Tisza-féle választói törvény), majd az 1918: XVII. t.-c. (Vázsonyi—Wekerle-féle törvény), továbbá a Friedrich-féle 5.985/1919. M. E. számú rendelet, majd a Bethlen-féle 2.200/1922. M. E. számú rendelet, mely utóbbinak rendelkezéseit csaknem szó szerint átveszi az ezidő szerint érvényben levő 1925: XXVI. t.-c. (Vt.) — Különös jelentősége volt a választásnak a vármegyéken is, melyek tisztújító székeiken minden harmadik évben választás útján bízták meg a megyei tisztviselőket (1723. évi LVI. t.-c., 1729: XV. t.-c.).

3. E vázlat szerű történelmi visszapillantásból megállapítható, hogy általánosságban, de különösen az alkotmányos államokban a polgárok legjelentősebb joga a választójog, melynélfogva az annak birtokában levők részt vesznek a törvényhozásban, a közigazgatásban s általában a közjogi feladatok ellátásában. A választójog tiszta érvényesülését az állam nemcsak a jogosítottak, de saját érdekében is természetesen biztosítani törekszik, s ezért egyfelől elejét veszi a választójog szabad gyakorlását akadályozó minden jogtalan beavatkozásnak s erőszakoskodásnak, másfelől megtorolja a választás megghiúsítását vagy meghamisítását előidéző alkalmas mindennemű túlkapást és visszaélést. Közelebbről: az egyik oldalon előzetes garanciákat teremt oly-

képpen, hogy a választójog gyakorlását s a választási eljárást megfelelően szabályozza, — a másik oldalon a választójog bizonyos sértéseit bűncselekményekké minősíti, azok elkövetőit büntetni rendeli, s ezzel is számban fokozza és erőben növeli a garanciákat.

A visszaélések, túlkapások, s a bűncselekmények jogi következményei a legtöbb államban két irányban jelentkeznek: a) bizonyos esetekben a jogszabályok azon a címen, hogy a választás illetéktelen befolyásolás alatt történt és tehát nem a választók szabad elhatározását fejezi ki: *megengedik a választás eredményének megtámadását*, b) meghatározott esetekben viszont *büntetést mérnek* azokra, kik a választójogot megsértették, annak gyakorlását befolyásolták, azzal visszaéltek, vagy akik a választás eredményét megghiúsították, jogellenesen megváltoztatták vagy meghamisították. E jogkövetkezmények közül ehelyütt az utóbbi helyen említettek, azaz a választójog büntetőjogi védelmét szolgáló jogszabályok érdekelnek.

4. A választójog sérelmére elkövetett bűncselekmények meghatározásával már a legrégibb időkől fogva találkozunk. — *A római jogban* büntetés alá esett a szavazati jog megvásárlása, az ú. n. *ambitus* (Q. Coponium invenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dedisset dono ei cui suffragii latio erat, v. ö. *Mommsen* 608. 3. jegyz. és 865—875. l.); nem érintetlen a következő szabály: *qui nummos in tribus pronuntiarit, si non dederit, impune sit* (Cicero ad Att. I, 16, 13). *Az egyházjog* bünteti egyebek között a szavazati jog mindennemű korlátozását, szabad gyakorlásának akadályozását, az illetéktelen befolyásolást s a szavazásért való felelősségrevonást (c. 12. in VI. l., 6.; v. ö. *Hollweck* 309. l. ad 242. §). *A germán népjogokban* sem ismeretlen a választáskörüli visszaélések, különösen a megvesztegetés büntetendősége (v. ö. *His*, 120. l.). — *A középkori s újkor jogokban* is legtöbbhelyütt megtaláljuk a visszaéléseket üldöző büntetőjogszabályokat. Az elmúlt évszázad s a XX. század törvényhozásai, majd a Btk.-ekben, majd a választójogot rendező törvényekben szabályozzák e materiát (v. ö. a részletekre *M. E. Mayer*, *Vergl. Darst. Bes. Teil*, I. k. 257. s köv. l.). A megoldás módozatait illetően két irány áll egymással szemben: az általánosító *német* s a részletező *francia*.

Hazai jogunkban sokáig csak a hamisítás, megvesztegetés és bántalmazás esett büntetés alá (*Pauler*, II. 60.), de egyik sem mint választójog elleni deliktum. Még az 1848: V. t.-c. sem ismeri ezeket a bűncselekményeket, melyeket először az 1874: XXXIII. t.-c. határoz meg. — Ezt az anyagot veszi át a Btk., majd az 1913: XXIII. t.-c., végül az 1925: XXVI. t.-c.

5. A választójog elleni bűncselekmények jogi tárgya a választások tisztaságához fűződő érdek s maguknak a választóknak

politikai joga (*Finkey* szerint tulajdonképpen maga az államhatalom s annak törvényes működése, Tank. 847.), — tevékenységi tárgya pedig maga a választási folyamat («der Wahlvorgang, durch den eine gesetzgebende Versammlung oder eine kommunale Vertretung geschaffen wird», *M. E. Mayer*, i. m. 273.).

I. A választójog büntetőjogi védelme.

21. §. A választók névjegyzékének meghamisítása.

A választók névjegyzékének meghamisítása címen két bűncselekményt határoz meg s rendel büntetni a törvény; ezek: *A) névjegyzékhamisítás* (Vt. 140. §), *B) okirathamisítás* választási célokra (Vt. 141., 142. §§).

A) Névjegyzékhamisítás büntetettét követi el: az összeíró küldöttség elnöke, más tagja vagy közege, valamint a névjegyzék összeállításánál megbízott hatósági közeg és községi előljáró, aki a választók összeírása alkalmával szándékosan közreműködik akár arra, hogy valaki nyilvánvalóan törvény ellenére a névjegyzék tervezetbe felvétesse vagy abból ki ne hagyassék, akár arra, hogy valaki nyilvánvalóan törvény ellenére a névjegyzék tervezetbe fel ne vétesse vagy abból kihagyassék (Vt. 140. § 1. bek.), — továbbá a központi választmány elnöke, más tagja vagy közege, aki e most meghatározott cselekményt a választók névjegyzékének vagy a kihagyottak jegyzékének összeállításánál követi el (Vt. 140. § 2. bek.).

A választók névjegyzéke s a kihagyottak jegyzéke közokirat s így a Vt. 140. §-ában leírt cselekmények tulajdonképpen a Btk. 391., 393., 394., illetve 400. §-ába ütköző közokirathamisításként lennének büntetendők, ámde tekintettel arra, hogy a visszaélés orvoslása nehézségekbe nem ütközik, és arra, hogy e cselekményeknél a súly nem a sértés módján: az okirat meghamisításán, hanem annak tárgyán: a választói jogon van, következésképp e cselekmények mint a közokirathamisításnál *enyhébb*, és attól lényegükre nézve is *eltérők*, a választói jog ellen elkövetett bűncselekmények külön csoportját alkotják s a rájuk vonatkozó törvényhely — szemben a közokirathamisítást meghatározó lex generalis-szal — lex specialis.

1. *Elkövetői* e cselekményeknek: az összeíró küldöttség elnöke (vagy helyettese), kit az összeíró küldöttség rendes tagjai közül a központi választmány jelöl ki (Vt. 25. § 4. bek.), más tagja és pedig a községi vagy körjegyző, ki állásánál fogva tagja az összeíró küldöttségnek (Vt. 25. § 2. bek.), valamint a központi választmány által választott másik két tag és póttag (Vt. 25. § 3. bek.); — *közege* pl. jegyzője. A Vt. 140. § 2. bek.-ben meghatározott cselekmény elkövetői: a központi választmány elnöke, tehát törvényhatóságban a törvényhatóság első tisztviselője, rendezett tanácsú városban a polgármester, több rendezett tanácsú városból alakított választókerületben a kerület székhelyén szolgáló város polgármestere vagy ezek törvényes helyettesei (Vt. 16. § 1. bek.), — *más tagja*, kit a törvényhatósági bizottságnak, illetőleg a rendezett tanácsú város képviselőtestületének közgyűlése titkos szavazással szavazólapok útján lajstromosan és az arányos képviselői rendszer szerint választ (Vt. 18. § 1. bek., 17. § 3. bek.), — *közege*, így jegyzője és ennek helyettese, kit évenként az elnök rendel ki a törvényhatóság vagy rendezett tanácsú városnak jegyzői közül (Vt. 16. § 3. bek.), — továbbá a névjegyzék összeállításánál megbízott hatósági közeg és községi előljáró (Vt. 29. §).

2. *Tárgya* e bűntetteknek: a választók névjegyzéke és pedig úgy az összeíró küldöttség által készített: választók névjegyzékének tervezete (Vt. 37. §) és a központi választmány által összeállított: választók ideiglenes névjegyzéke (Vt. 38. §) s a kihagyottak névjegyzéke (Vt. 38. § 7. bek.), valamint a végleges névjegyzék (Vt. 47. §).

3. Az elkövetés abban áll, hogy a tettes a választók összeírása alkalmával közreműködik arra, hogy a választói jogosultsággal nem bíró egyén a névjegyzék tervezetbe vagy a névjegyzékbe nyilvánvalóan törvény ellenére felvétesse vagy abból ki ne hagyassék, — a jogosultnak talált választó neve a névjegyzék tervezetbe vagy a névjegyzékbe nyilvánvalóan törvény ellenére fel ne vétesse vagy abból kihagyassék, — illetve hogy a jogosultnak talált választó neve a kihagyottak jegyzékébe nyilvánvalóan törvény ellenére felvétesse.

A jogosultság kérdésében a Vt. 1—7. §§-ai irányadók.

Elkövetési cselekvésként a közreműködést jelöli meg a törvény s így nyilvánvaló, hogy nemcsak a közvetlen felvétel vagy kihagyás, hanem mindennemű erre irányuló tevékenység (pl.

tollbamondás) is ideesik; az a tevékenység, mely különben bűnsegély volna, szinte közreműködés, tehát tettesi cselekmény (*Isaák*, 436.).

A *Curia* szerint ideesik: az összeírás törvényes formáinak meg nem tartása esetén a nem választóknak választókként való beírása (Bjt. 15. k. 276.).

4. A törvény külön kiemeli a szándék elemét. Erre — figyelemmel a Btk. 75. §-ára — nem lévén szükség, nyilvánvaló, hogy e kiemeléssel a törvény a szándék irányát kívánja megjelölni, azaz csak azt a közreműködést vonja a Vt. 140. §-ában meghatározott törvényes fogalom alá, melynek célja, hogy valaki a névjegyzék tervezetébe felvétessék stb.

5. Befejezett a cselekmény, ha a névjegyzék tervezetébe vagy a névjegyzékbe a felvétel megtörtént, illetve ha a jogosult abból ki lett hagyva, vagy a kihagyottak jegyzékébe fel lett véve. A későbbi helyesbítés a bevezettségén nem változtat s nem von maga után büntetlenséget még akkor sem, ha a helyesbítés az elkövetőnek közbenjárására történt, mert az eredmény elhárítása (Btk. 67. § 2.) befejezett bűncselekmény esetében nem érinti a büntetlenséget. Ha a közreműködés nem vezetett eredményre, azaz a felvétel vagy kihagyás nem történt meg: kísérlet forog fenn, mely a Btk. 65. § 2. bek.-e alaptján büntetendő.

6. A névjegyzék meghamisítása büntetetlen jogellenesség ugyan nélkülözhetetlen ismérv, a törvény arra mégis kifejezetten ráutal a: *nyilvánvalóan törvény ellenére* szavak felvételével. Nem jogellenes és tehát nem büntetendő e cselekmény, ha a felvétel vagy a kihagyás a törvény rendelkezései alapján történt. A törvény idevonatkozó szabályainak nem tudása vagy téves tudása mentesít, mert nem büntetőtörvényről van szó (Btk. 81. §) s így a felmentés ily esetben a Btk. 82. §-ára alapítandó.

7. A büntetés két évig terjedhető börtön és a Vt. 167. §-a alapján: a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése, valamint a viselt hivatal vagy állás, illetőleg az ügyvédség elvesztése.

B) Okirathamisítás választási célokra. E vétséget elköveti az, aki abból a célból, hogy akár ő maga, akár más törvény ellenére választójogot nyerjen, vagy hogy akár az ő, akár másnak választójoga törvény ellenére megmaradjon, vagy végül, hogy valaki törvény ellenére választójogot ne nyerjen, vagy választójogát törvény ellenére elveszítse: 1. hamis okiratot készít vagy készített, tudva

hamis vallomást tesz, tudva hamis felvilágosítást ad, vagy pedig tudva más hamis bizonyítékot vagy adatot szolgáltat; 2. valódi okiratot meghamisít vagy meghamisíttat, elrejt, megsemmisít vagy használhatatlanná tesz; 3. a választójog kellekeinek igazolásához szükséges okirat kiállítását vagy kiszolgáltatását, vagy a választójog kellekeinek igazolásához szükséges vallomást, felvilágosítást vagy más bizonyítékot vagy adat szolgáltatását törvény ellenére megtagadja; 4. hatóság vagy küldöttség előtt tudva hamis vagy hamisított okiratot vagy más ilyen bizonyítékot használ fel; 5. mást az 1—4. pontokban felsorolt valamelyik cselekmény elkövetésére rábírni törekszik (Vt. 141. § 1. bek.)

E bűncselekmény egyes esetei a közokirathamisítás fogalmi körébe esnek (Btk. 391. s köv., 400. §), majd az okiratmegsemmisítés vétségének tényálladékát (Btk. 406. §) valósítják meg, illetőleg a hamis okirat használatának bűncselekményét állapítják meg (Btk. 405. §), a 3. pontban leírt cselekmény viszont eshetőleg a hivatali visszaélés vétségét (Btk. 471. §) valósítja meg, mégis ha a tettest e cselekmények elkövetésével az a cél vezérli, hogy valaki választójogától jogtalanul megfosztassék vagy jogtalanul választó legyen: lévén a Vt. 141. §-a lex speciális, ez, s nem az okirathamisításra vagy hivatali visszaélésre vonatkozó §-ok alkalmazandók. Mégis hangsúlyozom, hogy a *szubsidiaritásra* utalás («amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik») a közokirathamisítással (illetve más súlyosabb deliktumokkal) való esetleges kapcsolatra figyelmeztet; nincs ugyanis kizárva, hogy a cselekmény teljesen betölti pl. a Btk. 391. vagy következő §-ai valamelyikének törvényes fogalmát, mikor is — habár egyszersmind a Vt. 141. §-ának valamelyik pontja is alkalmazhatónak látszik, nem ez, hanem a Btk. megfelelő §-a alkalmazandó.

1. A Vt. 141. §-ában meghatározott cselekmények akármelyikének elkövetője bárki lehet, mégis ha az elkövető *magánszemély*, vétség forog fenn, ha ellenben e cselekményt valaki hivatala vagy hivatalos megbízatása körében követi el (Vt. 141. § 2. bek.), büntetést büntetendő.

2. Az elkövetés módozatainak meghatározását illetően a törvény a cselekmények részletes felsorolásának rendszerét fogadta el, mely jobban juttatja kifejezésre a törvény intencióját, a bűncselekményektől való tartózkodásra a polgároknak rendszerint nagyobb hatást ér el s alkalmasabb a joggyakorlat irányítására is.

Az egyes tényálladékok megszerkesztésénél a Vt. 33—36. §§-ai vétettek figyelembe. E tényálladékok a következők:

a) hamis okirat készítése (az okirat, s készítés fogalmaira v. ö. *Kézikönyvem*, V. k. 8., 28. l.), hamis vallomás tétele, hamis felvilágosítás adása, más hamis bizonyíték vagy egyéb hamis adat szolgáltatása; e pont alapján bűnös többek közt, ki az életkor igazolására *hamis anyakönyvi kivonatot*, ki az elemi népiskola hatodik osztály sikeres elvégzésének igazolására *hamis végbizonyítványt*, ki iparüzlet vagy vállalat körében való alkalmazásának igazolására *hamis munkakönyvet készített* stb.; — ki az összeíró küldöttség előtt választói jogának igazolása végett megjelenik és meghallgattatván, valamely a választói jogosultság szempontjából lényeges körülményre *hamis vallomást tesz*; — ki mint községi előljáró az összeíró küldöttség által a szükséges felvilágosítások megadására felhivatván, *hamis felvilágosítást ad*, — ki a választói jogosultság előfeltételeként megkívánt alkalmaztatását más megfelelő bizonyítékkal (pl. a bejelentőhivatal tanusítványával) igazolandó *hamis bizonyítékokat szolgáltat*; — ki mint munkaadó alkalmazottainak a választói jog szempontjából figyelembe jövő szolgálati adatait feltüntető jegyzékbe *hamis adatokat* vesz fel, illetve *szolgáltat*;

b) valódi okirat meghamisítása, elrejtése, megsemmisítése vagy használhatatlanná tétele; *meghamisítás* pl. a valódi okirat tartalmának abban a részében való megváltoztatása, mely a választói jogosultság igazolása szempontjából jelentőséggel bír; — *elrejtés*: az okiratnak rendeltetése elől való időleges vagy végleges elvonása olyatén módon, hogy annak hollétééről az illetékes egyén vagy hatóság tudomással nem bír; — *megsemmisítés*: az okirat okirati minőségének megszüntetése, melynél fogva az abban rejlő bizonyító erő elenyészik, pl. a széttépés, elégetés, vízbedobás stb.; — *használhatatlanná tétel* alatt az okirat anyagán eszközölt olynemű változtatás értendő, mely anélkül, hogy az okirat e minőségének megszüntetését eredményezné, azt bizonyításra alkalmatlanná teszi, pl. a tintával való leöntés (v. ö. e fogalmakra még *Kézikönyvem*, V. k. 103. l.).

c) a Vt. bizonyos személyeknek kötelességükre teszi, hogy a választói jogosultság igazolásához szükséges okiratot kiállítsák, kiszolgáltassák, — illetve hogy a választói jogosultság igazolásához szükséges vallomást megtegyék, felvilágosítást megadják, vagy más bizonyíték vagy adat besolgáltatását eszközöljék, bizo-

nyos esetekben a kötelesség teljesítésének egyszerű elmulasztása, illetve elfogadható ok nélkül való egyszerű megtagadása, — ha azonban a *megtagadás nemcsak jogtalan*, de abból az alább említendő *céltől* is történt, hogy valaki választói jogától jogtalanul megfosztassék stb., úgy a cselekmény a Vt. 141. § 3. pontjába ütközik; — a megtagadás előzetes felhívást tételez fel, mely eredhet az érdekelt magánszemélytől vagy az összeíró küldöttségtől;

d) a hamis vagy hamisított okiratnak, vagy más ily bizonyítéknak a hatóság vagy küldöttség előtt való felhasználása, mely alatt azoknak már benyújtása is értendő;

e) az 1—4. pontokban meghatározott valamely cselekmény elkövetésére való *rábirási törekvés*, melynél oly jellegű értelmi tevékenység jöhet csak figyelembe, amilyen a Btk. 69. § 1. pontjában meghatározott felbujtás cselekvésénél kívántatik meg; kell tehát hogy abban bizonyos *determináló* erő legyen; negatív eleme az elkövetési cselekvésnek a megelőző 1—4. pontban meghatározott cselekmények elkövetésének, sőt kísérletének hiánya (ez utóbbi esetben ugyanis a Btk. 69. § 1. pontja alkalmazandó, mely a Vt. 141. § 5. pontjának alkalmazását kizárja).

3. A 2. pontban ismertetett összes cselekmények csak abban az esetben büntetendők, ha *szándékosan* követettek el; a gondatlanságból eredő elkövetés (pl. vallomástételnél, felvilágosítás adásánál) képzelhető, de törvényrendekezés hiányában nem esik büntetés alá. De még az egyszerű szándékos elkövetés sem elengedő; kell, hogy a tettes szándékát a törvényben meghatározott *célzat* hassa át, azaz kell, hogy a tettes abból a céltől cselekedett legyen, hogy valaki választási jogától jogtalanul megfosztassék vagy pedig ő maga vagy más jogtalanul választó legyen.

4. *Kísérlet* képzelhető, de csak abban az esetben büntetendő, amikor a cselekmény büntett (Vt. 142. § 2. bek.). A *befejezés* szempontjából vitás lehet, vajjon a Vt. 141. § 1. pontja esetében elég-e a mondott céltől a hamis okirat készítése? A törvény betűszerinti értelme az igenlő megoldás mellett szól, a törvény intencióját tartva szem előtt, azonban az a megoldás látszik helyesnek, mely szerint a befejezettséghez az okiratnak az illetékes hatóság elé juttatása is kell.

5. A cselekmény szabály szerint *vétség* s a súlyosabb esetben (1., 2. és 4. pont) két évig terjedhető fogházzal, — az enyhébb esetben (3. és 5. pont) pedig egy évig terjedhető fogházzal, vala-mint a Vt. 167. §-ában meghatározott mellékbüntetéssel (politikai

jogok gyakorlásának felfüggesztésével) büntetendő (Vt. 142. § 1. bek.).

Bünteti a cselekmény s két évig terjedhető börtönnel, valamint a Vt. 167. §-ában meghatározott mellékbüntetésekkel (politikai jogok felfüggesztése s a viselt hivatal vagy állás, illetőleg az ügyvédség elvesztése) büntetendő, ha azt valaki hivatalos működésének körében követi el (Vt. 142. § 2. bek.). Ebben az esetben a tettessel közreműködő oly bűnrészes, ki a részességi cselekményt nem hivatalos működése körében követi el, csak vétségért felel s a 4. § 1. vagy 2. pontja alapján büntetendő.

O) Megjegyzendő még, hogy az is a Vt. 142. §-ában meghatározott büntetés alá esik, aki a Vt. 141. §-ában meghatározott cselekmények valamelyikét oly célból követi el, hogy a legtöbb egyenes adót fizetőknek a törvényhatósági bizottság vagy a közséگی képviselőtestület alakítására szolgáló névjegyzékébe arra nem jogosult vétessék fel, vagy arra jogosult fel ne vétessék (Vt. 184. § 2. bek.).

1. E büntett, illetve vétség ismérvei mindenben megegyeznek azokkal, melyek a Vt. 141. §-ában meghatározott cselekményt, illetve annak egyes eseteit jellemzik, csak a *célzat* más, t. i. az, hogy az ú. n. *virilisták* jegyzékébe az arra nem jogosult felvétessek, vagy az arra jogosult fel ne vétessék.

2. A *szubszidiaritásra* való utalás a Vt. 184. § 2. bek.-ében ugyan nincs bent, mindazonáltal a törvény úgy értelmezendő, hogy amennyiben a cselekmény a Btk. 391. vagy következő §-ának egyikébe ütközik, csak ez utóbbi § alkalmazandó a Vt. 184. § 2. bek.-ének mellőzésével.

3. A büntetés a Vt. 142. és 167. §-ában meghatározott rendelkezések alapul vétele mellett szabandó ki.

22. §. A választójog szabad gyakorlásának akadályozása és jogosulatlan befolyásolása.

A Vt. tizedik fejezete e cím alatt több bűncselekményt határoz meg s rendel büntetni.

I. *Vétséget követ el*, aki a választót erőszakkal vagy fenyegetéssel választói jogának szabad gyakorlásában akadályozza (Vt. 143. §).

1. E cselekmény elkövetője bárki lehet s csak a büntetés súlyosbodik akkor, ha azt a tettes valamely csoportnak, egyesü-

letnek vagy testületnek megbízásából vagy nevében, vagy elhatározására hivatkozással (Vt. 145. § 1. bek.), továbbá ha azt csoport (Vt. 145. § 2. bek.), illetve ha közhivatalnok hivatali hatalmával visszaélve (Vt. 148. §) követi el.

2. Az *elkövetési cselekvés* abban áll, hogy a tettes a választót erőszakkal vagy fenyegetéssel választói jogának szabad gyakorlásában akadályozza. *Erőszak* alatt mindennemű fizikai (megkötözés, lezárás, feltartóztatás, elkülönítés, lerészegítés, a szavazólap széttevése stb.) *fenyegetés* alatt mindennemű pszihikai kényszer (még az ú. n. *minae juris* is: beperléssel, feljelentéssel való fenyegetés) értendő. Az elkövetésnek e két eszköze általában ehelyütt sokkal tágabb értelemben veendő, mint a BTK.-nek bármely más helyén, de különösen mint a hatóság elleni erőszakkal. A törvény célja lévén a választások szabadságát, tisztaságát és törvényszerűségét biztosítani, minden legkisebb erőszak vagy fenyegetés, mely alkalmasnak mutatkozott a választójog szabad gyakorlásának akadályozására, ide esik.

3. A *befejezéshez* nem kell a választói jog gyakorlatában való tényleges megakadályozás, elég a megfelelő erőszak vagy fenyegetés kifejtése s így a cselekmény a szavazati jog gyakorlásának megnehezítésével is el van már követve. A befejezettségen nem változtat az a körülmény, hogy a választó utóbb szavazati jogát gyakorolta — s nem változtat a büntethetőségen az a körülmény sem, hogy az akadályozás megszűnte után a választók kellő időben megérkezettek volna a választáshoz (*Curia*; Bjt. 30. k. 210. l.).

4. A cselekmény *vétség*, melynek büntetése hat hónapig terjedhető fogház, valamint a Vt. 167. §-ában meghatározott mellékbüntetés (politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése).

5. A *büntető eljárás* a Vt. 169. §-a értelmében csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki a választás befejezésétől számított harminc nap alatt feljelentette.

II. *Vétséget követ el*, aki abból a célból, hogy a választó valamely jelöltre (lajstromra) szavazzon vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék, a választót vagy hozzátartozóját (1878: V. t.-e. 78. §) szóval vagy tettel bántalmazza, vagy pedig vagyonában vagy keresetében jogtalan hátránnyal sújtja, ilyen bántalmazással, hátránnyal vagy pedig becsületsértő, vagy rágalmazó nyilatkozat közzétételével fenyegeti. (Vt. 144. § 1. bek.), továbbá aki a cselekményt oly célból követi el, hogy a választó bizonyos jelöltre

vonatkozó ajánlatot aláírjon vagy aláírásától tartózkodjék, vagy hogy a választót a jelöltség el nem fogadására vagy a jelöltségtől való visszalépésre bírja.

1. Az akadályozás mellett a Vt. a gyakorlati szükségnek megfelelően büntetés alá vonja a választónak *jogtalan befolyásolását* is. A 144. §-ban meghatározott cselekmények ugyanis a választó szabadságát a *lelki kényszer* felhasználásával éppúgy korlátozzák, mint a 143. § tényálladékát kimerítő cselekmény, amelynek tettese a maga erőszakos vagy fenyegető tényével a választót a választói jog szabad gyakorlásában közvetlenül akadályozza. Az a tényálladék, amelyet a 144. §-ban meghatározott cselekmény felöllel, kimeríti mindazokat a hátrányokat, amelyeknek alkalmazása vagy amellyel való fenyegetés a választó elhatározására befolyást gyakorolhat.

2. A cselekmény *elkövetője* bárki lehet. A 145. és 148. §-okban meghatározott körülmények helyütt is csak a büntetés súlyosbodását eredményezik.

3. Az *elkövetési cselekvésnek* a törvény a következő alakjait sorolja fel:

a) a választónak vagy hozzátartozójának *szóval vagy tettel bántalmazása*; a *szóbeli bántalmazás* nem egyéb, mint más személyének tiszteletlen szavakkal való megsértése, durva kifejezésekkel illetése, lealacsonyítása; *tetleges bántalmazás* a testnek fájdalmat okozó vagy megszégyenítő érintése és pedig még akkor is, ha az jelentéktelen és illetőleg rövid időn (mindenesetre nyolc napon) belül gyógyuló sérülést idézett elő;

b) a választónak vagy hozzátartozójának *vagyonában vagy keresetében jogtalan hátránnyal sújtása*; a vagyont és keresetet érő hátrány fogalmi körébe minden oly károsodás bevonható, amely a választással vagy hozzátartozójának anyagi érdekeit sérti; az 1913: XXIII. t.-c. hasonló szövegű 7. §-ának tárgyában az *Ig. biz.* szükségesnek látta, hogy a törvény csak a «jogtalan» hátrány okozóját büntesse, nehogy az a látszat támadjon, hogy a törvényhozás az olyan hátrány okozóját is büntetéssel kívánja sújtani, amely valamely jog gyakorlásából esetleg másra származik, de különösen, hogy a polgárokat indokolatlan zaklatástól megmentse;

c) a választónak vagy hozzátartozójának a fentírt *bántalmazással, hátránnyal vagy pedig becsületsértő vagy rágalmazó nyilatkozat közzétételével fenyegetése*; — a fenyegetés, amennyiben

bántalmazásra vagy hátrány-okozásra irányul, e következmények közeli megvalósításának, — ha pedig becsületsértő vagy rágalmazó nyilatkozat közzétételére irányul, a közzétételnek kilátásba helyezésével is el van már követve; hogy a nyilatkozatban, melynek közzétételével a tettes fenyeget, van-e becsületsértés vagy rágalmazás, azt a bíróságnak külön meg kell állapítania; a Btk. 351. §-ának többé-kevésbé hasonló tényálladékára vonatkozólag a judikaturában elfogadott tétel, hogy a bűnöség akkor is fennforog, ha a közzétételre ígért tényállás való is (Bjt. 63. k. 182. l.; elvi kijelentés: Bjogi Hat. Tára IV. k. 180. l.); tekintettel a két tényálladék hasonlóságára, a judikaturának e tétele ide is kihat, minélfogva közömbös lévén, vajjon megfelel-e a valóságnak a kérdéses nyilatkozat tartalma: *a valóság bizonyítása nem foghat helyt.*

A törvény a közzététellel való fenyegetést említvén, tekintettel arra, hogy ott, hol csupán a nyomtatvány által való közzétételt akarja a fenyegetés tárgyaként szerepeltetni (Btk. 351. §.), ezt kifejezetten megmondja, kétségtelen, hogy itt a nem nyomtatvány útján, hanem egyéb módon (falragasz, kirakat) való közzététellel fenyegetés is büntetés alá esik.

4. A cselekménynek *szándékosan* és illetőleg a törvényben meghatározott *célra* irányulónak kell lennie; kell hogy a tettest az a cél vezesse, hogy a választó *valamely jelöltre szavazzon vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék.* A cél elérése nem szükséges s a cselekmény befejezést nyer már a bántalmazással, hátrányokozással, illetve e bajoknak fenyegető kilátásba helyezésével, a becsületsértő vagy rágalmazó nyilatkozat közzétételének fenyegetésével.

5. A Vt. 62. §-a szerint csak az lévén választható, akit 10.000 vagy kevesebb választót számláló választókerületben a választóknak legalább 10%-a, nagyobb kerületekben pedig legalább 10.000 választó írásban ajánl, a választás eredményére tehát éppen így kihat az a cselekmény, amellyel a jelöltre vonatkozó ajánlat aláírása vagy ily aláírás megtagadása érdekében gyakorolnak a választóra befolyást, mint az, amellyel a választónak a szavazásban való részvételét akadályozzák vagy befolyásolják, a minélfogva büntetés alá esik az is, ki a Vt. 144. §-ának 1. bekezdésében meghatározott cselekményt *abból a célból* követi el, hogy a választó bizonyos jelöltre vonatkozó ajánlatot aláírjon vagy aláírásától tartózkodjék, vagy hogy a választót a jelöltség

el nem fogadására vagy a jelöltségtől való visszalépésre bírja. Eredmény a befejezettséghez ebben az esetben nem kell.

6. A büntetés a mindkét esetben vétséget képező cselekményre hat hónapig terjedhető fogház, valamint a Vt. 167. §-ában meghatározott mellékbüntetés (politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése).

A büntető eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított 30 nap alatt feljelentette (Vt. 169. §).

III. A Vt. 145. §-a az előző két vétség minősített eseteit emeli ki. Az egyik minősített eset vétség, melynek tényálladéka megvalósul, ha a 143. vagy a 144. §-ban meghatározott valamely cselekményt a tettes valamely csoportnak, egyesületnek vagy testületnek megbízásából, vagy nevében, vagy elhatározására hivatkozással követi el (Vt. 145. § 1. bek.); a másik minősített eset bűntett, mely akkor jön létre, ha a 143. vagy a 144. §-ban meghatározott cselekményt csoport követi el (Vt. 145. § 2. bek.).

Ha a Vt. 143. vagy 144. §-ában meghatározott cselekményt nem magánszemély, hanem valamely csoport vagy egyesület, vagy valaki ily csoportnak vagy egyesületnek megbízásából vagy nevében vagy elhatározására hivatkozással követi el, mindenestre megokolt, hogy a tömeg terrorizmusával szemben hatályosabb védelmet biztosítsunk oly esetekben, amikor a csoport vagy valaki ennek külső erejére támaszkodva a választót egyenesen megfélemlíti.

1. Az első bekezdésben meghatározott cselekmény elkövetője ugyan bárki lehet, a súlyosabb büntetést azonban éppen az a körülmény indokolván, hogy a tettes tömegterrorral dolgozik, kell, hogy a tettes tényleg tömegre támaszkodva kövesse el cselekményét, s hogy a sértett e körülményről tudomással bírjon.

2. A tömegre támaszkodást illetően elégséges, de kell is, hogy a tettes valamely csoportnak, egyesületnek vagy testületnek megbízásából vagy nevében vagy elhatározására hivatkozással cselekedjék. Csoport alatt oly szervezetlen s többnyire igen különböző nemű, ugyanazon helyen és egyidőben jelenlevő embersokaságot kell érteni, melyet valamely közös cél, eszme, gondolat vagy érzés kapcsol egybe; a csoport negatív ismerve: az egy áttekintésre való megszámlálhatatlanság, pozitív ismerve: feltűnést keltő volta s felismerhető összetartozósága (v. ö. csoport fogalomra még Kézikönyvem VII. köt. 79., 80., 131. l.). Egyesület bizonyos

cél elérése végett szervezett több természeti vagy jogi személy egyesülése, mely meghatározott szervekkel, közös névvel bír s a jogéletben mint önálló alany szerepel. — A testület tágabb fogalmat ölel fel, mint az egyesület, amennyiben míg az egyesület inkább merőben magánjogi célból alakul, addig a testület mint generikus fogalom az egyesületeken kívül átfoglalja a törvényhatóságokat, községeket, az egyházi testületeket s a testületileg szervezett közbirtokosságot (Zlinszky—Reiner, Magánjog 89. s köv. lap).

3. Megbízásról van szó, midőn a csoport, egyesület vagy testület írásbeli vagy szóbeli utasítást adott a tettesnek; — a csoport stb. nevében követi el a tettes a cselekményt, midőn attól utasítást ugyan nem kapott, de annak képviselőjében lép fel; — a csoport stb. elhatározására hivatkozással cselekszik a tettes, midőn a választónak egyszerűen tudomására hozza a Vt. 144. §-ában meghatározott cselekmény elkövetése előtt; illetve azzal egyidejűleg, hogy a csoport stb. akaratát közli, midőn arra hívja fel a választót, hogy az bizonyos jelöltre szavazzon vagy ne szavazzon stb. A megbízásból és a csoport nevében való fellépés esetében valóságos megbízásnak, illetve képviselőre meghatalmazásnak kell fennforognia, — az elhatározásra hivatkozás esetében a Vt. 145. § 1. bek. akkor is alkalmazandó, ha ily elhatározás nem létezett; a törvény ugyanis nyilván épp azt akarja, hogy súlyosabb büntetés alá essék az, ki a megfélemlítés eszközeivel hat, ámde a megfélemlítés szempontjából annak hatását tekintőleg irrelevans, vajjon valóságos-e vagy csak fiktív, illetve nem létező az az elhatározás, melyre a tettes hivatkozik.

4. A második bekezdésben csoport szerepel elkövetőként, melynek természetesen csak egyes tagjai büntethetők. Nem lehet azonban elbírálás alá venni a csoport egyes tagjait a vezetőkkel és felbujtókkal, akik a tömegek fanatizmusát kihasználva, az ilyen visszaéléseknek szellemi irányítói s akiket az erkölcsi felelőség az ilyen visszaélésekért elsősorban terhel; ennél fogva a második bekezdés a felbujtókat és vezetőket szigorúbban bünteti.

5. Az elkövetési cselekvés és annak ismervei tekintetében a Vt. 143. és 144. §-ai kapcsán mondottak irányadók.

6. A büntetés az első bekezdés esetében a vétséget képező cselekményre: egy évig terjedhető fogház, valamint a Vt. 167. §-ában meghatározott mellékbüntetés (politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése), — a második bekezdés esetében, amikor is a

cselekmény *büntett*, a csoport minden egyes tagja egy évig terjedhető börtönnel, a felbujtók és vezetők pedig két évig terjedhető börtönnel s ezenfelül a Vt. 167. §-ában meghatározott mellékbüntetésekkel (politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése, a viselt hivatal vagy állás, illetőleg az ügyvédség elvesztése) büntetendők.

7. A *büntető eljárás* csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított 30 nap alatt feljelentette (Vt. 169. §).

IV. A választók *megvesztegetésének* következő eseteit határozza meg a törvény: a) *Vétséget* követ el, aki a Vt. 144. §-ában említett célból a választó részére vagy a választó beleegyezésével más részére ajándékot, őt meg nem illető jutalmat vagy egyéb előnyt ad, juttat vagy ígér (Vt. 146. § 1. bek.).

b) *Vétséget* követ el az a választó, aki a most megjelölt célból akár maga, akár más részére ajándékot, illetéktelen jutalmat vagy egyéb előnyt követel, elfogad vagy valakit ajándék, jutalom vagy egyéb előny ígéréstére rábírná törekszik (Vt. 146. § 2. bek.).

c) *Vétséget* követ el, aki a Vt. 144. §-ában meghatározott célból törvény ellenére etet és itat (Vt. 147. § 1. bek.).

d) *Vétséget* követ el, aki ilyen etetést vagy itatást elfogad (Vt. 147. § 2. bek.).

1. E vétségek *elkövetője* bárki lehet, akár a jelölt, akár más.

2. Az *elkövetési cselekvés*: ajándék vagy a választó, illetve ennek beleegyezésével más részére meg nem illető más előny juttatása, felajánlása vagy ígérete, — valamint az etetés és itatás. — *Ajándék* alatt minden oly vagyoni előny értendő, mellyel valaki más vagyontól visszteher nélkül gyarapítja; *jutalom* vagy *más előny fogalma* — szemben az ajándékkal — nemcsak a vagyoni, hanem más jellegű kedvezést is magában foglalja (pl. a hivatal, előmenetel, cím, rendjel élvezetét). — Az *etetést és itatást* a törvény ugyan konjunktíve említi, mindazonáltal kétségtelen, hogy ezek bármelyike *egymagában is* megállapítja e tényálladékokat. A törvény e helyütt nem mondja ugyan, hogy a választó etetése stb. esik ide, de figyelemmel a Vt. 144. §-ára való hivatkozásra, kétségtelen, hogy csak ez az értelmezés állhat meg.

3. Az *ajándékozás* minden esetben, — a *jutalom* vagy *más előny* juttatása csak abban az esetben esik ide, ha az a választót vagy mást egyébként meg nem illeti, — az *etetés és itatás* pedig csupán akkor valósítja meg a tényálladékokat, ha törvény ellenére történt.

A Vt. 61. §-ának 1. és 2. bekezdése szerint az országgyűlési képviselőválasztás elrendelésétől a választási eljárás befejezéséig tilos a választóknak bármely ellátásban való részesítése, kivéve azokat, akik a képviselőjelölttel közös háztartásban élnek vagy legszűkebb családjához tartoznak. Nem minősíthető a Vt. 61. § 1. bek.-ben említett ellátásnak a rendes rokoni és társadalmi érintkezés keretein belül szokásos olyan vendéglátás, amelynek körülményeiből nyilvánvaló, hogy az ezzel juttatott előny nem irányul a választók befolyásolására.

4. A *vesztegetés* és pedig annak mindkét formája, azaz úgy a tiltott *ajándékozás*, mint a tiltott *előnynyújtás*, — s a megengedett *etetés és itatás* csak abban az esetben büntetendő, ha *szándékos* és illetőleg, ha a 144. §-ban meghatározott, azaz *abból a célból* történt, hogy a választó bizonyos jelöltre szavazzon vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék.

Vitás lehet, de — mert a törvény általában a 144. §-ra hivatkozik, s így annak 2. bekezdésében meghatározott célszót is ide kell érteni — *nézetem* szerint e cselekmények akkor is a 146., illetve 147. §-ába ütköznek, ha a tettes azokat oly célból követi el, hogy a választó bizonyos jelöltre vonatkozó ajánlatot aláírjon vagy aláírásától tartózkodjék, vagy hogy a választót a jelöltség el nem fogadására vagy a jelöltségtől való visszalépésre bírja (Vt. 144. § 2. bek.).

5. A törvény a *passzív vesztegetést* is bünteti. E cselekmény *elkövetője* csak a választó lehet; az *elkövetési cselekvés* abban áll, hogy a választó a neki vagy beleegyezésével másnak felajánlott ajándékokat, vagy őt meg nem illető más előnyt elfogad, illyent maga vagy más részére *kíván*, vagy mást annak *ígéréstére rábírná törekszik* (Vt. 146. § 2. bek.), — továbbá aki az *etetést és itatást elfogadja* (Vt. 147. § 2. bek.). Tekintettel arra, hogy csak a választó etetése és itatása esik a 147. § 1. bekezdésének szigorá alá (v. ö. fent 2. jegyz.), nem kétséges, hogy e cselekmény *elkövetője* is csak választó lehet.

6. A *passzív megvesztegetés* egyes tevékenységei, valamint az etetés és itatás elfogadása is, csak akkor büntetendők, ha törvényellenesek (v. ö. fent 3. jegyz.) és ha *szándékosan* követettek el; *célszót* nem szükséges, a megvesztegetett részéről, annál kevésbé szükséges, hogy a *passzív megvesztegetés* *elkövetője* a vesztegető kívánsága szerint járjon el.

7. Az aktív vesztegetés be van fejezve a 146. §-ban meghatározott tevékenységek bármelyikének elkövetésével, tehát pl. már az ajándék felajánlásával vagy ígéretével; — nem kell, hogy az ígéret teljesíttessék, hogy a választó az ajándékot vagy előnyt elfogadja vagy éppen, hogy választói jogával a vesztegető által meghatározott módon éljen.

A passzív megvesztegetés be van fejezve már az ajándék vagy előny kívánásával, illetve az ilyenmű ígérethételre irányuló reábiró törekvéssel.

Az etetés és itatás által elkövetett vesztegetés befejezettségéhez a valóságos étel-, illetve italnyújtás s annak elfogadása szükséges.

Kísérlet az aktív és passzív megvesztegetésnél nem is képzelhető, mert a kísérleti cselekmény mint bevégzett a 146. § szigora alá esik; az etetés és itatás tényálladéknál fogalmilag nincs kizárva a kísérlet lehetősége (pl. a kínálás), de külön rendelkezés hiányában nem büntetendő.

8. A bűnrészesség körében gyakorlatias lehet az a kérdés, vajjon mily elbírálás alá esik a *kortés*, azaz a közvetítő, kit azért díjaznak, hogy másokat a jelölt mellett szavazásra bírjon? A törvény a közvetítőket kifejezetten nem bünteti; az általános büntetőjogi elvekből következik azonban, hogyha az ő cselekményük a vesztegetésnél való bűnségélynek minősíthető, úgy a törvény rendelkezései szerint is büntetés alá esnek, ha azonban csak a jelölt alkalmazottai, akik senkivel szemben vesztegetést el nem követnek és meg nem kísérelnek, úgy a büntető rendelkezés megokoltnak nem látszik. Kétségtelen tehát, hogy a kortés e minőségben sohasem büntetendő, ha azonban a vesztegetésben, etetésben, itatásban közreműködik: amennyiben a jelölt megbízásából jár el, *bűnség*, — ha pedig önállóan cselekszik: *tettes*.

9. A Curia gyakorlata szerint: a Btk. 185., — most a Vt. 146. — §-ába ütköző cselekmény befejeztetik az ajándékadás által (Bjt. 50. k. 85. l.), — annyi cselekmény állapítandó meg, ahány egyén megvesztegetett (Bjt. 50. k. 85. l.), — fennforog a tényálladék, ha a megajándékozott választó nem is szavazott az ajándékozó célzata szerint (u. o.), — e vétség a képviselőválasztás elrendelését megelőzően is elkövethető (*elvi kijelentés*: Bjt. 50. k. 145. l.), — templom vagy eklézsia számára pénzfelajánlás nem esik e § alá (Bjt. 23. k. 229. l.), — fuvar- és ételmezési költség előzetes ígérese e § alá esik (Bjt. 35. k. 197–202. l.), — valóságos fuvar- és ételmezési költséget meghaladó pénzádomány választó részére e § alá esik (Bjt. 36. k. 226. l.), — a megvesztegetett ellen tett

feljelentés nem tekinthető egyúttal a megvesztegető ellen intézetteknek (Bjt. 25. k. 241. l.), — a választó hozzátartozójának ígért jutalom csak akkor esik e § alá, ha a választó az ígéretéről tudott (Bjt. 64. k. 156. l.); — egy üveg bor kiszolgáltatása nem itatás (Bjt. 23. k. 229. l.).

10. A büntetés úgy az aktív, mint a passzív megvesztegetés vétségének esetében hat hónapig terjedhető fogház, — az etetés és itatás, valamint ennek elfogadása esetében pedig három hónapig terjedhető fogház s mindenik esetben a Vt. 167. §-ában meghatározott mellékbüntetés (politikai jogok gyakorlatának felüggesztése).

11. A büntető eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított 30 nap alatt feljelentette (Vt. 169. §).

V. A közhivatalnok által elkövetett jogellenes befolyásolás esetét külön vétségként határozza meg s rendeli büntetni a törvény.

Vétséget követ el a) a közhivatalnok, aki hivatali hatalmával visszaélve, hivatali hatáskörébe eső cselekményével vagy ilyennek elmulasztásával, vagy ezek kilátásba helyezésével törekszik valamely választót választójogának szabad gyakorlásában befolyásolni, valamint az a közhivatalnok, aki a Vt. 143. és 144. §-ában felsorolt cselekmények valamelyikét hivatali hatalmával visszaélve követi el (Vt. 148. § 1. bek.), továbbá b) az a közhivatalnok, aki a neki alárendelt alkalmazottat arra utasítja, hogy valamely jelöltre (lajstromra) szavazzon vagy ne szavazzon, vagy hogy szavazati jogát egyáltalán gyakorolja, hogy a szavazástól tartózkodjék vagy hogy befolyását valamely más módon az egyik vagy másik jelölt (párt) mellett vagy ellen, vagy a választóknak szavazástól való tartózkodása értelmében érvényesítse (Vt. 148. § 2. bekezdés).

1. E szakasz nem kívánja a köztisztviselők politikai szabadságát érinteni s a köztisztviselőt csak akkor bünteti, ha a választás befolyásolására hivatalos hatalmat használ fel. Ily rendelkezés létjoga iránt kétség egyáltalában nem lehet; nyilvánvaló ugyanis, hogy a választók legnagyobb tömege, amely az állami tisztviselőkkel szemben bizonyos fokig függő helyzetben van, az utóbbiak befolyásától sokkal kevésbé szabadulhat, mint más magánszemélyeknek, bárha jogosulatlan, de az államhatalom eszközeire még sem támaszkodó beavatkozástól.

2. E vétség elkövetői csak a Btk. 461. §-ában meghatározott közhivatalnokok lehetnek.

3. Az elkövetés cselekvés abban áll, hogy a tettes közhivatalnok hivatali hatalmával visszaélve, hivatali hatáskörébe eső cselekményével vagy ilyennek elmulasztásával, vagy ezek kilátásba helyezésével a választót bizonyos, a törvényben meghatározott irányban (Vt. 144. ,148. §§) jogtalanul befolyásolni törekszik.

Maga a tevékenység lehet: *a)* a választónak erőszakkal vagy fenyegetéssel választói jogának szabad gyakorlásában való akadályozása (Vt. 143. §), *b)* annak vagy hozzátartozójának szóval vagy tettel bántalmazása, — vagyonában vagy keresetében jogtalan hátránnyal sujtása, — ily bántalmazással, hátránnyal, — becsületsértő vagy rágalmazó nyilatkozat közzétételével fenyegetése abból a célból, hogy a választó bizonyos jelöltre (lajstromra) szavazzon vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék (Vt. 144. § 1. bek.); — *c)* *a)* *b)* pontban leírt cselekménynek elkövetése oly célból, hogy a választó bizonyos jelöltre vonatkozó ajánlatot aláírjon vagy aláírásától tartózkodjék, vagy hogy a tettes a választót a jelöltség el nem fogadására vagy a jelöltségtől való visszalépésre bírja (Vt. 144. § 2. bek.); — *d)* az alárendelt alkalmazottnak arra utasítása, hogy ez valamelyik jelöltre (lajstromra) szavazzon vagy ne szavazzon, vagy hogy szavazati jogát egyáltalán gyakorolja, hogy a szavazástól tartózkodjék, vagy hogy befolyását valamely más módon az egyik vagy másik jelölt (párt) mellett vagy ellen, vagy a választóknak szavazástól való tartózkodása értelmében érvényesítse (Vt. 148. § 2. bek.); — *e)* valamely hivatali hatáskörébe eső cselekménynek elkövetésével vagy erre vonatkozó ígéretével való reábirási törekvés arra, hogy a választó szavazzon, ne szavazzon vagy a szavazástól tartózkodjék.

4. Ha a közhivatalnok a 3. jegyzetben leírt cselekményeket nem hivatali hatalmával visszaélve, illetve nem hivatali hatásköréből kifolyólag követi el, úgy a Vt. 143., illetve 144. §-a alapján büntetendő.

5. A cselekmény be van fejezve a 3. jegyzetben leírt tevékenységek valamelyikének elkövetésével; a cél elérése (hogy a választó csakugyan a meghatározott jelöltre szavazzon vagy ne szavazzon, vagy hogy a szavazástól tartózkodjék) nem szükséges, valamint az is közömbös, hogy a hivatalos presszióknak kitett választó amúgy is úgy szavazott volna, mint ahogy tényleg szavazott.

6. A büntetés két évig terjedhető fogház, valamint a Vt. 167. §-ában meghatározott mellékbüntetés (politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése).

7. A büntető eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított 30 nap alatt feljelentette (Vt. 169. § 1. bek.).

VI. Vétséget követ el, *a)* aki a választót vagy hozzátartozóját (1878: V. 1.-c 78. §) becsületében sérti, vagy pedig vagyonában vagy keresetében jogtalan hátránnyal sujtja amiatt, mert a választó választói jogát nem gyakorolta vagy nem úgy gyakorolta, amint azt a tettes vagy más tőle kívánta (Vt. 149. § 1. bek.), továbbá *b)* aki az előbbi bekezdésben meghatározott cselekményt amiatt követi el, mert a választó a jelöltre (lajstromra) vonatkozó ajánlást alá nem írta vagy olyan ajánlást írt alá, amelynek aláírásától őt a tettes vagy más visszatartani törekedett. (Vt. 149. § 2. bek.), végül *c)* aki a választót vagy hozzátartozóját az első vagy a második bekezdésben megjelölt valamely okból tetteleg bántalmazza.

1. Nem fér kétség hozzá, hogy nem volna helyes büntetlenül hagyni azokat a sokszor súlyos hátrányokkal járó cselekményeket, amelyekkel a tettes bosszút akar állani a választón azért, hogy a választás vagy a szavazás alkalmával nem az ő szándéka szerint járt el; nyilvánvaló ugyanis, hogy az ily cselekmények erősen sértik a választói jog szabadságát, mert az azoktól való félelem a választóknak jelentékeny részét befolyásolni képes.

2. E vétség elkövetője bárki lehet; a tettes közhivatalnoki minősége e helyütt nem viszi át a cselekményt súlyosabb rendelkezés körébe, de mindenesetre a büntetés kiszabásánál mint súlyosbító körülmény értékelendő.

3. Az elkövetési tevékenység, melynek passzív alanya a választó vagy ennek hozzátartozója, a következő formákban jelentkezhetik: *a)* becsületsértés; *b)* a vagyonban vagy keresetben jogtalan hátránnyal sujtás; *c)* a tetteges bántalmazás. A becsületsértést illetően a Bv. 2. §-a irányadó (v. ö. *Kézikönyvem*, I. köt. 37. sköv. 1.); a vagyonban vagy keresetben jogtalan hátránnyal sujtás cselekményének egyes ismérveit tekintőleg itt is érvényesült a Vt. 144. § 3. jegyz. *c)* pont alatt mondottak, annak ismételt kiemelésével, hogy e helyütt is a cselekmény csak akkor büntethető, ha nem az elkövetési mód, hanem az okozott hátrány

a jogtalan; — a *tettlegetes bántalmazásra* vonatkozással pedig figyelembe veendő a Vt. 144. §. 3. jegyzet 1. pontban adott fogalmi körülírás.

4. E cselekmények további ismérvei közé tartozik a *szándékoság* és a *jogtalanság*; ezenkívül azok csak ama további két feltétel fennforgása esetében esnek a Vt. 149. §-ának szigora alá, ha: 1. a törvényben meghatározott *okból* követték el és 2. *súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esnek*.

A *cselekmény okául* annak a körülménynek kell szolgálnia, hogy a választó választói jogát nem gyakorolta vagy nem úgy gyakorolta, amint azt a tettes vagy más tőle kívánta, — illetve hogy a választó a jelöltre (lajstromra) vonatkozó ajánlást alá nem írta, vagy oly ajánlást írt alá, amelynek aláírásától a tettes vagy más őt visszatartani törekedett. Hogy a cselekmény okául szerepelt körülmény megfelel-e a valóságnak vagy csak a tettes téves értesülésen alapul, az a büntethetőség szempontjából közömbös.

A *szubszidiaritásra* utaló rendelkezésből kétségtelen, hogy mihelyt a tevékenység valamely súlyosabb büntető rendelkezés alá eső cselekmény törvényes fogalmát betölti, *csak ez utóbbira vonatkozó szabály alkalmazandó*, tehát pl. ha a becsületsértés nyomtatvány útján követtetett el, a Bv. 4. § 2. bek.-e veendő alapul. E helyütt azonban figyelembe veendő, hogyha a talán súlyosabban büntetendő cselekmény (pl. a Bv. 4. § 2. bek.-e szerint minősülő becsületsértés vagy a könnyű testi sértésbe átmenő tettlegetes bántalmazás) csak indítványra üldözendő és indítvány nem tétetett, úgy mégis a Vt. 149. §-a alkalmazandó.

5. A cselekmény *be van fejezve* a 3. jegyzetben meghatározott tevékenységek valamelyikének elkövetésével; — *kísérlet* ugyan képzelhető (pl. a vagyoni hátrány nem következett be), de törvényi rendelkezés híján nem büntethető.

6. A *büntetés becsületsértés és hátránnyal sujtás* esetében pénzbüntetés, — tettlegetes bántalmazás esetében pedig hat hónapig terjedhető fogház s ezenfelül a 167. §-ban meghatározott mellékbüntetés (a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése).

7. A *büntető eljárás* a Vt. 169. § 1. bek.-e értelmében csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki az elkövetéstől számított 30 nap alatt feljelentette.

VII. *Vétséget követ el*: a) aki a Vt. 144. §-ában meghatározott célból a választók félrevezetésére alkalmas *vészírt* kohol,

vagy valótlan *vészírt* terjeszt, vagy a választás körülményeiről, különösen a szavazók helyéről, idejéről, a szavazatok arányáról, vagy valamely jelölt visszalépéséről vagy haláláról az említett cél elérésére alkalmas *álhírt* kohol vagy terjeszt (Vt. 150. § 1. bek.); b) aki valamely választót bárminő *álhír* koholásával vagy terjesztésével arra bír, hogy bizonyos jelöltre (lajstromra) szavazzon vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék (Vt. 151. § 2. bek.); c) aki abból a célból, hogy a választás eredményét a jelöltre hátrányosan befolyásolja, a jelölt személyére, magánéletére vagy családi viszonyaira vonatkozólag a célzott eredmény elérésére alkalmas *valótlan*ságot kohol vagy terjeszt (Vt. 151. §).

Évtizedek óta szerzett sajnálatos tapasztalat, hogy a választókat gyakran *vészíreknek*, a választás körülményeiről való *álhíreknek*, sőt a jelölt magán- és családi életére vonatkozó *valótlan*ságok koholásával és terjesztésével vezeték félre. Az ily cselekmények nem lehetnek a politikai harc megengedett eszközei. A csalárdsággal való félrevezetés, amely azt eredményezheti, hogy a választó eredeti szándékától eltérően a szavazásban részt nem vett vagy másra szavazott, nem kevésbé sérti a választói jog szabadságát, mint az erőszakos vagy fenyegető akadályozás, avagy befolyásolás. Ugy a *vészírek* és *álhírek*, mint a jelölt személyére vonatkozó *valótlan*ságok célzatos terjesztésének szerfelett káros kihatása nyilvánvaló s a választókra gyakorolt befolyásához nem férhet kétség; a jelölt személyéről terjesztett *valótlan*ságokat illetően különösen ki kell emelni, hogy a választók elhatározásánál gyakran nem a jelölt politikai pártállása, hanem egyéni becsülete szokott döntő szerepet játszani.

1. E *vétségek elkövetője* bárki lehet; — közhivatalnoki minőség e helyütt nem minősítő, hanem csak a büntetés törvényes keretein belül érvényesítő súlyosbító körülmény.

2. Az *elkövetési cselekvés* formái a következők: a) *oly vészír koholása vagy valótlan vészír terjesztése* (Vt. 150. § 1. bek. első fordulat), — b) a szavazás helyéről, idejéről, a szavazatok arányairól, vagy valamely jelölt visszalépéséről vagy halálhíréről *oly álhír koholása vagy terjesztése*, mely alkalmas a választók félrevezetésére (Vt. 150. § 1. bek. második ford.), — c) a jelölt személyére, magánéletére vagy családi viszonyaira vonatkozó *valótlan*ság koholása vagy terjesztése, mely alkalmas arra, hogy a választás eredményét a jelöltre hátrányosan befolyásolja (Vt. 151. §), — d) bárminő *álhír* koholásával vagy terjesztésével a

választónak arra bírása, hogy bizonyos jelöltre (lajstromra) szavazzon vagy ne szavazzon, vagy a szavazástól tartózkodjék (Vt. 150. § 2. bek.).

3. Vész hír alatt valamely közveszedelemre (tűzvész, vízáradás, földrengés, öldöklés, veszélyes zavargás, ragályos betegség és hasonló) vonatkozó oly természetű hír értendő, mely azokban, akik erről tudomást szereznek, alapos félelmet gerjeszt s őket attól a helytől, melyen a hír szerinti esemény történt, távol tartja.

Álhír a való tényállásnak meg nem felelő hír, mely azonban a választók egész tömegének félrevezetését felhasználva csak abban az esetben jön figyelembe, ha: a) a választók félrevezetésére alkalmas és ha b) a szavazás helyére, idejére, a szavazatok arányaira, valamely jelölt visszalépésére vagy halálára vonatkozik.

Az álhír, amennyiben annak koholásával vagy terjesztésével a tettes nem tömeghatást akart elérni, hanem ezáltal *tényleg reábrít* valamely választót bizonyos irányban való állásfoglalásra, bárminő lehet.

Valótlanság a valóságtól eltérő állítás, mely ismét csak két feltétel mellett illeszkedik bele a Vt. 151. §-ában meghatározott tényálladékba; kell, hogy: a) a jelölt személyére, magánéletére vagy családi viszonyaira vonatkozzék és kell, hogy: b) alkalmas legyen a választás eredményét a jelöltre hátrányosan befolyásolni. Az 1913: XXIII. t.-c.-nek a Vt. 151. §-ával hasonló szövegű 14. §-ához fűzött M. i. szerint: erkölcsi szempontból ez a cselekmény (t. i. a jelzett valótlanság koholása vagy terjesztése) joggal volna más esetben is büntetés alá vonható, azonban a választói jog védelme tekintetében az így meghatározott esetben kell azzal szemben az állam hatalmának állást foglalnia. A valótlanságnak nem kell becsületsértőnek lennie, még az sem szükséges, hogy az kellemetlen legyen az illetőre. És ha netán becsületsértést is tartalmaz, úgy anyagi halmazat állapítandó meg.

4. Maga a tevékenység mindenik esetben a vész hír, álhír, illetve valótlanság koholása vagy terjesztése. — Koholás alatt a valósággal ellenkező hír vagy állítás tartalmának terjesztés céljából való rosszhiszemű megalkotását, terjesztését, illetve híreknek vagy valótlanságnak oly módon eszközölt tényleges továbbadását kell érteni, melynek folytán annak nagyszámú emberek által való tudomásulvétele lehetővé válik (v. ö. még e fogalomra *Kézikönyvem*, I. k. 19. l.).

5. A szándékot illetően a célzat és tudat kérdései jelentősek.

A cselekmény általában csak akkor büntethető, ha a választás befolyásolása céljából, még pedig a Vt. 150. §-a esetében a 144. §-ban meghatározott célból (v. ö. fent 115. l.) s a 151. §-esetében abból a célból történt, hogy a választás eredményét a jelöltre nézve hátrányosan befolyásolja.

A tudatnak nem kell a valótlanságot átfoglalnia; a tudat potencialitása, mely bizonyos fokú gondatlanságban nyilatkozik meg, elégséges. A M. i. értelmében: a célzat meghatározása mellett teljesen felesleges, sőt káros lett volna a büntethetőséget attól a feltételtől tenni függővé, hogy a tettes a hírek valótlanságáról tudott. Egy ily feltétel a bizonyítást szerfelett megnehezítene, de jogilag sem igazolt. A gondatlanul terjesztett vész hírek, álhírek s a jelöltet sértő valótlanságok gondatlanságból eredő terjesztése a célzott eredmény elérésére éppen oly alkalmas, mint a teljes rosszhiszeműséggel, tudatosan elkövetett ily cselekmény. A kellő gondossággal eljáró jóhiszemű emberek pedig, akik ily híreket tiltott célzat nélkül terjesztenek, úgy sem eshetnek e törvény rendelkezései alá, mert az a körülmény, hogy a büntetésnek feltétele a választás befolyásolására irányuló célzat, az ilyeneket önként érthetően mentesíteni fogja a büntetés alól. Az a lehetőség ugyanis ebben az esetben is fennforog, hogy a választók az álhírek valótlanságáról meggyőződést nem szerezhetek, de a cselekmény veszélyessége éppen abban van, hogy a választók a hírmondó jóhiszeműségében bízva, a választásnak amúgy is izgalommal járó lefolyásánál a terjesztett hírek valótlanságáról meggyőződést szerezni nem szoktak. Sokszor az is előfordulhatna, hogy a választók azzal, hogy a terjesztett hírek valótlanságának utána néznek, a szavazástól könnyen elkészhetnének és így valójában választói jogukat vesztenék el.

6. A befejezettsége e cselekményeknek a Vt. 150. § 1. bekezdésében és a Vt. 151. §-ában meghatározott esetekben már az ott leírt tevékenységnek kifejtésével beáll; — már a 150. § 2. bekezdésében meghatározott cselekménynél a befejezettséghez szükséges, hogy a választó a tettes reábrítása folytán bizonyos jelöltre (lajstromra) szavazzon vagy ne szavazzon vagy a szavazástól tartózkodjék. Ez a rendelkezés ugyanis, mint ezt az Ig. biz. kifejezésre juttatta: tekintettel egyfelől arra, hogy a cselekmény enyhébb természetű, mint amely egész töme-

gek félrevezetésére irányul, másfelől arra, hogy egyes meghatározott választókról lévén szó, az eredmény pontosan megállapítható, *nem magát az álhír koholását vagy terjesztését, hanem csak a választásnak ezáltal történt eredményes félrevezetését vonja büntetés alá.*

Kísérlet mindenik esetben képzelhető, de törvényi rendelkezés híján nem büntethető.

7. A hír vagy állítás valótlanágát, — mert ez tényálladási elem — a vádló bizonyítani tartozik; a *valóság* bizonyítása a vádlott részéről természetesen szintén meg van engedve és ha sikerül, büntetlenséget eredményez. Ha azonban az állítás egyszerűs mind becsületsértést tartalmaz, úgy a valóság bizonyítása csak a Bv. 13—15. §-ok keretei között foglal helyt (v. ö. *Kézikönyvem*, I. 82. s köv. 1.).

8. A *büntetés* a Vt. 150. §-a esetében három hónapig terjedhető fogház, a Vt. 151. §-a esetében pedig két évig terjedhető fogház, valamint mindenik esetben a Vt. 167. §-ában meghatározott mellékbüntetés (a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése).

9. A *büntető eljárás* csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított 30 nap alatt feljelentette. (Vt. 169. § 1. bek.)

VIII. *Vétséget követ el, aki a választás vagy a szavazás színhelyén a rendet olyan mértékben zavarja, hogy a rendzavarás vagy az ezzel okozott megfélemlítés egy vagy több választót szavazójogának gyakorlásától visszatartott* (Vt. 152. §).

Rendzavaráson e helyütt a nagyobb mértékű erőszakos, fenyegető vagy türhetetlenül zajos magatartás értendő. A törvény nem kívánja, hogy a rendzavarásnak a megfélemlítés vagy a választók elűzése legyen a célja (*Isaák*, 616. 1.). A büntetés — *amennyiben a cselekmény súlyosabb rendelkezés alá nem esik* — két évig terjedhető fogház, valamint a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése (Vt. 167. §). A büntető eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított 30 nap alatt feljelentette (Vt. 169. § 1. bek.).

23. §. A választás vagy szavazás meghamisítása és meghiúsítása.

E cím alatt ötrendbeli bűncselekményt vesz fel a törvény.

I. *A hamis szavazás vétsége*, melyet az követ el, aki másnak neve alatt szavaz vagy olyan választásnál, amelynél a szavazás megbízott útján is gyakorolható, másnak szavazati jogát megbízás nélkül gyakorolja (Vt. 157 § 1. bek. 1. pont).

1. E vétség elkövetője bárki lehet; választó vagy oly személy, aki választójoggal nem bír.

2. Az *elkövetési cselekvés* abban áll, hogy a tettes *másnak neve alatt szavaz*, vagy oly választásnál, amelynél a szavazás megbízott útján is gyakorolható (pl. az 1886: XXII. t.-c. 38. §), *másnak szavazati jogát megbízás nélkül gyakorolja.*

A *szavazásra való jelentkezés* csak kísérleti cselekmény, mely törvényes rendelkezés hiányában *nem büntetendő*. A *befejezettséghez* és tehát büntetethez a *tényleges szavazás kell.*

3. A cselekmény csak akkor büntethető, ha *szándékosan* követett el. A tettesnek *tudnia kell*, hogy másnak neve alatt szavaz, illetve hogy másnak szavazati jogát megbízás nélkül gyakorolja. Ezekhez képest az is elkövetheti a vétséget, ki oly választásnál, melynél a választó csak személyesen gyakorolhatja jogát: a jogosult megbízásából annak neve alatt szavaz; ha azonban a tettes e jogszabályról nem tudott (ez ugyanis tényleg tévedés, mely a Btk. 82. §-a alapján ment), — továbbá oly esetekben, midőn a tettes jóhiszeműen járt el, büntetésnek nincs helye (*állandó gyakorlat*, így felmentett a Curia, midőn az előzőleg választói joggal bírt egyén tévedésből szavazott: Bjt. 30. k. 19. lap).

A választás meghamisítására irányuló *célzat* fennforgása nem szükséges, mert ahol a törvény ezt megkívánja, ott meg is mondja. Azok is megbüntethetők tehát a Vt. 157. § 1. bek. 1. pontja alapján, kik tréfából egymás neve alatt szavaznak.

II. *A többszöri szavazás vétsége*; ezt elköveti az, aki ugyanannál a választásnál többször szavaz vagy ugyanannál az általános választásnál több választókerületben szavaz (Vt. 157. § 1. bek. 2. pont).

1. A többszöri szavazás vétségének elkövetője csak választópolgár lehet; a nem választó, ha többször szavaz, mindannyiszor a hamis szavazás vétségét követi el s anyagi halmazatban bűnös.

2. Az elkövetési cselekvés két formában jelentkezhetik; az egyik, hogy valaki *ugyanannál a választásnál többször szavaz*, a másik, hogy valaki *ugyanannál az általános választásnál több választókerületben szavaz*. Ez utóbbi cselekmény a Vt. 70. § 3. bek. 3. pontjával áll ellentétben, mely szerint ugyanis: «Nem bocsátható szavazásra, ... aki ugyanannál az általános választásnál (ideértve a pótválasztást és az új választást is) ... érvényesen szavazott.»

3. A *szándék, tudat és célzat* tekintetében itt is a fenti 3. jegyzetben mondottak érvényesek.

III. A *többszörös szavazás vétsége*; elköveti az, aki *ugyanabban a naptári évben több választókerületben szavaz* (Vt. 157. § 2. bek.).

E vétségnek felvételét az a körülmény tette szükségessé, melynélfogva a Vt. 107. § 4. bek. 1. pontjában ki van mondva, hogy «nem bocsátható szavazásra ... aki ... ugyanabban a naptári évben más választókerületben vagy ugyanannál a választásnál más szavazókerületben érvényesen szavazott.»

1. *Elkövetője* e vétségnek csak választó lehet, s az elkövetési cselekvés abban áll, hogy a tettes ugyanabban a naptári évben több választói kerületben szavaz. A *szándék, tudat és célzat* tekintetében itt is a fenti 3. jegyzetben mondottak érvényesek.

2. A *szubsidiaritásra* utaló határozmányból («amennyiben cselekménye a Vt. 157. § 1. bek.-ében foglalt büntető rendelkezés alá nem esik») kétségtelen, hogy ha a tettes nemcsak ugyanabban a naptári évben, de egyszersmind ugyanannál az általános választásnál szavaz többször, nem a Vt. 157. § utolsó bekezdése, hanem annak 1. bek. 2. pontja alapján büntetendő.

A hamis szavazás (I.) és többszöri szavazás (II.) vétségeinek büntetése hat hónapig terjedhető fogház; a többszörös szavazás vétsége (III.) belső természetét tekintve sokkal enyhébb jellegű lévén, mint az előbbiek, s mert az ily cselekményben rejlő veszély alig számottevő, megokolt az enyhébb büntetés, mely csupán pénzbüntetés. *Mellékbüntetésül* mindenik esetben a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését is ki kell mondani.

A *büntető eljárás* mind a három vétség miatt csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított 30 nap alatt feljelentette (Vt. 169. § 1. bek.).

IV. *Vétséget követ el*:

1. aki a 157. § alá nem eső módon közvetlenül közreműködik abban, hogy a választás vagy a szavazás eredménye a törvény-

nek meg nem felelően álljon elő, vagy aki a választás vagy a szavazás eredményét bármely más módon meghamisítja;

2. aki a választást vagy a szavazást, vagy eredményüknek megállapítását megghiúsítja;

3. aki ajánlási ívet jogtalanul megsemmisít vagy megsemmisített, vagy rendeltetésétől elvon vagy elrejt (Vt. 158. §).

A Vt. 158. §-a a választás és szavazás megghiúsításának s meghamisításának azokat az eseteit vonja itt büntetés alá, melyek a Vt. 157. §-ából kimaradtak. Itt a törvény általánosabb jellegű fogalom meghatározást vett fel s a kazuisztikus rendszert főleg azért mellőzte, mert e mellett a választás meghamisításának s megghiúsításának több esete büntetlenül maradt volna.

1. E vétség *elkövetője* bárki lehet; — oly egyén is, ki nem választó; ha a cselekményt a választási eljárásban hivatalos megbízásánál fogva közreműködő közeg követi el, a cselekmény büntett (Vt. 158. § 3. bek.), egyébként vétség.

2. Az elkövetési cselekvés az 1. pont körében csak negative határozható el; idetartozik *a)* mindennemű oly *közvetlen közreműködés*, mely arra irányul, hogy a választás vagy szavazás eredménye a törvénynek meg nem felelő módon álljon elő, amennyiben az nem esik a Vbv. 157. §-ának rendelkezései alá; — *b)* a szavazás vagy választás eredményének «bármely más», azaz a 157. §-ban meg nem határozott módon való *meghamisítása*.

A 2. pont a választásnak, szavazásnak vagy eredményük megállapításának *megghiúsítását* vonja büntetés alá.

A meghamisítás és illetőleg a megghiúsítás címén büntetendő pl. ki a szavazólapot rendeltetésétől elvonja, azt összetépi, a szavazólapokat szétszórja, kicseréli, a szavazólapról más nevet olvas fel, a szavazólapokat tartalmazó urnát felfordítja, — a szavazás eredményének megállapítását erőszakos fellépésével megakadályozza stb.

A 3. pont az ajánlási ív jogellenes megsemmisítését, megsemmisítését (a megsemmisítésre utasítást adó tehát tettes), rendeltetésétől elvonását, elrejtését bünteti.

3. A cselekménynek *szándékosnak* kell lennie; a gondatlanságra visszavezethető megghiúsítás, mely képzelhető, tehát nem esik büntetés alá. Különös *célzat* fennforgását e helyütt nem kívánja a törvény.

4. A kísérlet a cselekménynek a választás vagy szavazás eredményére kiható nagy jelentőségénél fogva a Vt. 158. § 2. bekezdésének erejéből büntetendő.

5. A büntetés vétség esetében egy évig terjedhető fogház, valamint a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése (Vt. 167. §), — büntett esetében, azaz, ha a cselekményt a választási eljárásban hivatalos megbízásánál fogva közreműködő közeg követi el (Vt. 158. § 3. bek.), öt évig terjedhető börtön, valamint a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése és a viselt hivatal vagy állás, illetőleg az ügyvédség elvesztése (Vt. 167. §).

Hivatalos megbízásánál fogva közreműködő közeg: a választási vagy szavazatszedő küldöttségi elnök által alkalmazott külön megbízott, a felesketett írnok, a választók személyazonosságának ellenőrzése végett jelenlevő közigazgatási tisztviselő s az azonosítási tanu (Vt. 64., 66., 69. §§). E személyek ellen az esetleges büntetőjogi következményeken felül fegyelmi eljárásnak van helye (V. 175. §).

6. A büntető eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított harminc nap alatt feljelentette (Vt. 169. § 1. bek.).

V. Vétséget követ el: aki olyan célból, hogy a törvényesen elrendelt választás ne legyen megtartható, a választásnál közreműködésre hivatott közegeket a közreműködés megtagadására rábírni törekszik (Vt. 159. §).

A törvény itt egy, a választás vagy a szavazás meghamisítására irányuló előkészületi cselekményt büntet.

1. Elkövetője e cselekménynek bárki lehet; *passzív alanya:* a választásnál közreműködésre hivatott közeg (v. ö. a Vt. 158. §-ához fűzött 5. jegyz. 2. bek.).

2. Az elkövetési cselekvés lényegileg nem egyéb, mint a felbujtás kísérlete; a tettes arra törekszik, hogy a választásnál közreműködésre hivatott közeget a közreműködés megtagadására rábírja. Ha a rábírás sikerrel jár, azaz az illető közeg a közreműködést tényleg megtagadja, úgy a Vt. 158. § utolsó bekezdésében leírt büntett létesül, mikor is a rábíró a Btk. 69. § 1. pontja alapján e büntettekre való felbujtás címen büntetendő.

3. A cselekmény csak akkor esik a 159. § súlya alá, ha szándékosan és azzal a céllal követtetett el, hogy a törvényesen elrendelt választás megtartható ne legyen.

4. A büntetés hat hónapig terjedhető fogház, valamint a Vt. 167. §-alapján a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése.

5. A büntető eljárás csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított 30 nap alatt feljelentette (Vt. 169. § 1. bek.).

24. §. A választás titkának megsértése.

Az országgyűlési képviselők, valamint a törvényhatósági választásoknál a szavazásnak részleges titkossága mellőzhetetlenné tette a szavazás titkának büntetőjogi védelmét. E végből kimondja a Vt. 160. §-a, hogy: *vétséget követ el, aki a titkos szavazás alkalmával szándékosan tudomást szerez arról, hogy a választó kire szavazott.*

1. Elkövetője e vétségnek bárki lehet, a szavazatszedő küldöttség elnöke vagy tagja is, ki azonban bizonyos alább érintendő esetekben (Vt. 160. § 3. bek.) súlyosabban büntetendő. A szavazatszedő küldöttség elnöke nemcsak akkor követi el e bűncselekményt, ha a szavazás titkának megsértéséhez segínyt nyújt, hanem akkor is, ha azt ő maga követi el.

2. Az elkövetési cselekvés arról való szándékos tudomásszerzés, hogy a választó a titkos szavazásnál kire szavazott. Ez a cselekmény azonban csak abban az esetben büntetendő, ha az a *titkos szavazás alkalmával* követtetett el, pl. úgy, hogy a szavazólapnak borítékba helyezésére rendelt mellékszobában vagy elrekesztett fiúlkében (Vt. 76. § 10. bek.) valaki elbujik és kilesi a szavazó eljárását, — vagy valaki ugyane célból és sikerrel oda belép vagy betekint, — vagy aki a szavazólapot tartalmazó borítékot a választótól az urnába helyezés előtt elveszi, felszakítja s annak tartalmáról így tudomást szerez. A szavazás megtörténte, tehát a borítékba az urnába helyezése után és nem a szavazólap útján való tudomásszerzés nem esik a Vt. 160. §-a alá; — aki pl. kifaggatja a választót, hogy kire szavazott, ennél fogva nem büntetendő.

A tudomásszerzésnek *illetéktelen* harmadik személy részéről kell eszközöltetnie, miért is az ú. n. *kísérő* tudomásszerzése nem büntetendő. A Vt. értelmében ugyanis: «az a választó, akit testi fogvatkozás gátol abban, hogy szavazólapját kiválaszthassa vagy sajátkezűleg helyezhesse a borítékba és ezt az elnöknek átad-

hassa, kísérő segítségével élhet. — A kísérőt büntetni kellett volna, ha a leadott szavazatnak az e minőségében tudomására jutott titkát mással közli; szabály hiányában azonban e cselekményeért büntetés alá nem vonható.

3. A cselekmény egyébként a tudomásszerzéssel **be van fejezve**, — a szavazás titkának mással való közlése, közhírré tétele, a választó ellen való felhasználása a bevégezethez szem-pontjából figyelmen kívül marad, de tekintetbe jöhet súlyosító körülményként. — *Kísérlet képzelhető* (p. a mellékszobába való beosonás, a boríték felszakítása stb.), de törvényszabály hiányában nem büntethető.

4. A cselekmény *vétség és büntetése* pénzbüntetés, — ha azonban a cselekmény erőszakkal, fenyegetéssel vagy csalárdsággal követtetett el, a büntetés két hónapig terjedhető fogházzal (Vt. 160. § 2. bek.) s mindenik esetben mellékbüntetésként a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése (Vt. 167. §).

5. A *bűnrészes* a rendes szabályok szerint a Vt. 160. § 1., illetve 2. bekezdése értelmében büntetendő, ha azonban a *segélyt nyújtó* oly egyén, ki hivatali hatalmával visszaélve s a cselekmény elkövetését megkönnyítve mozdítja elő annak elkövetését, és pedig ha az maga a *szavazatszedő küldöttség elnöke vagy tagja*, úgy a büntetés már egy évig terjedhető fogházzal s a 167. §-ban említett mellékbüntetés (politikai jogok felfüggesztése). Tekintettel arra, hogy a felbujtás és a tártettesség e cselekményeknél alig képzelhető másként, mint úgy, hogy az egyszersmind segélynyújtás is, a helyes magyarázat odajuttat, hogy amennyiben a szavazatszedő küldöttség elnöke vagy tagja felbujtói vagy tártettessi minőségben szerepel: szintén a Vt. 160. § 3. bekezdése alapján büntetendő.

6. A leadott szavazatnak *véletlenül tudomásra jutott titkát* csak a szavazatszedő küldöttség elnöke vagy tagja tartozik megőrizni; harmadik személy erre nincs kötelezve. A törvény a *mással való közlést bünteti* és pedig egy évig terjedhető fogházzal (Vt. 160. § 3. bek.), valamint a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével (Vt. 167. §).

7. A *büntető eljárás* csak akkor indítható meg, ha a cselekményt valaki legkésőbb a választás befejezésétől számított 30 nap alatt feljelentette (Vt. 169. § 1. bek.).

II. A választójog védelmével kapcsolatos egyéb rendelkezések.

25. §. Különleges vétségek.

I. *Vétséget* követ el s amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két évig terjedhető fogházzal és a Vt. 167. §-a alapján a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő:

1. aki résztvesz a törvény tilalma ellenére megtartott (Vt. 60. §) olyan körmenet vagy pártgyűlés rendezésében vagy összehívásában, amelynek folyamán valaki ellen, vagy valakinek ingó vagy ingatlan vagyonán büntetést vagy vétséget követtek el (Vt. 161. § 1. pont); választási körmenetet a választás elrendelésétől ennek befejezéséig tartani egyáltalában tilos, pártgyűlést pedig csak rendőrhatalom engedély alapján szabad tartani (Vt. 60. § 1., 2. bek.); az ily tiltott körmenet vagy pártgyűlés rendezése, illetve összehívása csak kihágás felel (Vt. 163. § 1. p.); a résztvevők általában nem büntetendők, de vétség állapítandó meg terhükre (és természetesen a rendezők és összehívók terhére is), ha a körmenet vagy pártgyűlésnek *résztvevője*, a körmenet vagy pártgyűlés alatt, annak helyén és idején, tehát azzal összefüggésben büntetést vagy vétséget követ el; a büntetést vagy vétséget elkövetése e helyütt *büntethetőségi előfeltétel* (v. ö. Tank. IV. kiad. II. köt. 43. l.);

2. aki a pártgyűlésen a rendet oly mértékben zavarja, hogy e miatt a gyűlés megtartása lehetetlenné válik (Vt. 161. § 2. p.); az egyszerű rendzavarás csak kihágás (Kbtk. 78. §);

3. aki az ajánlási ívbe bárkinek a nevét jogtalanul beírja (Vt. 161. § 3. p.; az ajánlási ív szerkesztésére v. ö. Vt. 62. §);

4. aki a választással kapcsolatos falragaszokra (plakátokra) és röpcédulákra vonatkozóan a Vt. 60. §-ában megállapított tilalmat megszegi (Vt. 161. § 4. p.); a Vt. 60. § 6. bek.-e értelmében a választással kapcsolatos falragaszok (plakátok) és röpcédulák a legszükségesebb tárgyilagossággal tudnivalókon, — a pártgyűléseket hirdető falragaszok (plakátok) és röpcédulák a gyűlés helyén, idején, a szónokok és jelöltek személyének megjelölésén és pártállásán kívül semmi más szöveget és semmiféle ábrát nem tartalmazhatnak. V. ö. 1929: XXX. t.-c. 14. §.

II. *Vétséget* követ el és amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik: pénzbüntetéssel büntetendő:

1. aki a m. kir. közigazgatási bíróság előtt emelt panaszban vagy a vádiratban a képviselőnek vagy más jelöltnek, vagy a választásnál hivatalosan közreműködő közegnek, avagy ezen eseteken kívül valakinek cselekménye vagy mulasztásaként tudva valóban tényeket ad elő, amennyiben azok eljárás alapjául szolgáltak és valóságuk esetében a választásnak vagy valamely szavazatnak érvénytelenítését vonnák maguk után (Vt. 164. § 1. bek.); ha a tényálladék a hamis vád törvényes fogalmának kereteit betölti, a Btk. 227. §-a alkalmazandó;

2. aki a fent említett módon és célból hamis tartalmú nyilatkozatot vagy bizonyítványt állít ki, amennyiben az a közigazgatási bíróság előtti eljárásban használtatott s amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik (Vt. 164. § 2. bek.).

E két esetben a bűnvádi eljárás csak a sértett fél indítványa folytán az érvénytelenítési eljárás befejezésétől számított 30 nap alatt indítható meg (Vt. 164. § 3. bek.).

III. A Vt. 165. §-a értelmében: a kir. közigazgatási bíróság vagy a képviselőház bizottsága vagy kiküldöttje előtt választási ügyben tett hamis tanuzás az 1878: V. t.-c. XII. fejezetének alkalmazása szempontjából olyannak tekintendő, mintha polgári ügyben követetett volna el; az ily hamis tanuzásra azon határozatok alkalmazhatók, amelyek a kétszáz pengő értéken felüli polgári ügyben elkövetett hamis tanuzásra vannak megállapítva.

IV. A Vt. 128. § 1. bek. értelmében a választás érvényesége felett ítélő közigazgatási bíróság ítéletében öt évnél nem hosszabb időre felfüggeszti annak a személynek választói jogát és választhatóságát, akinek cselekvése a választás vagy valamely szavazat érvénytelenítését okozta. Ha a büntető bíróságnak a Vt. 167. §-a alapján a politikai jogok gyakorlatának felfüggesztését ki kell mondania, hivatkozik a közigazgatási bíróság ítéletére és elrendeli, hogy a politikai jogvesztés időtartamába bele kell számítani azt az időt is, amely a közigazgatási bíróság ítéletének meghozatalától a büntető bíróság által kimondott politikai jogvesztés hatályának kezdőpontjáig (Btk. 57. § 2. bek.) letelik. A büntetőbíróságnak a politikai jogvesztést olyan tartamban kell kiszabni, amelyik nem telik le előbb, mint ahogy a közigazgatási bíróság által kimondott jogvesztés ideje eltelnék, feltéve, hogy ezzel a Btk. 57. § 2. bek. kereteit nem lépi túl *(Isaák,*

623.). A Vt. 168. §-a szerint ugyanis: amennyiben olyan személy, akinek választási jogát és választhatóságát a Vt. 128. §-a alapján a kir. közigazgatási bíróság felfüggesztette, ugyane választásból kifolyólag a Vt.-ben meghatározott büntett vagy vétség miatt jogerejüleg elítéltetett: a büntetőbíróság a Btk. 56. §-ában foglalt következményeket, a kir. közigazgatási bíróság ítéletére hivatkozással megállapítja és a politikai jogok felfüggesztését a Btk. 57. §-ának korlátain belül a kir. közigazgatási bíróság ítéletében megállapított időtartamon túl, de annak beszámításával határozhatja meg.

V. A Vt. 170. §-a értelmében, ha a 146. (vesztegetés), 147. (etetés, itatás), 148. (hivatali befolyásolás), 157. vagy 158. §-aiban (választás vagy szavazás meghamisítása és meghiusítása) meghatározott büntetést vagy vétséget az illető választókerületben a választók névjegyzékébe felvett választó jelentette fel, őt a bűnvádi eljárás során a sértett jogköre illeti meg.

26. §. Vegyes rendelkezések.

I. *Hatály* szempontjából jelentős a Vt. 184. §-a, melynek értelmében e törvénynek 140—171. §-aiban foglalt rendelkezéseket, hacsak egyes rendelkezésekből más nem következik, az országgyűlési képviselőknek, valamint a törvényhatóság és a község (város) által választandó tisztviselőknek, elöljáróknak, bizottsági, képviselőtestületi és választmányi tagoknak választására egyaránt alkalmazni kell.

1. A büntetőjogi védelem köre tehát kiterjed: a) az országgyűlési képviselőknek választására (1913: XIV. t.-c.); b) a törvényhatóság és a község (város) által választandó tisztviselőknek választására (1886: XXI. és XXII. t.-c.), ideértve úgy a törvényhatósági és községi tisztviselőket (pl. alispán, polgármester stb.), mint a törvényhatóság által választandó más köztisztviselőket (pl. Budapesten a főpolgármestert; 1872: XXXVI. t.-c.); c) a község (város) elöljáróinak (bíró, jegyző stb.), d) a törvényhatósági bizottsági tagoknak; e) a községi képviselőtestületi tagoknak és f) a törvényhatóság vagy község (város) által választandó választmányi tagoknak (pl. az állandó választmány, Budapesten a kerületi választmány tagjainak 1893: XXXIII. t.-c. 29. §) választására.

2. «Törvényhatóság» és »község» alatt nemcsak a törvényhatósági bizottságot és a községi képviselőtestületet, hanem a törvényhatóságban vagy községben élő és politikai jogokkal felruházott polgárok egyetemét is kell érteni. A törvényhatósági bizottságok és a községi képviselőtestületi tagok, valamint a polgárok által közvetlenül választott tisztviselők választására tehát a törvény rendelkezései éppúgy kiterjednek, mint azokra a választásokra, amelyek az említett testületek kebelében folynak le, nem tévén e részben különbséget az, hogy a választásra vonatkozó jogszabályok szerint a választás minő módokat szerint megy végbe. (V. ö. egyebekben az 1929 : XXX. t.-c. 16. § 10. bek.).

II. Különleges szabályt tartalmaz a Vt. 137. §-a, melynek értelmében: A képviselőház vizsgálóbizottsága előtt mindenki megjelenni és a hozzá intézett kérdésekre válaszolni köteles (1. bek.). A tanuzási kötelezettség alól nem mentesít, ha a való megvallása által a tanu önmagát vagy az 1911 : I. t.-c. 299. § 2. pontjában megjelölt hozzátartozóját a Vt. 143—151. §-aiban meghatározott bűncselekménnyel vádolná (2. bek.). A tanu és hozzátartozója a bevallott cselekményekért büntetőjogi felelősségre nem vonható. Ez a mentesség nem zárja ki a hamis tanuzás miatt való elítélést (3. bek.).

E most meghatározott mentesség személyi büntethetőséget kizáró ok, mely azonban nem érvényesül, ha a kérdéses bűncselekmény miatt a tanuzáskor a bűnvádi eljárás már folyamatban volt (Isaák, 608.).

III. Különleges bűncselekményt állapít meg a Vt. 181. §-a (tanácskozó teremben való jogosulatlan megjelenés és onnan felhívásra el nem távozás; v. ö. 1920 : I. t.-c. 3. § 3—5. bek.).

A törvény szerint, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el és egy évig terjedő fogházzal és politikai jogai gyakorlatának felfüggesztésével büntethető: aki az országgyűlés valamely házának vagy valamely bizottságuknak tanácskozó termében jogosulatlanul megjelenik és annak az illető Ház, illetőleg bizottság elnökének felhívására azonnal el nem távozik (Vt. 181. § 1. bek.).

Elkövetheti e vétséget bárki, kivéve akinek az illető tanácskozó teremben a megjelenésre joga van; elkövetheti tehát a képviselő vagy felsőházi tag is, ha megjelenés idején az ülésekről a házszabály értelmében ki van zárva. Ha csapat követi el e cselek-

ményt, úgy a körülményekhez képest lázadás (Btk. 152. §) vagy hatóság elleni erőszak (Hbv. 2. § 3. bek.) állapítandó meg.

Az *elkövetési tevékenység* a jogosulatlan megjelenés és a Ház vagy bizottság elnökének felhívása ellenére azonnali el nem távozás. Természetesen e vétség csak ülés alkalmán, de a közönség számára fenntartott helyen is elkövethető (pl. zárt tárgyalás alkalmával). Vitás lehet, vajjon elköveti-e a cselekményt az is, ki jogosultan jelent meg, de amikor joga az ottmaradásra megszűnt, az elnöki felhívásra nem távozik. Nézetem szerint a felelet igenlő, mert nem a jogosulatlan megjelenésen, hanem a jogosulatlan benntartáson van a súly.

Perjogi szempontból jelentős rendelkezése a törvénynek, hogy: ha a tanácskozó teremben jogosulatlanul megjelent egyén onnan az elnök másodszori felhívására sem távozik el, *letartóztatandó és haladéktalanul a vádhatóság elé állítandó* (Vt. 181. § 2. bek.).

Közjogi és perjogi szempontból viszont különleges rendelkezése a törvénynek, hogy: ha ilyen cselekményt az ülésekről a házszabály értelmében kizárt *képviselő* követne el, a cselekmény *nem esik a mentelmi jog védelme alá* s ilyen esetben a kir. ügyész a vádat csak az illető Ház hozzájárulásával ejtheti el (Vt. 181. § 3. bek.). E vétség egyebekben a törvényszék tanácsának hatáskörébe tartozik (1897 : XXXIV. t.-c. 17. § 4. p.).

IV.

**A VALLÁS ÉS ENNEK SZABAD GYAKORLÁSA
ELLENI BÜNTETTEK ÉS VÉTSÉGEK**

(BTK. 190—192. §§.)

HATÁSKÖR: A BTK. 190., 191. §-AIBAN S A 192. § 1. BEKEZDÉSÉBEN MEGHATÁROZOTT VÉTSÉGEK A KIR. JÁRÁSBÍROSÁG HATÁSKÖRÉBE TARTOZNAK; A 190. §-BAN MEGHATÁROZOTT VÉTSÉG, HA SAJTÓ ÚTJÁN KÖVETTKÉL, AZ ÍTÉLŐTÁBLA SZÉKHELYÉN LEVŐ KIR. TÖRVÉNYSZÉK, A 192. § 2. BEKEZDÉSÉBEN MEGHATÁROZOTT VÉTSÉG BÁRMELY TÖRVÉNYSZÉK HATÁSKÖRÉBETARTOZIK (1897: XXXIV. T.-C. 15. § II., 17. § I., 18. § 1., 2. P.).

27. §. Bevezetés.

A Btk. IX. fejezete a M. i. szavai szerint a vallás elleni bűncselekményeknek büntetés alá vonása kérdésében azt az alapelvet tartja szem előtt, hogy a vallás, a hit az ember belső lényének tárgya és így el van vonva a világi hatalom bíraskodásától, minélfogva oly cselekmények, melyeket valamely vallás tilt vagy melyek valaki által külsőleg vallott vallás tanait vagy habár főágazatait sértik, nem vonhatók a büntetőtörvény keretébe annál kevésbbé, mert a tapasztalás mutatja, hogy az ellenkező eljárás nem használ a vallásnak, az államhatalmat pedig kiszorítja földadata által vont természetes határaiból (v. ö. *Löw*, II. 263.). E felfogáshoz képest a IX. fejezetben mint *közrendet veszélyeztető cselekmény* eredetileg csak az állam által elismert vallások szabad gyakorlásának tetteges megzavarása, illetőleg erőszakos megakadályozása és az elismert vallások szertartásainak botrányos megtámadtatása vonatott büntetés alá. A javaslaton a főrendiház annyiban tett változtatást, — és pedig a most ismertetett elvi alap áttörésével — hogy az istenkáromlást is beiktatta a fejezetbe s büntetni kívánta Istennek botrányt okozó nyilvános meggyalázását, mert tekintettel kívánt lenni «más művelt nemzeteknek a modern büntetőjogi tudomány színvonalán álló legújabb büntetőtörvényeire». Ehhez a javaslathoz a képviselőház ig. bizottsága s maga a képviselőház is hozzájárult azzal a megokolással, hogy «az Istennek sértő szándékkal történt nyilvános lealacsonyítása nemcsak a közerkölciség elveit, hanem az államban fennálló egyházak, vallástársulatok és azok híveinek *vallásos érzületét* is érzékenyen sérti (v. ö. *Löw*, II. k. 280.). Az illetékeppen kibővült fejezetben meghatározott törvényes fogalmak (istenkáromlás, vallási szertartás megakadályozása vagy meg-

zavarása, vallás szertartásának botrányos megtámadása (vallási tisztelet tárgyainak meggyalázása és a lelkes-sértés) dogmatikai kifejtését megelőzően *általánosságban* szövege a vallás elleni bűncselekményekről és pedig egyfelől *jogtörténeti és jogösszehasonlító* szemzőből, másfelől a védett *jogtárgy problémájának* világában, végül figyelemmel a bűncselekmények szociális jelentőségére, a legutolsó idők irányt jelző felfogásának *kritikai szemléletét* nyujtom.

28. §. A vallás elleni bűncselekményekről általában.

I. Jogtörténet és jogösszehasonlítás. A vallás ellen irányuló bűncselekmények fejlődéstörténete a dolog természeténél fogva a legszorosabban összefügg a vallások, felekezetek fejlődéstörténetével és tulajdonképpen csak abban a perspektívában ismerhető meg és érthető át, mely az állam és egyház közötti viszony következményeként bontakozik ki előttünk.

A *politeizmus* korában a szoros értelemben vett vallás elleni bűncselekmények fogalma ismeretlen. A *görögök*, ha büntettek is ilyfajta cselekményeket, ezt csak azért tették, mert azok elkövetői valamiként a közrendet veszélyeztették (Protagoras, Sokrates az ifjúság félrevezetése miatt vonattak felelősségre). A *pogány Róma* sem büntette a bálványimádást vagy az istenkáromlást (mert: «*Deorum injuriae Diis curae*»: Tacitus, Annales) és illetőleg csak akkor lépett fel büntetőhatalmával, ha valamely vallási vonatkozású cselekmény az állam létét veszélyeztette. A keresztényüldözés is erre az alapgondolatra vihető vissza; a keresztények *publici hostes*, kik tanaikkal a római állam felforgatására törnek azért, hogy az állam által recipiált istenségek helyébe saját Istenüket kívánják beállítani.

A vallás elleni bűncselekmények azoknál a népeknél estek büntetés alá, melyeknél a *monoteizmus* volt a vallási felfogás alapja s amelyekben a *teokratikus* államforma fejlődött ki, mint a zsidóknál. A korbéli felfogás szerint Isten az államnak is a feje, aki tehát Istent vagy az állami felsőbbiséget sérti, az tulajdonképpen állam elleni büntetést követ el. A mózesi államban pl. a blaszfémia állam elleni bűncselekmény s az istenkáromló büntetése halál és pedig megkövezés (v. ö. a részletekre s a további fejlődésre: *Angyal*: Az istenkáromlás, Budapest, 1902. 9. s. köv. I.).

A későbbi fejlődés során is azt tapasztaljuk, hogy ahol az ú. n. *államegyház* rendszere fejlődött ki és illetőleg ahol pl. a katolikus vallás államvallássá lett, ott a vallás elleni legkülönbözőbb bűncselekmények (eretnység, hithagyás, istenkáromlás, bűjt megszegése stb.), mint politikai jellegű deliktumok üldöztek.

A keresztényé lett *római császárság* már azokat sorozza a publici hostes közé, kik a keresztény vallás s ennek intézményei ellen vétnek. Az istenkáromlás s egyéb vallás elleni deliktumok mint *crimen laesae*

majestatis divinae igen súlyos büntetéssel sújtattak, hogy így a megsértett Isten kiengesztelődjék, mert különben tűzhalált, földrengést, árvízveszedelmet küld a népre (77. Nov.). Szigorúan büntette még e korban a római jog a vallási szertartások megzavarását (*turbatio sacrorum*; 123. Nov.).

A *középkorban* e felfogás csak erősödött s különösen attól az időtől fogva, midőn az állam az egyházi uralomnak alávetett s az *egyházállam* a hithagyástól kezdve a bűjt megszegéséig a legtöbb bünt s erkölcselleniséget büntetés alá vonta, amennyiben abban az egyháznak valamelyes megsértését vélte felfedezni (a szekszuális bűncselekmények nagy része szintén a vallás elleni deliktumok kategóriájába tartozott), a véres büntetések végrehajtását az egyház azonban a világi hatalomra bízta (*Ecclesia non sinit sanguinem*).

A *XIV. századtól kezdve*, midőn a világi hatalom újból erőhöz jut s az *államegyházban* az egyház ügyeit is oltalmazza, a vallás elleni bűncselekményekre vonatkozólag csak formai változás áll be, amennyiben ettől az időtől fogva az államfő e bűncselekmények büntetésében nem a pápától reáruházott kötelességet, hanem állami feladatot lát. Továbbra is jórészt ugyanazok a vallás elleni bűncselekmények esnek büntetés alá, egyedül az eretnekség marad ki azok sorából; a *Bambergensis* még tűzhalállal bünteti, a *Carolinában* azonban már nem szerepel e deliktum, de azért a partikuláris törvénykönyvek ezután is büntetik e cselekményt. A korbéli felfogásra egyebekben jellemző *Carpzow*-nak az a tétele, hogy az istenkáromlással *nullum aliud crimen aequiparari potest*.

A *XVIII. század második feléig* a régi felfogás keretében maradtak a vallás elleni bűncselekmények; a büntetőjogi oltalom tárgya még mindig maga az Isten s a büntetés tulajdonképpen a bünt, a vallási jogtalanságot éri; az eretnekségen s egyéb bűnökön kívül büntetik még a varázslást s boszorkányságot is. A boszorkánypereket először a Theresiána szünteti be, viszont a Josephina az istenkáromlókat elmeógyógyintézetbe záratja. A *XVIII. század irodalma*, mely a lelkiismereti szabadság eszméjét védi, a vallás elleni bűncselekményekre vonatkozással arra az álláspontra helyezkedik, hogy ezeket az állam egyáltalán ne büntesse. *Voltaire* szerint az államnak a földi étellel s nem a lelki üdvösséggel kell törődnie. Ő már kifejezetten követeli, hogy a varázslás, eretnekség, istenkáromlás ne büntetessék. Egyidejűleg kifejlődött egy *utilitarisztikus irány*, mely mellőzi a vallás metafizikai vonatkozásait, de védelmet követel a vallásnak azért, mert ez alkalmas főkező erőt jelent (*Robespierre* *Culte de l'Être Suprême*-je nyilván ebből a gondolatból eredt).

A bekövetkezett változást már az *1648-iki westfáliai békekötés* készítette elő, mely az evangélikus vallásnak állami elismerésével elenyésztette az államegyházi rendszert alapját, t. i. az egyetlen egyháznak az államban, mint egyedül jogosultnak elismerését. Ezzel ugyanis ki kellett fejlődnie annak a gondolatnak, mely az Isten mellett a vallásfelekezeteket büntetőjogi oltalomban részesíteni követeli. Ez az új egyházpolitikai rendszer élesen kidomborodik az *1794-iki porosz Landrecht*-ben, melyben a sértés tárgya már nem az Isten, hanem a vallásgyakorlás céljából szervezett társadalmi közületek; az istenkáromlás csak akkor büntetendő, ha botrányt okoz; az eretnokség és hithagyás megszűnnek büntetendőnek lenni; de

felelősségre vonatlik az istenkáromláson kívül a felekezetek gyalázása, a szertartások megakadályozása. Ez a felfogás hatja át többé-kevésbé a XIX. század büntetőtörvénykönyveit, melyek közül némelyikben még felcsillan a régi elmélet, amennyiben rendelkezéseivel az államvallást védi (így Portugália, sőt Ausztria is 1868-ig); a legtöbb azonban a „szabad egyház a szabad államban” elve és a vallásszabadság liberális nézőpontja alapján a vallás elleni büntetendő cselekmények középpontjává a *vallási szertartás megsértését* (a justinianusi jogban ismert turbatio sacrorum-ot: 122. Nov.) teszi (kifejezetten a Code pénal, mely a Déclaration des droits de l'homme et du citoyen X. art. nyomán azon az állásponton van, hogy véleményeiért, ideértve a vallásiakat is, senkit sem szabad zaklatni) s az istenkáromlást csak akkor bünteti, ha az közbotrányt okozva, mások vallásos érzületét sérti.

Az 1813. évi *bajor btk.* egyáltalában mellözi az istenkáromlás büntetését.

Rövidesen többhelyütt visszatér a törvényhozó a régiebb nézethez; így az 1819. és 1822. évi francia törvények s több német partikuláris btk. ismét büntetés alá vonja az istenkáromlást.

Az ezidőszerint érvényben levő btk.-ek s legújabb törvényhozási munkálatok különösen az istenkáromlás büntetőjogi értékelésének kérdésében térnek el egymástól; de úgy idevágólag, mint a további deliktumok mikénti meghatározásánál s büntetésénél természetesen a védett tárgy tekintetében vallott felfogás játszik döntő szerepet.

A legújabb törvényhozási munkálatok álláspontját a következőkben mutatom be: Az 1912. évi *osztrák javaslat* A vallás és holtak iránti kegyelet elleni bűncselekmények című 19. fejezetben bünteti: a *vallásbáborítást* (istenkáromlás, káromkodás, istenhit nyilvános gyalázása, gúnyolódó megvetése, annak felforgatására törekvés), a *vallás tanainak nyilvános kigúnyolását*, — a *vallás gyakorlásának megakadályozása* céljából erőszak alkalmazását, — *vallási érzület megsértését* (szertartás alatt vagy szertartási tárgyon botrányokozás; büntetendő, ki oly vallásgyakorlatot rendez, mely jogellenes vagy erkölcsstelen voltánál fogva tiltott), — a *holtak iránti kegyelet megsértését*. Az 1915. évi *svájci javaslat* a közrend elleni bűncselekmények sorában határozza meg a vallás elleni deliktumokat; a 229. art.-ban (Atteinte à la liberté de croyance et à la liberté des cultes) büntetés alá vonja azt, ki nyilvánosan és durva módon (en public et de façon vile) más vallási érzületében sért, vagy a vallásos tisztelet tárgyait profanizálja, vallásgyakorlatot megzavar, vallásos gyakorlat helyét vagy tárgyát gyalázza; a 230. art.-ban az atteinte à la paix des morts különböző cselekményeiről van szó. Az 1924. évi *görög javaslat* a vallási béke megzavarása című 12. fejezetben foglalja össze a vonatkozó deliktumokat (istenkáromlás, vallásos társulások gyalázása, vallásgyakorlás akadályozása, botrány okozás, holtak elleni kegyeletsértés). Az 1925. évi *cesh-szlovák javaslat* kifejezetten mint a közrendet veszélyeztető cselekményeket bünteti e deliktumokat (a 220. §-ban: valamely néposoport vagy egyes ellen erőszakos vagy ellenséges cselekményekre izgatás annak vallása vagy felekezeti különisége miatt; vallásgyakorlat erőszakos zavarása; vallásos tanok stb. meggyalázása, nevetségessé tétele stb.; a 221. § a holtak iránt való durva

kegyeletsértést bünteti). Az 1926. évi *török btk.* a szabadság ellen irányuló deliktumok (II. rész) csoportjában szól a vallási szabadságot sértő bűncselekményekről (2. fejezet) és büntetés alá vonja a vallásgyakorlat megzavarását, a vallásos hit nyilvános gyalázását, a vallásos tisztelet tárgyainak s lelkesnek megsértését, sőt a hulla meggyalázását. Az 1928. évi *kínai btk.* a sír stb. sértésén kívül csak a szent helyek, templomok s általában vallási helyek sértését bünteti (261. art.). Az 1930. évi *spanyol btk.* kifejezetten a róm. kath. államvallást védi a legkülönbözőbb sértésekkel szemben (270–282. §§), így e vallás eltörlésére irányuló cselekményeket, a szertartások akadályozását, istentisztelet tárgyainak, helyeinek megszenteltetését, mindennemű vallás elleni gúnyolódást, lelkeszsértést stb. Az 1930. évi *német javaslat* 181. §-ában a Störung des Gottesdienstes, 182. §-ában a Störung einer Bestattungsfeier s 183. §-ában a Störung der Totenruhe cselekményeket bünteti; a vallásfelekezeti gyalázásáról szóló 180. §-t a Reichstag büntetőjogi bizottsága 16 szóval 10 ellenében törölte (v. ö. Kohl, Frank—Festgabe II. 287.). Az 1930. évi *olasz btk.* külön címben szól a vallás elleni bűncselekményekről (Titulo quarto. Dei delitti contro il sentimento religioso e contro la pietá dei defunti) s bünteti (a Capo I. alatt) a vallásgyalázást (vilipendio della religione dello Stato; 402. art.), valamely valláshoz tartozó személynek e miatt való megsértését (súlyosabb a büntetés, ha a sértés a katolikus egyház lelkeszet éri; 403. art.), vallási tárgyak gyalázását (404. art.), a kath. vallás szertartásainak megzavarását (405. art.), elismert vallások elleni sértést (406. art.), továbbá a Capo II. alatt) a sír- és hullagyalázást. Egész különyszerű természetesen az 1926. évi *szovjet btk.* (Ugolovnyj Kodex) álláspontja. Büntetendő, ki az iskolákban vallásitanítást ad (122. §), — ki a tömegekben babonás hitet kelt (123. §), ki vallási célokra gyűjt (124. §), — ki állami hivatalokban vallási cselekményt végez vagy vallási jelvényt stb. használ (126. §). Ez a btk. tehát nemcsak nem védi, sőt üldözi a vallást (ha e cselekmények a szovjetállam megszüntetésére irányuló céllal, tömegeket befolyásolva követi el valaki: ellenforradalmi büntett miatt halállal büntetendő; 58. §).

Hazai jogunkban a következő képet mutatja a fejlődés. Szent István korától kezdve a XVIII. század végéig az állam a keresztény katolikus egyház védelmében a legtöbb bünt. világi büntetőjog rendelkezései alá vonta. Szent István törvényei büntetni rendelik többek közt azt is, ki bőjti napon húst eszik, ki vasárnap nem megy templomba, ki a vasárnapi munkaszünetet megszegi; a későbbi törvények büntetéssel sújtják az eretnokséget, hithagyást, majd az istenkáromlást; a turbatio sacrorum s a violatio ecclesiae büntetendő cselekményeit, a bűbájosságot s boszorkányságot. A Tripartitum s az 1715. évi IX. t.-c. az eretnokséget még hűtlenségnek minősíti. A XVIII. század végén nálunk is kialakulóban van a mai modern felfogás. 1791-ik évi javaslatunk az istenkáromlást már csak szabadságvesztéssel büntetési és csupán akkor bünteti, ha az közbotrányt okozott; az eretnokség, hithagyás, bűbájosság, boszorkányság már nem büntetendő cselekmények. Még szabadelvűbb és illetőleg teljesen Deák Ferencnek liberális eszméi (szabad egyház a szabad államban; v. ö. 1873. jún. 28-iki beszéde) szerint intézkedik az 1843-iki javaslat,

mely a francia Code pénal nyomán az istenkáromlást egyáltalán nem bünteti, de intézkedik «Az istentisztelet megzavarásáról és a vallás szabad gyakorlásának háborgatásáról», mely cselekményeket az 51. fejezetben rendeli büntetni. Ugyanez a szabadelvű felfogás lengi át jelenlegi Btk.-ünk előző javaslatait is, melyeken csak a főrendiház és annyiban változtatott, hogy az istenkáromlást is a büntetendő cselekmények közé iktatta, ha az közbotrányt okozott.

II. A jogtárgy problémája. A jogösszehasonlítás s ezzel kapcsolatban a mai irányokkal való kritikai foglalkozás két irányú előkészítő munkálattal követel. Előbb meg kell ismerkednünk a jogfejlődés folyamán kialakult valláselleni bűncselekmények főbb típusaival, majd be kell mutatnunk a védett jogtárgy körül kialakult eltérő felfogásokat.

A) *A vallás elleni bűncselekmények főbb típusai* (kitűnő összeállítást ad dr. Rácz György A vallás elleni bűncselekmények című tanulmányában, melyet 1929. évi március hó folyamán mutatott be Büntetőjogi Szemináriumomban s amelyet 1931. évi január havában átdolgozott; a kézirat Szemináriumom Értekezés tárában van elhelyezve; az alábbiakban csekély eltéréssel Rácz megállapításait közlöm).

1. *Istenkáromlás* (blasphemia). Kollektív megjelölésként is előfordult, mikor az eretnekséget is átfoglalja. Közvetlen, mely Isten ellen, közvetett, mely Szűz Mária és a szentek ellen irányul (ez utóbbiakra v. ö. Kbt. 51. §).

2. *Eretnekség* (haeresis, haeretica pravitas): az Egyház valamely dogmájának tagadása, az ezzel ellenkező tévtan vallása (az ítélet kimondásához szükséges volt, hogy vádlott a tévhit mellett kitarson; annak visszavonása által a büntetéstől szabadult; büntetése száműzetés vagy halál, továbbá vagyonekközzés; egyházi részről excommunicatio).

3. *Vallási szertartás megakadályozása* (turbatio sacrorum). Ma is általában büntetés alá esik.

4. *Szentségtörés* (sacrilegium); Istennek szentelt vagy az istentisztelet céljait szolgáló tárgyak profanálása, mely lehet reale (a szentírás, a szentségek) vagy personale (egyházi személyek), vagy locale (szenthelyek szándékos megsértése).

5. *Hűhagyás* (apostasia): Krisztus vallásának nyilvános megtagadása.

6. *Proselitismus*: oly hitelvek nyilvános tanítása, melyek az igaz hittel (illetőleg az államvallással) ellenkeznek, annak létére veszélyesek.

7. *Simónia*: egyházi méltóságok és hivatalok áruba bocsátása, azokkal való üzérkedés (inkább egyházi jogi bűncselekmény).

8. *Káromkodás* (convicium in Deum vel Sanctos suos), melyet Justinianustól kezdve halállal, majd nyelvcsonkításokkal büntettek; a modern Btk.-ek általában nem tartják büntetendőnek; legföllebb a kihágások közé sorolják (v. ö. idevágólag az 1843. évi javaslat vitáját).

9. *Sortilegium* (divinatio quae per sortem fit); többféle nem annyira a vallás ellen irányuló, mint inkább a babonás hittel kapcsolatos bűncselekmény-komplexum (így a jövendölés, mágia, varázslás; v. ö. Kbt. 79. §; v. ö. *Angyal*, Babona a büntetőjogban; Magyar Jogászság V. évf.).

10. *Boszorkányság* (striga, helyesebben maleficae), mely századokkal ezelőtt különös jelentőségre emelkedett s üldözése sokhelyütt sajnálatos túlzásokra és kegyetlenségre vezetett (az elítéléshez megkívántató beismerő vallomás kikényszerítése céljából).

11. *Uzsora és hamis eskü*; a kettő közül csupán az utóbbihoz tapadt valójában vallást is sértő jelleg, mert az eskü helyesen csakis vallásos hitre alapítható.

12. *Szorongálás és hullagyalázás* (violatio sepulcri; v. ö. *Degré Lajos*, *Jegyzetek a holttest és a sír büntetőjogi védelmének kérdéséhez*; Büntügyi Szemle II. 208.).

B) *A vallás elleni bűncselekmények jogi tárgya* körül széleskörű vita folyik. A különböző felfogások közül csak a jelentősebbek és illetőleg csupán azok kiemelésére szorítkozom, amelyek legislatívus szempontból irányjelzők (ehelyütt is figyelembe vettem *Rácz György* id. tanulmányában foglalt gondos kifejtést). Jogi tárgya:

1. *A vallás szabad gyakorlásához fűződő állampolgári szabadságjog*. A vallás ugyanis magánügy, melyet tehát az állam büntetőjogi védelemben nem részesíthet, de mert a vallás szabad gyakorlása polgári szabadságjog s az ennek körébe tartozó jogosítványok védelmet igényelnek, következésképp a vallás szabad gyakorlása az a jogilag védett érdek, amelynek megsértése büntetőjogi értékelés alá esik (így *Liszt*, 576., az 1810-iki Code pénal s a Btk. javaslata).

2. *Az egyházak és felekezetek joga*. A jogsérelem tárgya csak valamely természeti vagy jogi személyhez fűződő alanyi jog lehet. A vallás nem ilyen, hanem annak megjelenési alakja, jogilag releváns konkrétuma, ez pedig nem más, mint az egyházaknak s felekezeteknek jogosítványaiból álló komplexum (így *Feuerbach*).

E két nézetnek ma már alig van követője.

3. *A vallásos érzület* és pedig az eredeti felfogás szerint az absztrakt vallásosság érzése (így a porosz Landrecht, a német bir. Btk. s a Reichsgericht gyakorlata s újabban a Vorentwurf), — a *Beling* által korrigált nézet szerint: az egyes ember konkrét vallásos érzelme. Helyesen utal ez álláspontnak elvi és gyakorlati fogyszkodásaira *Rácz*, midőn megállapítja, hogy pusztán érzelmek alig tehetőek jogvédelem tárgyává s midőn reámutat e nézet egyoldalúságára, mely abban nyilvánul, hogy egyfelől védi a vallásos érzületet, másfelől védelem nélkül hagy több igen erős intenzitású érzelmet (aminők a politikai, nemzeti, művészeti stb. érzület). Ez a következtelen nézet gyakorlatilag ahhoz a túlzáshoz vezetett, hogy több Btk. pl. az istenkáromlás törvényes fogalmában mint büntethetőségi előfeltételt, a botrányokozást szerepelteti (pl. a Btk. 190. § 1. bek.), ami a kellő büntetőjogi represszió kisiklásának veszélyét rejti magában.

4. *A vallási békeállapot*, mint a közrend kiegészítő része az, mely jogi tárgyként szerepel és tehát ami büntetendő, az a vallási béke megzavarását előidéző vagy veszélyeztető cselekmény (így a Gegenentwurf, a legutóbbi német javaslatok; az 1930. febr. 21-én első olvasásban elfogadott német javaslat X. fejezetének címe: «Störung des religiösen Friedens und Totenruhe»; az istenkáromlást pönalizáló szakasz helyébe a «Beschimpfung einer Religionsgesellschaft» elnevezésű deliktum került; v. ö. az újabb

fejleményekre *Kahl* Strafrechtsreform und Religionsschutz, a Frank-Festgabe II. köt. 1930. 287. s köv. l.; v. ö. idevágólag még *Weiss*, Störung des rel. Friedens, 1927., *Hienstorfer*, Der Schutz des rel. Friedens, 1928.). Midőn e nézet azt hangoztatja, hogy csak az oly vallás elleni megnyilatkozás büntethető, mely az állam belső békéjét megzavarja vagy megzavarhatja, ezzel közeljut a régi rendőrállam ideológiájához s egyben megfelelkezik az államnak pozitív társadalompolitikai, kultúrérték konzerváló feladatairól.

5. Részemről ez utóbbi felfogáshoz csatlakozva, annak a nézetnek helyességét vitatom, mely szerint a vallás elleni bűncselekményeknek jogi tárgya a vallás, mint kultúrjóság és szociális érték (így *M. E. Mayer*: «die Religion hat im Laufe der Zeiten für die Bändigung der individuellen Triebe und Festigung sozial wertvoller Einrichtungen einen unendlich grossen Beitrag geleistet» Rechtsphilosophie, 45. l.; *Ellwood*: «religion is essentially an idealization of social values and a projection of them into the universe» The Psychology of Human Society, 401 l., v. ö. még *Angyal*, Szociologie II. kiad. 118.—121. l.). Ez az ú. n. *Religionsschutztheorie*, melynek fő képviselői *Kahl* (Vergl. Darst. Bee. Teil III. 84.), *Kohler* (Religionsschutz, Tag, 1906. évf. 87. sz.), *Bott* (Zur Lehre von der Religionsvergehen, 1890.), nálunk *Rácz* (v. ö. i. m.). *Kahl* szerint: Die Religion als solche: nicht als Inbegriff spezifisch differenzierten Glaubenssätze, sondern als eine... Kulturmacht, als sittliche Volkskraft... als soziale Macht... Die Religion ein Kulturgut, an dessen Bestand und Pflege der Staat in Gesetzgebung und Verwaltung ein vitales Interesse bezeugt: das ist aus den Rechtssätzen... herauszulesen» (v. ö. i. m. 85—86. l.). Tehát nem a metafizikai értelemben vett hit, nem is az Egyház és nem a vallásos érzelem, hanem a vallás mint szociális érték tárgya a vallás elleni deliktumoknak, melyek ezeknél fogva mint az általános államérdek sérelmei («Verletzung der allgemeinen Staatsinteressen») esnek büntetés alá. Helyesen jegyzi meg *Rácz*, hogy a vallásellenes bűncselekmények komplexuma nem teljesen homogén bűncselekményeket foglal egybe. Mindenik a vallásnak valamely relációban való megtámadása, de e viszonylatok egymástól eltérők. Egyik a vallási szertartás nyugodt lefolyásának megzavarása, másik valamely vallási érzés botránnyos megsértése, a harmadik gyalázkodó agitáció az istenhit ellen, stb. Amikor ezek a cselekmények büntetés alá vonatnak, úgy egyrészt kétségtelen, hogy a vallási béke, a vallásos érzés, a szabad vallásgyakorlat stb. nyer közvetlenül védelmet, másfelől azonban a védelem összefoglaló rációja kizárólag a vallásvédelmi elmélet által nyújtott általános indokolásban található meg (v. ö. *Rácz* i. m. 11. l.).

C) *Kritikai szemlélet*. A lelkiismereti kényszernek a francia forradalom után bekövetkezett megszűnésével s a vallásszabadság eszméjének megerősödésével: a mai modern államok ugyan nem nyúlnak bele az egyén belső lelkivilágába, de — felismerve a vallásnak szociális és kultúrértékét — a vallástalanságot sem mozdíthatják elő (a vallástalanságot azonban természetesen csak a vallás büntetheti; v. ö. *Codex Juris Canonici*: De delictis contra fidem et unitatem Ecclesiae és De delictis contra religionem. Lib. V. Pars III. Tit. 11—12.). A vallásszabadság s a felekezetenküliség törvénybe iktatása csak individuális jogokat biztosít, de nem

kötelezi az államot a vallás durva meggyalázóival szemben közömbösre s nem akadályozza abban, hogy állami közérdekből gátat vessen a nyílt (istenkáromlásban nyilvánuló) és titkos atheista propaganda terjedésével (v. ö. *Rácz*, i. m. 12. l.). Hogy a vallástalanság mire vezet, mutatja a szovjet-állam, minélfogva a külső tényekben megnyilvánuló vallástalanság és vallássértés nemcsak azért büntetendő, mert másokat (potencialiter) sért, hanem mert a vallást mint konstruktív erőtenyezőt, mint kultúrértéket csorbítja.

Helyesen mutat rá *Rácz*, hogy a fejlődés iránya a vallás elleni deliktumoknak kettéoszlására vezet. Az egyik csoportba a reális deliktumok tartoznak (vallási szertartás akadályozása, megzavarása, lelkészérettés, vallási szertartásra rendelt helyen elkövetett botránny, halottgyalázás stb.), melyek mint a közrend sértései kerülnek büntetőjogi értékelés alá. A másik csoport az ú. n. eszmei vallás elleni bűncselekményeket foglalja magában (a vallás eszméje az istenhit ellen irányuló izolált és illetőleg propagandisztikus cselekmények). A fokozott vallásvédelem gondolata teljesen beillik a modern büntetőjogi fejlődésnek abba az irányába, mely az immateriális javak védelmét szolgálja, mert bár kétségtelen, hogy sem büntetőjogi eszközökkel, sem más modern vallásosságára kényszeríteni nem lehet s nem is szabad, de igenis lehet és kell, hogy az államhatalom mint saját erkölcsi létének egyik aleppillérét: a vallást a durva támadásokkal és az istentelen tanok propagálóival szemben minél hatályosabban védje. Az istentelenség terjesztése tapasztalás szerint egyik legeredményesebb módja az állami és társadalmi rend felborítására célzó destruktív törekvéseknek, minélfogva az állam csak saját létérdekét szolgálja, ha — a lelkiismereti s vallásszabadság elismerése mellett — büntetőjogi eszközök igénybevételével is védelemben részesíti a vallást, mint szociális értéket, kulturális jót s államfenntartó erőtenyezőt.

29. §. Istenkáromlás.

Az istenkáromlás a Btk. vonatkozó rendelkezését alkotónak elgondolása szerint mint az állampolgárok vallásos érzete ellen elkövetett deliktum esik büntetés alá. A képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése ugyanis azt mondja: Istennek sértő szándékkal történt nyilvános lealacsonyítása nemcsak a közerkölcsiség elveit, hanem az államban fennálló egyházak, vallástársulatok és azok híveinek vallásos érzületét érzékenyen sérti.

A Btk. 190. §-ának első fordulata szerint az istenkáromlás vétségét követi el: aki a 171. §-ban meghatározott módon Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotránnyt okoz.

1. E vétség elkövetője — tekintettel arra, hogy a sértés tárgya a vallásos érzület — bárki lehet, tehát bármily vallásfelekezeti, felekezetenküli egyén, sőt ateista is; az ellenkező nézet (*Vilnow*, Ger. Saal 31. k. 527., *Blumensath*, Die Religion und ihr

strafrechtlicher Schutz, 1898. 15. k.), mely szerint kiki csak azt az Istent káromolhatja, melyet hisz, odavezet, hogy ha a káromló azt mondja, hogy nem hisz Istenben, felmentetnék, bár közbotrányt okozva mások vallásos érzületét mélyen sértette (a *Theresiana* szerint súlyosító körülmény, ha a tettes zsidó). A helyes felfogás ma már általános (v. ö. *Hälschner*, II. 706., *Ettlinger*, Zur Lehre von der Religionsvergehen, 1919. 58., Reichsgericht E. 19. k. 269.).

Az istenkáromlás jogi tárgya: a vallásos érzület (v. ö. *Liszt*, 576., *Ahrens*, Strafrechtlicher Schutz d. relig. Gefühls, 1912., 39. l.), elkövetési tárgya: az Isten (ugyanígy *Illés*, II. 143., ellenkezően *Finkey*, 809., kinek véleménye szerint, miután a cselekvés nem merőben az Isten gyalázásában, hanem lényegileg a közbotrányozásban áll, aminek pedig érzékelhető tárgya nincs, elkövetési tárgyról itt nem lehet szó). Az Isten-fogalom némelyek szerint *absztrakt értelemben* veendő, tehát nem az egyes vallások tanítása szerint, hanem úgy, amint az minden egy Istent hívő vallás tanainak alapját képezi (*Binding*, Lehrb. I. 179., *Kahl*, Vergl. D. III. 34., *Bott*, 21., nálunk *Finkey*, 809., ki szerint: a Btk. értelmében Isten alatt csak a legfőbb lény érthető); mások azt vitatják, hogy az istenkáromlás vétségénél az Isten alatt az állam területén elismert felekezetek által istennek tekintett lények tekintendők, tehát általában az Isten, Jézus Krisztus, a Szentlélek, Jehova stb. (*Liszt*, 576., *Frank*, 377., *Olshausen* 732., *Misch*, Der strafrechtliche Schutz der Gefühle, 1911. 64. l., hazai íróink *Finkey* és *Vámbéry* kivételével). Részemről ez utóbbi nézethez csatlakozom, mert az egyes felekezetek hitelveinek körén kívül eső, azoktól elvonatkoztatott Isten-fogalom nem más, mint merő absztrakció, melynek pozitív alapja nincs. Sőt nézetem szerint — minthogy hazánkban szabadon vallhat és követhet mindenki bármely hitet vagy vallást — nemcsak a bevett és elismert vallásfelekezetek hitágazatai szerinti Isten-eszme, hanem az is tárgya lehet az istenkáromlásnak, melyet oly felekezet vall, amelynek állami elismerése iránt még kísérlet nem tétetett, amennyiben a kérdésben forgó Isten-eszme állami vagy közkerkölosiségi szempontból nem veszélyes, mint in concreto a bíróság dönt el.

A Curia gyakorlatában is ez a nézet jut kifejezésre; kimondottot ugyanis, hogy: A római katolikus és több más hazai vallás az Isten eszméje alatt a Szentháromságot és ebben a názárethi Jézust is értvén, az ez ellen nyomtatvány útján intézett gyalázó és közbotrányt okozó kifejezések

is a Btk. 190. §-ának tekintetei alá esnek, minthogy pedig a vád tárgyát képező nyomtatvány a názárethi Jézus ellen ily gyalázó kifejezéseket látszik tartalmazni, melyek közbotrányt okozhattak, ennél fogva... (Grill dtár 8. köt. 263. lap). Hasonló gyakorlatot követ a német Reichsgericht is.

2. Az elkövetési cselekvés abban áll, hogy a tettes nagyfokú nyilvánosság mellett gyalázó kifejezéseket intéz Isten ellen.

A nagyfokú nyilvánosság fogalmát illetően a Btk. 171. §-ára történik utalás; kell tehát, hogy az istenkáromlás: valamely gyülekezeten nyilvánosan szóval, vagy nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által közvetteséssel el (v. ö. fent, 12. l.).

Kifejezés: a szavak és illetőleg hangok útján történő gondolat- vagy érzületnyilvánítás (v. ö. *Kézikönyvem*, I. 38.), és pedig figyelemmel a Bv. 2. §-ába, — melyben a kifejezés mellett a cselekmény szó is szerepel — csak a szó, az írás, nyomtatvány, képes ábrázolat, szobormű, a célzatos daléneklés s hasonló; a szimbolikus cselekmény (pl. arckifejezés, testmozdulat, lövés az ég felé Isten iránti dühből) nem tartozik ide (de lege ferenda ide volna vonandó, mert éppúgy sértheti a vallásos érzületet, mint a szó, vagy írás stb.; v. ö. idézett tanulmányom 94—96. l.).

Gyalázó a kifejezés, ha az mint durva tiszteltelenség jelentkezik. Isten egyszerű tagadása még nem gyalázás s nem gyalázás az egyszerű izléstelenség sem (v. ö. idevágólag *Kohlrausch*, Beschimpfung von Religionsgesellschaften, 1908. 66., *Kohler*, Gold. Arch. 54. k. 241., *Ipsen*, Gotteslästerung, 1909. 30., *Kern*, 17.).

A Curia gyakorlata szerint az egyszerű káromkodás (pl. «gyere ki az Üristenedet») nem gyalázás, de gyalázásnak s ez alapon istenkáromlásnak minősített pl. az ily kifejezés használata: megnyúznám én az öreg Istent is, ha itt volna előttem dögölve (id. tanulmányom 99. l.). A Curia egy esetben nem minősítette gyalázóknak a kifejezéseket, midőn azok csak izléstelenek s Istennel szemben tiszteltelenek (vádolt egyebek között ezt írta költeményében: «Lennél immár igazságos Isten»; «Munkámban Uram érek annyit, mint te nagy passziódban»; Bjogi dtár 18. k. 61.); de gyalázónak minősítette azt a sajtóterméket, mely Jézust a nemi élet gyarló alanya gyanánt testi ösztöneinek rabjaként mutatta be (Bjt. 68. k. 371.).

3. Büntetőtörvénykönyvünk az istenkáromlást *jogéértő deliktumként* bünteti, amennyiben nem elégszik meg (mint pl. az osztrák, finn, bolgár btk., az osztrák javaslat, a német Vorentwurf és Gegenentwurf) a gyalázó kifejezések használatával,

hanem (a német bir. btk. nyomán) eredményt: *közbotránkozást* kíván. A botrány fogalmát illetően (v. ö. *Vargha Ferenc*, M. Ig. ügy 29. k. 384.) két nézet áll egymással szemben; a *szubjektív irány*, melyet az irodalom többsége követ, annak az elvnek hódol, hogy a cselekvényről közvetlen tudomást szerzett egyének közül legalább egy tényleg felháborodott, megbotránkozott (*Isaák* szerint: közbotrány több embernek a vallásos érzület megsértéséből eredő felháborodása, Zsebk. 116.) az *objektív irány*, mely néhány német írónál (*Villnow*, Die Verbrechen und Vergehen wider die Sittlichkeit, Ger. S. 30. k. 156., *Wahlberg*, Holtz. Hb. III. 267., *Schwarze*, u. o. III. 322.) és a Curia néhány ítéletében nyers kifejezést (a német Reichsgericht a szubjektív irányt követi; v. ö. id. tanulmányom 119—125. l.), azt vitatja, hogy a botrány léte független a jelenvolt egyének reakciójától, azt tehát — a jelenvoltak vallomásától függetlenül — a bíróság állapítja meg. A szubjektív felfogás fogyatkozása, hogy egyfelől akkor is megállapítja a botrányt, ha a felháborodásnak ugyan nem volt alapja, de a jelenvoltak túlérzékenyek lévén, tényleg megütköztek a történeteken, másfelől oly esetben meg kizárja a botrány létét, midőn — bár a leggyalázatosabb kifejezések használtattak, de mert valamely okból a valószínű felháborodás nem volt bizonyítható — a megbotránkozást nem lehetett igazolni. De az objektív felfogás sem elégít ki egymagában, mert a botrány objektív fogalma — minthogy azt a bíróság állapítja meg — nem egyéb, mint a cselekménynek a bíróság pszichikumáról letükröződő kép s így az objektív teória szerint megtörténhetik, hogy ugyanazt a cselekményt az egyik (érzékenyebb) bíró botrányának minősíti, a másik (kevésbé érzékeny) nem. Szerintem a helyes megoldásra úgy jutunk, ha a két irány eredőjében keressük a kibontakozást, mely a következő: mindenekelőtt megállapítandó, hogy tényleg megbotránkozott-e néhány (egynek felháborodása nem elég; a törvény közbotrányról szól) a cselekményről közvetlenül tudomást vettek közül s ha igen, úgy meg kell állapítani — és pedig figyelemmel a közfelfogásra — vajjon van-e a felháborodásnak reális alapja. Igenlő esetben a botrány létezik; ha viszont a cselekmény botrányozásra ugyan objektíve alkalmas volt, de tényleg senki sem botránkozott meg, úgy *kísérlet állapítandó meg*.

A Curia egyik legutóbbi ítélete szerint nem kell a botrányozás, de elég a közmegbotránkoztatás kiváltására alkalmasság (Bjogi dtár 23. k. 55. l.); igen helyesen mondja a Curia idevágólag, hogy amint az igaztási

bűncselekményeknél sem kívánja meg a bírói gyakorlat, hogy a hallgató- vagy olvasóközönség lelkiületében az izgalomig fokozott gyűlölet érzése tényleg kiváltassék és külső jelekben is megnyilvánuljon, hanem elégségesnek tartja a beszéd, a szöveg tartalmának az érzés kiváltására alkalmas voltát, ennek megfelelően a Btk. 190. és Kbt. 51. §-ai alá eső bűncselekmények megállapításához szintén elégséges a gyalázó kifejezéseknek a közbotrány kiváltására alkalmas volta; csak ez a gyakorlat képes a fenti szakaszok által védeni kívánt jogi értékeknek, t. i. a hívők vallásos érzületének azt a védelmet biztosítani, amelyben a törvényhozó ez érzületét részesíteni kívánta (Jogi Hírl. 1930. évf. 8. sz.), a sajtó útjánai elkövetés esetében ez csakugyan elégnék látszik lenni, mert ily esetben a közbotrány, mint külsőleg észlelhető jelenség, alig bizonyítható s így az ily, többnyire legdurvább esetek megtorlása nélkül maradnának.

4. Az istenkáromlás bár vétség, de figyelemmel a Btk. 75. §-ára, csak *szándékosan* követhető el. A képviselőház igazságügyi bizottsága szerint hangsúlyozandó, hogy csak az «Istennek sértő szándékkal történt nyilvános lealacsonyítása» büntetendő, mely szempont kellő kiemelése annál szükségesebb, hogy a bűnös szándékból eredt istenkáromlás esetei, az erkölcsiség, vallásosság és illem tekintetéből ugyan rosszalandó, de Isten meggyalázására irányzott gonosz szándék nélkül kiejtett *egyszerű káromkodásoktól* megkülönböztessenek.

A Curia némely esetben kifejezetten sértő célnak kíván (Bjogi dtár 19. k. 10.), újabban elvi határozatban jelentette ki, hogy a Btk. 190. §-ban meghatározott valláselleni vétség tényálladáshoz Isten sértő *külön célnak nem kell*; elég, ha a tettes annyi belátással bír, hogy feléri ésszel, mikép durva, anyagiakban nyers kitételei a hívő lelkek ezreire megbotránkoztató hatással lehetnek (Bjogi dtár 17. k. 24. l. és 18. k. 113. l. és Bjt. 82. k. 55.).

5. Az istenkáromlás *büntetése: egy évig terjedhető fogház. A kísérlet*, mely akkor jön létre, ha az Isten ellen intézett botrányozásra objektíve alkalmas gyalázó kifejezések valósággal, azaz szubjektíve közbotrányt nem okoztak: *büntetendő (III. és ellenkezően)*.

6. Az istenkáromlás vétségével határos a Kbt. 51. §-ában meghatározott *vallás elleni kihágás*, melyet az követ el, aki az állam által elismert valamely hitfelekezettel vallásos tiszteletének tárgyát, a vallásos szertartásra rendelt helyiségen kívül és nem a vallásos szertartás alkalmával nyilvánosan meggyalázza és ezáltal közbotrányt okoz; a büntetés nyolc napig terjedhető elzárás.

E kihágás az istenkáromlástól különbözik: a) a tárgyban (az istenkáromlás csak az Isten-fogalom ellen, ez a kihágás általában a vallásos tisztelet tárgyai — Szűz Mária (idevágólag legutóbb kimondotta a Curia,

hogy a boldogságos Szűz Mária a róm. kath. vallás részéről a Kbtk. 51. §-a szerinti vallási tisztelet tárgyául szolgál; mert hiszen ez a törvényhely nem beszél kegyzerekről vagy szertartási fizikai tárgyokról, hanem egész általánosságban kiemeli mint jogtárgyat a vallásos tisztelet tárgyát, mely éppúgy lehet valamely szentnek személyisége, mint valamely kegyser; Jogi Hírl. 1430. évf. 50. sz.) szentek, mennyország stb. — ellen követ-hető el); b) az *elkövetés körülményeiben* (az istenkáromlásnál nagyfokú nyilvánosság kell, itt kevesebbet kíván a törvény; pl. aki utcán, de nem gyülekezeten káromolja Istent, az a Kbtk. 51. §-a alapján felelős); c) az *alanyi bűnösségből* (az istenkáromlásnál sértő szándék kell, itt elég a gondatlanságból való gyalázzással történt közbotrányokozás; pl. aki Istent nyilvánosan felhevült, ittas állapotban gyalázza, kihágást követ el; a rossz szokásból eredő egyszerű káromkodás, Isten nevének oktalan és tiszteletlen kiejtése meggyalázzás nélkül kihágásnak nem minősíthető; *Illés*, 11. k. 144. l.).

30. §. A vallási szertartás megakadályozása vagy megzavarása.

Illés és az ő nyomán Werner *vallásháborításnak* nevezik e vét-séget, melyet az követ el: aki az állam által elismert vallás szer-tartását erőszakkal megakadályozza vagy megzavarja (Btk. 190 §, második fordulat).

1. E vétség elkövetője bárki lehet; *tárgya*: az állam által elismert vallás szertartása.

Eredetileg a *turbatio sacrorum* (így a római jogban Nov. 123. cap. 31., majd a későbbi német jogban is) csak a keresztény vallás szertartásaira vonatkozóan büntettetett; a vallásszabadság elvének a legutolsó időkben való elismerése azonban maga után vont az egyéb felekezetek szertartásainak büntetőjogi védelmét is. A képviselőház minden «törvényesen nem tiltott», majd «az államban fennálló» vallás szertartásait akarta védeni, a főrendiház azonban ragaszkodott a javaslat kifejezéséhez s így a törvénybe is «az állam által elismert vallás» körülírás jutott be, melyre vonatkozólag Perczel Béla igazságügyminiszter kijelentette a képviselő-házban, hogy ez nem érthető csak azon vallásokra, melyeket az állam törvényesen bevett és így nyíltan elismert, hanem azokra is, melyeknek nyilvános gyakorlatát megengedi, következésképp jogszerű fennállását hallgatólag elismerte. Az 1895. évi XLIII. t.-c. értelmében elismert vallásfelekezetnek az tekintendő, melynek szervezeti szabályait a vallás- és közoktatásügyi miniszter jóvá-hagyta. *Büntetőjogi védelemben tehát tulajdonképpen az állam által*

bevett és elismert vallásfelekezetek szertartásai részesülnek. Bevett vallások: a katolikus, református, ág. evangélikus, az egyesült görög, a görög keleti, az unitárius és az izraelita; ezeken kívül más felekezetnél külön megállapítás tárgya, hogy annak szervezeti szabályait az 1895: XLIII. t.-c. értelmében a miniszter jóvá-hagyta-e (ilyen a baptista vallás). Az izlám (mohamedán) vallást törvény (1916: XVII. t.-c.) nyilvánítja elismertté. Oly felekezet vallási szertartásának megzavarása, mely sem a bevett, sem az elismert felekezetek közé nem tartozik, a Btk. 190. §-a alapján nem büntethető; az 1895: XLIII. t.-c. 1. §-ának második be-kezdése idevonatkozással szankció nélkül csak annyit mond, hogy: Senkit sem szabad törvényekbe vagy a közérkölciségbe nem üt-köző vallási szertartás gyakorlásában akadályozni... *Illés* szerint (v. ö. Komm. II. 142.) a hazánkban tartózkodó idegenek vallási szertartásait a Btk. 190. §-a már védi; nézetem szerint e véde-lemre a vallási szertartás csak akkor tarthat igényt, ha az illető felekezet az elismertek közé tartozik, mert az 1895: XLIII. t.-c. 31. §-a (a hazában utazó vagy tartózkodó idegenek tarthatnak saját hitelveik szerint rendes, nyilvános isteni tiszteletet, ameny-nyiben az a fennálló törvényekben, az állam érdekeibe és a köz-erkölciségbe nem ütközik.) csak engedélyt ad, de arra mégcsak nem is utal, hogy a büntető szankció az ily felekezetek vallási szertartásainak megakadályozására is kiterjesztessék.

Szertartás minden oly vallási cselekmény, melyet az egyes felekezetek liturgiájuk értelmében, bizonyos megállapított rend szerint azon célból fogatosítanak, hogy az Istent tiszteljék, vagy az embernek kegyelmet biztosítsanak. A Min. Ind. szerint: szertartás minden egyházi funkció, mely az illető vallás liturgikus jellegével bír. Idetartoznak tehát, nemcsak a szoros értelemben vett istentiszteletek mint a szentmise, litánia, hanem az isteni kegyelmet biztosító egyéb cselekmények, pl. a szentségek kiszol-gáltatása is, továbbá mind azok az ünnepélyes s meghatározott ritus szerint végzett cselekmények, melyeket a lelkész szertar-tásra rendelt helyiségeken kívül fogatosít, pl. körmenet, temetés, házszentelés, stb.

A *Curia* szertartásnak minősítette egyebek között: az egyházi díszbe öltözött lelkész által vezetett búcsújárást, — a temetést, ha az a szertar-tási szabályok szerint történik; viszont kimondotta, hogy bár templomban s a lelkész intézkedése folytán megtartott egyházi jellegű választás nem vallási szertartás (Grill dtár 8. köt. 264—266. l.).

Nem tekintendő vallási szertartásnak a templomban eszközölt tanítás, a zsinagógában a thóra-olvasás, az akárhol végzett magán-ájtatosság, a kongregációk ülése, az ú. n. keresztyén szeretet ünnepségei stb. (Igy Frank 379., Kahl, Vergl. Darst. Bes. Teil, III. 54., Meyer—Allfeld 504., Olshausen 743.)

2. Az elkövetési cselekvés a vallási szertartásnak: a) erőszakal való megakadályozása vagy b) megzavarása.

Itt felmerül mindenképp a kérdés, vajjon az «erőszakkal» kifejezés csak a megakadályozásra vonatkozik-e vagy egyszersmind a megzavarásra is. Finkey (v. ö. Tank. 810.) és Bernolák (v. ö. Zsebk. 196.) szerint a megzavarás is csak akkor esik ide, ha erőszakos, viszont Werner (v. ö. Tank. 336.) csupán a megakadályozásnál kíván erőszakot, a megzavarásnál nem. A Min. Ind. értelmében a feladat itt: «az állam által elismert minden vallás szabad gyakorlatát a tetteles megzavarástól, illetőleg az erőszakos megakadályozástól biztosítani» s az első és második min. javaslat is úgy szövegezett, hogy: «aki az állam által elismert vallás szertartását megzavarja vagy erőszakkal megakadályozza»... stb. A szóbanforgó két kifejezést a képviselőház ig. bizottsága cserélte fel, de minden indoklás nélkül (valószínűleg csupán a szebb hangzás végett) s így odakövetkeztünk, hogy külön tartandó az «erőszakkal megakadályozza» és külön a «megzavarja» kifejezés annyival is inkább, mert az erőszakos megzavarás potenciális hatásában lényegileg ugyanaz, mint az erőszakos megakadályozás s így e két cselekvési forma összeesik, illetve csupán eredményében különbözik; ámde nem tételezhető fel a törvényről, hogy ugyanazt a cselekvést két kifejezéssel akarta volna megjelölni s így nézetünk szerint itt a törvény büntetmi akarta az erőszakos megakadályozást és az ennél valamivel enyhébb egyszerű megzavarást (v. ö. még a képviselőház és főrendiház tárgyalásait; ugyanígy a nagyváradi kir. tábla s a Curia is, Bjt. 24. k. 218. l.).

a) Erőszakos megakadályozásról akkor van szó, midőn a tettes személyek vagy dolgok ellen fizikai s pozitív kényszererőt alkalmaz és ezáltal a vallási szertartás megkezdését vagy folytatását végleg vagy ideiglenesen lehetetlenné teszi (Illés, II. 145. és Werner, 337., szerint nem kívántatik, hogy személyeken vagy dolgokon valóságos erőszak kövessék el; ez azonban téves nézet, mert az ember által alkalmazott erőszak fogalma a dolgokra vagy személyekre való kihatást feltételezi; helyesen Ebermayer, 549., Olshausen, 745.)

A Curia gyakorlata szerint erőszakos megakadályozás: a templomajtó bezárása a lelkész előtt, hogy ez ne tarthasson istentiszteletet (Grill dtár 8. köt. 264. l.); az erőszakos fellépésnek azonban egy megkezdni szándékolt vagy tényleg folyamatban lévő szertartás ellen kell irányulnia (Bjt. 52. k. 145. l.); némelykor túlzásba esett a Curia s pl. felmentő ítéletet hozott azon az alapon, hogy vádlott akkor lépett fel fenyegetőleg,

midőn a temetési szertartás még nem volt megkezdve (Bjt. 10. k. 28. l.), holott kétségtelen, hogy annak megkezdését éppen vádlottnak erőszakos fellépése akadályozta meg; a fenyegető magatartást egyébként a Curia erőszaknak szokta minősíteni (Bjt. 10. k. 309. l.); az a cselekmény, — úgymond a Curia — hogy vádlottak a templom kulcsát magukhoz vették, a vallási szertartás erőszakos megakadályozásának magában véve még nem minősíthető, mivel akkor a szertartás megkezdéséről még nem volt szó s minthogy vádlottat azzal, hogy a lelkész megjelenése után a községi bíró és csendőrök felszólítása dacára a templom kulcsának kiadását megtagadták, a passzív ellentálláson túl nem mentek, ily körülmények között, jól lehet aznap az istentisztelet megtartása meghiúsult, a Btk. 190. §-ában meghatározott vétség tényálladéka még sem állapítható meg (Bjt. 30. k. 24.); nézetem szerint ez az álláspont is téves, mert a kulcsok elvételében az erőszakos megakadályozás megnyilvánult; helyes azonban a felmentés, midőn vádlottak egy része az isteni tisztelet szolgáltatását eltöltötték, másik része pedig e tilalomnak engedelmeskedve, énekelni és harangozni elmulasztott, mert a mulasztás nem erőszak, mely fizikai erőt jelent más hasonló erő ellenében (Márkus, V. 199.).

b) Megzavarás a vallási szertartás ellen intézett oly pozitív magatartás, melynek következménye a szertartás szabályos menetnek ideiglenes vagy végleges megbomlása. A megzavarás az erőszakos megakadályozástól az erőszakon kívül főleg abban különbözik, hogy míg megakadályozás esetén a szertartás megkezdését vagy folytatását a tettes közvetlenül akasztja meg, addig a megzavarás a tettes magatartásának közvetett eredménye. A Min. Ind. szerint a megzavaráshoz «zaj, tettelegesség s más efféle éppoly kevésbé szükséges, mint ahogy nem kívántatik, miszerint annak eredménye az egybegyűlt egész közönségre kiterjedjen s maradó legyen».

A megzavarás egyszersmind botrányt is szokott okozni s így kérdéses lehet, vajjon ily esetben a jelen vétség állapítandó-e meg, vagy az, mely a Btk. 191. §-ában nyeri leírását. A helyes felfogás szerint (Illés, II. 145.) a szándék, illetve az ezt átható célzat dönt; ha ugyanis a tettes célja az volt, hogy a szertartást megzavarja, a Btk. 190. §-ának második fordulata alkalmazandó, — ha viszont e célzat hiányzott vagy nem volt megállapítható, a Btk. 191. §-a alapján ítélandó el a tettes.

A Curia a vallási szertartás megzavarásáért büntette vádlottat, ki a temetés alatt és ennek közvetlen közelében, bár a temetőn kívül dalolt és kurjongatott (Grill dtár 8. k. 265. l.), — viszont állandóan felmentő ítéletet hoz, midőn vádlott csupán egyszerű tiszteletlenséget követett el, pl. temetési menet stb. alkalmán kalapját fején tartotta, szivarját nem vette ki szájából.

3. A büntetés: egy évig terjedhető fogház. A kísérlet, — mely akkor jön létre, ha az eredmény nem következett be, azaz, ha az akadályozó vagy zavart okozni célzó cselekmény dacára a szertartás megkezdett, illetve továbbfolyt, — büntetendő.

31. §. A vallás elleni sértés.

A vallási szertartás erőszakos megakadályozása vagy megzavarása közvetlenül a vallás szabad gyakorlásának jogát sérti, s a vallásos érzületet csak közvetve érinti; a vallás elleni sértés vétsége ismét közvetlenül a vallásos érzület ellen irányul, de enyhébb az istenkáromlásnál, mert — tekintettel arra, hogy nem az Isten személyét érintőleg követtetik el — rendszerint nem idéz elő oly megrázkódtatást, mint az istenkáromlás. E vétségnek egyébként két alakja van: a vallás elleni botrányokozás és a vallás elleni gyalázás, melyek csak abban egyeznek meg, hogy mind-egyiket bárki elkövetheti.

a) A vallás elleni botrányokozás vétségét követi el: aki az állam által elismert vallás szertartásai gyakorlatára rendelt helyiségben nyilvános botrányt követ el (Btk. 191. §, első fordulat).

Az *elkövetési cselekvés*: botrányokozás, azaz egy vagy több jelenlévő lelkében felháborodás keltése valamely a vallás szertartásaira rendelt helyiségben általánosan bevett szokásokkal ellenkező s a vallási érzületet sértő magatartás által. Itt is — mint az istenkáromlásnál — megállapítandó, vajjon a tettesi cselekvés alkalmas-e általában botrány okozására s ha igen, tényleg megbotránkoztak-e néhányan a jelenlévők közül.

A botrányt előidéző cselekvésnek *nyilvánosnak* s az állam által elismert vallás szertartásai gyakorlatára rendelt helyiségben elkövetettnek kell lennie. *Nyilvánosan elkövetett* a botrány, ha az többek jelenlétében idéztetik elő. *Vallási szertartás gyakorlatára rendelt helyiség* az a hely, melyen az illető felekezet liturgikája szerint istentisztelet végezhető vagy bizonyos vallásos jellegű cselekmények foganatosíthatók; ilyen az állandó gyakorlat szerint: a templom, imaház, kápolna, kálváriai stációk, utcai oltárok, alkalmi imahelyek, a temető, továbbá az utca, ha ott körmenet tartatik, valamint a halottasház udvara, hol a szertartás beszen- teléssel végbemegy, mert a Btk.-nek nem műszaki kifejezései közönséges értelmükben veendő, a közönséges beszédben pedig a helyiség kifejezés nemcsak fedett, hanem nyílt területről is

használtatik, ha az bizonyos célra elhatárolva van (Bjdtár, I. 170.). Az nem szükséges, hogy a botrányokozás alkalmával e helyeken épp vallásos szertartás teljesítessék, bár van hely, mely csak akkor esik ide, ha ott szertartás teljesítettik vagy arra készülnek (utca, halottasház udvarra). Itt is hangsúlyozandó, hogy ha a botrány következtében a szertartás erőszakkal megakadályoztatott vagy megzavartatott s ez volt a tettes célja: a Btk. 190. §-ának második fordulata alkalmazandó, ha azonban a megakadályozás csak esetleges következménye a botránynak, a jelen vétség állapítandó meg (*Illés*, II. 145.).

A *Curia elítélte vádlottat*, ki templomban a széket földhöz vágta s az őt háborgató egyént torkon ragadta és ütlegelte, — ki ugyanott istentisztelet előtt ellenfelével összeveszett, — ki ugyanott az istentisztelet alatt egy egyént a székből kidobott, — ki pálinkás üveggel jelent meg a templomban s ott az ivást folytatta, — ki mint vőlegény részegen jelent meg az oltár előtt, — ki temetési szertartás alatt a sír mellett a lelkészt sértő szavakkal illette, — ki botrányosan nevetett és fecsegett a mise alatt, — ki a templomban politikai tartalmú prédikációt tartott, mely lármát és éljenzést idézett elő, — ki égő szivarral vallási szertartás alkalmával a templomba lépett s azt felszólításra sem tette le, — ki a vallási szertartást teljesítő lelkésznek számárfülekét mutogatott, — ki a templomban a pappal hangos szóváltást kezdett s azt nem hagyta abba, míg a hívek fel nem zudultak, — kik előzetes összebeszélés alapján a templomból istentisztelet alatt tüntetőleg kivonultak; —

viszont felmentő ítéletet hozott a Curia, midőn vádlott husvét másodnapján a templomba jövő nőket vízzel leöntözte, mert e cselekmény az istentisztelet megkezdése előtt követtetett el s botrányt nem okozott; midőn vádlottak az izraelita imaházban Jeruzsálem pusztulása napján bogáncssal dobálóztak (6ei szokás); midőn vádlott temetési szertartás alatt figyelmeztetés dacára kalapját nem vette le, mert e viselkedés vallás elleni tisztelatlenségre mutat ugyan, de abban a Btk. 191. §-ába ütköző vétség ismérvei nem foglaltatnak (*Illés*, II. 148., Mutató 290. l.): — ha a lelkésznek intézkedése folytán a templom a választás tartama alatt eredeti rendeltetésétől eltérően, nem a vallási szertartásra vagy imádságra használtatott, a templom helyiségében elkövetett botrányra a Btk. 191. §-a nem alkalmazható (Bjogi dtár régi folyam IV. 159.).

b) A vallás elleni gyalázás vétsége abban áll, hogy valaki: a vallási tiszteletnek tárgyát vagy oly tárgyakat, melyek a szertartások végzésére rendelvek, a szertartásra rendelt helyiségben, vagy bár azon kívül, de a vallásos szertartás alkalmával tettel vagy botrányos szavakkal meggyaláz (Btk. 191. §, második fordulat).

E vétség elkövethető a vallási tisztelet tárgyai vagy a szertartások végzésére rendelt tárgyak ellen. Hogy mily tárgyak tartoz-

nak e fogalom körébe, az mindig in concreto s az illető vallásfelekezet tanai, illetve liturgikája alapján állapítandó meg. *A vallási tisztelet tárgyai Illés* (II. 149.) s úgy látszik *Finkey* (Tank. 311.) szerint csak annyiban jönnek tekintetbe, amennyiben jelképiesen, pl. képek vagy szobrok alakjában vagy zászlókon testi dolgok gyanánt jelentkeznek, viszont *Bernolák* (Zsebk. 197.) szerint azok alatt nemcsak anyagi dolgokat, hanem fogalmakat is lehet érteni; *részemről* ez utóbbi nézethez csatlakozom, mert a törvény nem szorítja e fogalmat sem itt, sem a Kbtk. 51. §-ában a vallási tiszteletnek érzékelhető tárgyaira, különben a Kbtk. 51. §-ának teljesen hasonló kifejezése alá maga *Illés* is odavonja a vallási tisztelet eszményi tárgyait. Idetartoznak tehát az Isten, Szűz Mária, a szentek, a szentségek stb. (az Isten azonban csak annyiban, amennyiben közbotrány nem okoztatott, mert ez esetben a Btk. 190. §-a alkalmazandó) s e fogalmaknak dolgokban való jelentkezései, így a szent ostya, a szentkép, szobor, zászló, keresztfa stb. *A szertartások végzésére rendelt tárgyak* oly szerelvények, testi dolgok, melyek az illető vallásfelekezet liturgikája szerint vallási szertartások végzése alkalmán használatnak, így a kehely, ámpolna, kézi csengetyű, oltár, harang, szentelt olaj, a zsidóknál a frigláda stb. A szertartás végzésére szánt épület nem tárgya e vétségnek, de annak alkatrésze (szószék, oltár) már igen (helyesen *Isaák*, Zsebk. 118.).

Ezek a tárgyak azonban csak abban az esetben szerepelnek a vallás elleni gyalázás tárgyaiul, ha az azok ellen irányuló tevékenység *szertartásra rendelt helyiségben vagy bár azon kívül, de vallásos szertartás alkalmával* követtetett el. Ha az elkövetési tevékenység e tárgyakon vallásos szertartásra rendelt helyiségen kívül s nem vallásos szertartás alkalmával fogatosított, úgy eshetőleg a Kbtk. 51. §-a alkalmazandó.

Az *elkövetési cselekvés* abban áll, hogy a tettes e tárgyakat *tettel vagy botrányos szavakkal meggyalázza*. Gyalázás alatt e helyütt is a durva tiszteletlenség kifejezése értendő, de míg az istenkáromlásnál csak a szoros értelemben vett kifejezés szerepelhet elkövetési tevékenységként, addig itt a *tett*, tehát a szimbolikus cselekmény is.

A *Curia* megállapította a bűnösséget, midőn vádlott a búcsújáró körmenet zászlaját lerántotta és leköpte, — midőn temetés alatt a harangokat ocsmány szavakkal illette, — midőn részegen bement a templomba s a hívők egy részének jelenlétében kivett a sekrestyében levő dobozból egy

szent ostyát, azt összetörte és megette, — midőn református temetés alkalmán a fejfát (mely vallási tisztelet tárgya) botrányos szavakkal meggyalázta. (Mutató 290.)

Úgy a vallás elleni botrányokozás, mint a vallás elleni gyalázás vétségének büntetése; **hat hónapig terjedhető fogház** (Btk. 191. §).

Midőn a vallás elleni sértés vétségénél az elkövetési tevékenység egyszerűs mind a becsületsértés törvényes fogalmába is beleillik, a helyes felfogás szerint anyagi halmazat állapítandó meg (ugyanígy *Illés*, II. 150.). A *Curia* egyes esetben — midőn a vádlott az istentisztelet alkalmán egy egyént székéből kidobott — eszmei halmazatot állapított meg (Bjt. 8. k. 155. l.), legutóbb pedig kijelentette, hogy a becsületsértés vétsége, mint enyhébb, a Btk. 191. §-ába ütköző súlyosabb vallás elleni vétségbe beleolvad (Bjt. 53. k. 24. l.). Ha a meggyalázó cselekmény következtében a tárgy meg is rongálódott, vagy megsemmisült, anyagi halmazat állapítandó meg a Btk. 420. §-ába ütköző vétséggel. *Perjogi szempontból* hangsúlyozom, hogy a vallás elleni vétség esetében a lelkesz nem sértett s így pótmagánvádra nem jogosult (*Curia*, Bjogi dtár régi f. IV. 252.).

32. §. A lelkesz-sértés.

Két, egymástól tulajdonképpen csak súlyban különböző törvényes fogalmat foglal össze a Btk. 192. §-a, midőn büntetni rendeli egyfelől azt, aki az állam által elismert vallás lelkeszét, amidőn az vallási szertartást teljesít, szóval, tettel vagy fenyegetéssel nyilvánosan megtámadja, másfelől azt, ki a lelkeszt vallási szertartás teljesítése alkalmával testileg bántalmazza (Btk. 192. §).

1. E büntetendő cselekmény tárgya, helyesebben *passzív alanya*: az állam által elismert vallás lelkesze, midőn vallási szertartást teljesít, illetve a vallási szertartás teljesítése alkalmával. Hogy ki tekintendő *lelkesznek*, az az egyes felekezetek vonatkozó szabályai alapján állapítandó meg (esetleg a növendékpap is a lelkesz fogalma alá esik; *Werner*, 338.); a törvény csak az *állam által elismert vallás* lelkeszét részesíti fokozottabb védelemben, más felekezetek lelkeszei tehát csak oly oltalmat élveznek, mint az állam egyéb polgárai. A lelkesz azonban nem feltétlenül, hanem csak akkor részese ennek a nagyobb fokú büntetőjogi védelemnek, amikor *vallási szertartást teljesít* (a törvény különböző kifejezést használ ugyan a 192. § első s második bekezdésében, de mint a pécsi tábla a *Curia* által helybenhagyott ítéletében kifejti: e két kifejezés egyértelmű; *Grill* dtár 8. köt. 270.); a szertartás megkezdése előtt vagy annak bevégezése után a lelkeszen véghezvitt bántalmazás vagy szóbeli megtámadás tehát a

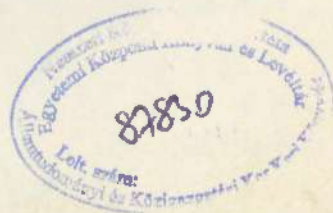
törvény más szakaszai alapján büntetendő. Hogy mikor teljesít a lelkész vallásos szertartást, azt ismét az illető vallásfelekezet liturgiája alapján kell megállapítani.

A *Curia* gyakorlata szerint vallásos szertartást teljesít a lelkész, midőn szertartásos papi ruhában felöltözve a szentséget viszi, hogy az utolsó kenetet feladja, bár az utcán jár, — midőn a temetési szertartást végzi, — midőn prédikációját befejezve a szószékről lejövőben van és szertartási jelvényeit még nem tette le (Grill dtár 8. k. 270. l.). A lelkész távollétében természetesen nem követhető el a cselekmény (Bjt. 13. k. 40. l.), de viszont midőn vádlott a lelkészt becsületsértő kifejezésekkel támadta, a Btk. 192. §-a alapján büntetett, jóllehet a lelkész a szavakat nem is hallotta. (Bjt. 17. k. 344. l.). De *felmentette a Curia* vádlottat, ki a pap öltönyben a temetési szertartásra megérkezett lelkészt, mielőtt ez a szertartást megkezdte volna, szóval megtámadta (Grill dtár 8. k. 270. l.).

2. Az *elkövetési cselekvésnek* négyféle nemét különbözteti meg a törvény; ezek: 1. a szóval, 2. fenyegetéssel, 3. tettel való nyilvános megtámadás és 4. a testi bántalmazás. A szóbeli megtámadás nem egyéb, mint a lelkész személyének tiszteletlen szavakkal való megsértése, durva kifejezésekkel illette, lealacsonyítása. *Fenyegetés* e helyütt általában mindennemű sértés elkövetésének kilátásba helyezése értendő. *Tettel való megtámadásról* akkor van szó, midőn a tettes a lelkészt tiszteletlenül, sértő módon érinti anélkül, hogy annak fájdalmat okozna vagy rajta sérülést idézne elő. *Testi bántalmazás* már a testnek fájdalmas érintése, vagy azon akár jelentéktelen, akár rövidebb-hosszabb ideig gyógyuló sérülés előidézése.

Az első három elkövetési cselekvés csak az esetben büntetendő, ha nyilvánosan, azaz többek jelenlétében jött létre; a testi bántalmazásnál már nem kívánja meg a törvény a nyilvánosságot.

3. A lelkésznek szóval, tettel vagy fenyegetéssel való megtámadása vétség és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő (Btk. 192. § 1. bek.), — a lelkésznek testi bántalmazása már bűntett és — amennyiben a cselekmény súlyosabb beszámítás alá nem esik: két évig terjedhető börtönnel büntetendő (Btk. 192. § 2. bek.). Súlyosabb beszámítású a cselekmény, ha annak büntetése a két évi börtönt meghaladja; a könnyű és súlyos testi sértés vétsége a lelkész-sértés bünteténél enyhébb lévén, abba beleolvad; viszont a súlyos testi sértés büntetése, melynek büntetése a Btk. 302. §-a értelmében 3 évig terjedhető börtön, súlyosabb lévén: kizárja a Btk. 192. § 2. bekezdésének alkalmazását.

7000 -

2017-04-10
NKE EKK KTK Kari Könyvtár

Helyben! *00073737* Unzeal's

Büntetésjog

